

Analiza sądowa Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Wydanie drugie

*EASO Professional Development Series
for members of courts and tribunals*

Zaktualizowana przez IARMJ-Europe
na zlecenie EASO

2020

Materiały EUAA dotyczące rozwoju zawodowego opracowano we współpracy z członkami sądów i trybunałów. Obejmują one następujące tematy:

- Art. 15 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) (2014);
- Wprowadzenie do wspólnego europejskiego systemu azylowego dla sądów i trybunałów (2016);
- Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego (2018);
- Procedury azylowe i zasada *non-refoulement* (2018);
- Informacje o kraju pochodzenia (2018);
- Zatrzymanie osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego (2019);
- Przyjmowanie wnioskodawców ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej (dyrektywa 2013/33/UE w sprawie warunków przyjmowania) (2020);
- Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) (2020, wydanie drugie);
- Podatność na zagrożenia w kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej (2021);
- Zakończenie ochrony międzynarodowej (2021, wydanie drugie);
- Kwalifikowanie się do objęcia ochroną międzynarodową (2022, wydanie drugie).

Seria dotycząca rozwoju zawodowego składa się z analiz sądowych, wytycznych dla osób prowadzących szkolenia kadr wymiaru sprawiedliwości oraz zbiorów orzecznictwa dotyczących każdego omawianego tematu, jak również informacji dotyczących kraju pochodzenia obejmujących praktyczny poradnik sądowy i zbiór orzecznictwa. Wszystkie materiały opracowano w języku angielskim. Więcej informacji o publikacjach, w tym o dostępności różnych wersji językowych, znajduje się na stronie <https://euaa.europa.eu/asylum-knowledge/courts-and-tribunals>

Zastrzeżenie prawne

Właściwe organy krajowe nie sprawdziły niniejszego tłumaczenia pod kątem jakości. W przypadku stwierdzenia, że nie jest ono zgodne z odpowiednią terminologią na poziomie krajowym, uprzejmie prosimy o kontakt z EASO.

Analiza sądowa

Wykluczenie:

art. 12 i 17

dyrektywy w sprawie kwalifikowania

Wydanie drugie

*Seria EASO dotycząca rozwoju zawodowego
dla członków sądów i trybunałów*

Zaktualizowana przez IARMJ-Europe
na zlecenie EASO

2020

Manuscript completed in December 2019.

Neither the European Asylum Support Office (EASO) nor any person acting on behalf of the EASO is responsible for the use that might be made of the following information.

Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022

Cover illustration, baldyrgan © Shutterstock

Cover page photo, Vladstudioraw, © iStock, 27 August 2016

Print ISBN 978-92-9465-869-2 doi:10.2847/446788 BZ-02-20-007-PL-C
PDF ISBN 978-92-9465-864-7 doi:10.2847/33963 BZ-02-20-007-PL-N

© European Asylum Support Office, 2020

Reproduction is authorised provided the source is acknowledged.

For any use or reproduction of photos or other material that is not under the EASO copyright, permission must be sought directly from the copyright holders.

Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu

Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO) jest agencją Unii Europejskiej, która odgrywa kluczową rolę w konkretnym rozwoju wspólnego europejskiego systemu azylowego (WESA). Jego ustanowienie miało na celu usprawnienie praktycznej współpracy w dziedzinie azylu i ułatwienie państwom członkowskim wypełnienia ich europejskich i międzynarodowych zobowiązań w zakresie zapewnienia ochrony osobom potrzebującym.

Art. 6 rozporządzenia ustanawiającego EASO ⁽¹⁾ (zwanego dalej rozporządzeniem) stanowi, że EASO ma tworzyć i rozwijać szkolenia dostępne dla członków sądów i trybunałów w państwach członkowskich. W tym celu EASO korzysta z wiedzy fachowej instytucji akademickich i innych właściwych organizacji oraz uwzględnia dotychczasową współpracę Unii Europejskiej w tej dziedzinie z pełnym poszanowaniem niezależności sądów i trybunałów krajowych.

Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów ds. Uchodźców i Migracji

Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów ds. Uchodźców i Migracji (IARMJ) ⁽²⁾ jest międzynarodowym stowarzyszeniem *non-profit*, którego zadaniem jest promowanie uznania, że ochrona przed prześladowaniem ze względu na rasę, religię, narodowość, przynależność do określonej grupy społecznej lub poglądy polityczne jest prawem jednostki ustanowionym na mocy prawa międzynarodowego, a nadawanie statusu uchodźcy i jego ustanie powinno podlegać normom prawnym. Od momentu powstania stowarzyszenia w 1997 r. jest ono mocno zaangażowane w szkolenie sędziów i członków trybunałów zajmujących się sprawami azylowymi na całym świecie. Europejski oddział IARMJ (IARMJ-Europe) jest regionalnym organem przedstawicielskim sędziów i członków trybunałów w Europie. Jednym ze szczegółowych celów oddziału zgodnie z jego statutem jest „poszerzanie wiedzy i umiejętności oraz wymiana poglądów i doświadczeń sędziów w zakresie wszystkich spraw dotyczących stosowania i funkcjonowania wspólnego europejskiego systemu azylowego (WESA)”.

⁽¹⁾ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 439/2010 z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Urzędu Wsparcia w dziedzinie Azylu, Dz.U. L 132 z 29.5.2010, s. 11.

⁽²⁾ Dawniej znane jako Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów Orzekających w Sprawach Uchodźców (IARLJ).

Współautorzy

Niniejszą analizę sądową opracowano w procesie składającym się z dwóch elementów: zespołu redakcyjnego złożonego z sędziów i członków trybunału, który ponosi ogólną odpowiedzialność za produkt końcowy, oraz trzech pracowników naukowych odpowiedzialnych za redakcję.

Zespół redakcyjny składał się z urzędujących sędziów i członków trybunału posiadających rozległe doświadczenie i wiedzę specjalistyczną w dziedzinie prawa azylowego i został wybrany pod auspicjami wspólnej grupy monitorującej. Proces ten ma na celu zapewnienie integralności zasady niezawisłości sędziowskiej oraz zagwarantowanie, że seria materiałów EASO poświęconych rozwojowi zawodowemu dla członków sądów i trybunałów jest opracowywana i realizowana zgodnie z wytycznymi sądowymi. Wspólna grupa monitorująca składa się z przedstawicieli umawiających się stron, czyli EASO i IARMJ-Europe. Zespół redakcyjny przeprowadzał przeglądy projektów, udzielał szczegółowych instrukcji zespołowi projektowemu, sporządzał poprawki i był ostatecznym organem decyzyjnym co do zakresu, struktury, treści i projektu opracowania. Praca zespołu redakcyjnego przebiegała w oparciu o regularną komunikację elektroniczną lub telefoniczną.

Zespół redakcyjny złożony z sędziów i członków trybunału

Sędziowie i członkowie trybunału wchodzący w skład zespołu redakcyjnego przygotowującego niniejszą analizę sądową: **Hugo Storey** (Zjednoczone Królestwo, przewodniczący), **Hilkka Becker** (Irlandia), **Jakub Camrda** (Czechy), **Harald Dörig** (Niemcy), **Catherine Koutsopoulou** (Grecja), **Florence Malvasio** (Francja), **Liesbeth Steendijk** (Holandia) oraz **Boštjan Zalar** (Słowenia). Zespół redakcyjny był wspierany i wspomagany w swoich zadaniach przez kierowniczkę projektu **Clare Odofin**.

Redaktorzy

Hugh Massey (specjalista) był głównym redaktorem projektu, wraz z **Hilkką Becker** (członkini trybunału, International Protection Appeals Tribunal, Irlandia) i **Liesbeth Steendijk** (sędzia, Rada Stanu, Niderlandy). **Frances Nicholson** (specjalistka) i **Claire Thomas** (specjalistka) zapewniły wsparcie redakcyjne.

Podziękowania

Otrzymano uwagi od sędziego Larsa Baya Larsena i referendarza Yanna Lauransa z Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) występujących we własnym imieniu. Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR) również wyraziło swoje poglądy na temat projektu tekstu. Eksperti EASO dokonali dalszego przeglądu materiału i przekazali uwagi do IARMJ.

Zespół redakcyjny uwzględnił wszystkie te uwagi przy ostatecznej redakcji tekstu do publikacji. Członkowie zespołu redakcyjnego i EASO są wdzięczni wszystkim osobom, od których otrzymały uwagi –były one bardzo pomocne w ostatecznym opracowaniu niniejszej analizy.

Metodyka przyjęta do sporządzenia niniejszej analizy została przedstawiona w załączniku F: Metodyka.

Niniejsza analiza sądowa będzie w razie potrzeby aktualizowana przez EASO zgodnie z metodyką serii materiałów EASO poświęconych rozwojowi zawodowemu dla członków sądów i trybunałów.

Spis treści

Wstęp	13
Kluczowe pytania	16
Część 1: Wprowadzenie ogólne	18
1.1. Zakres stosowania	18
1.2. Klauzule dotyczące wykluczenia	18
1.3. Przestanki wykluczenia	21
1.3.1. Wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy (art. 12)	21
1.3.2. Wykluczenie z możliwości kwalifikowania się do objęcia ochroną uzupełniającą (art. 17)	23
1.3.3. Bardziej korzystne przepisy	24
1.3.4. Wyjątkowy charakter wykluczenia	24
1.4. Ciężar dowodu	25
1.5. Porządek analizy: włączenie przed wykluczeniem?	26
1.6. Osoby wyłączone z ochrony międzynarodowej na mocy QD (wersja przekształcona)	28
1.7. Decyzje w sprawie procedur wykluczenia i ekstradycji	29
Część 2: Wykluczenie osób, które nie potrzebują statusu uchodźcy (art. 12 ust. 1)	31
2.1. Wprowadzenie	31
2.2. Osoby, które korzystają z ochrony lub pomocy organów lub agencji ONZ innych niż UNHCR (art. 12 ust. 1 lit. a))	32
2.2.1. Wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy (art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze)	35
2.2.1.1. Osoby kwalifikujące się do korzystania z ochrony lub pomocy UNRWA	35
2.2.1.2. Dowód na to, że skorzystano z ochrony lub pomocy UNRWA	37
2.2.1.3. Osoby, które „aktualnie” korzystają z ochrony lub pomocy UNRWA	38
2.2.2. Uprawnienie <i>ipso facto</i> do uzyskania statusu uchodźcy (art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie)	39
2.2.2.1. Zaprzestanie ochrony lub pomocy	41
2.3. Osoby uważane za mające prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa kraju osiedlenia (art. 12 ust. 1 lit. b))	42
2.3.1. Osiedlenie w państwie poza państwem pochodzenia	44
2.3.2. Prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa	44
Część 3: Wykluczenie osób, które są uważane za niegodne statusu uchodźcy (art. 12 ust. 2 i 3)	46
3.1. Wprowadzenie	46
3.1.1. Wykluczenie a terroryzm	47
3.1.2. Rozróżnienie między wykluczeniem z możliwości uzyskania statusu uchodźcy a ściganiem i karaniem za czyn zabroniony	53
3.1.3. Proporcjonalność – dlaczego jest nieodpowiednia?	54

3.1.4.	Czyny objęte więcej niż jedną podstawą wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy	55
3.2.	Poważne podstawy, aby sądzić	56
3.3.	Zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenna lub zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 12 ust. 2 lit. a)	59
3.3.1.	Akty międzynarodowe określające zbrodnie wymienione w art. 12 ust. 2 lit. a)	59
3.3.1.1.	Statut rzymski	61
3.3.2.	Zbrodnie przeciwko pokojowi (art. 12 ust. 2 lit. a)	63
3.3.3.	Zbrodnie wojenna (art. 12 ust. 2 lit. a)	66
3.3.3.1.	Elementy kontekstowe zbrodni wojennej	69
3.3.3.2.	Zbrodnie wojenne w międzynarodowych konfliktach zbrojnych	70
3.3.3.3.	Zbrodnie wojenne w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych	75
3.3.4.	Zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 12 ust. 2 lit. a)	78
3.3.4.1.	Elementy kontekstowe zbrodni przeciwko ludzkości	78
3.3.4.2.	Czyny zasadnicze	80
3.3.4.3.	Znaczenie słów „rozległy” i „systematyczny”	81
3.4.	Poważna zbrodnie o charakterze niepolitycznym (art. 12 ust. 2 lit b))	82
3.4.1.	Zakres przedmiotowy art. 12 ust. 2 lit. b)	82
3.4.1.1.	Poważne przestępstwo	83
3.4.1.2.	Przestępstwo o charakterze niepolitycznym	85
3.4.1.3.	Możliwość zastosowania art. 12 ust. 2 lit. b) do czynów, które nie są zabronione na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego, jeżeli zostały popełnione w kontekście konfliktu zbrojnego	89
3.4.2.	Terytorialny i czasowy zakres zastosowania art. 12 ust. 2 lit. b)	90
3.5.	Czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 12 ust. 2 lit. c)	91
3.5.1.	Charakterystyka prawna czynów wchodzących w zakres art. 12 ust. 2 lit. c)	91
3.5.2.	Zakres przedmiotowy art. 12 ust. 2 lit. c)	92
3.5.2.1.	Terroryzm jako akt sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych	93
3.5.2.2.	Przykłady czynów sprzecznych z celami i zasadami ONZ	95
3.5.3.	Zakres podmiotowy art. 12 ust. 2 lit. c)	100
3.6.	Odpowiedzialność indywidualna	101
3.6.1.	Kryteria ustalania odpowiedzialności indywidualnej	102
3.6.1.1.	Znamiona czynu – actus reus	103
3.6.1.2.	Umyślność czynu – mens rea	104
3.6.2.	Bezpośrednie popełnienie przestępstw lub czynów wykluczających	105
3.6.3.	Podżeganie lub inne formy uczestnictwa	107
3.6.3.1.	Podżeganie	109
3.6.3.2.	Pomocnictwo	109
3.6.3.3.	Wspólna działalność przestępcza lub odpowiedzialność za wspólny cel	111
3.6.3.4.	Odpowiedzialność dowódcy lub przełożonego	111

3.6.3.5. Członkostwo i domniemanie odpowiedzialności indywidualnej	112
3.6.4. Podstawy wykluczające odpowiedzialność indywidualną	117
3.6.4.1. Rozkazy przełożonego	118
3.6.4.2. Brak zdolności do czynności prawnych	119
3.6.4.3. Przymus	120
3.6.4.4. Obrona własna	121
3.7. Ekspiacja	122
Część 4: Wykluczenie z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej (art. 17) ..	125
4.1. Wprowadzenie	125
4.2. Obowiązkowe podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej (art. 17 ust. 1 i 2)	126
4.2.1. Poważne powody	126
4.2.2. Przepięstwa i czyny wykluczające	126
4.2.2.1. Zbrodnia przeciwko pokojowi, zbrodnia wojenna lub zbrodnia przeciwko ludzkości (art. 17 ust. 1 lit. a))	126
4.2.2.2. Poważne przestęstwo (art. 17 ust. 1 lit. b))	127
4.2.2.3. Czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 17 ust. 1 lit. c))	127
4.2.3. Odpowiedzialność indywidualna	127
4.2.4. Ekspiacja	127
4.2.5. Zagrozenie dla społecznosci lub bezpieczeñstwa pañstwa członkowskiego (art. 17 ust. 1 lit. d))	128
4.3. Fakultatywne podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej (art. 17 ust. 3)	130
Część 5: Kwestie szczegó³ne dotyczace oceny wykluczenia na mocy art. 12 ust. 2 i art. 17 ..	131
5.1. Identyfikowanie potencjalnych przypadków wykluczenia	131
5.2. Wykorzystanie informacji niejawných	132
5.3. Ocena dowodów i wiarygodności	137
Załącznik A: Schemat podejmowania decyzji	139
Załącznik B: Wybrane akty prawne związane z terroryzmem	150
Załącznik C: Wybrane istotne przepisy prawa międzynarodowego	156
Załącznik D: Przepisy poprzedzające statut rzymski	170
Załącznik E: Źródła pierwotne	180
Załącznik F: Metodyka	196
Załącznik G: Wybrana bibliografia	197

Wykaz skrótów

APD (wersja przekształcona)	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona)
BVerwG	Bundesverwaltungsgericht (Federalny Sąd Administracyjny, Niemcy)
CERI	Jednolite instrukcje w sprawie uprawnień i rejestracji
CNDA	Cour nationale du droit d’asile (Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego, Francja)
EASO	Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu
EKPC	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności
ESM	Europejska Sieć Migracyjna
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
EWCA	Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (Zjednoczone Królestwo)
FDLR	Forces démocratiques de libération du Rwanda (Siły Wyzwoleńcze Rwandy)
IARMJ	Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów ds. Uchodźców i Migracji
IJRL	International Journal of Refugee Law
IRMCT	Międzynarodowy Mechanizm Rezydualny dla Trybunałów Karnych
ISAF	Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa (w Afganistanie)
ISIL	Państwo Islamskie w Iraku i Lewancie
KG	Konwencja genewska (w tabelach lub przypisach odnosi się do jednej lub drugiej konwencji genewskiej)
Konwencja dotycząca statusu uchodźców	Konwencja dotycząca statusu uchodźców (1951 r.), zmieniona Protokołem (1967 r.) [określana w prawodawstwie UE dotyczącym azylu i przez TSUE jako „konwencja genewska”].
Konwencja w sprawie zbrodni ludobójstwa	Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa

Konwencje genewskie	Cztery konwencje genewskie z 12 sierpnia 1949 r.: (I) Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych; (II) Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu; (III) Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych; (IV) Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny
LTTE	Tygrysy Wyzwolenia Tamilskiego Ilamu
MPH	Międzynarodowe prawo humanitarne
MTK	Międzynarodowy Trybunał Karny
MTKJ	Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii
MTKR	Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy
MTS	Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
MTW	Międzynarodowy Trybunał Wojskowy
NTSL	Nadzwyczajny Trybunał dla Sierra Leone
OFPRA	Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides (Francuski Urząd Ochrony Uchodźców i Bezpaństwowców)
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
Osoby przesiedlone	Osoby przesiedlone w wyniku działań wojennych arabsko-izraelskich w 1967 r. i późniejszych
Państwa członkowskie	Państwa członkowskie Unii Europejskiej i państwa stowarzyszone
PKK	Partia Pracujących Kurdystanu
Porozumienie londyńskie	Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej
Protokół dodatkowy I	Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I)
Protokół dodatkowy II	Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II)
QD	Dyrektywa Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. sprawie minimalnych standardów dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub osób, które, z innych powodów, potrzebują ochrony międzynarodowej, oraz zakresu przyznanej ochrony

QD (wersja przekształcona)	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona)
RB ONZ	Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych
RNTSL	Rezydualny Nadzwyczajny Trybunał dla Sierra Leone
Statut rzymski	Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego
TFUE	Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
TSUE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE	Unia Europejska
UK	Zjednoczone Królestwo
UKUT	Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa
UNHCR	Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców
UNRWA	Agencja Narodów Zjednoczonych dla Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie
UNTS	Seria traktatów Organizacji Narodów Zjednoczonych
WESA	Wspólny europejski system azylowy
WPZiB	Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa
Wspólny artykuł 3	Art. 3 wspólny dla czterech Konwencji Genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r.
ZO ONZ	Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych

Wstęp

Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO) w ścisłej współpracy z sądami i trybunałami państw członkowskich oraz innymi kluczowymi podmiotami zaangażował się w opracowanie serii materiałów poświęconych rozwojowi zawodowemu – ma ona dostarczyć sądom i trybunałom pełnego obrazu Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego (WESA) w ujęciu „krok po kroku”. Dzięki konsultacjom z siecią EASO złożoną z członków sądów i trybunałów, w tym z Międzynarodowym Stowarzyszeniem Sędziów ds. Uchodźców i Migracji – oddział europejski (IARMJ-Europe), dostrzeżono, że istnieje pilna potrzeba udostępnienia sądom i trybunałom materiałów szkoleniowych z zakresu prawa dotyczących pewnych podstawowych zagadnień, którymi zajmują się w codziennym procesie decyzyjnym. Ponadto konieczne było regularne sprawdzanie i aktualizowanie (w razie potrzeby) istniejących publikacji z serii materiałów poświęconych rozwojowi zawodowemu. Uznano, że proces opracowywania takich podstawowych materiałów musi ułatwiać zaangażowanie pracowników sądownictwa i innych ekspertów w sposób w pełni respektujący zasadę niezawisłości sądów, jak również przyspieszać rozwój całej serii materiałów poświęconych rozwojowi zawodowemu.

Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa jest jednym z opracowań z serii materiałów poświęconych rozwojowi zawodowemu. EASO opublikowało pierwsze wydanie w styczniu 2016 r., a niniejsza publikacja jest drugim wydaniem tego dokumentu i została opracowana przez IARMJ-Europe na podstawie umowy z EASO. IARMJ-Europe pragnie wyrazić swoją wdzięczność wszystkim członkom grupy roboczej, którzy brali udział w tworzeniu pierwszego wydania analizy sądowej.

Niniejsza analiza przeznaczona jest przede wszystkim do użytku członków sądów i trybunałów państw członkowskich zajmujących się rozpatrywaniem odwołań lub przeprowadzaniem kontroli decyzji w sprawie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Ma ona na celu przedstawienie analizy sposobu interpretacji i stosowania klauzul dotyczących wykluczenia z możliwości nadania statusu uchodźcy oraz klauzul dotyczących wykluczenia z możliwości nadania statusu ochrony uzupełniającej, określonych odpowiednio w art. 12 i 17 dyrektywy 2011/95/UE (QD (wersja przekształcona)). Członkowie sądów i trybunałów mogą nie mieć do czynienia z kwestiami dotyczącymi wykluczenia zbyt często, lecz gdy już dojdzie do takiej sytuacji, sprawy mogą być skomplikowane i niejednokrotnie głośnie. Art. 12 i 17 QD (wersja przekształcona) mogą być również istotne w sprawach dotyczących cofnięcia, pozbawienia lub odmowy przedłużenia ważności statusu uchodźcy lub statusu ochrony uzupełniającej (odpowiednio art. 14 ust. 3 lit. a) i art. 19 ust. 3 lit. a) QD (wersja przekształcona)). Ze względu na charakter przepisów o wykluczeniu określonych w art. 12 i 17 konieczne jest przeprowadzenie dokładnej analizy, którą można wspierać się w praktyce podczas rozpatrywania takich spraw.

Członkowie sądów i trybunałów będą oczywiście podchodzić do spraw związanych z wykluczeniem przez pryzmat swojego prawa krajowego – muszą oni jednak wówczas rozważyć, czy nastąpiła prawidłowa transpozycja dyrektywy. Należy również pamiętać, że przepisy dyrektywy dotyczące wykluczenia są ściśle wzorowane na postanowieniach art. 1 ust. D, E i F Konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. (Konwencja dotycząca statusu uchodźców). Ponadto Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) wyraźnie stwierdził, że:

„O ile zatem dyrektywa 2011/95 ustanawia system normatywny obejmujący pojęcia i kryteria wspólne dla państw członkowskich i, co za tym idzie, właściwy dla Unii, o tyle jest ona oparta na konwencji genewskiej [Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] i ma w szczególności na celu zapewnienie, aby był w pełni przestrzegany art. 1 tej konwencji”. (Zob. wyrok Trybunału (wielka izba) z dnia 14 maja 2019 r., sprawy połączone C-391/16, C-77/17 i C-78/17, [M przeciwko Ministerstvo vnitra i X i X przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides](#), EU:C:2019:403, pkt 83.).

Niniejsza analiza sądowa ma być przydatna zarówno dla osób z niewielkim doświadczeniem lub bez doświadczenia w zakresie orzekania w dziedzinie ochrony międzynarodowej w ramach WESA, jak i dla tych, którzy są doświadczonymi lub wyspecjalizowanymi sędziami w tej dziedzinie. Dlatego też ma ona stanowić użyteczny punkt odniesienia dla wszystkich członków sądów i trybunałów zajmujących się kwalifikowaniem do ochrony międzynarodowej. Z tego powodu jej struktura, format i treść zostały opracowane z myślą o tej szerokiej grupie odbiorców. W niniejszej analizie sądowej można wyróżnić następujące elementy:

- ogólne wprowadzenie do klauzul dotyczących wykluczenia; obejmuje ono np. porównanie klauzul dotyczących wykluczenia z możliwości nadania statusu uchodźcy z klauzulami dotyczącymi wykluczenia z możliwości nadania statusu ochrony uzupełniającej oraz uzasadnienie każdej klauzuli wykluczenia (część 1),
- analiza dwóch podstaw wykluczenia z możliwości nadania statusu uchodźcy zawartych w art. 12 ust. 1 lit. a) i b) QD (wersja przekształcona); dotyczą one osób, które z bardzo szczególnych powodów nie potrzebują ochrony uchodźcy (część 2),
- analiza trzech podstaw wykluczenia z możliwości nadania statusu uchodźcy zawartych w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona); dotyczą one osób, które z równie szczególnych powodów uważane są za niegodne takiej ochrony (część 3),
- analiza pięciu podstaw wykluczenia z możliwości nadania statusu ochrony uzupełniającej zawartych w art. 17 QD (wersja przekształcona) – tym samym odnosi się ona, odpowiednio, do zawartej w części 3 analizy podstaw wykluczenia z możliwości nadania statusu uchodźcy w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) (część 4),
- przegląd szeregu szczególnych kwestii proceduralnych i dowodowych dotyczących oceny wykluczenia na podstawie art. 12 ust. 2 i art. 17 QD (wersja przekształcona) (część 5),
- przegląd poszczególnych decyzji dotyczących ochrony międzynarodowej, do których mają zastosowanie klauzule dotyczące wykluczenia, tj. decyzji na podstawie art. 12, art. 14 ust. 3 lit. a), art. 17 i art. 19 ust. 3 lit. a) QD (wersja przekształcona).

Na poparcie analizy sądowej przedstawiono zestawienie orzecznictwa w osobnym dokumencie oraz załączniki. Zawarto w nich wykaz odpowiednich aktów unijnego prawa pierwotnego i wtórnego oraz odpowiednich traktatów międzynarodowych o zasięgu uniwersalnym i regionalnym. Można w nich znaleźć również właściwe orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE), Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC), Międzynarodowego Trybunału Karnego (MTK) oraz innych międzynarodowych trybunałów karnych, jak również wybrane orzecznictwo sądów i trybunałów państw członkowskich. Ponadto przedstawiono drzewa decyzyjne, które zawierają pytania, jakie muszą zadać sądy

i trybunały państw członkowskich przy ocenie, czy w danym przypadku klauzule dotyczące wykluczenia mają zastosowanie. W celu zapewnienia czytelnikom korzystającym z wersji cyfrowej łatwego i szybkiego dostępu do odpowiedniego ustawodawstwa i orzecznictwa dodano hipertącza. Pozostałe analizy sądowe, które zostały opracowane lub są w trakcie opracowywania w ramach serii materiałów poświęconych rozwojowi zawodowemu, zawierają analizy innych specyficznych obszarów WESA.

Celem jest przedstawienie w sposób jasny i przyjazny dla użytkownika aktualnego stanu prawnego. Niniejsza publikacja zawiera analizę prawa WESA w brzmieniu obowiązującym na dzień 19 grudnia 2019 r. Warto podkreślić, że wraz z innymi analizami sądowymi z serii materiałów poświęconych rozwojowi zawodowemu analiza ta będzie w miarę potrzeb okresowo aktualizowana. Jednakże to czytelnicy sami powinni sprawdzać, czy nie nastąpiły jakieś zmiany w prawie. Niniejsza analiza zawiera szereg odniesień do źródeł, które ułatwią czytelnikowi to zadanie.

Niniejszy dokument jest drugim wydaniem analizy sądowej poświęconej tej tematyce. Uwzględniono w nim zmiany legislacyjne i orzecznicze, które miały miejsce od czasu publikacji pierwszego wydania w styczniu 2016 r., a także wzięto pod uwagę wyniki kompleksowego przeglądu treści, struktury i przystępności dla użytkownika pierwszego wydania. Przegląd ten przeprowadziło stowarzyszenie IARMJ-Europe na zlecenie EASO w 2018 r.

Kluczowe pytania

Niniejsza analiza sądowa ma dostarczyć sądom i trybunałom państw członkowskich analizę podstaw wykluczenia z ochrony uchodźców określonych w art. 12 dyrektywy w sprawie kwalifikowania 2011/95/UE (QD (wersja przekształcona)) oraz podstaw wykluczenia z ochrony uzupełniającej określonych w art. 17 QD (wersja przekształcona). Podjęto w niej próbę odpowiedzi na następujące najważniejsze pytania:

1. Czym są klauzule dotyczące wykluczenia? (sekcja 1.2)
2. W jaki sposób klauzule dotyczące wykluczenia z ochrony uzupełniającej **przypominają** klauzule dotyczące wykluczenia z ochrony uchodźców lub **różnią się** od nich? (zob. sekcje 1.2, 4.2 i 4.3)
3. Jakie **przesłanki** leżą u podstaw klauzul dotyczących wykluczenia z możliwości nadania statusu uchodźcy i klauzul dotyczących wykluczenia z możliwości nadania statusu ochrony uzupełniającej i czy są one **takie same dla każdej klauzuli dotyczącej wykluczenia**? (sekcja 1.3)
4. Czy wykluczenie z możliwości otrzymania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej może zależeć od tego, czy dana osoba stanowi **zagrożenie** dla przyjmującego państwa członkowskiego? (sekcje 1.3 i 4.2.5)
5. Która klauzula wyłączenia z możliwości nadania statusu uchodźcy zawiera również **szczególną pozytywną zasadę włączenia**, zgodnie z którą osoba spełniająca warunki musi otrzymać status uchodźcy, zakładając, że osoba ta nie podlega żadnej z pozostałych klauzul wyłączenia z możliwości nadania statusu uchodźcy? (sekcja 2.2)
6. Kim są **osoby korzystające z ochrony lub pomocy organów lub agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż UNHCR**? (sekcja 2.2)
7. W jakich okolicznościach dana osoba może zostać pozbawiona możliwości otrzymania statusu uchodźcy, ponieważ **zamieszkała w innym państwie**? (sekcja 2.3)
8. Które klauzule dotyczące wykluczenia mogą mieć zastosowanie w przypadku **osób zaangażowanych w działalność terrorystyczną** (sekcja 3.1.1) i **jaki rodzaj i stopień osobistego zaangażowania w działalność terrorystyczną** byłby wymagany, aby wykluczenie miało zastosowanie w konkretnym przypadku? (sekcje 3.4, 3.5.2.1 i 3.6)
9. Jakie są „**poważne podstawy, aby sądzić**”, że dana osoba popełniła lub uczestniczyła w popełnieniu przestępstwa lub czynu wykluczającego? (sekcja 3.2)
10. Czym są „**zbrodnie przeciwko pokojowi**” (sekcja 3.3.2), „**zbrodnie wojenne**” (sekcja 3.3.3) i „**zbrodnie przeciwko ludzkości**” (sekcja 3.3.4)?
11. Czym jest „**poważna zbrodnia o charakterze niepolitycznym**”? (sekcja 3.4)

12. Czym są „**czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych**”? (sekcja 3.5)
13. Na podstawie jakich kryteriów można uznać, że dana osoba jest **indywidualnie odpowiedzialna** za przestępstwo lub czyn wykluczający, i na jaką obronę (np. przymus) można się powołać w związku z przestępstwem wykluczającym? (sekcja 3.6)
14. Jeżeli dana osoba została uznana za indywidualnie odpowiedzialną za przestępstwo lub czyn podlegający wykluczeniu, to czy wykluczenie tej osoby z możliwości otrzymania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej zależy od tego, czy osoba ta została już **ukarana** lub czy w późniejszym czasie **poprawiła** swoje zachowanie? (sekcja 3.7)

Część 1: Wprowadzenie ogólne

1.1. Zakres stosowania

Niniejsza analiza sądowa dotyczy interpretacji i zastosowania art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) (QD (wersja przekształcona)) ⁽³⁾, które zawierają „klauzule dotyczące wykluczenia” tej dyrektywy. W art. 12 określono podstawy wykluczenia danej osoby z definicji „uchodźcy” zawartej w art. 2 lit. d) dyrektywy. W art. 17 wskazano podstawy, w oparciu o które dana osoba zostaje wykluczona lub może być wykluczona z definicji „osoby kwalifikującej się do otrzymania ochrony uzupełniającej” zawartej w art. 2 lit. f) dyrektywy.

„Klauzule dotyczące wykluczenia” należy zestawić z „klauzulami włączającymi”. Ten ostatni termin jest skrótowym odniesieniem do klauzul określających, kto kwalifikuje się do otrzymania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej zgodnie z art. 2–10 i art. 15 QD (wersja przekształcona). „Klauzule włączające” odnoszące się do obu rodzajów ochrony są przedmiotem odrębnej analizy sądowej: *Kwalifikowanie się do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa* ⁽⁴⁾. Kolejna analiza sądowa dotyczy „klauzul zawieszających” odnoszących się do każdego rodzaju ochrony oraz przepisów dotyczących cofnięcia, zakończenia lub odmowy przedłużenia danej ochrony: *Zakończenie ochrony międzynarodowej: art. 11, 14, 16 i 19 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa* ⁽⁵⁾.

1.2. Klauzule dotyczące wykluczenia

Art. 12 ust. 1 QD (wersja przekształcona) ustanawia dwie podstawy, w oparciu o które dana osoba zostaje **wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy**.

Art. 12 ust. 1 QD (wersja przekształcona)

Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, jeśli:

- a) jest objęty zakresem stosowania art. 1 lit. D konwencji genewskiej odnoszącego się do ochrony lub pomocy otrzymywanej od organów lub agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców; jeśli taka ochrona lub pomoc ustały z jakichkolwiek powodów, a położenie takich osób nie zostało ostatecznie uregulowane zgodnie z odpowiednimi rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, osoby takie kwalifikuje się tym samym do korzystania ze świadczeń określonych w niniejszej dyrektywie;

⁽³⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona), Dz.U. L 337 z 20.12.2011, s. 9, (QD (wersja przekształcona)).

⁽⁴⁾ EASO, Kwalifikowanie się do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa, grudzień 2016 r.

⁽⁵⁾ EASO, Zakończenie ochrony międzynarodowej: art. 11, 14, 16 i 19 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa, grudzień 2016 r.

- b) jest uważany przez właściwe organy państwa, w którym się osiedlił, za osobę mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa lub posiadającą prawa i obowiązki im równorzędne.

W art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) określono trzy dalsze podstawy, w oparciu o które dana osoba zostaje również **wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy**.

Art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona)

Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

- a) dokonał zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej, zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych w celu ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni;
- b) popełnił poza państwem, które go przyjęło, poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym, zanim został przyjęty jako uchodźca, czyli zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy; szczególnie okrutne czyny, nawet jeśli zostały popełnione z rzekomo politycznych pobudek, można zakwalifikować jako poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym;
- c) jest winny czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych określonymi w preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych.

Art. 17 ust. 1 QD (wersja przekształcona) stanowi, że dana osoba **zostaje wykluczona z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej** z tych samych powodów, które określono w art. 12 ust. 2 lit. a) i c) QD (wersja przekształcona), a także, jak przewidziano w art. 17 ust. 1 lit. b) i d) QD (wersja przekształcona) w związku z art. 17 ust. 2.

Art. 17 ust. 1 i 2 QD (wersja przekształcona)

1. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

- a) dokonał zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej, zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych w celu ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni;
- b) popełnił poważne przestępstwo;
- c) jest winny czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych określonymi w preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych;
- d) stanowi zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa.

2. Ust. 1 ma zastosowanie do osób, które podlegają do przestępstw lub czynów określonych w tym ustępie lub w inny sposób uczestniczą w ich popełnianiu.

W art. 17 ust. 3 QD (wersja przekształcona) przewidziano również dodatkową podstawę, na mocy której państwa członkowskie „mogą” **wykluczyć daną osobę z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej**.

Art. 17 ust. 3 QD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie mogą wykluczyć obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli przed przyjęciem do danego państwa członkowskiego popełnił on jedno lub więcej przestępstw nieobjętych zakresem ust. 1, które – gdyby zostały popełnione w danym państwie członkowskim – podlegałyby karze więzienia, i jeżeli opuścił on kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia kary wynikającej z popełnienia tych przestępstw.

Podstawy wykluczenia z możliwości zakwalifikowania jako uchodźcy i z możliwości objęcia ochroną uzupełniającą zostały porównane i podsumowane w tabeli 1 ⁽⁶⁾ poniżej.

Tabela 1: Porównanie podstaw wykluczenia określonych w art. 12 QD (wersja przekształcona) z podstawami wykluczenia określonymi w art. 17 QD (wersja przekształcona)

	Art. 12 QD (wersja przekształcona)		Art. 17 QD (wersja przekształcona)
Wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy	→ Art. 12 ust. 1 lit. a): ochrona lub pomoc ze strony organów lub agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż UNHCR	Wykluczenie z możliwości nadania statusu ochrony uzupełniającej	
	→ Art. 12 ust. 1 lit. b): prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa państwa zamieszkania		
	→ Art. 12 ust. 2 lit. a): zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne lub zbrodnie przeciwko ludzkości		→ Art. 17 ust. 1 lit. a): zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne lub zbrodnie przeciwko ludzkości
	→ Art. 12 ust. 2 lit. b): poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym popełnione poza granicami kraju uchodźstwa przed przyjęciem jako uchodźca		→ Art. 17 ust. 1 lit. b): poważne przestępstwa
	→ Art. 12 ust. 2 lit. c): czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych		→ Art. 17 ust. 1 lit. c): czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych
			→ Art. 17 ust. 1 lit. d): zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa
			→ Art. 17 ust. 3: inne przestępstwa poza terytorium danego państwa członkowskiego (w określonych okolicznościach)

Wszystkie podstawy wykluczenia są **przepisami bezwzględnie obowiązującymi**, z wyjątkiem ostatniej podstawy wymienionej w powyższej tabeli, mianowicie podstawy określonej w art. 17 ust. 3 QD (wersja przekształcona).

⁽⁶⁾ Tabelę 1 opracowano na podstawie Poradnika praktycznego EASO: Wykluczenie, 2017, s. 9.

1.3. Przestanki wykluczenia

1.3.1. Wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy (art. 12)

Podstawy wyłączenia z możliwości zakwalifikowania jako uchodźcy określone w art. 12 QD (wersja przekształcona) odpowiadają podstawom wyłączenia z możliwości uznania za uchodźcę zawartym w art. 1 ust. D, E i F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców ⁽⁷⁾.

Art. 1 ust. D, E i F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców

D. Niniejsza konwencja nie ma zastosowania do osób, które aktualnie korzystają z ochrony lub pomocy organów lub agencji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców.

Z chwilą gdy taka ochrona lub pomoc zostanie z jakiegokolwiek przyczyny wstrzymana, osoby te *ipso facto* będą korzystały z dobrodziejstw niniejszej Konwencji, mimo że ich położenie nie zostało ostatecznie uregulowane zgodnie ze stosownymi rezolucjami przyjętymi przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

E. Niniejsza konwencja nie ma zastosowania do osoby uważanej przez właściwe władze państwa, w którym dana osoba się osiedliła, za mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa.

F. Postanowienia niniejszej Konwencji nie mają zastosowania do osoby, w stosunku do której istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

- a) dokonała zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej lub zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych dla ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni;
- b) dokonała poważnej zbrodni o charakterze niepolitycznym poza państwem, które ją przyjęło, przed uznaniem jej za uchodźcę;
- c) jest winną czynów sprzecznych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych.

Zgodnie z wymogami art. 78 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) ⁽⁸⁾ podstawy wykluczenia określone w art. 12 QD (wersja przekształcona) należy zatem interpretować w sposób zgodny z odpowiednimi artykułami Konwencji dotyczącej statusu uchodźców ⁽⁹⁾ (zob. tabela 2 poniżej).

⁽⁷⁾ Zob. np. TSUE, wyrok z dnia 9 grudnia 2012 r., Wielka Izba, C-364/11, Mostafa Abed El Karem El Kott i inni przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2012:826, pkt 18 i 21. Zob. również Komisja Europejska, Wniosek dotyczący dyrektywy Rady w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich i bezpieczeństwa uchodźców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony, 12 września 2001 r., COM(2001) 510 final, s. 24.

⁽⁸⁾ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 47.

⁽⁹⁾ Zob. na przykład TSUE, wyrok z dnia 14 maja 2019 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-391/16, C-77/17 i C-77/18, M przeciwko Ministerstvo vnitra i X i X przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, EU:C:2019:403, pkt 74; TSUE, wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, Bundesrepublik Deutschland przeciwko B i D, EU:C:2009:285, pkt 78; TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7; pkt 43. W celu uzyskania dalszych informacji na temat ogólnych zasad interpretacji QD (wersja przekształcona), zob. EASO, Kwalifikowanie do udzielenia ochrony międzynarodowej (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa, grudzień 2016 r., s. 16–18; EASO, An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals – A judicial analysis [Wprowadzenie do Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa], sierpień 2016 r., s. 63–65.

Tabela 2: Korelacja między art. 12 QD (wersja przekształcona) a art. 1 ust. D, E i F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców

QD (wersja przekształcona)	Konwencja dotycząca statusu uchodźców
Art. 12 ust. 1 lit. a)	Art. 1 ust. D
Art. 12 ust. 1 lit. b)	Art. 1 ust. E
Art. 12 ust. 2 lit. a)	Art. 1 ust. F lit. a)
Art. 12 ust. 2 lit. b)	Art. 1 ust. F lit. b)
Art. 12 ust. 2 lit. c)	Art. 1 ust. F lit. c)

Istnieje ważne rozróżnienie między przesłankami art. 12 ust. 1 QD (wersja przekształcona) i art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona).

Uzasadnieniem przesłanek wykluczenia zawartych w art. 12 ust. 1 jest to, że osoby objęte tymi podstawami nie potrzebują statusu uchodźcy. Wynika to z faktu, że korzystają one już z ochrony lub pomocy organów lub agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż UNHCR (w szczególności od Agencji Narodów Zjednoczonych ds. Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie (UNRWA) (zob. [sekcja 2.2](#))) lub z faktu, że państwo, w którym zamieszkały, traktuje je na równi z własnymi obywatelami.

Uzasadnieniem przesłanek wykluczenia zawartych w art. 12 ust. 2 jest to, że osoby objęte tymi podstawami nie zasługują na status uchodźcy ⁽¹⁰⁾. Dzieje się tak w przypadku, gdy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że są one indywidualnie odpowiedzialne za poważne zbrodnie lub za czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Wspomniane podstawy wykluczenia zostały (podobnie jak odpowiadające im artykuły Konwencji dotyczącej statusu uchodźców) ustanowione dla osiągnięcia **dwutorowego celu**:

- wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy osób uznanych za niegodne ochrony, jaką daje status uchodźcy,
- zadbanie o to, by nadanie statusu uchodźcy nie umożliwiała sprawcom niektórych poważnych przestępstw uniknięcia odpowiedzialności karnej ⁽¹¹⁾.

W związku z tym wykluczenie na mocy art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) **nie jest uzależnione od „istnienia aktualnego zagrożenia dla przyjmującego państwa członkowskiego”** ⁽¹²⁾.

TSUE orzekł w sprawie K i HF, że przestępstwa i czyny wymienione w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) i art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców „poważnie naruszają podstawowe wartości, takie jak poszanowanie godności osoby ludzkiej i praw człowieka, na których [...] opiera się Unia, a także pokój, który Unia ma na celu wspierać” ⁽¹³⁾.

TSUE orzekł również, że podstawy wykluczenia wskazane w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) i art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców „**skupiają się wokół pojęcia »poważnego przestępstwa«**” ⁽¹⁴⁾.

⁽¹⁰⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, [przypis 9](#), pkt 104; TSUE, wyrok z dnia 2 maja 2018 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-331/16 i C-366/16, K przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie i HF przeciwko Belgische Staat, EU:C:2018:296, pkt 50.

⁽¹¹⁾ TSUE, 2018, K i HF, tamże, [przypis 10](#), pkt 50. Zob. również TSUE, 2010, B i D, tamże, [przypis 9](#), pkt 104.

⁽¹²⁾ TSUE, 2018, K i HF, tamże, [przypis 10](#), pkt 50 (wyróżnienie dodane).

⁽¹³⁾ TSUE, 2018, K i HF, tamże, [przypis 10](#), pkt 46.

⁽¹⁴⁾ TSUE, wyrok z dnia 13 września 2018 r., C-369/17, Shajin Ahmed przeciwko Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, EU:C:2018:713, pkt 46 (wyróżnienie dodane).

1.3.2. Wykluczenie z możliwości kwalifikowania się do objęcia ochroną uzupełniającą (art. 17)

W wyroku w sprawie Ahmed TSUE orzekł, że celem podstaw wykluczenia możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej jest, podobnie jak w przypadku podstaw wykluczenia możliwości uzyskania statusu uchodźcy w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), „pozbawienie takiej możliwości osób uznanych za niegodne ochrony, która wiąże się z takim statusem, i zachowanie wiarygodności reżimu wspólnego europejskiego systemu azylowego [...]”⁽¹⁵⁾.

Trybunał również stwierdził, że:

„prawodawca Unii zainspirował się zasadami znajdującymi zastosowanie do uchodźców, aby rozszerzyć je, w miarę możliwości, na osoby korzystające ze statusu ochrony uzupełniającej. Treść i struktura art. 17 ust. 1 lit. a)–c) [QD (wersja przekształcona)], dotyczącego wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, wykazują bowiem podobieństwa z art. 12 ust. 2 lit. a)–c) tej dyrektywy, odnoszącym się do wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, który to przepis przejmuje z kolei zasadniczo brzmienie art. 1 sekcja F lit. a)–c) [Konwencji dotyczącej statusu uchodźców]. Ponadto z prac przygotowawczych [nad QD (wersja przekształcona)], [...] że art. 17 ust. 1 lit. a)–c) [QD (wersja przekształcona)] wynika z woli prawodawcy Unii, aby wprowadzić podstawy wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej podobne do tych obowiązujących w odniesieniu do uchodźców”⁽¹⁶⁾.

Wprawdzie TSUE nie wypowiedział się jeszcze w kwestii interpretacji podstawy wykluczenia określonej w art. 17 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona), jednak ta podstawa wykluczenia ma wyraźnie inny charakter niż podstawy wykluczenia określone w art. 17 ust. 1 lit. a)–c) QD (wersja przekształcona). Wynika to z faktu, że jej struktura opiera się nie na pojęciu „poważnego przestępstwa” popełnionego w przeszłości, lecz na obecnym „zagrożeniu” dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego. Zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa przyjmującego państwa członkowskiego może również stanowić podstawę cofnięcia, pozbawienia lub odmowy przedłużenia statusu uchodźcy zgodnie z art. 14 ust. 4 i 5 QD (wersja przekształcona) lub podstawę cofnięcia, pozbawienia lub odmowy przedłużenia ważności zezwolenia na pobyt uchodźcy na podstawie art. 21 ust. 3 i art. 24 ust. 2 QD (wersja przekształcona). Dlatego pewne wskazówki co do interpretacji art. 17 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona) można znaleźć w wyroku TSUE w sprawie HT. Stanowi on:

„Ponadto Trybunał stwierdził, że międzynarodowe akty terrorystyczne, generalnie i niezależnie od udziału państwa, są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (wyrok w sprawie B i D, C-57/09 i C-101/09, EU:C:2010:661, pkt 83). Z tego wynika, że państwo członkowskie słusznie mogło w obliczu takich aktów powołać się na istnienie ważnych względów bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego w rozumieniu art. 24 ust. 1 [QD], celem zastosowania odstępstwa przewidzianego w tym przepisie”⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁵⁾ TSUE, 2018, Shajin Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 51.

⁽¹⁶⁾ TSUE, 2018, Shajin Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 43–45.

⁽¹⁷⁾ TSUE, wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., C-373/13, HT przeciwko Land Baden-Württemberg, EU:C:2015:413, pkt 85.

Ponadto TSUE nie wypowiedział się jeszcze na temat interpretacji fakultatywnej podstawy wykluczenia określonej w art. 17 ust. 3 QD (wersja przekształcona). Chociaż przestępstwa będące przedmiotem fakultatywnej podstawy wykluczenia określonej w art. 17 ust. 3 QD (wersja przekształcona) nie stanowią „poważnego przestępstwa” w rozumieniu art. 17 ust. 1 lit. b), to gdyby zostały popełnione w danym państwie członkowskim, musiałyby co najmniej podlegać karze pozbawienia wolności.

1.3.3. Bardziej korzystne przepisy

Art. 3 QD (wersja przekształcona) zezwala państwom członkowskim na wprowadzenie lub utrzymanie korzystniejszych norm w celu określenia, kto może zostać zakwalifikowany jako uchodźca lub osoba potrzebująca ochrony uzupełniającej na podstawie dyrektywy, ale tylko w zakresie, w jakim wspomniane normy krajowe są zgodne z dyrektywą.

Art. 3 QD (wersja przekształcona)

Państwa członkowskie mogą wprowadzać lub utrzymywać korzystniejsze normy pozwalające określić, kto może zostać zakwalifikowany jako uchodźca lub osoba potrzebująca ochrony uzupełniającej, oraz pozwalające określić zakres ochrony międzynarodowej, pod warunkiem że normy te będą zgodne z niniejszą dyrektywą.

W wyroku w sprawach B i D TSUE orzekł, że ponieważ podstawowym celem klauzul dotyczących wykluczenia zawartych w QD jest „zachowanie wiarygodności systemu przewidzianego w [QD] zgodnie z [Konwencją dotyczącą statusu uchodźców]”, przepis krajowy, który zezwala na nadanie statusu uchodźcy na podstawie QD osobie wykluczonej na podstawie art. 12 ust. 2 QD, byłby niezgodny z QD ⁽¹⁸⁾. Trybunał dodał jednak, że państwa członkowskie nie są pozbawione możliwości przyznania takiej osobie „innego rodzaju ochrony” poza zakresem zastosowania QD, pod warunkiem że ochrona ta nie jest mylona ze statusem uchodźcy na mocy QD ⁽¹⁹⁾.

Oczywiście te same argumenty miałyby zastosowanie odpowiednio do wykluczenia z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 QD (wersja przekształcona).

1.3.4. Wyjątkowy charakter wykluczenia

W sprawie Ahmed TSUE orzekł, że art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona) ustanawia podstawę wykluczenia, która „stanowi **wyjątek** od reguły ogólnej, ustanowionej w art. 18 [QD (wersja przekształcona) w sprawie nadawania statusu ochrony uzupełniającej] i wymaga zatem dokonywania **wykładni zawężającej**” ⁽²⁰⁾. Podobnie TSUE orzekł w sprawie Bolbol, że klauzula wyłączająca status uchodźcy zawarta w art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu

⁽¹⁸⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 115.

⁽¹⁹⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 116–120.

⁽²⁰⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 52 (wyróżnienie dodane).

uchodźców, do której odnosi się art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona), „**powinna, jako taka, podlegać wykładni ścisłej**”⁽²¹⁾.

Można zatem wywnioskować, że TSUE uważa, iż wszystkie podstawy wyłączenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy zawarte w QD (wersja przekształcona) i Konwencji dotyczącej statusu uchodźców oraz wszystkie podstawy wyłączenia z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej zawarte w QD (wersja przekształcona) muszą być **interpretowane ściśle**.

1.4. Ciężar dowodu

Powszechnie przyjmuje się, że ze względu na to, iż klauzule dotyczące wyłączenia są wyjątkami od reguły, wymagają one ścisłej interpretacji, a ciężar dowodu wyłączenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej spoczywa co do zasady na decydencie.

Jak wyjaśniono w [sekcji 3.6](#), w pewnych przypadkach decydent może być uprawniony do założenia, że osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową, która zajmowała wysokie stanowisko w organizacji terrorystycznej, jest indywidualnie odpowiedzialna za czyny popełnione przez tę organizację w odnośnym okresie. Obejmuje to wszelkie czyny, które wchodzą w zakres klauzul dotyczących wyłączenia określonych w art. 12 ust. 2 lub art. 17 QD (wersja przekształcona). Nie oznacza to jednak, że ciężar dowodu wyłączenia nie spoczywa już w takich przypadkach na decydencie, ponieważ TSUE podkreślił, że przed podjęciem decyzji o wykluczeniu nadal konieczne jest zbadanie ogółu istotnych dla sprawy okoliczności⁽²²⁾. W związku z tym pomocne może być przypomnienie sobie następującego poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa w sprawie JS dotyczącej wyłączenia na mocy art. 12 ust. 2 lit. a) QD:

„Sama natura organizacji [której członkiem był wnioskodawca] jest tylko jednym z istotnych czynników i najlepiej jest unikać szukania »domniemania« odpowiedzialności indywidualnej, »do obalenia« lub nie. Jak wyraźnie pokazuje niniejsza sprawa, takie podejście może doprowadzić decydenta do błędu”⁽²³⁾.

Wysoki Sąd Irlandii użył następującego sformułowania:

„[O ile decydent] jest uprawniony do przyjęcia **roboczego założenia**, że osoba zajmująca wysokie stanowisko w organizacji terrorystycznej ponosi indywidualną odpowiedzialność za zbrodnie przeciwko ludzkości popełnione przez tę organizację w odnośnym okresie, o tyle należy jednak przeprowadzić indywidualne badanie wszystkich istotnych okoliczności”⁽²⁴⁾.

Standard dowodu w sprawach dotyczących wyłączenia został omówiony w [sekcji 3.2](#).

⁽²¹⁾ TSUE, wyrok z dnia 17 czerwca 2010 r., Wielka Izba, C-31/09, Nawras Bolbol przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2010:351, pkt 51 (wyróżnienie dodane).

⁽²²⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, [przypis 9](#), pkt 98.

⁽²³⁾ Sąd Najwyższy (UK), JS (Sri Lanka) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2010] UKSC 15, pkt 31. W istocie pytanie postawione przed sądem brzmiało: „zakładając, że w organizacji są osoby, które w sposób oczywisty popełniają zbrodnie wojenne, co jeszcze poza członkostwem w takiej organizacji musi zostać stwierdzone, zanim dana osoba zostanie indywidualnie uznana za zbrodniarza wojennego?” (zob. pkt 1 wyroku).

⁽²⁴⁾ Wysoki Sąd (Irlandia), wyrok z dnia 5 maja 2011 r., A. B. przeciwko Refugee Appeals Tribunal and Minister of Justice, Equality and Law Reform [2011] IEHC 198, pkt 50 (wyróżnienie dodane).

1.5. Porządek analizy: włączenie przed wykluczeniem?

Zawsze, gdy pojawia się ewentualność wykluczenia, pojawia się pytanie, czy analiza wykluczenia może być przeprowadzona od razu, czy też decydent musi najpierw rozważyć klauzule włączające.

Przed zajęciem się tą kwestią należy jednak zauważyć, że bez względu na to, czy klauzule dotyczące wykluczenia są rozpatrywane przed klauzulami włączającymi czy też po nich, struktura QD (wersja przekształcona) wymusza, aby pierwszą kwestią związaną z wykluczeniem, którą należy się zająć, było wykluczenie z możliwości otrzymania statusu uchodźcy. Wynika to z definicji „osoby kwalifikującej się do otrzymania ochrony uzupełniającej” określonej w art. 2 lit. f) QD (wersja przekształcona), zgodnie z którą wymaga się, by dana osoba „nie kwalifikowała się do uznania jej za uchodźcę”⁽²⁵⁾. Wynika to również⁽²⁶⁾ z art. 10 ust. 2 dyrektywy w sprawie procedur azylowych (2013/32/UE) (dyrektywa w sprawie procedur azylowych (APD) (wersja przekształcona))⁽²⁷⁾. Ta wyrażnie stanowi, że:

„rozpatrując wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, organ rozstrzygający ustala najpierw, czy wnioskodawców można zakwalifikować jako uchodźców, a jeśli nie, czy wnioskodawcy kwalifikują się do objęcia ich ochroną uzupełniającą”.

Z wyjątkiem podstawy wykluczenia określonej w art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) (zob. [sekcja 2.2](#)) TSUE nie rozstrzygnął jeszcze, **czy zastosowanie klauzul dotyczących wykluczenia musi być poprzedzone oceną klauzul włączających** danego statusu ochrony. Trybunał stwierdził już jednak, że klauzule dotyczące wykluczenia nie mogą być stosowane „automatycznie” bez zbadania „wszystkich okoliczności” indywidualnego przypadku. W sprawie Ahmed, Trybunał orzekł:

„Trybunał stwierdził [w wyroku w sprawach B i D], iż z brzmienia art. 12 ust. 2 lit. b) i c) [QD], obecnie art. 12 ust. 2 lit. b) i c) [QD (wersja przekształcona)], wynika, że właściwy organ danego państwa członkowskiego może stosować ten przepis dopiero po przeprowadzeniu – indywidualnie dla każdego przypadku – oceny konkretnych znanych mu okoliczności w celu ustalenia, czy istnieją poważne powody, aby uważać, że czyny popełnione przez zainteresowanego, spełniającego poza tym kryteria uzyskania statusu uchodźcy, są objęte zakresem jednego z dwóch przypadków wykluczenia przewidzianych w tym przepisie. Z powyższego wynika, że każda decyzja o wykluczeniu możliwości uzyskania przez daną osobę statusu uchodźcy powinna zostać poprzedzona pełną analizą wszystkich okoliczności danego konkretnego przypadku i nie może zostać podjęta w sposób automatyczny [...]. Taki wymóg powinien stosować się również do decyzji o wykluczeniu z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej”⁽²⁸⁾.

⁽²⁵⁾ Zob. w tym celu TSUE, wyrok z dnia 8 maja 2014 r., C-604/12, H. N. przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform i in. EU:C:2014:302, pkt 35.

⁽²⁶⁾ TSUE, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Wielka Izba, C-585/16, Serin Alheto przeciwko Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite, EU:C:2018:584, pkt 89.

⁽²⁷⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona), Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 60.

⁽²⁸⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 48–50. Zob. też TSUE, wyrok z dnia 31 stycznia 2017 r., Wielka Izba, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides przeciwko Mostafie Lounani, EU:C:2017:71, pkt 72 oraz TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 87.

Twierdzi się, że TSUE w rzeczywistości stoi na stanowisku, iż włączenie **należy** ocenić przed wykluczeniem, ponieważ Trybunał wyraźnie odniósł się w sprawie B i D do oceny wykluczenia, której należy dokonać w odniesieniu do osoby „spełniającej poza tym kryteria uzyskania statusu uchodźcy”⁽²⁹⁾. Do tej pory jednak sądy i trybunały państw członkowskich przyjmowały, że QD (wersja przekształcona) nie stoi na przeszkodzie temu, by właściwe organy stwierdziły, że dana osoba jest wykluczona z możliwości otrzymania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej, bez uprzedniego ustalenia, czy spełnia ona warunki włączenia do danego statusu.

W wyroku wydanym przez niderlandzką Radę Stanu sąd uznał, że sekretarz stanu ds. imigracji ma swobodę decydowania o tym, czy zająć się włączeniem przed wykluczeniem, czy też odwrotnie⁽³⁰⁾. Zgodnie z decyzją Wielkiej Izby czeskiego Naczelnego Sądu Administracyjnego wnioski o wykluczenie wnioskodawcy czyni zbędnym dalsze badanie potencjalnych podstaw do włączenia tej samej osoby. Zanim jednak dojdzie się do takiego wniosku, czeski sąd orzekł, że fakty wskazujące zarówno na potencjalne włączenie, jak i wykluczenie muszą być w pełni zbadane ze świadomością, że często mogą być ze sobą ściśle powiązane⁽³¹⁾.

Jeśli takie podejście zostanie zastosowane w indywidualnym przypadku i okaże się, że dana osoba jest rzeczywiście wykluczona z możliwości otrzymania danego statusu, nie ma potrzeby ustalania, czy osoba ta spełnia klauzule włączające tego statusu. W odniesieniu do Konwencji dotyczącej statusu uchodźców wytyczne UNHCR dotyczące wykluczenia stanowią:

„Wyjątkowy charakter art. 1 ust. F sugeruje, że włączenie powinno być zasadniczo rozważane przed wykluczeniem, ale nie ma tu sztywnej formuły. Wykluczenie może wyjątkowo zostać rozważone bez szczególnego odniesienia do kwestii włączenia (i) w przypadku oskarżenia przez międzynarodowy trybunał karny; (ii) w przypadkach, w których istnieją oczywiste i łatwo dostępne dowody wskazujące na udział wnioskodawcy w szczególnie poważnych zbrodniach, zwłaszcza w sprawach dotyczących art. 1 ust. F lit. c), oraz (iii) na etapie apelacji w sprawach, w których kwestią sporną jest wykluczenie”⁽³²⁾.

Z przytoczonego powyżej wyroku TSUE wynika jednak jasno, że decyzję o przyjęciu takiego podejścia można podjąć jedynie na podstawie pełnego zbadania wszystkich okoliczności konkretnej sprawy, w tym faktów i okoliczności istotnych dla wykluczenia. Badanie to musi obejmować ocenę osobistych okoliczności dotyczących wnioskodawcy, jak również istotnych faktów dotyczących kraju pochodzenia. Bardzo istotna jest również właściwa interpretacja międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH) i międzynarodowego prawa karnego, o czym szczegółowo mowa poniżej. Podsumowując, gdy fakty w danej sprawie wskazują, że można mówić o wykluczeniu, ocena wykluczenia musi być tak samo rygorystyczna i nie mniej złożona niż ocena włączenia.

⁽²⁹⁾ Zob. Kosar, D., „Inclusion before Exclusion or Vice Versa: What the Qualification Directive and the Court of Justice Do (Not) Say”, [w:] *International Journal of Refugee Law* (2013) 87–119, s. 117; Carlier, J.-Y. i d’Huart, P., „L’Exclusion du statut de réfugié: Cadre général” [w:] Chetail, V. i Laly-Chevalier, C. (redakcja), *Asile et extradition: Théorie et pratique des clauses d’exclusion au statut de réfugié*, Bruylant, 2014, s. 22.

⁽³⁰⁾ Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 2 czerwca 2004 r., 200308845, ECLI:NL:RVS:2004:AP2043, pkt 2.6.8 (w języku niderlandzkim).

⁽³¹⁾ Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), decyzja z dnia 7 września 2010 r., A. S. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych (w języku czeskim), 4 Azs 60/2007-119, pkt 19.

⁽³²⁾ UNHCR, Guidelines on International Protection No 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej nr 5 stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia: Artykuł 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.], 4 września 2003 r., HCR/GIP/03/05, pkt 31.

1.6. Osoby wyłączone z ochrony międzynarodowej na mocy QD (wersja przekształcona)

Poniżej omówiona zostanie szczegółowa interpretacja każdej z podstaw wyłączenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy lub ochrony uzupełniającej. Przedtem warto jednak krótko omówić sytuację osób, które podlegają przepisom o wykluczeniu, zgodnie z dyrektywą QD (wersja przekształcona).

Po podjęciu ostatecznej decyzji o wykluczeniu państwo członkowskie musi zdecydować, czy podjąć decyzję o odesłaniu danej osoby do kraju jej pochodzenia lub poprzedniego miejsca stałego pobytu. W wyroku w sprawie B i D TSUE stwierdził, że wyłączenie danej osoby z możliwości bycia uchodźcą na podstawie art. 12 ust. 2 QD „nie powoduje konieczności zajęcia stanowiska w odrębnej kwestii, jaką jest ustalenie, czy osoba ta powinna być wydalona do kraju pochodzenia”⁽³³⁾. To samo miałyby oczywiście zastosowanie do innych podstaw wyłączenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy określonych w art. 12. Odpowiednio stosuje się to również do podstaw wykluczenia z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej, o których mowa w art. 17.

Jak już zauważono w sekcji 1.3.3, państwa członkowskie nie są pozbawione możliwości przyznania „innego rodzaju ochrony” poza zakresem zastosowania QD (wersja przekształcona) osobie, której odmówiono „ochrony międzynarodowej” na mocy dyrektywy, nawet jeśli jednym z powodów tej odmowy jest fakt, że dana osoba została uznana za wykluczoną z możliwości otrzymania statusu uchodźcy lub statusu osoby objętej ochroną uzupełniająca. Poprzez ochronę w tym kontekście TSUE wyraźnie miał na myśli przyznanie przez państwo członkowskie pewnego rodzaju prawa pobytu lub pozwolenia na pobyt.

Należy zauważyć, że jeśli rozważa się wydalenie osoby, której odmówiono ochrony międzynarodowej na mocy QD (wersja przekształcona), wydalenie tej osoby do kraju pochodzenia lub do jakiegokolwiek innego kraju jest zabronione, jeśli naruszałoby zasadę *non-refoulement* na mocy Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Karta praw podstawowych UE)⁽³⁴⁾ oraz międzynarodowego prawa praw człowieka. Zasada ta została wyjaśniona w odrębnej analizie sądowej: *Procedury azylowe i zasada non-refoulement*⁽³⁵⁾. Należy tu ponownie podkreślić, że zakaz *refoulement* jest bezwzględny, zarówno na mocy art. 4 i art. 19 ust. 2 Karty praw podstawowych UE, jak i na mocy prawa międzynarodowego praw człowieka, w tym art. 3 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC) z 1950 r.⁽³⁶⁾

Zakaz *refoulement* na mocy Karty praw podstawowych UE i międzynarodowych przepisów dotyczących praw człowieka ma zatem zastosowanie nawet w przypadku, gdy:

- dana osoba jest wyłączona z możliwości otrzymania statusu uchodźcy i ochrony uzupełniającej, ponieważ istnieją poważne podstawy, by uważać, że osoba ta popełniła przestępstwa terrorystyczne lub inne szczególnie haniebne zbrodnie, lub

⁽³³⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 110.

⁽³⁴⁾ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Dz.U. C 326 z 26.10.2012, s. 391 (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.). Zob. również TSUE, 2019, M, X i X, tamże, przypis 9.

⁽³⁵⁾ EASO, *Procedury azylowe i zasada non-refoulement – analiza sądowa*, 2018, sekcja 1.5.

⁽³⁶⁾ Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, 213 UNTS 222, ETS nr 005, 4 listopada 1950 r. (wejście w życie: 3 września 1953 r.). Zob. również, ETPC, wyrok z dnia 28 lutego 2008 r., Saadi przeciwko Włochom, skarga nr 37201/06, pkt 127.

— dana osoba została pozbawiona statusu osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej, ponieważ istnieją poważne podstawy, by uważać, że stanowi ona zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa.

Niezależnie od tego, czy wynika to z warunków decyzji o wykluczeniu, czy z innych powodów, państwo członkowskie może również zdecydować o wszczęciu postępowania karnego przeciwko danej osobie przed podjęciem decyzji o wydaleniu lub deportacji, jeśli takie postępowanie nie toczy się równoległe z procedurą w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Wyboru tego dokonuje jednak państwo członkowskie, kierując się zasadami i polityką krajową. Ze względu na to, że niniejsza analiza sądowa ma na celu jedynie pomoc członkom sądów i trybunałów w stosowaniu klauzul dotyczących wykluczenia w przypadkach ochrony międzynarodowej, nie odnosi się ona do postępowań karnych, które mogłyby zostać wszczęte przeciwko wnioskodawcom wykluczonym z powodu przestępstw podlegających wykluczeniu.

1.7. Decyzje w sprawie procedur wykluczenia i ekstradycji

Bezwzględny charakter zakazu *refoulement* na mocy Karty praw podstawowych UE i prawa międzynarodowego praw człowieka ma istotne konsekwencje dla wszelkich kwestii, które mogą pojawić się w konkretnej sprawie dotyczącej ekstradycji lub deportacji ⁽³⁷⁾.

Art. 9 ust. 2 APD (wersja przekształcona) dopuszcza dwie sytuacje, w których państwa członkowskie mogą uczynić wyjątek od prawa osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową do pozostania w tym państwie członkowskim w oczekiwaniu na decyzję w pierwszej instancji w sprawie wniosku tej osoby. Jedną z takich sytuacji jest wydanie lub ekstradycja wnioskodawcy przez to państwo członkowskie do innego państwa członkowskiego, państwa trzeciego (państwa spoza UE) lub do międzynarodowego sądu lub trybunału. (Inna sytuacja, o której mowa w art. 9 ust. 2 APD, dotyczy kolejnych wniosków) W art. 9 ust. 3 APD (wersja przekształcona) dodano jednak, że dane państwo członkowskie może dokonać ekstradycji wnioskodawcy do państwa trzeciego na mocy tego wyjątku jedynie wtedy, gdy nie będzie to skutkowało bezpośrednim lub pośrednim odesłaniem (*refoulement*) ⁽³⁸⁾.

Art. 9 APD (wersja przekształcona)

1. Wnioskodawcy pozwala się pozostawać w państwie członkowskim, wyłącznie dla potrzeb procedury, do czasu podjęcia przez organ rozpatrujący decyzji zgodnie z procedurami w pierwszej instancji określonymi w rozdziale III. To prawo do pozostawania nie oznacza uprawnienia do otrzymania zezwolenia na pobyt.
2. Państwa członkowskie mogą uczynić wyjątek jedynie w przypadku, gdy osoba występuje z kolejnym wnioskiem, o którym mowa w art. 41, lub gdy wydadzą one tę osobę lub dokonają jej ekstradycji, odpowiednio, do innego państwa członkowskiego na mocy obowiązków wynikających z europejskiego nakazu aresztowania lub z innych przyczyn, bądź do państwa trzeciego lub do międzynarodowych sądów lub trybunałów karnych.

⁽³⁷⁾ Zob. at.. UNHCR, Guidance Note on Extradition and Refugee Protection [Wytoczne w sprawie ekstradycji i ochrony uchodźców], 2008, pkt 52, 57, 59 i 64–65 oraz Kapferer, S., The Interface Between Extradition and Asylum [Powiązania między ekstradycją a azylem], UNHCR, Legal and protection policy research series, 2003.

⁽³⁸⁾ Bardziej szczegółowa analiza art. 9 APD (wersja przekształcona) znajduje się w EASO, Procedura azylowa i zasada non-refoulement – analiza sądowa, tamże, przypis 35, s. 81–82.

3. Państwo członkowskie może dokonać ekstradycji wnioskodawcy do państwa trzeciego zgodnie z ust. 2 wyłącznie w przypadku, gdy właściwe organy upewniły się, że decyzja o ekstradycji nie doprowadzi bezpośrednio lub pośrednio do odesłania (*refoulement*) w pogwałceniu zobowiązań międzynarodowych i unijnych tego państwa członkowskiego.

Podsumowując, otrzymanie przez państwo członkowskie wniosku o ekstradycję lub wydanie osoby ubiegającej się o ochronę międzynarodową nie zwalnia tego państwa członkowskiego z obowiązku przestrzegania zasady *non-refoulement* – nawet wobec innego państwa członkowskiego⁽³⁹⁾. Może jednak czasami spowodować wszczęcie dochodzenia w celu ustalenia, czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy lub statusu ochrony uzupełniającej (zob. [sekcja 5.1](#) tabela 17).

⁽³⁹⁾ Chociaż nie wynika to bezpośrednio z art. 9 ust. 3 APD (wersja przekształcona), należy zauważyć, że zasada wzajemnego zaufania w prawie UE nie ma charakteru bezwzględnego, w tym w odniesieniu do wykonywania europejskich nakazów aresztowania: zob. TSUE, wyrok z dnia 5 kwietnia 2016 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-404/15 i C-659/15 PPU, Pál Aranyosi i Robert Căldăraru, EU:C:2016:198; TSUE, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Wielka Izba, C-220/18 PPU, ML, EU:C:2018:589. Podobne względy mają zastosowanie w odniesieniu do prawa do rzetelnego procesu sądowego zagwarantowanego w art. 47 Karty praw podstawowych UE: zob. TSUE, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Wielka Izba, C-216/18 PPU, LM, EU:C:2018:586.

Część 2: Wykluczenie osób, które nie potrzebują statusu uchodźcy (art. 12 ust. 1)

2.1. Wprowadzenie

Jak wyjaśniono powyżej, podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy można podzielić na te mające zastosowanie do osób, które **nie potrzebują statusu uchodźcy** (art. 12 ust. 1 lit. a) i b) QD (wersja przekształcona)), oraz mające zastosowanie do osób **niegodnych** statusu uchodźcy (art. 12 ust. 2 lit. a)–c) QD (wersja przekształcona)).

W części 2 niniejszej analizy sądowej omówiono sytuację osób, które nie potrzebują statusu uchodźcy, natomiast w części 3 osób, które są niegodne tego statusu (zob. rysunek 1 poniżej). Kwestię wyłączenia z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej omówiono w części 4.

Rysunek 1: Osoby wykluczone z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na mocy art. 12 QD (wersja przekształcona)

Osoby, które nie potrzebują statusu uchodźcy (część 2)	Osoby niegodne statusu uchodźcy (część 3)
<ul style="list-style-type: none"> → Osoby, które już korzystają z ochrony lub pomocy organów lub agencji ONZ innych niż UNHCR (sekcja 2.2) → Osoby posiadające prawa i obowiązki równoważne z prawami i obowiązkami obywateli kraju, w którym zamieszkały (sekcja 2.3) 	<p>Osoby, co do których istnieją poważne podstawy, by uważać, że są odpowiedzialne za którekolwiek z następujących przestępstw lub czynów:</p> <ul style="list-style-type: none"> → zbrodnie przeciwko pokojowi (sekcja 3.3.2) → zbrodnie wojenne (sekcja 3.3.3) → zbrodnie przeciwko ludzkości (sekcja 3.3.4) → poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym (sekcja 3.4) → czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (sekcja 3.5).

2.2. Osoby, które korzystają z ochrony lub pomocy organów lub agencji ONZ innych niż UNHCR (art. 12 ust. 1 lit. a))

Art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) ustanawia następującą podstawę wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy.

Art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona)

Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, jeśli:

- a) jest objęty zakresem stosowania art. 1 lit. D konwencji genewskiej odnoszącego się do ochrony lub pomocy otrzymywanej od organów lub agencji Organizacji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców; jeśli taka ochrona lub pomoc ustały z jakichkolwiek powodów, a położenie takich osób nie zostało ostatecznie uregulowane zgodnie z odpowiednimi rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, osoby takie kwalifikuje się tym samym do korzystania ze świadczeń określonych w niniejszej dyrektywie;

Art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) bezpośrednio odnosi się do art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców.

Art. 1ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców

Niniejsza Konwencja nie ma zastosowania do osób, które aktualnie korzystają z ochrony lub pomocy organów lub agencji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców.

Z chwilą gdy taka ochrona lub pomoc zostanie z jakiegokolwiek przyczyny wstrzymana, osoby te *ipso facto* będą korzystały z dobrodziejstw niniejszej Konwencji, mimo że ich położenie nie zostało ostatecznie uregulowane zgodnie ze stosownymi rezolucjami przyjętymi przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.

De facto jedynym organem lub agencją ONZ objętym zakresem art. 1 ust. D jest Agencja Narodów Zjednoczonych ds. Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie (UNRWA). UNRWA została utworzona w celu zapewnienia „ochrony i pomocy” Palestyńczykom, którzy są „uchodźcami palestyńskimi”, na obszarze swojego działania. „Obszar działania” UNRWA obejmuje Strefę Gazy, Zachodni Brzeg (w tym wschodnią Jerozolimę), Liban, Jordanię i Syrię. (Zob. [sekcja 2.2.1.1](#) w celu uzyskania dalszych informacji na temat działalności UNRWA oraz osób, które są objęte ochroną UNRWA i otrzymują od niej pomoc).

Sytuację uchodźców palestyńskich oraz osób przesiedlonych w wyniku działań wojennych w 1967 r. i latach następnych (zwanych dalej „osobami przesiedlonymi”) omówiono w serii corocznych rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ (ZO ONZ). Ostatnimi takimi rezolucjami są rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 73/92 z 7 grudnia 2018 r. dotycząca pomocy

uchodźcom palestyńskim oraz rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 73/93 z 7 grudnia 2018 r. dotycząca osób przesiedlonych ⁽⁴⁰⁾. Z rezolucji tych można wywnioskować, że ani sytuacja uchodźców palestyńskich, ani osób przesiedlonych nie została jeszcze „definitywnie uregulowana zgodnie z odpowiednimi rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych” ⁽⁴¹⁾. Wynika to jasno z fragmentów tychże rezolucji, które przytoczone zostały w tabeli 3 poniżej.

Tabela 3: Fragmenty ostatnich rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ dotyczących (i) pomocy uchodźcom palestyńskim oraz (ii) osób przesiedlonych

	Uchodźcy palestyńscy		Osoby przesiedlone
Rezolucja ZO ONZ nr 73/92 z 7 grudnia 2018 r.	<p>1. <i>Z przykrością zauważa</i>, że ani powrót, ani wypłata odszkodowań na rzecz uchodźców, o których mowa w pkt 11 rezolucji 194 (III), dotychczas nie nastąpiły i że w związku z tym sytuacja uchodźców z Palestyny pozostaje przedmiotem głębokiej troski [...].</p> <p>2. <i>Z przykrością zauważa także</i>, że Komisja Rozjemcza Narodów Zjednoczonych nie potrafiła znaleźć sposobu przyspieszenia wykonania pkt 11 rezolucji 194 (III) [...];</p> <p>3. <i>Potwierdza</i> konieczność kontynuowania dzieła [UNRWA], a także znaczenie jej działań, które powinny być prowadzone bez przeszkód, jak również jej usług świadczonych na rzecz dobrobytu i rozwoju społecznego uchodźców z Palestyny oraz stabilności regionu w oczekiwaniu na sprawiedliwe rozstrzygnięcie kwestii uchodźców palestyńskich.</p>	Rezolucja ZO ONZ 73/93 z 7 grudnia 2018 r.	<p>1. <i>Potwierdza</i> prawo wszystkich osób przesiedlonych w wyniku działań wojennych z czerwca 1967 r. i lat późniejszych do powrotu do swoich domów lub dawnych miejsc zamieszkania na terytoriach okupowanych przez Izrael od 1967 r.;</p> <p>2. <i>Podkreśla</i> konieczność przyspieszenia powrotu osób przesiedlonych [...];</p> <p>3. <i>Popiera</i> w międzyczasie wysiłki Komisarza Generalnego [UNRWA] na rzecz dalszego dostarczania pomocy humanitarnej, w miarę możliwości, w trybie awaryjnym i jako środek tymczasowy, osobom na tym obszarze, które są obecnie przesiedlone i poważnie potrzebują stałej pomocy w wyniku działań wojennych z czerwca 1967 r. i lat późniejszych [...].</p>

Przed przyjęciem QD sądy i trybunały państw członkowskich często interpretowały art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców w dość zróżnicowany sposób. Od tego czasu TSUE rozstrzygnął jednak wiele kluczowych kwestii – przynajmniej dla celów stosowania QD – ponieważ Trybunał wydał już orzeczenia w trybie prejudycjalnym w trzech sprawach dotyczących wykładni art. 12 ust. 1 lit. a) dyrektywy i jej wersji przekształconej ⁽⁴²⁾. Wszystkie trzy orzeczenia dotyczą osób korzystających z ochrony lub pomocy Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie (UNRWA). Na dzień zakończenia niniejszej analizy sądowej przed TSUE toczyło się postępowanie z wniosku niemieckiego federalnego sądu administracyjnego o wydanie czwartego orzeczenia w trybie prejudycjalnym w tej samej sprawie ⁽⁴³⁾.

TSUE nie dokonuje ustaleń faktycznych w swoich orzeczeniach w trybie prejudycjalnym. Postępował on jednak w oparciu o to, że **UNRWA stanowi obecnie jedyny organ lub agencję Organizacji Narodów Zjednoczonych** do celów art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców oraz art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze QD ⁽⁴⁴⁾.

⁽⁴⁰⁾ Zob. rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 73/92 z dnia 7 grudnia 2018 r. dotycząca pomocy uchodźcom palestyńskim oraz rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 73/93 z dnia 7 grudnia 2018 r. dotycząca osób przesiedlonych w wyniku działań wojennych z czerwca 1967 r. i późniejszych. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 74/83 dotycząca pomocy uchodźcom palestyńskim oraz rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 74/84 dotycząca osób przesiedlonych w wyniku działań wojennych z czerwca 1967 r. i późniejszych zostały przyjęte 13 grudnia 2019 r.

⁽⁴¹⁾ Art. 12 ust. 1 lit. a) QD oraz jej wersja przekształcona.

⁽⁴²⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21; TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7; TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 28.

⁽⁴³⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), postanowienie z dnia 14 maja 2019 r., BVerwG 1 C 5.18, BVerwG:2019:140519B1C5.18, pytania prejudycjalne zostały przedstawione w wyroku TSUE, Republika Federalna Niemiec przeciwko XT, z dnia 3 lipca 2019 r., C-507/19.

⁽⁴⁴⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21, pkt 44; TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 48.

Według TSUE art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze QD (wersja przekształcona) odpowiada art. 1 ust. D akapit pierwszy Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, zaś art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie QD (wersja przekształcona) odpowiada art. 1 ust. D akapit drugi Konwencji dotyczącej statusu uchodźców ⁽⁴⁵⁾. W szczególności z art. 12 ust. 1 lit. a) wynika, iż:

„ustanawia on z jednej strony podstawę wykluczenia ze statusu uchodźcy, a z drugiej – podstawę zaprzestania stosowania rzeczowej podstawy wykluczenia, a każda z nich może być decydująca przy dokonywaniu oceny, czy dana [osoba] może uzyskać status uchodźcy w Unii [...]” ⁽⁴⁶⁾.

Normy ustanowione w art. 12 ust. 1 lit. a) stanowią zatem *lex specialis* ⁽⁴⁷⁾ w stosunku do ogólnych przepisów dotyczących włączenia. Jeżeli zachodzi podstawa określona w art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie, dana osoba jest *ipso facto* uprawniona do korzystania z korzyści płynących z QD (wersja przekształcona). Oznacza to konieczność uznania tej osoby za uchodźcę w rozumieniu art. 2 lit. d) QD (wersja przekształcona) i **automatycznego przyznania jej statusu uchodźcy, chyba że zastosowanie mają inne podstawy wykluczenia określone w art. 12 QD (wersja przekształcona)** ⁽⁴⁸⁾. W tych okolicznościach nie wymaga się od zainteresowanej osoby wykazania, że spełnia ona warunki włączenia do definicji uchodźcy zawartej w art. 2 lit. d) QD (wersja przekształcona) ⁽⁴⁹⁾.

Innymi słowy, chociaż art. 12 ust. 1 lit. a) jest klauzulą dotyczącą wykluczenia, to jednocześnie określa konkretną sytuację, w której konieczne jest, by daną osobę zakwalifikować jako uchodźcę. W przeciwieństwie do innych klauzul dotyczących wykluczenia art. 12 ust. 1 lit. a) zawiera zatem zarówno negatywną zasadę wyłączenia, jak i szczególną pozytywną zasadę włączenia, która ma zastosowanie jako *lex specialis* w miejsce klauzul włączających zawartych w przepisach od art. 2 lit. d) do art. 10.

TSUE w następujący sposób określa warunki konieczne do ustalenia statusu uchodźcy *ipso facto*:

„osoba, która może *ipso facto* stać się beneficjentem [QD], nie musi więc wykazywać, że obawia się prześladowania w rozumieniu jej art. 2 lit. c) [obecnie art. 2 lit. d) QD (wersja przekształcona)], choć musi złożyć [...] wniosek o uzyskanie statusu uchodźcy, który musi być rozpatrzony przez właściwe organy państwa członkowskiego odpowiedzialnego za jego rozpatrzenie. W ramach oceny owego wniosku organy te muszą zbadać nie tylko to, czy wnioskodawca rzeczywiście korzystał z pomocy UNRWA i czy pomoc ta ustała, lecz również to, czy w przypadku owego wnioskodawcy nie znajduje zastosowania którakolwiek z podstaw wyłączenia określonych w art. 12 ust. 1 lit. b) lub w art. 12 ust. 2 i 3 tej dyrektywy” ⁽⁵⁰⁾.

⁽⁴⁵⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 85.

⁽⁴⁶⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 87 (wyróżnienie dodane).

⁽⁴⁷⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 87.

⁽⁴⁸⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 81; TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 92.

⁽⁴⁹⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 76; TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 86.

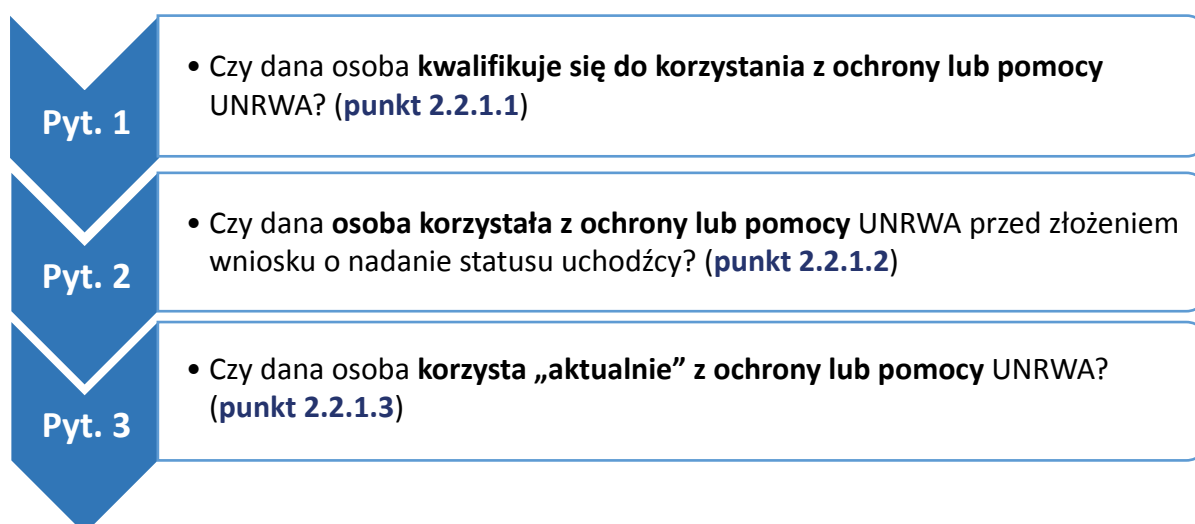
⁽⁵⁰⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 76.

2.2.1. Wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy (art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze)

W sprawie Bolbol TSUE orzekł, że można uznać, iż dana osoba „otrzymuje ochronę lub pomoc” w rozumieniu art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców tylko wtedy, gdy osoba ta „**rzeczywiście otrzymuje tę ochronę lub tę pomoc**”⁽⁵¹⁾. Osoby, które są lub były uprawnione do otrzymania ochrony lub pomocy ze strony UNRWA, ale które nie skorzystały z tej ochrony lub pomocy przed złożeniem wniosku o nadanie statusu uchodźcy, nie są objęte zakresem art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. W związku z tym osoby te nie mogą zostać objęte podstawą wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, o której mowa w art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze QD⁽⁵²⁾.

Ocena wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) może być podzielona na trzy elementy, jak pokazano na rys. 2 poniżej:

Rysunek 2: Ocena wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona)

2.2.1.1. Osoby kwalifikujące się do korzystania z ochrony lub pomocy UNRWA

Jak wyjaśniono poniżej, TSUE doprecyzował, że „osoby uprawnione do korzystania z ochrony lub pomocy UNRWA” można podzielić na dwie grupy: „osoby zarejestrowane” oraz „osoby niezarejestrowane”. Jak dotąd TSUE uznał, że „uchodźcy palestyńscy” stanowią jedną z podkategorii „osób zarejestrowanych”, które są uprawnione do korzystania z ochrony lub pomocy od UNRWA w rozumieniu art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. UNRWA definiuje „uchodźców palestyńskich” w skrócie jako „osoby, dla których Palestyna była miejscem zamieszkania w okresie od dnia 1 czerwca 1946 r. do dnia 15 maja 1948 r. i które utraciły zarówno domy, jak i źródła utrzymania w wyniku konfliktu z 1948 r.”⁽⁵³⁾. Dodatkowo TSUE stwierdził, że „osoby wysiedlone w wyniku działań zbrojnych mających

⁽⁵¹⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21, pkt 53 (wyróżnienie dodane).

⁽⁵²⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21, pkt. 51.

⁽⁵³⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21, pkt 45 (wyróżnienie dodane).

miejsce w 1967 r. i późniejszych” stanowią jedną z podkategorii „osób niezarejestrowanych”, które są uprawnione do korzystania z takiej ochrony lub pomocy.

W sprawie Bolbol TSUE zaczerpnął powyższą klasyfikację z „Jednolitych instrukcji w sprawie uprawnień i rejestracji” (CERI) przygotowanych przez UNRWA⁽⁵⁴⁾. Trybunał odniósł się do tych instrukcji w celu ustalenia, czy konieczne jest, aby dana osoba była zarejestrowana w UNRWA w celu korzystania z ochrony lub pomocy tej agencji w rozumieniu art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców.

Według CERI obecny zakres zadań UNRWA obejmuje: „świadczenie pomocy, pomocy humanitarnej, rozwoju społecznego i ochrony uchodźcom palestyńskim oraz innym osobom znajdującym się w trudnej sytuacji na obszarze działania UNRWA”⁽⁵⁵⁾.

CERI ma na celu m.in. określenie kategorii osób objętych ochroną UNHCR „kwalifikujących się do korzystania z usług UNRWA” oraz opisanie usług dostępnych dla tych osób⁽⁵⁶⁾. W sekcji III CERI dokonano podziału kategorii osób objętych ochroną UNHCR, które są uprawnione do korzystania z tych usług, na dwie grupy, co podsumowano w tabeli 4 poniżej.

Tabela 4: Osoby, które są uprawnione do korzystania z usług UNRWA

	Osoby zarejestrowane		Osoby niezarejestrowane
Sekcja III część A CERI	„uchodźcy palestyńscy” oraz niektóre inne kategorie osób kwalifikują się do rejestracji w systemie rejestracyjnym UNRWA. Są oni uprawnieni do korzystania z usług UNRWA po zarejestrowaniu się i otrzymaniu karty rejestracyjnej UNRWA jako dowodu rejestracji.	Sekcja III część B CERI	Osoby, które nie spełniają kryteriów rejestracyjnych UNRWA lub nie są w stanie udowodnić, że je spełniają, nie kwalifikują się do rejestracji w systemie rejestracyjnym UNRWA. Niemniej jednak „osoby przesiedlone w wyniku działań wojennych w 1967 r. i późniejszych” oraz niektóre inne kategorie osób są uprawnione do korzystania z usług UNRWA bez konieczności rejestracji. UNRWA prowadzi „naлеżyтą dokumentację” dotyczącą takich osób.

W sprawie Bolbol TSUE zajmował się jedynie kwestią, czy dana osoba musi być zarejestrowana w UNRWA, aby podlegać zakresowi art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. Oznacza to, że w orzeczeniu Trybunału w tej sprawie niekoniecznie wyczerpująco wskazano, które kategorie osób objętych ochroną UNHCR w CERI mogą potencjalnie wchodzić w zakres stosowania art. 1 ust. D. W orzeczeniu tym wyjaśniono jednak, że nie tylko „uchodźcy palestyńscy”, ale również „osoby niezarejestrowane, które zostały przesiedlone w wyniku działań wojennych w 1967 r. i późniejszych” kwalifikują się do „korzystania z ochrony lub pomocy” UNRWA w rozumieniu art. 1 ust. D:

„[...] z [...] UNRWA [CERI], których obecnie obowiązująca wersja została przyjęta w trakcie roku 2009, wynika, że o ile termin »uchodźca palestyński« dla potrzeb UNRWA obejmuje »osoby, dla których Palestyna była miejscem zamieszkania w okresie od dnia 1 czerwca 1946 r. do dnia 15 maja 1948 r. i które utraciły zarówno domy, jak i źródła utrzymania w wyniku konfliktu z 1948 r.« (pkt III A 1 CERI), o ochronę i pomoc ze strony UNRWA mogą starać się także inne osoby. Zaliczają się do nich »niezarejestrowane osoby wysiedlone w wyniku działań zbrojnych mających miejsce w 1967 r. i późniejszych« [sekcja III część

⁽⁵⁴⁾ UNRWA, Jednolite instrukcje w sprawie uprawnień i rejestracji, 1 stycznia 2009 r.

⁽⁵⁵⁾ UNRWA, Jednolite instrukcje w sprawie uprawnień i rejestracji, 1 stycznia 2009 r., s. 1.

⁽⁵⁶⁾ UNRWA, Jednolite instrukcje w sprawie uprawnień i rejestracji, 1 stycznia 2009 r., s. 2.

B CERl; zob. także, w szczególności, pkt 6 rezolucji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych nr 2252 (ES-V) z dnia 4 lipca 1967 r.].

W tych okolicznościach nie można na wstępie wykluczyć, by osoba taka jak N. Bolbol, która nie jest zarejestrowana w UNRWA, mogła jednak zaliczać się do osób, które wchodziły w zakres stosowania art. 1 ust. D konwencji genewskiej, a tym samym art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze dyrektywy”⁽⁵⁷⁾.

W sprawie Bolbol TSUE orzekł, że osoby przesiedlone w wyniku działań wojennych z 1967 r. są objęte zakresem art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. Trybunał zwrócił uwagę, że Konwencja dotycząca statusu uchodźców, w jej pierwotnej wersji z 1951 r., została uzupełniona Protokołem dotyczącym statusu uchodźców z 1967 r. „właśnie w celu umożliwienia ewolucyjnej wykładni tej konwencji i uwzględnienia nowych kategorii uchodźców, innych niż ci, którzy stali się nimi w wyniku »wydarzeń sprzed dnia 1 stycznia 1951 r.«”⁽⁵⁸⁾. TSUE uznał zatem, że **potomkowie** pierwszego pokolenia uchodźców palestyńskich również są objęci zakresem art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. Potwierdza to również późniejsze orzeczenie TSUE w sprawie Alheto, w której Trybunał postępował w oparciu o założenie, że skarżący w postępowaniu głównym – urodzony w 1972 r. – był „uchodźcą palestyńskim”⁽⁵⁹⁾.

Należy zauważyć, że pełna definicja „uchodźcy palestyńskiego” stosowana przez UNRWA do celów operacyjnych jest określona w sekcji V część J CERl w następujący sposób:

„Każda osoba, której Palestyna była miejscem zamieszkania w okresie od dnia 1 czerwca 1946 r. do dnia 15 maja 1948 r. i która utraciła zarówno dom, jak i źródło utrzymania w wyniku konfliktu z 1948 r., **oraz zstępni takich osób, w tym dzieci prawnie przysposobione, w linii męskiej [...]**”⁽⁶⁰⁾.

2.2.1.2. Dowód na to, że skorzystano z ochrony lub pomocy UNRWA

W sprawie Bolbol TSUE orzekł, że **rejestracja w UNRWA jest wystarczającym dowodem** na to, że dana osoba skorzystała z pomocy UNRWA. Nie jest to jednak dowód konieczny, ponieważ z pomocy UNRWA mogą korzystać również osoby niezarejestrowane. W takiej sytuacji „należy umożliwić beneficjentowi tej pomocy udowodnienie tego faktu wszelkimi innymi sposobami”⁽⁶¹⁾.

Trybunał nie musiał szczegółowo rozważać, jakie inne dowody mogłyby być wystarczające do udowodnienia korzystania z pomocy UNRWA. Z CERl wynika jednak jasno, że osoby „niezarejestrowane”, które kwalifikują się do korzystania z usług UNRWA, określa się jako „niezarejestrowane” tylko dlatego, że nie kwalifikują się lub nie są w stanie udowodnić, że się kwalifikują, do rejestracji w „systemie rejestracji [UNRWA]”. Programy UNRWA mimo to „prowadzą należytą dokumentację” takich osób⁽⁶²⁾.

⁽⁵⁷⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21, pkt 45 i 46.

⁽⁵⁸⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21, pkt 47 i 48.

⁽⁵⁹⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 49. Należy również zwrócić uwagę na opinię rzecznik generalnej Sharpston z dnia 4 marca 2010 r. w sprawie C-31/09 Nawras Bolbol przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2010:1192010, pkt 66, w którym uzasadniono, że oprócz osób, które już w 1951 r. korzystały z ochrony lub pomocy UNRWA, zarówno potomkowie tych osób, jak i nowe osoby przesiedlone korzystające z takiej ochrony lub pomocy są objęci zakresem stosowania art. 1 ust. D.

⁽⁶⁰⁾ UNRWA, Jednolite instrukcje w sprawie uprawnień i rejestracji, tamże, przypis 54, pkt 32 (wyróżnienie dodane).

⁽⁶¹⁾ TSUE, 2010, Bolbol, tamże, przypis 21, pkt. 52.

⁽⁶²⁾ UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions [Jednolite instrukcje w sprawie uprawnień i rejestracji], tamże, przypis 54, s. 6.

Powyższe nie oznacza jednak, że dokumentacja dowodowa UNRWA jest koniecznym sposobem udowodnienia, że dana osoba skorzystała z pomocy UNRWA. Na przykład, jak stwierdziła rzecznik generalna Sharpston w swojej opinii w sprawie Bolbol, w odniesieniu do niektórych kwestii dowodowych, które mogą powstać w związku z pierwszym i drugim zdaniem art. 12 ust. 1 lit. a) QD, „rejstry administracyjne mogą nie nadążać za zdarzeniami; [...] mogą też być zniszczone w czasie działań wojennych”⁽⁶³⁾. Stwierdziła również:

„Nie lekceważę kwestii dowodowych, które powstaną [...]. Problemy mogą być różne – od niepełnego materiału dowodowego, który pozwala na odtworzenie tylko części stanu faktycznego, do możliwości fabrykowania dowodów (albo uzyskiwania ich w drodze przekupienia odpowiedniego urzędnika). Podobnie jak odnośnie do wykazania rzeczywistego korzystania z pomocy, państwo jest uprawnione do żądania dowodów, ale nie najlepszych dowodów, jakie mogłyby powstać w idealnych okolicznościach”⁽⁶⁴⁾.

Dalsze informacje na temat oceny dowodów i wiarygodności w ramach QD (wersja przekształcona) można znaleźć w: EASO, *Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa*⁽⁶⁵⁾.

2.2.1.3. Osoby, które „aktualnie” korzystają z ochrony lub pomocy UNRWA

Aby dana osoba została wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców i art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona), musi ona „aktualnie” korzystać z ochrony lub pomocy.

W sprawie El Kott TSUE orzekł, że jeżeli wymóg ten obejmuje jedynie osoby, które „aktualnie korzystają” z pomocy UNRWA, to pozbawia on podstawę wykluczenia z możliwości uznania za uchodźcę zawartą w art. 12 ust. 1 lit. a) QD jakiegokolwiek skuteczności w praktyce. Wynika to z faktu, że nikt, kto złożyłby wniosek o azyl na terytorium państwa członkowskiego, a zatem fizycznie znajdowałby się poza obszarem działań UNRWA, nigdy nie byłby objęty taką podstawą wykluczenia. Ponadto **dobrowolne opuszczenie** obszaru działań UNRWA, a tym samym **dobrowolna rezygnacja** z pomocy UNRWA, nie może oznaczać, że osoba zainteresowana „aktualnie” nie korzysta z pomocy. Byłoby to nie do pogodzenia z celem wyznaczonym przez pierwszy ustęp art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, który „wyłącza możliwość korzystania z systemu tej konwencji przez osoby korzystające z takiej pomocy”⁽⁶⁶⁾.

TSUE orzekł zatem, że wyrażenie „aktualnie korzystający z ochrony lub pomocy” należy interpretować w ten sposób, że obejmuje ono nie tylko osoby, które „aktualnie korzystają” z pomocy UNRWA, ale także:

„[osoby], które [...] korzystały z tej pomocy krótko przed złożeniem wniosku o udzielenie azylu w państwie członkowskim, pod warunkiem jednak, że pomoc ta nie ustała w rozumieniu zdania drugiego art. 12 ust. 1 lit. a) [QD]”⁽⁶⁷⁾.

⁽⁶³⁾ Opinia rzecznik generalnej Sharpston, Bolbol, tamże, przypis 59, pkt 93.

⁽⁶⁴⁾ Opinia rzecznik generalnej Sharpston, Bolbol, tamże, przypis 59, pkt 102.

⁽⁶⁵⁾ EASO, *Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa*, 2018.

⁽⁶⁶⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 49–51.

⁽⁶⁷⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 52 (wyróżnienie dodane).

Choć TSUE nie zajął się tą konkretną kwestią, niemiecki Federalny Sąd Administracyjny uważa ze swej strony, że art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) nie ma jednak zastosowania do sytuacji, w której Palestyńczyk nieposiadający obywatelstwa, który korzystał z ochrony lub pomocy UNRWA, przed złożeniem wniosku o azyl w UE osiedla się następnie w państwie trzecim poza obszarem działań UNRWA ⁽⁶⁸⁾. W podobnym tonie wypowiedziała się niderlandzka Rada Państwa w sprawie Palestyńczyka, który był zarejestrowany w UNRWA, ale prawie całe życie mieszkał w Zjednoczonych Emiratach Arabskich ⁽⁶⁹⁾. (Zob. dalsza część sekcji 2.2.2, która znajduje się poniżej.).

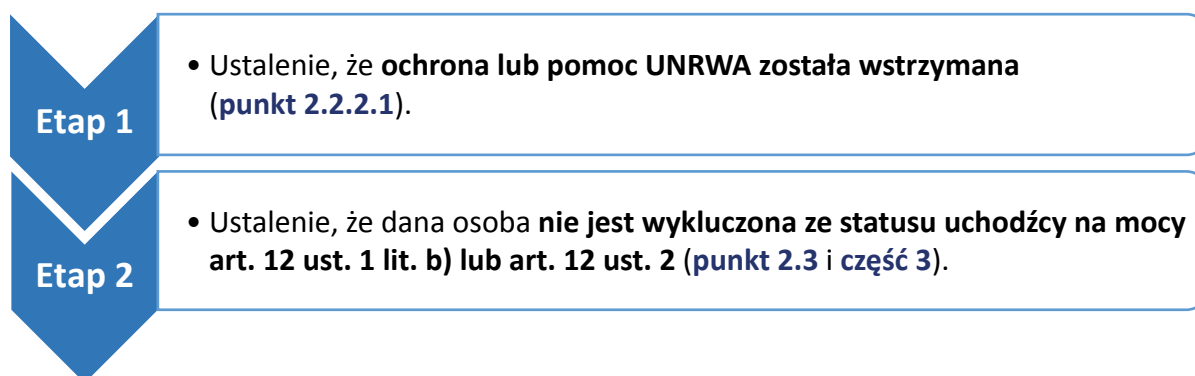
2.2.2. Uprawnienie *ipso facto* do uzyskania statusu uchodźcy (art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie)

Jak wspomniano powyżej, drugie zdanie art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) jest w rzeczywistości klauzulą włączającą, ponieważ określa konkretną sytuację, w której konieczne jest, by daną osobę zakwalifikować jako uchodźcę ⁽⁷⁰⁾.

Uchodźcy palestyńscy i osoby przesiedlone, które korzystały z ochrony lub pomocy UNRWA przed złożeniem wniosku o nadanie statusu uchodźcy w UE, ale które już nie korzystają z takiej ochrony lub pomocy, w rozumieniu art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie QD (wersja przekształcona), są zatem *ipso facto* uprawnione do otrzymania statusu uchodźcy, pod warunkiem że nie zachodzi żadna z podstaw wykluczenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy określonych w art. 12 ust. 1 lit. b) i art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona)).

Mówiąc ściślej, ocena, czy osoba, która skorzystała z pomocy UNRWA przed złożeniem wniosku o nadanie statusu uchodźcy w państwie członkowskim, jest uprawniona do otrzymania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie, może być podzielona na dwa etapy. Przedstawiono to na rys. 3 poniżej.

Rysunek 3: Ocena uprawnienia *ipso facto* do uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie QD (wersja przekształcona)

⁽⁶⁸⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 25 kwietnia 2019 r., BVerwG 1 C 28.18, DE:BVerwG:2019:250419U1C28.18.0, pkt 18, 19 i 21.

⁽⁶⁹⁾ Rada Stanu (Niderlandy), 19 lutego 2019 r., 201708043/1/V1, pkt 4.2 (w języku niderlandzkim).

⁽⁷⁰⁾ Zob. też np. UNHCR, Note on UNHCR's Interpretation of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and Article 12(1)(a) of the EU Qualification Directive in the context of Palestinian refugees seeking international protection [Nota UNHCR w sprawie wykładni art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r. oraz art. 12 ust. 1 lit. a) dyrektywy w sprawie w sprawie kwalifikowania w kontekście uchodźców palestyńskich ubiegających się o ochronę międzynarodową], maj 2013 r., s. 4–6; UNHCR, Guidelines on International Protection No 13: Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees [Wytyczne UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej nr 13: możliwość zastosowania art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951r. w odniesieniu do uchodźców palestyńskich], grudzień 2017 r., HCR/GIP/16/12, pkt 12 i 18–20.

W sprawie Alheto TSUE orzekł, że art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie zarówno QD, jak i QD (wersja przekształcona) należy interpretować w ten sposób, że:

- stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które nie przewiduje podstawy zaprzestania stosowania zawartej w tych przepisach podstawy wykluczenia ze statusu uchodźcy lub nieprawidłowo ją transponuje,
- są one bezpośrednio skuteczne, oraz
- mogą być stosowane, nawet jeżeli osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej wprost się do nich nie odwołała ⁽⁷¹⁾.

W rozpatrywanym przypadku dane państwo członkowskie nie dokonało prawidłowej transpozycji do prawa krajowego art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona). Zamiast zbadać wniosek wnioskodawcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a), decydent w pierwszej instancji ocenił, czy wnioskodawca kwalifikuje się do otrzymania statusu uchodźcy z powodu uzasadnionej obawy przed prześladowaniem, z jednego z pięciu powodów wymienionych w definicji uchodźcy ⁽⁷²⁾.

Należy również zauważyć, że TSUE orzekł w sprawie El Kott, że – zgodnie z art. 11 lit. f) QD w związku z art. 14 ust. 1 QD – osoba, której nadano status uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie QD, przestaje być uchodźcą, jeżeli „[...] w związku z ustaniem okoliczności, w których została uznana za uchodźcę, jest w stanie powrócić na obszar działań UNRWA, na którym wcześniej stale zamieszkiwała [...]” ⁽⁷³⁾.

Zdaniem niemieckiego Federalnego Sądu Administracyjnego nie jest jednak jasne, czy TSUE odnosił się w sprawie El Kott do całego obszaru działań UNRWA, czy też z powodu dodania słów „na którym wcześniej stale zamieszkiwała” odnosił się jedynie do konkretnego terytorium w ramach obszaru działań UNRWA, na którym osoba ta miała poprzednio miejsce stałego zamieszkania ⁽⁷⁴⁾. Jedno z pytań dotyczących art. 12 ust. 1 lit. a) obecnie rozpatrywanych przez TSUE ma związek z tą kwestią ⁽⁷⁵⁾. W każdym wypadku zdaniem Federalnego Sądu Administracyjnego dla oceny, czy ochrona lub pomoc ustała w rozumieniu art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie QD (wersja przekształcona), właściwym momentem jest data opuszczenia przez wnioskodawcę obszaru działań UNRWA. Ponadto sąd stwierdził, że aby wnioskodawca mógł zostać uznany za uchodźcę, w **momencie rozprawy lub ustalenia stanu faktycznego** przez sąd musi istnieć niemożność powrotu na obszar działań UNRWA i ponownego skorzystania z ochrony lub pomocy tej organizacji. Federalny Sąd Administracyjny stwierdził, że ponieważ zgodnie z art. 11 ust. 1 lit. f) QD (wersja przekształcona) w związku z art. 14 ust. 1 QD (wersja przekształcona) w takiej sytuacji status uchodźcy wygasa i musi zostać cofnięty, „przyznanie statusu uchodźcy byłoby bezcelowe, gdyby następnie status ten musiał zostać natychmiast cofnięty” ⁽⁷⁶⁾.

⁽⁷¹⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 101. Więcej na temat znaczenia terminu „skutek bezpośredni” w prawie Unii zob. EASO, *An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals* [Wprowadzenie do Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego dla sądów i trybunałów], tamże, przypis 9, s. 66 i 67.

⁽⁷²⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 42–62.

⁽⁷³⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 77.

⁽⁷⁴⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2019, BVerwG 1 C 28.18, tamże, przypis 68, pkt 21 (w języku niemieckim).

⁽⁷⁵⁾ Zob. Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2019, BVerwG 1 C 5.18, tamże, przypis 43 (w języku niemieckim), przy czym pytania prejudycjalne zostały sformułowane w wyroku TSUE z dnia 3 lipca 2019 r., *Republika Federalna Niemiec przeciwko XT*, C-507/19.

⁽⁷⁶⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2019, BVerwG 1 C 28.18, tamże, przypis 68, pkt 26.

2.2.2.1. Zaprzestanie ochrony lub pomocy

Zgodnie z wyrokiem TSUE w sprawie El Kott jednym z celów art. 12 ust. 1 lit. a) QD jest „zapewnienie, by uchodźcy palestyńscy cały czas podlegali ochronie mającej wymiar rzeczywistej ochrony lub pomoc [...]”⁽⁷⁷⁾. Zastosowanie art. 12 ust. 1 lit. a) musi uwzględniać cel art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. Ma to na celu „zapewnienie **uchodźcom palestyńskim, jako takim, możliwości korzystania przez nich z ochrony aż do chwili ostatecznego uregulowania ich położenia zgodnie ze stosownymi rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych**”⁽⁷⁸⁾.

W świetle tego celu okoliczności, „gdy taka ochrona lub pomoc zostanie z jakiegokolwiek przyczyny wstrzymana” w rozumieniu art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie QD, obejmują:

- **zdarzenia, które nastąpiły bezpośrednio po stronie samej UNRWA**, takie jak całkowite zaprzestanie działań tej agencji, lub zdarzenia, które w ogólny sposób uniemożliwiają jej wykonywanie swoich zadań; oraz
- **okoliczności, które są poza kontrolą i niezależne od woli zainteresowanej osoby**, które zmuszają ją do opuszczenia danego obszaru i wskutek czego osoba ta nie mogła dłużej korzystać z pomocy UNRWA⁽⁷⁹⁾.

TSUE orzekł, że należy uznać, iż uchodźca palestyński został **zmuszony do opuszczenia obszaru działań UNRWA** w takich okolicznościach, jeżeli „jego bezpieczeństwo osobiste jest poważnie zagrożone, zaś agencja nie ma możliwości zapewnienia mu na tym obszarze warunków do życia zgodnych z zadaniami, których wykonanie zostało jej powierzone”⁽⁸⁰⁾.

W sprawie Alheto TSUE podkreślił, że ocenę dotyczącą wstrzymania ochrony lub pomocy należy przeprowadzać pod względem całego obszaru działań UNRWA, a nie tylko do terytorium stałego pobytu danej osoby na tym obszarze. Wnioskodawczyni w postępowaniu głównym w tej sprawie była Palestynką zarejestrowaną przez UNRWA. Przed złożeniem wniosku o ochronę międzynarodową w UE uciekła z jednej części obszaru działań UNRWA – Strefy Gazy, miejsca jej urodzenia i stałego pobytu – aby szukać bezpieczeństwa w innej części obszaru działań UNRWA, a mianowicie w Jordanii. TSUE nie wykluczył, że UNRWA może być w stanie zapewnić osobie znajdującej się w jej sytuacji warunki życia w tej części jej obszaru działań, do której ta osoba uciekła, które odpowiadają wymogom jej zadań⁽⁸¹⁾. W związku z tym orzekł, że nie można uznać, iż ochrona lub pomoc ustały, jeżeli dana osoba może przebywać bezpiecznie w tej innej części obszaru działań UNRWA „w godnych warunkach życia i bez narażenia na ryzyko usunięcia z niego na terytorium, na którym ma ona zwykle miejsce zamieszkania dopóty, dopóki nie będzie mogła tam bezpiecznie powrócić [...]”⁽⁸²⁾.

Belgijska rada ds. sporów dotyczących cudzoziemców stwierdziła w sprawie dotyczącej wnioskodawcy ze Strefy Gazy, że zamknięcie granicy między Izraelem a Strefą Gazy oraz

⁽⁷⁷⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 60.

⁽⁷⁸⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 62 (wyróżnienie dodane).

⁽⁷⁹⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 58 i 61 (wyróżnienie dodane).

⁽⁸⁰⁾ TSUE, 2012, El Kott, tamże, przypis 7, pkt 63.

⁽⁸¹⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 49 i 132–134.

⁽⁸²⁾ TSUE, 2018, Alheto, tamże, przypis 26, pkt 134. Należy zauważyć, że własne stanowisko UNHCR w sprawie interpretacji art. 1 ust. D Konwencji dotyczącej statusu uchodźców różni się od stanowiska TSUE w wielu istotnych kwestiach. Na przykład UNHCR uważa, że ocena, czy ochrona lub pomoc ustała, powinna być dokonywana wyłącznie w odniesieniu do konkretnego terytorium w ramach obszaru działań UNRWA, na którym osoba zainteresowana zwykle zamieszkiwała: zob. UNHCR, Note on Interpretation of Article 1D 1951 Convention and Article 12(1)(a) QD [Nota UNHCR w sprawie wykładni art. 1 ust. D Konwencji z 1951 r. i art. 12 ust. 1 lit. a) QD], tamże, przypis 70, s. 5; UNHCR, Guidelines on International Protection No 13 [Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 13], tamże, przypis 70, pkt 22 lit. k).

niebezpieczeństwo podróżowania do Strefy Gazy przez Egipt ze względu na sytuację w zakresie bezpieczeństwa na Synaju były jedną z przyczyn, które doprowadziły do zaprzestania udzielania ochrony lub pomocy przez UNRWA w danym przypadku ⁽⁸³⁾. Sąd przeprowadził test określony przez TSUE w sprawie *El Kott* i orzekł, że ludność cywilna w Strefie Gazy narażona była na stałe i systematyczne naruszanie podstawowych praw człowieka, co stanowiło nieludzkie i poniżające traktowanie ⁽⁸⁴⁾. Stwierdził, że wnioskodawcy uniemożliwiono ponowne skorzystanie z pomocy świadczonej przez UNRWA, a zatem UNRWA nie była w stanie zapewnić mu warunków życia zgodnie z jej zadaniem ⁽⁸⁵⁾.

Niemiecki Federalny Sąd Administracyjny orzekł, że „konieczne warunki życia współmierne do zadań UNRWA” obejmują ochronę przed prześladowaniem w rozumieniu art. 9 QD (wersja przekształcona) oraz przed poważną krzywdą w rozumieniu art. 15 QD (wersja przekształcona). Oznacza to zatem więcej niż dostarczanie przez UNRWA żywności, organizowanie szkół czy zapewnianie opieki zdrowotnej, które w przeciwnym razie nie miałyby żadnej praktycznej wartości. Sąd uznał, że powyższe jest również spójne z tym, że zainteresowany Palestyńczyk może pozostać na obszarze działań UNRWA „w sposób bezpieczny, w godnych warunkach życia” ⁽⁸⁶⁾. Sąd uznał jednak, że TSUE nie wyjaśnił jeszcze, czy w sytuacji, gdy ów Palestyńczyk jest istotnie związany tylko z jednym terytorium znajdującym się w obszarze działań UNRWA, tylko to konkretne terytorium – czy też cały obszar działań UNRWA – powinno być rozpatrywane na podstawie testu zgodnie z art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie drugie ⁽⁸⁷⁾. Sąd uznał, że tak czy inaczej, zgodnie z tym testem wymogi ochrony wewnętrznej w rozumieniu art. 8 QD (wersja przekształcona) powinny być stosowane odpowiednio w odniesieniu do każdego z terytoriów znajdujących się w strefie działań UNRWA ⁽⁸⁸⁾.

Wreszcie należy zauważyć, że UNHCR uważa, iż nawet jeśli dana osoba nie została zmuszona do opuszczenia obszaru działań UNRWA z przyczyn od niej niezależnych i niezależnych od jej woli, należy uznać, że ochrona lub pomoc ustały również wtedy, gdy przeszkody praktyczne (takie jak zamknięcie granic), przeszkody związane z bezpieczeństwem lub bezpieczeństwem osobistym (takie jak niebezpieczeństwa podczas podróży) lub przeszkody prawne (takie jak brak niezbędnej dokumentacji) uniemożliwiają danej osobie powrót do tej części obszaru działań UNRWA, na którym wcześniej przebywała ⁽⁸⁹⁾.

2.3. Osoby uważane za mające prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa kraju osiedlenia (art. 12 ust. 1 lit. b))

Art. 12 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona) ustanawia następującą podstawę wyłączenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy.

⁽⁸³⁾ Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers (Rada ds. sporów dotyczących cudzoziemców, Belgia), decyzja z dnia 31 lipca 2017 r. (w języku niderlandzkim), nr 190.280, pkt 2.15 tiret drugie do czwartego oraz ust. 2.16 (zob. streszczenie UNHCR w języku angielskim). Zob. jednak Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers (Rada ds. sporów dotyczących cudzoziemców, Belgia), decyzja z dnia 19 listopada 2019 r., nr 228.949, pkt 6.2), która stosując test określony przez TSUE w sprawie *El Kott*, uchylila tę decyzję.

⁽⁸⁴⁾ Tamże, pkt 2.15 tiret pierwsze.

⁽⁸⁵⁾ Tamże, pkt 2.16.

⁽⁸⁶⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2019, BVerwG 1 C 28.18, tamże, przypis 68, pkt 27 (w języku niemieckim).

⁽⁸⁷⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2019, BVerwG 1 C 28.18, tamże, przypis 68, pkt 26, odnosząc się do pytań 1 i 2 skierowanych do TSUE przez Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2019, BVerwG 1 C 5.18 (w języku niemieckim), tamże, przypis 43, C-507/19.

⁽⁸⁸⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2019, BVerwG 1 C 28.18, tamże, przypis 68, pkt 26 (w języku niemieckim).

⁽⁸⁹⁾ UNHCR, Note on Interpretation of Article 1D 1951 Convention and Article 12(1)(a) QD [Nota UNHCR w sprawie wykładni art. 1 ust. D Konwencji z 1951 r. i art. 12 ust. 1 lit. A) QD], tamże, przypis 70, s. 5; UNHCR, Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 13, tamże, przypis 70, pkt 22 lit. g)–i).

Art. 12 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona)

1. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy, jeśli:

[...]

b) jest uważany przez właściwe organy państwa, w którym się osiedlił, za osobę mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa lub posiadającą prawa i obowiązki im równorzędne.

Należy zauważyć, że art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, któremu odpowiada art. 12 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona), stanowi jedynie, że dana osoba musi być „uważana [...] za mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa”, bez dodania wyrażenia „lub posiadającą prawa i obowiązki im równorzędne”. W art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców również użyto wyrażenia „osiedlił się” (ang. *taken residence*)⁽⁹⁰⁾, a nie „osiedlił się” (ang. *taken up residence*).

TSUE nie miał jeszcze okazji dokonać wykładni art. 12 ust. 1 lit. b). Również orzecznictwo krajowe państw członkowskich dotyczące tego przepisu oraz art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców wydają się bardzo ograniczone. Niemniej jednak orzecznictwo krajowe niektórych państw trzecich – w szczególności Australii, Kanady i Nowej Zelandii – jest bardziej rozwinięte, jeśli chodzi o wykładnię art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁽⁹¹⁾. UNHCR wydał również notę w sprawie wykładni art. 1 ust. E⁽⁹²⁾.

Mając na uwadze fakt, że w celu dokonania wykładni konkretnego przepisu unijnego prawa wtórnego TSUE niekiedy przywiązuje wagę do woli prawodawcy unijnego oraz *travaux préparatoires* danego instrumentu prawnego⁽⁹³⁾, należy również zauważyć, że w uzasadnieniu do wniosku ustawodawczego w sprawie QD Komisja stwierdza:

„Ustęp ten [obecnie art. 12 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona)] odnosi się do sytuacji objętych art. 1 ust. E [Konwencji dotyczącej statusu uchodźców]. Niniejsza konwencja nie ma zastosowania do osoby uważanej przez właściwe władze państwa, w którym ta osoba się osiedliła, za mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa. Sama przemijająca lub czysto czasowa obecność w takim państwie nie stanowi podstawy wykluczenia. Wnioskodawca może być wykluczony tylko wtedy, gdy ma zagwarantowaną pełną ochronę przed deportacją lub wydaleniem”⁽⁹⁴⁾.

⁽⁹⁰⁾ Wyrażenia „osiedlił się” użyto również w art. 12 ust. 1 lit. A) QD (2004/83/WE).

⁽⁹¹⁾ Przykłady odnośnego orzecznictwa krajowego państw niebędących członkami UE można znaleźć np. w: Hathaway, J.C. i Foster, M., *The Law of Refugee Status*, wydanie drugie, CUP, 2014, s. 500–509, w którym przytoczono orzecznictwo z Australii, Kanady, Nowej Zelandii i Stanów Zjednoczonych. Aby zapoznać się ze zwięzłym przeglądem odpowiedniego kanadyjskiego orzecznictwa, zob. Immigration and Refugee Board of Canada, Interpretation of the convention refugee definition in the case law, 31 marca 2018 r., rozdział 10.

⁽⁹²⁾ UNHCR, UNHCR Note on the Interpretation of Article 1E of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees [Nota UNHCR w sprawie wykładni rt. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.], marzec 2009 r.

⁽⁹³⁾ EASO, An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals – Judicial analysis [Wprowadzenie do Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego dla sądów i trybunałów – analiza sądowa], tamże, przypis 9, s. 65.

⁽⁹⁴⁾ Komisja Europejska, Wniosek dotyczący dyrektywy Rady w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich i bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony, 2001, tamże, przypis 9, s. 25.

Ponadto, jak już wspomniano, podstawy wykluczenia w QD (wersja przekształcona) muszą być interpretowane ściśle⁽⁹⁵⁾ i w sposób, który „nie narusza poziomu ochrony gwarantowanego przez zasady konwencji genewskiej”⁽⁹⁶⁾.

Należy zauważyć, że w opinii UNHCR art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców nie może być stosowany, jeżeli danej osobie groziłoby prześladowanie lub inna poważna krzywda w kraju, w którym się osiedliła⁽⁹⁷⁾.

2.3.1. Osiedlenie w państwie poza państwem pochodzenia

Zdaniem UNHCR:

„Brzmienie art. 1 ust. E [Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] ogranicza jego zastosowanie do osoby, która »osiedliła się« w danym kraju. Nie ma on zatem zastosowania do osób, które mogłyby osiedlić się w tym państwie, ale tego nie zrobiły. Sformułowanie „osiedlić się” oznacza, że pobyt czasowy lub krótkoterminowy, zwykły tranzyt lub wizyta nie są wystarczające. Zainteresowana osoba musi korzystać z bezpiecznego statusu pobytu, a więc z praw przyznawanych obywatelom w zakresie powrotu, ponownego wjazdu i pozostawania w danym kraju. Prawa te muszą być dostępne w praktyce. Dobrowolna rezygnacja z osiedlenia się nie powoduje, że art. 1 ust. E nie ma zastosowania, pod warunkiem że dana osoba zachowuje bezpieczny status pobytu, w tym prawo do ponownego wjazdu, i jest uważana za mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa. Nazwa statusu, jaki dana osoba posiada na mocy prawa krajowego, nie jest kwestią kluczową. Różne prawa mogą być przypisane do podobnie nazwanych statusów w różnych krajach i w różnym okresie. Decydujące znaczenie mają prawa związane z tym statusem w praktyce w konkretnym przypadku oraz to, czy prawa te są obecnie rzeczywiste i dostępne”⁽⁹⁸⁾.

2.3.2. Prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa

Aby osoba mogła zostać wykluczona z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona), musi być uważana za osobę mającą „prawa i obowiązki, które są związane z posiadaniem obywatelstwa tego państwa” **lub** „prawa i obowiązki im równoważne”.

⁽⁹⁵⁾ Zob. sekcja 1.3.4.

⁽⁹⁶⁾ TSUE, 2019, M, X i X, tamże, przypis 9, pkt 75.

⁽⁹⁷⁾ UNHCR, UNHCR Note on the Interpretation of Article 1E of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees [Nota UNHCR w sprawie wykładni art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.], 2009, tamże, przypis 92, pkt 17.

⁽⁹⁸⁾ UNHCR, UNHCR Note on the Interpretation of Article 1E of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees [Nota UNHCR w sprawie wykładni art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.], 2009, tamże, przypis 92, pkt 9–11.

Nie rozstrzygnięto jeszcze, czy „równoważne” prawa i obowiązki oznaczają w przybliżeniu takie same lub porównywalne⁽⁹⁹⁾, czy też rzeczywiście takie same lub w istocie takie same⁽¹⁰⁰⁾.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (UKUT) orzekł, w oparciu o bezsporne twierdzenia wnoszącego odwołanie streszczone poniżej, że tybetański wygnaniec, który mieszkał w Indiach przed złożeniem wniosku o ochronę międzynarodową w Zjednoczonym Królestwie (UK), nie został wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. b) QD i art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁽¹⁰¹⁾:

„[...] dowody przedstawione przez wnoszącego odwołanie wykazały, że Tybetańczykom w Indiach nie przysługują prawa, które w najmniejszym stopniu nie są zbliżone do praw związanych z posiadaniem obywatelstwa indyjskiego lub do praw z nim równoważnych. Opierano się na opinii ekspertów i raportach o Tybetańczykach w Indiach. Obejmowały one takie kwestie jak: bycie uważanym za cudzoziemca, życie w stanie zawieszenia prawnego, brak możliwości otwarcia konta bez uzyskania zgody banku centralnego, brak praw obywatelskich i politycznych oraz ograniczone lub niedostępne możliwości zatrudnienia. Powołano się na wyrok Sądu Federalnego Kanady w sprawie Tendzin Choezom przeciwko MCI [2004] FC 1608. Biorąc pod uwagę obecną sytuację, w której wnoszący odwołanie przebywał w Zjednoczonym Królestwie jako osoba ubiegająca się o azyl bez indyjskich dokumentów pobytowych, miałby on poważne problemy w przypadku powrotu do Indii jako Tybetańczyk bez karty rejestracyjnej [...]”⁽¹⁰²⁾.

Według UNHCR, aby osoba została wykluczona na mocy art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, nie wystarczy, że jest ona jedynie lepiej traktowana niż przewiduje to Konwencja dotycząca statusu uchodźców⁽¹⁰³⁾. Wykluczenie może mieć raczej zastosowanie tylko wtedy, „gdy dana osoba – z wyjątkiem drobnych różnic – **korzysta zasadniczo z tych samych praw obywatelskich, politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz ma zasadniczo te same obowiązki co obywatele danego państwa**”⁽¹⁰⁴⁾.

⁽⁹⁹⁾ Por. ETPC, wyrok z dnia 30 czerwca 2005 r., Wielka Izba, *Bosphorus Hava Yolları Turizmi ve Ticaret Anonim Şirketi przeciwko Irlandii*, skarga nr 45036/98, pkt 149–165, dotyczące sprawdzenia, czy ochrona praw podstawowych na mocy prawa Wspólnoty Europejskiej (obecnie UE), zarówno pod względem oferowanych gwarancji materialnych, jak i mechanizmów kontroli ich przestrzegania, jest co najmniej „równoważna” z ochroną zapewnianą przez EKPC. ETPC orzekł, że „równoważny” oznacza „porównywalny”, a nie „identyczny”, biorąc pod uwagę znaczenie uzasadnionego interesu współpracy międzynarodowej realizowanego przez Umawiającą się Stronę EKPC w wypełnianiu zobowiązań prawnych wynikających z jej członkostwa we Wspólnocie Europejskiej [UE] (pkt 150 i 155).

⁽¹⁰⁰⁾ Por. TSUE, wyrok z dnia 18 października 2017 r., C-662/17, *EG przeciwko Republice Słowenii*, EU:C:2018:847, dotyczący odstępstwa od prawa do skutecznego środka zaskarżenia od decyzji uznającej wniosek za bezzasadny w odniesieniu do statusu uchodźcy w przypadku, gdy wnioskodawcy przyznano status ochrony uzupełniającej, który „zapewnia te same prawa i korzyści co prawa i korzyści zapewniane przez status uchodźcy na mocy prawa unijnego i prawa krajowego”. TSUE orzekł, że odstępstwo to należy interpretować „w sposób zawężający” i jako takie „należy je interpretować w ten sposób, że może być ono stosowane jedynie wówczas, gdy istnieje rzeczywista tożsamość praw i korzyści wynikających ze statusu ochrony uzupełniającej przyznanego przez dane państwo członkowskie oraz praw i korzyści zapewnianych przez status uchodźcy na mocy prawa Unii i właściwego prawa krajowego” (pkt 49–50). TSUE orzekł również, że wszelkie „prawa dalsze”, które wynikają z praw przyznanych przez dany status, muszą być uwzględnione przy ustalaniu, czy dla celów art. 46 ust. 2 APD (wersja przekształcona) prawa i korzyści przyznane z racji tych dwóch statusów ochrony międzynarodowej są takie same (pkt 60–61). TSUE orzekł wreszcie, że warunek ten należy oceniać „na podstawie badania całości odnośnego ustawodawstwa krajowego, a nie w świetle konkretnej sytuacji danego wnioskodawcy” (pkt 63).

⁽¹⁰¹⁾ Wyższy Trybunał (UKUT), wyrok z dnia 18 maja 2016 r., *JS (Sri Lanka) przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2016] UKUT 00374 (IAC), pkt 32.

⁽¹⁰²⁾ Wyższy Trybunał (UKUT), wyrok z dnia 18 maja 2016 r., *JS (Sri Lanka) przeciwko Secretary of State for the Home Department*, [2016] UKUT 00374 (IAC), pkt 21.

⁽¹⁰³⁾ UNHCR, *UNHCR Note on the Interpretation of Article 1E of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees* [Nota UNHCR w sprawie wykładni art. 1ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.], 2009, tamże, przypis 92, pkt 12.

⁽¹⁰⁴⁾ UNHCR, *UNHCR Note on the Interpretation of Article 1E of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees* [Nota UNHCR w sprawie wykładni art. 1 ust. E Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.], 2009, tamże, przypis 92, pkt 16 (wyróżnienie dodane).

Część 3: Wykluczenie osób, które są uważane za niegodne statusu uchodźcy (art. 12 ust. 2 i 3)

3.1. Wprowadzenie

Jak już wspomniano, art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) stanowi, że daną osobę wyklucza się z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją poważne podstawy, by uważać, że popełniła ona którekolwiek z przestępstw, o których mowa w lit. a) lub b) tego przepisu. Takie osoby ponadto są wykluczone, jeżeli, zgodnie z lit. c) tego przepisu, istnieją poważne podstawy, aby uważać je za winne czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Art. 12 ust. 2 powinien być odczytywany łącznie z art. 12 ust. 3.

Art. 12 ust. 2 i 3 QD (wersja przekształcona)

2. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

- a) dokonał zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej, zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych w celu ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni;
- b) popełnił poza państwem, które go przyjęło, poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym, zanim został przyjęty jako uchodźca, czyli zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy; szczególnie okrutne czyny, nawet jeśli zostały popełnione z rzekomo politycznych pobudek, można zakwalifikować jako poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym;
- c) jest winny czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych określonymi w preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych.

3. Ustęp 2 ma zastosowanie do osób, które podlegają do przestępstw lub czynów określonych w tym ustępie lub w inny sposób uczestniczą w ich popełnianiu.

Należy zauważyć, że w angielskiej wersji językowej art. 12 ust. 3 QD (wersja przekształcona) (2011/95/UE) użyto słowa „incite”, podczas gdy w angielskiej wersji językowej art. 12 ust. 3 QD (2004/83/WE) użyto słowa „instigate”. Wydaje się, że w wersjach tych dwóch dyrektyw w innych językach urzędowych UE, które są równie wiarygodne, nie ma takiej różnicy terminologicznej między art. 12 ust. 3 QD (wersja przekształcona) (2011/95/UE) a art. 12 ust. 3 QD (2004/83/WE) ⁽¹⁰⁵⁾.

⁽¹⁰⁵⁾ Na przykład art. 12 ust. 3 francuskiej wersji językowej zarówno QD, jak i QD (wersja przekształcona) stanowi: „Le paragraphe 2 s'applique aux personnes qui sont les **instigatrices** des crimes ou des actes visés par ledit paragraphe, ou qui y participent de quelque autre manière” (wyróżnienie dodane). Więcej na temat interpretacji różnych wersji językowych przepisów prawnych Unii zob. EASO, *An Introduction to the Common European Asylum System for Courts and Tribunals* [Wprowadzenie do Wspólnego Europejskiego Systemu Azylowego dla sądów i trybunałów], tamże, przypis 9, s. 63–64.

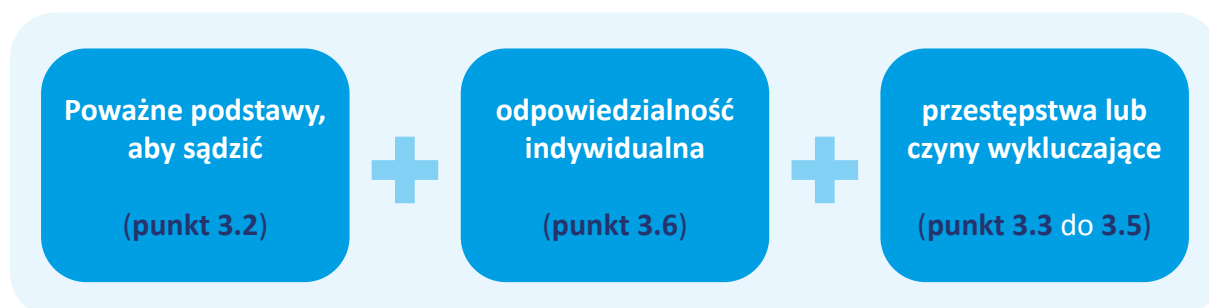
Włączenie art. 12 ust. 3 do QD (wersja przekształcona) nie oznacza, że podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy określone w QD (wersja przekształcona) są szersze niż podstawy określone w art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. Jest tak mimo tego, że w tym ostatnim postanowieniu nie ma mowy o „podżeganiu” ani „uczestniczeniu w inny sposób” w danych przestępstwach lub czynach. Jak się powszechnie przyjmuje, art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców obejmuje nie tylko osoby, które „popełniły” te przestępstwa lub czyny, ale także osoby, które przyczyniły się do popełnienia tych przestępstw lub czynów w sposób, za który ponoszą indywidualną odpowiedzialność⁽¹⁰⁶⁾.

Zdaniem TSUE art. 12 ust. 2 nie może być stosowany, dopóki właściwy organ danego państwa członkowskiego – z zastrzeżeniem kontroli sądów krajowych – nie podejmie indywidualnie dla każdego przypadku:

„oceny konkretnych znanych mu okoliczności w celu ustalenia, czy istnieją poważne powody, aby uważać, że czyny popełnione przez zainteresowanego, spełniającego poza tym kryteria uzyskania statusu uchodźcy, są objęte zakresem jednego z [...] przypadków wykluczenia przewidzianych w tym przepisie”⁽¹⁰⁷⁾.

Wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 można zatem rozumieć jako składające się z trzech elementów, jak pokazano na rys. 4 poniżej.

Rysunek 4: Elementy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), w związku z art. 12 ust. 3 QD (wersja przekształcona)

3.1.1. Wykluczenie a terroryzm

Przed przystąpieniem do analizy trzech określonych podstaw wykluczenia na mocy art. 12 ust. 2 należy rozważyć kwestię terroryzmu. Odniesienia do „terroryzmu” w kontekście klauzul dotyczących wykluczenia należy traktować ze znaczną ostrożnością, zwłaszcza że termin ten może mieć wiele różnych znaczeń w zależności od kontekstu, w jakim się pojawia. Terroryzmu jako takiego nie wskazano jako podstawy wykluczenia w QD (wersja przekształcona) – jest o nim mowa jedynie w motywach 31 i 37. Dlatego też nie należy brać pod uwagę określenia „terroryzm” jako takiego, ale charakter danych czynów. Akty o charakterze terrorystycznym

⁽¹⁰⁶⁾ Opinia rzecznik generalnej Sharpston z dnia 31 maja 2016 r., C-573/14, *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides przeciwko Mostafie Lounani*, EU:C:2016:380, pkt 71; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 24 listopada 2009 r., BVerwG 10 C 24.08, DE:BVerwG:2009:241109U 10C24.08.0 (streszczenie w języku angielskim), pkt 23 i 29; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 7 lipca 2011 r., BVerwG 10 C 27.10, DE:BV erwG:2011:070711U10C27.10.0, pkt 32 (w języku niemieckim); Sąd Najwyższy (UK), 2010, JS (Sri Lanka), tamże, przypis 23, pkt 33.

⁽¹⁰⁷⁾ Zob. najnowszy TSUE, 2018, *Ahmed*, tamże, przypis 14, pkt. 48. TSUE odnosił się jedynie do lit. b) i c) art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), ale niewątpliwie to samo dotyczy lit. a) tego przepisu.

i inne działania związane z terroryzmem mogą jednak wchodzić w zakres jednej z podstaw wykluczenia określonych w art. 12 ust. 2 i art. 17 ust. 1 QD (wersja przekształcona). Ze względu na to, że terroryzm może mieć znaczenie dla zastosowania art. 12 ust. 2 lit. a), b) i c) (jak również dla art. 17), ważne jest, aby zająć się tą kwestią przed bardziej szczegółowym omówieniem art. 12 ust. 2.

Przykłady wykluczenia na podstawie aktów uznawanych za terrorystyczne są następujące:

- **„akty lub groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności”** ⁽¹⁰⁸⁾ stanowią zbrodnię wojenną, jeżeli zostały popełnione w kontekście konfliktu zbrojnego i są z nim związane. W związku z tym wchodzi one w zakres art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) (zob. [sekcja 3.3.3](#)),
- według TSUE **„akty o charakterze terrorystycznym, cechujące się przemocą wobec ludności cywilnej, nawet jeśli były popełnione z rzekomo politycznych pobudek, powinny zostać zakwalifikowane jako poważne przestępstwa o charakterze innym niż polityczny w rozumieniu [art. 12 ust. 2 lit. b) QD]”** ⁽¹⁰⁹⁾ (zob. [sekcja 3.4.1.2](#)),
- TSUE orzekł, że z rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczących środków zwalczania terroryzmu ⁽¹¹⁰⁾ wynika, że **„akty [międzynarodowego] terroryzmu, generalnie i niezależnie od udziału państwa, są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych”** ⁽¹¹¹⁾. Akty terrorystyczne „o wymiarze międzynarodowym” ⁽¹¹²⁾ wchodzi zatem w zakres art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona) (zob. [sekcje 3.5 i 3.5.2.1](#)),
- TSUE orzekł, że z rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczących środków zwalczania terroryzmu wynika również, że nie tylko „popełnianie aktów [międzynarodowego] terroryzmu, jak określono w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa” ⁽¹¹³⁾, stanowi działania sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, ale również **„finansowanie, planowanie i przygotowywanie aktów międzynarodowego terroryzmu, podobnie jak wszelkie inne formy wspierania go”** ⁽¹¹⁴⁾ (zob. [sekcja 3.5](#)).

Powyższe przykłady mają oczywiście również zastosowanie odpowiednio do podstaw wykluczenia z możliwości kwalifikowania się do objęcia ochroną uzupełniającą określonych w art. 17 ust. 1 lit. a)–c) QD (wersja przekształcona). Ponadto, nawet jeśli dana osoba nie spełnia żadnej z tych podstaw wykluczenia, nadal mogą istnieć poważne podstawy związane z terroryzmem, które wymagają wykluczenia jej z kwalifikowania się do objęcia ochroną uzupełniającą na mocy art. 17 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona). Przepis ten dotyczy sytuacji, w których istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że osoba ta „stanowi zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa” (zob. [sekcja 4.2.5](#)).

⁽¹⁰⁸⁾ Takie czyny są zakazane przez art. 51 ust. 2 Protokołu dodatkowego do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczącego ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.); oraz art. 13 ust. 2 Protokołu dodatkowego do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczącego ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), 1125 UNTS 609, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.) (wyróżnienie dodane).

⁽¹⁰⁹⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 81; TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 84 (wyróżnienie dodane).

⁽¹¹⁰⁾ Pełny wykaz rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczących środków zwalczania terroryzmu jest prowadzony przez Komitet Antyterrorystyczny Rady Bezpieczeństwa ONZ i jest dostępny online.

⁽¹¹¹⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 83; TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 85 (wyróżnienie dodane).

⁽¹¹²⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 84.

⁽¹¹³⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 48 (wyróżnienie dodane).

⁽¹¹⁴⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 46.

Należy jednak zauważyć, że chociaż przyjęto na przykład szereg konwencji międzynarodowych i rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ, które zobowiązują państwa do zwalczania określonych aktów lub działań terrorystycznych (zob. poniżej), jak dotąd w **prawie międzynarodowym nie sformułowano ogólnej definicji „terroryzmu” czy „terrorysty”**. TSUE nie podjął również próby zdefiniowania tych pojęć dla celów wykładni i stosowania klauzul dotyczących wykluczenia zawartych w QD (wersja przekształcona) ⁽¹¹⁵⁾.

Niemniej jednak istnieją zapisy traktatowe na poziomie międzynarodowym i europejskim, które są bliskie stworzenia takiej definicji.

ONZ przyjęło 19 konwencji i protokołów, które uważa się za odnoszące się do terroryzmu ⁽¹¹⁶⁾. Chociaż w żadnym z tych dokumentów nie uwzględniono definicji „terroryzmu”, w jednym – Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu finansowania terroryzmu ⁽¹¹⁷⁾ – przewiduje się w art. 2, że przestępstwo zostaje popełnione, jeżeli między innymi dana osoba:

„jakimikolwiek środkami, bezpośrednio lub pośrednio, bezprawnie i umyślnie, udostępnia lub gromadzi fundusze z zamiarem ich wykorzystania, lub też mając świadomość, że zostaną one wykorzystane, w całości lub w części, do dokonania [...] **czynu mającego spowodować śmierć lub ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby cywilnej, lub innej osoby nieuczestniczącej aktywnie w działaniach wojennych w sytuacji konfliktu zbrojnego, jeśli celem takiego czynu, wynikającym bądź z jego charakteru, bądź z kontekstu, w jakim jest popełniony, jest zastraszenie ludności, albo skłonienie rządu lub organizacji międzynarodowej do dokonania lub do zaniechania określonej czynności**” ⁽¹¹⁸⁾.

Rada Bezpieczeństwa ONZ nie ma kompetencji ustawodawczych i dlatego nie jest w stanie zdefiniować terroryzmu. Niemniej jednak w swojej rezolucji 1566 (2004) ⁽¹¹⁹⁾ starała się wyjaśnić, jak należy rozumieć „akty terroryzmu”. Zważywszy, że akty terroryzmu stanowią jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla pokoju i bezpieczeństwa, Rada Bezpieczeństwa ONZ przypomniała, że:

„[...] czyny przestępcze, w tym przeciwko ludności cywilnej, popełnione z zamiarem spowodowania śmierci lub ciężkiego uszkodzenia ciała lub wzięcia zakładników w celu wywołania stanu terroru wśród ogółu społeczeństwa, grupy osób lub poszczególnych osób, zastraszenia ludności lub zmuszenia rządu lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania jakiegoś działania, które stanowią przestępstwa w ramach międzynarodowych konwencji i protokołów dotyczących terroryzmu i zgodnie z ich definicją, nie są w żadnym wypadku usprawiedliwione względami natury politycznej, filozoficznej, ideologicznej, rasowej, etnicznej, religijnej lub innej podobnej natury, i *wzywa* wszystkie państwa do zapobiegania takim czynom, a jeśli nie uda się im zapobiec, do zapewnienia karania takich czynów przy zastosowaniu sankcji odpowiadających ich poważnemu charakterowi; *Wzywa* wszystkie państwa, aby w trybie pilnym stały się stronami odpowiednich konwencji i protokołów

⁽¹¹⁵⁾ Zob. np. opinia rzecznik generalnej Sharpston, 2016, C-573/14, Lounani, tamże, przypis 106, pkt 40.

⁽¹¹⁶⁾ Zob. art. 2 ust. 1 lit. a) Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu finansowania terroryzmu i załącznik do niej, 3178 UNTS 197, 9 grudnia 1999 r. (wejście w życie: 10 kwietnia 2002 r.); ZO ONZ, Measures to Eliminate International Terrorism [Środki mające na celu eliminację międzynarodowego terroryzmu] (16 stycznia 1997 r.), A/RES/51/210, pkt 6; ZO ONZ, Measures to eliminate international terrorism [Środki mające na celu eliminację międzynarodowego terroryzmu] (14 grudnia 2012 r.), A/RES/67/99, pkt 12 i 13; lista prowadzona przez Komitet Antyterrorystyczny Rady Bezpieczeństwa ONZ pod adresem (<https://www.un.org/securitycouncil/ctc/content/international-legal-instruments>). Zob. również załącznik B: Wybrane akty prawne związane z terroryzmem.

⁽¹¹⁷⁾ Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, tamże, przypis 116.

⁽¹¹⁸⁾ Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, tamże, przypis 116, art. 2 ust. 1 lit. b) (wyróżnienie dodane).

⁽¹¹⁹⁾ Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja 1566(2004) (8 października 2004 r.) UN Doc S/RES/1566(2004).

międzynarodowych, niezależnie od tego, czy są stronami regionalnych konwencji w tej sprawie”⁽¹²⁰⁾.

Na szczeblu europejskim UE i Rada Europy przyjęły liczne akty prawne służące zwalczaniu terroryzmu⁽¹²¹⁾. Art. 1 ust. 1 Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi⁽¹²²⁾, której UE jest stroną⁽¹²³⁾, definiuje jako „przestępstwo o charakterze terrorystycznym” każde z przestępstw określonych w jedenastu traktatach ONZ dotyczących terroryzmu, w tym przestępstwa określone w Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu finansowania terroryzmu. Na szczeblu unijnym w dyrektywie (UE) 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu⁽¹²⁴⁾ ustanawia się normy minimalne dotyczące „definicji przestępstw i sankcji w dziedzinie przestępstw terrorystycznych, przestępstw dotyczących grupy terrorystycznej oraz przestępstw związanych z działalnością terrorystyczną, jak również środki ochrony i wsparcia ofiar terroryzmu i pomocy tym ofiarom”⁽¹²⁵⁾. W art. 3 tej dyrektywy zdefiniowano dziesięć czynów, które stanowią „przestępstwa terrorystyczne”, **jeżeli zostały popełnione w jednym z następujących celów:**

1. **poważne zastraszenie ludności;**
2. **bezprawne zmuszenie rządu lub organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania jakiegoś działania;**
3. **poważna destabilizacja lub zniszczenie podstawowych struktur politycznych, konstytucyjnych, gospodarczych lub społecznych danego państwa lub danej organizacji międzynarodowej.**

W dyrektywie zdefiniowano również następujące przestępstwa:

- przestępstwa dotyczące grupy terrorystycznej (art. 4),
- publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa terrorystycznego (art. 5),
- werbowanie na rzecz terroryzmu (art. 6),
- prowadzenie szkolenia na potrzeby terroryzmu (art. 7),
- odbywanie szkolenia na potrzeby terroryzmu (art. 8),
- podróżowanie w celach terrorystycznych (art. 9),
- organizowanie lub ułatwianie w inny sposób podróżowania w celach terrorystycznych (art. 10),
- finansowanie terroryzmu (art. 11),
- inne przestępstwa związane z działalnością terrorystyczną (art. 12).

⁽¹²⁰⁾ Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja 1566 (2004) (8 października 2004 r.) UN Doc S/RES/1566(2004), pkt 3 i 4, wyróżnienia w oryginale.

⁽¹²¹⁾ Zob. załącznik B: Wybrane akty prawne związane z terroryzmem.

⁽¹²²⁾ Rada Europy, Konwencja o zapobieganiu terroryzmowi, ETS nr 196 z dnia 16 maja 2005 r. (wejście w życie: 1 czerwca 2007 r.).

⁽¹²³⁾ Decyzja Rady (UE) 2018/889 z dnia 4 czerwca 2018 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, Dz.U. L 159 z 22.6.2018, s. 1.

⁽¹²⁴⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępująca decyzję ramową Rady 2002/475/WsiSW oraz zmieniająca decyzję Rady 2005/671/WsiSW, Dz.U. L 88 z 31.3.2017, s. 6.

⁽¹²⁵⁾ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępująca decyzję ramową Rady 2002/475/WsiSW oraz zmieniająca decyzję Rady 2005/671/WsiSW, Dz.U. L 88 z 31.3.2017, s. 6, art. 1.

Chociaż TSUE nie wypowiedział się jeszcze na temat dyrektywy (UE) 2017/541, to wypowiedział się na temat jej poprzedniczki – decyzji ramowej Rady 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu ⁽¹²⁶⁾. W sprawie Lounani TSUE odrzucił koncepcję, zgodnie z którą pojęcie „czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych” w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. c) QD i art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców ma zastosowanie „wyłącznie do przestępstw terrorystycznych wymienionych w art. 1 ust. 1 decyzji ramowej 2002/475” ⁽¹²⁷⁾.

W sprawie B i D TSUE orzekł, że **skazanie za czyn umyślny polegający na uczestnictwie w działaniach grupy terrorystycznej w rozumieniu decyzji ramowej nie oznacza koniecznie i automatycznie, że dana osoba musi zostać wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy** ⁽¹²⁸⁾.

To samo miałyby oczywiście zastosowanie odpowiednio do dyrektywy o zwalczaniu terroryzmu.

W sekcji 3.6 niniejszej analizy sądowej szczegółowo omówiono kryteria oceny, czy osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową poniosła „indywidualną odpowiedzialność” za przestępstwa lub czyny objęte zakresem klauzul dotyczących wykluczenia, w tym w przypadku, gdy była członkiem organizacji terrorystycznej lub uczestniczyła w jej działaniach.

Ponadto należy zauważyć, że innym aktem prawnym UE odnoszącym się do terroryzmu jest wspólne stanowisko Rady 2001/931/WPZiB w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu ⁽¹²⁹⁾. To wspólne stanowisko wchodzi w zakres wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE, a jego celem jest wdrożenie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1373 (2001) ⁽¹³⁰⁾ przyjętej w następstwie ataków terrorystycznych przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych w dniu 11 września 2001 r. Wspólne stanowisko dąży „głównie do zapobiegania aktom terrorystycznym za pomocą przyjmowania środków polegających na zamrożeniu środków finansowych w celu powstrzymania działań przygotowawczych do tego rodzaju aktów, takich jak finansowanie osób i podmiotów, które mogą dokonać aktów terrorystycznych” ⁽¹³¹⁾. W załączniku do wspólnego stanowiska znajduje się wykaz osób, grup i podmiotów uczestniczących w aktach terrorystycznych, który poddaje się przeglądowi i w razie potrzeby aktualizuje co najmniej co sześć miesięcy – ostatnio na mocy decyzji Rady (WPZiB) 2020/20 z dnia 13 stycznia 2020 r. ⁽¹³²⁾

W sprawie B i D TSUE orzekł, co następuje:

„Fakt, że nazwa organizacji figuruje w wykazie takim jak wykaz będący załącznikiem do wspólnego stanowiska 2001/931, pozwala jednak na udowodnienie terrorystycznego charakteru grupy, do której należała dana osoba. Jest to okoliczność, którą właściwy

⁽¹²⁶⁾ Decyzja ramowa Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu, Dz.U. L 164 z 22.6.2002, s. 3, zmieniona decyzją ramową Rady 2008/919/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r., Dz.U. L 330 z 9.12.2008, s. 21.

⁽¹²⁷⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 48–49, 51–53.

⁽¹²⁸⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 93. Zob. również TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 62–78.

⁽¹²⁹⁾ Wspólne stanowisko Rady 2001/931/WPZiB z dnia 27 grudnia 2001 r. w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, Dz.U. L 344 z 28.12.2001, s. 93, zmienione przez: decyzja Rady (WPZiB) 2016/1711 z dnia 27 września 2016 r., Dz.U. L 2591 z 27.9.2016, s. 3; oraz decyzja Rady (WPZiB) 2017/2073 z dnia 13 listopada 2017 r., Dz.U. L 295 z 14.11.2017, s. 59, zmieniona przez: (zob. wersja skonsolidowana): decyzja Rady (WPZiB) 2016/1711 z dnia 27 września 2016 r., Dz.U. L 2591 z 27.9.2016, s. 3; decyzja Rady (WPZiB) 2017/2073 z dnia 13 listopada 2017 r., Dz.U. L 295 z 14.11.2017, s. 59.

⁽¹³⁰⁾ Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja 1373(2001) (28 września 2001 r.) UN Doc S/RES/1373(2001).

⁽¹³¹⁾ TSUE, wyrok z dnia 14 marca 2017 r., Wielka Izba, C-158/14, A, B, C, D przeciwko Minister van Buitenlandse Zaken, EU:C:2017:202, pkt 83.

⁽¹³²⁾ Decyzja Rady (WPZiB) 2020/20 z dnia 13 stycznia 2020 r. dotycząca aktualizacji wykazu osób, grup i podmiotów objętych art. 2, 3 i 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, i uchylenia decyzji (WPZiB) 2019/1341.

organ powinien wziąć pod uwagę przy ustalaniu, na początkowym etapie, czy grupa ta popełniła czyny wchodzące w zakres art. 12 ust. 2 lit. b) lub c) [QD]”.

W sprawie H.T. TSUE, dokonując wykładni art. 24 ust. 1 QD, stwierdził, że:

„Fakt, że nazwa organizacji widnieje w wykazie ujętym w załączniku do wspólnego stanowiska 2001/931, stanowi [...] silny argument przemawiający za uznaniem, że organizacja ta albo jest organizacją terrorystyczną, albo istnieją co do tego podejrzenia. Okoliczność taka winna być więc bezwzględnie wzięta pod uwagę przez właściwy organ przy ustalaniu, na początkowym etapie, czy dana organizacja dopuściła się aktów terrorystycznych”⁽¹³³⁾.

Umieszczenie nazwy grupy w wykazie nie musi jednak oznaczać, że popełniła ona czyny wchodzące w zakres art. 12 ust. 2 lit. b) lub c) QD. Jak zauważa TSUE, przesłanki umieszczenia nazw organizacji w omawianym wykazie „nie mogą być porównywane z indywidualną oceną konkretnych okoliczności, jaka powinna poprzedzać każdą decyzję o wyłączeniu danej osoby z możliwości uznania za uchodźcę”⁽¹³⁴⁾. Ponadto, nawet jeśli zostanie ustalone, że grupa dopuściła się czynów objętych każdą z podstaw wyłączenia określonych w art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD, sam fakt, że dana osoba była członkiem tej grupy, nie oznacza automatycznie, że musi ona zostać wyłączona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy. Wynika to z faktu, że – jak orzekł TSUE – „nie istnieje bowiem bezpośredni związek między wspólnym stanowiskiem 2001/931 i dyrektywą w zakresie realizowanych celów”⁽¹³⁵⁾. Wyłączenie takiej osoby z możliwości uzyskania statusu uchodźcy zależy raczej od:

„indywidualnej analizy konkretnych okoliczności, pozwalającej na ocenę, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że w czasie działalności w ramach takiej organizacji osoba ta popełniła poważne przestępstwo o charakterze innym niż polityczne lub jest winna działań sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, lub do takich przestępstw lub działań podlegała albo w inny sposób brała w nich udział”⁽¹³⁶⁾.

Innymi słowy, jeśli osoba ubiegająca się o status uchodźcy była członkiem grupy znajdującej się w wykazie takim jak ten załączony do wspólnego stanowiska, nie wynika z tego automatycznie, że istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że poniosła ona część odpowiedzialności za czyny popełnione przez tę grupę, gdy była jej członkiem. Nie wynika z tego również koniecznie, że czyny popełnione przez tę grupę obejmują poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym lub czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Umieszczenie nazwy grupy w takim wykazie pozwala jednak stwierdzić jej „terrorystyczny charakter”. Jest to zatem czynnik, który należy wziąć pod uwagę przy wstępnym ustalaniu, czy grupa popełniła poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym lub czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Można stwierdzić, że akt o charakterze terrorystycznym może być objęty różnymi podstawami wykluczenia.

⁽¹³³⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 90. TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 83, w odniesieniu do wykładni i stosowania art. 24 ust. 1 QD: „Fakt, że nazwa organizacji widnieje w wykazie ujętym w załączniku do wspólnego stanowiska 2001/931 stanowi [...] silny argument przemawiający za uznaniem, że organizacja ta albo jest organizacją terrorystyczną, albo istnieją co do tego podejrzenia. Okoliczność taka winna być więc bezwzględnie wzięta pod uwagę przez właściwy organ przy ustalaniu, na początkowym etapie, czy dana organizacja dopuściła się aktów terrorystycznych”.

⁽¹³⁴⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 91.

⁽¹³⁵⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 89; TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 88.

⁽¹³⁶⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 94.

Zostały one wymienione poniżej w tabeli 5.

Tabela 5: Podstawy wykluczenia, do których mogą zaliczać się akty o charakterze terrorystycznym ⁽¹³⁷⁾

Czyn o charakterze terrorystycznym można zakwalifikować w następujący sposób:	
Zbrodnia przeciwko pokojowi	Czyny związane z planowaniem, przygotowaniem, wszczęciem lub prowadzeniem wojny agresywnej lub konfliktu zbrojnego z naruszeniem międzynarodowych traktatów, porozumień lub zapewnień, lub udział w wspólnym planie lub zмовie w celu wykonania któregośkolwiek z powyższych postanowień.
Zbrodnia wojenna	Czyny lub groźby użycia przemocy, których głównym celem jest szereganie terroru wśród ludności cywilnej, stanowią zbrodnię wojenną, jeżeli zostały popełnione w kontekście konfliktu zbrojnego o charakterze międzynarodowym lub niemiędzynarodowym i są z nim związane oraz jeżeli sprawca był świadomy okoliczności faktycznych, które zadecydowały o istnieniu konfliktu zbrojnego.
Zbrodnia przeciwko ludzkości	Nieludzki czyn stanowi zbrodnię przeciwko ludzkości, jeśli został popełniony jako część rozległego lub systematycznego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej, na mocy polityki państwowej lub organizacyjnej lub w celu jej realizacji; oraz gdy istnieje powiązanie pomiędzy indywidualnym czynem a atakiem, a sprawca wie o tym powiązaniu i o ataku.
Poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym	Akty o charakterze terrorystycznym cechujące się przemocą wobec ludności cywilnej, nawet jeśli były popełnione z rzekomo politycznych pobudek, powinny zostać zakwalifikowane jako poważne przestępstwa o charakterze innym niż polityczny w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. b) QD. Spełnić należy również kryteria geograficzne i czasowe.
Czyny sprzeczne z zasadami i celami Organizacji Narodów Zjednoczonych	Akty międzynarodowego terroryzmu, generalnie i niezależnie od udziału państwa, są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Akty terrorystyczne o wymiarze międzynarodowym wchodzą zatem w zakres art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona). Nie tylko popełnianie [międzynarodowych] aktów terrorystycznych, o których mowa w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ, stanowi czynny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, ale także finansowanie, planowanie i przygotowywanie, jak również każda inna forma wspierania aktów międzynarodowego terroryzmu.
Zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego	W przypadku gdy czyny nie spełniają kryteriów wyżej wymienionych zbrodni i czynów, wnioskodawca może zostać wykluczony z ochrony uzupełniającej, jeśli okaże się, że stanowi on zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa, w którym przebywa.

3.1.2. Rozróżnienie między wykluczeniem z możliwości uzyskania statusu uchodźcy a ściganiem i karaniem za czyn zabroniony

Jak już zauważono ⁽¹³⁸⁾, TSUE stwierdził, że celem podstaw wykluczenia ustanowionych w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) jest wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy osób uznanych za niegodne związanej z tym statusem ochrony oraz niedoprowadzenie do sytuacji, w której status ten pozwoliłby sprawcom niektórych poważnych przestępstw uniknąć odpowiedzialności karnej ⁽¹³⁹⁾. Podobnie wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy ma być „karą” za czyny popełnione w przeszłości ⁽¹⁴⁰⁾ oraz ma służyć „zachowaniu wiarygodności systemu ochrony”

⁽¹³⁷⁾ Tabelę opracowano na podstawie Poradnika praktycznego EASO: Wykluczenie, 2017, s. 28, i zmieniono w celu dostosowania do analizy zawartej w niniejszej analizie sądowej.

⁽¹³⁸⁾ Zob. sekcja 1.3.1.

⁽¹³⁹⁾ TSUE, 2018, K. i H.F., tamże, przypis 10, pkt 50. Zob. również TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 104.

⁽¹⁴⁰⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 103.

przewidzianego w QD (wersja przekształcona) zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźców ⁽¹⁴¹⁾.

Jednocześnie należy przypomnieć, że TSUE konsekwentnie utrzymuje, iż wykładnię przepisu prawa UE „należy ustalać z uwzględnieniem kontekstu tego przepisu oraz zamierzonego celu uregulowania, którego stanowi on część” ⁽¹⁴²⁾. W związku z tym, mimo że art. 12 ust. 2 odnosi się wyraźnie do „zbrodni”, nie należy tracić z pola widzenia następujących kwestii:

- a) cel QD (wersja przekształcona) różni się od celu środków prawnych służących zapobieganiu przestępczości, jej zwalczaniu i karaniu, i jest **zasadniczo humanitarny** ⁽¹⁴³⁾;
- b) procedury mające na celu ustalenie statusu ochrony międzynarodowej podlegają **zupełnie innym zasadom niż te, które mają zastosowanie w procesie karnym**. W szczególności środki i procedury ustalania faktów w przypadku wniosków o nadanie statusu uchodźcy różnią się znacznie od tych, które służą ustaleniu faktów w postępowaniu karnym (zob. **część 5**);
- c) decyzja o wykluczeniu danej osoby z możliwości uzyskania statusu uchodźcy **nie pociąga za sobą stwierdzenia winy karnej** i opiera się na **innym standardzie dowodu** (zob. **sekcja 3.2**);
- d) wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy **nie jest sankcją karną**.

3.1.3. Proporcjonalność – dlaczego jest nieodpowiednia?

W sprawie B i D TSUE orzekł, że wykluczenie na podstawie art. 12 ust. 2 podlega tylko jednemu warunkowi, a mianowicie, że muszą istnieć poważne podstawy, aby sądzić, że czyny popełnione przez daną osobę wchodzi w zakres jednej z podstaw wykluczenia ustanowionych w tym przepisie. TSUE stwierdził:

„Należy przypomnieć, że z brzmienia art. 12 ust. 2 [QD] wynika, że w razie spełnienia ustanowionych w nim warunków dana osoba »zostaje wyłączone[a]« z możliwości bycia uchodźcą, oraz że w systemie dyrektywy jej art. 2 lit. c) [obecnie art. 2 lit. d) QD (wersja przekształcona)] wprost uzależnia status uchodźcy od tego, by zainteresowany nie wchodził w zakres zastosowania art. 12. Wyłączenie statusu uchodźcy w oparciu o jedną z podstaw wymienionych w art. 12 ust. 2 lit. b) lub c) [QD] [...] jest związane z wagą popełnionych czynów, która powinna osiągnąć taki stopień, by zainteresowana osoba nie mogła słusznie ubiegać się o ochronę związaną ze statusem uchodźcy [...]. [...] **skoro właściwy organ, w ramach oceny wagi popełnionych czynów oraz indywidualnej odpowiedzialności zainteresowanego, uwzględnił wszystkie okoliczności charakteryzujące te czyny oraz sytuację tej osoby, to w sytuacji, gdy dochodzi do wniosku, że art. 12 ust. 2 dyrektywy powinien znaleźć zastosowanie, nie może być zobowiązany do przeprowadzenia badania proporcjonalności, oznaczającego ponowną ocenę wagi popełnionych czynów**” ⁽¹⁴⁴⁾.

⁽¹⁴¹⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 115.

⁽¹⁴²⁾ Zob. np. TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 36.

⁽¹⁴³⁾ Zob. TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 89 i 93, w odniesieniu do stosowania art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD w kontekście środków UE służących zwalczaniu terroryzmu. Zob. również w tym względzie opinię rzecznik generalnej Sharpston, 2016, Lounani, tamże, przypis 106, pkt 55 oraz odpowiednio, TSUE, wyrok z dnia 30 stycznia 2014 r., C-285/12, Aboubacar Diakité przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, EU:C:2014:39, pkt 25.

⁽¹⁴⁴⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 107–109 (wyróżnienie dodane).

TSUE wskazał na dwa elementy tego zagadnienia:

- wagę popełnionych czynów, oraz
- przypisanie indywidualnej odpowiedzialności.

Pierwszy element – waga popełnionych czynów – musi być na tyle poważny, aby dana osoba nie mogła zgodnie z prawem domagać się ochrony. Drugi element – odpowiedzialność indywidualna – musi być oceniana w świetle kryteriów zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych ⁽¹⁴⁵⁾. Gdy warunek ten jest spełniony, **wykluczenie nie podlega dodatkowemu warunkowi, a mianowicie ocenie proporcjonalności w odniesieniu do danego przypadku** ⁽¹⁴⁶⁾.

Należy podkreślić, że powyższy wyrok wyklucza jedynie zastosowanie testu proporcjonalności, w którym waga popełnionych czynów jest zestawiana z konsekwencjami wykluczenia.

Wreszcie należy zauważyć, że, jak już wspomniano, wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 **nie jest uzależnione od „istnienia aktualnego zagrożenia dla przyjmującego państwa członkowskiego”** ⁽¹⁴⁷⁾. Nie oznacza to również zajęcia stanowiska w „**odrębnej kwestii, jaką jest ustalenie, czy osoba ta powinna być wydalona do kraju pochodzenia**” ⁽¹⁴⁸⁾. Kwestię tę omówiono w [sekcji 1.6](#).

3.1.4. Czyny objęte więcej niż jedną podstawą wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy

Pojedynczy czyn mogący być przedmiotem wykluczenia może wchodzić w zakres więcej niż jednej z podstaw wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy określonych w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) ⁽¹⁴⁹⁾.

Sytuacją, w której występuje tego rodzaju pokrywanie się, o którym była już mowa powyżej, są akty terroryzmu ⁽¹⁵⁰⁾. Jako jeden z przykładów można wymienić gwałt, który oprócz tego, że może stanowić poważne przestępstwo w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. b), może również stanowić zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a). Do stwierdzenia jednak, że konkretny gwałt jest zbrodnią wojenną lub zbrodnią przeciwko ludzkości, potrzeba więcej elementów niż do stwierdzenia, że jest to zwykłe przestępstwo. Aby uznać gwałt za zbrodnię wojenną, należy ustalić m.in., że czyn ten miał miejsce w kontekście międzynarodowego lub niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego i był z nim związany (zob. [sekcja 3.3.3.1](#)). Zgodnie z definicją zawartą w międzynarodowych aktach prawnych w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona), aby stwierdzić, że gwałt jest zbrodnią przeciwko ludzkości, należy ustalić, między innymi, że czyn ten został popełniony jako część rozległego lub systematycznego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej, ze świadomością tego ataku (zob. [sekcja 3.3.4.1](#)).

⁽¹⁴⁵⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 96, 99 i 108–109.

⁽¹⁴⁶⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 111.

⁽¹⁴⁷⁾ TSUE, 2018, K. i H.F., tamże, przypis 8, pkt 50.

⁽¹⁴⁸⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 110.

⁽¹⁴⁹⁾ Sąd Najwyższy (UK), wyrok z dnia 21 listopada 2012 r., Al-Sirri przeciwko Secretary of State for the Home Department; DD (Afghanistan) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2012] UKSC 54, pkt 12.

⁽¹⁵⁰⁾ Zob. [sekcja 3.1.1](#).

Członkowie sądów i trybunałów powinni pamiętać, że jeśli zostanie ustalone, iż jedna z podstaw wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy ma zastosowanie w indywidualnej sprawie, to zgodnie z QD (wersja przekształcona) nie ma obowiązku ustalania, czy którakolwiek z pozostałych podstaw wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy może mieć również zastosowanie w tej sprawie.

3.2. Poważne podstawy, aby sądzić

Wymóg dotyczący wykluczenia na mocy art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), zgodnie z którym muszą istnieć „poważne podstawy, aby sądzić”, że dana osoba jest indywidualnie odpowiedzialna za przestępstwo lub czyn wykluczający, ustanawia **standard dowodu** w przypadku wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy ⁽¹⁵¹⁾. Należy zatem ustalić, czy istnieją **wystarczające dowody** pozwalające na przypisanie danej osobie indywidualnej odpowiedzialności za czyny wchodzące w zakres podstaw wykluczenia określonych w art. 12 ust. 2 lit. a)–c). (Zob. sekcje 3.6 i 5.3.).

Standard dowodu w przypadku wyłączenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) nie jest standardem *in dubio pro reo*, jak ma to miejsce w krajowym i międzynarodowym prawie karnym ⁽¹⁵²⁾. Chodzi raczej o coś innego, a mianowicie o „**poważne podstawy, aby sądzić**”, że dana osoba jest indywidualnie odpowiedzialna za przestępstwo lub czyn wykluczający ⁽¹⁵³⁾.

TSUE orzekł w sprawie Lounani, że:

„[...] uczestnictwo w działaniach grupy terrorystycznej może obejmować szeroki wachlarz zachowań o różnym ciężarze gatunkowym. W tych okolicznościach właściwy organ danego państwa członkowskiego może posłużyć się art. 12 ust. 2 lit. c) [QD] dopiero po przeprowadzeniu – indywidualnie dla każdego przypadku – oceny konkretnych znanych mu okoliczności w celu ustalenia, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że czyny, których dopuścił się zainteresowany, spełniający poza tym kryteria uzyskania statusu uchodźcy, mieszczą się w zakresie przypadków wykluczenia [...]” ⁽¹⁵⁴⁾.

W sprawie Ahmed TSUE orzekł, że „każda decyzja o wykluczeniu możliwości uzyskania przez daną osobę statusu uchodźcy powinna zostać poprzedzona pełną analizą wszystkich okoliczności danego konkretnego przypadku i nie może zostać podjęta w sposób automatyczny”. TSUE orzekł następnie tak samo w odniesieniu do wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej. Stwierdził, że przestępstwo nie może być automatycznie uznane za „poważne przestępstwo” w rozumieniu podstawy wykluczenia określonej w art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona) na podstawie tego, że pociąga za sobą karę co

⁽¹⁵¹⁾ Zob. TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 95 i 99.

⁽¹⁵²⁾ Na przykład w międzynarodowym prawie karnym i w wielu jurysdykcjach krajowych standardem dowodu jest „ponad wszelką wątpliwość”. W prawie karnym Unii należy zwrócić uwagę na art. 6 ust. 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym, Dz.U. L 65 z 11.3.2016, s. 1, który stanowi, że: „Państwa członkowskie zapewniają, aby wszelkie wątpliwości co do winy rozstrzygano na korzyść podejrzanego lub oskarżonego, także w sytuacji gdy sąd dokonuje oceny, czy uniewinnić daną osobę”.

⁽¹⁵³⁾ Zob. np. Sąd Najwyższy (UK), 2012, Al-Sirri, tamże, przypis 153, pkt 75; Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 18 stycznia 2016 r., M X, skarga nr 255091, FR:CESSR:2006:255091.20060118 (w języku francuskim); Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2009, BverwG 10 C 24.08, tamże, przypis 106, pkt 35; Naczelny Sąd Administracyjny (Finlandia), wyrok z dnia 18 lutego 2014 r., 497 KHO:2014:35 (w języku fińskim). Ostatni z tych wyroków dotyczy wyłączenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b) QD, a nie wyłączenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 QD, ale przedstawia wykładnię art. 17 ust. 1 lit. b) QD na podstawie art. 1 ust. 1 lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, odwołując się w tym względzie m.in. do TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, dotyczący wykładni art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD.

⁽¹⁵⁴⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 71–72.

najmniej 5 lat pozbawienia wolności, ponieważ muszą istnieć „poważne podstawy”, aby uznać, że dana osoba popełniła poważne przestępstwo ⁽¹⁵⁵⁾.

Zdaniem UNHCR:

„Standard dowodu określony w art. 1 ust. F [Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] – »poważne podstawy, aby sądzić« – nie jest pojęciem znanym w krajowych systemach prawnych. Praktyka krajowa nie jest w tym względzie spójna, ale przynajmniej wyraźnie wskazuje, że nie musi być spełniony karny wymóg dowodu [...]. [...] Niemniej jednak, aby zapewnić, że art. 1 ust. F jest stosowany w sposób zgodny z ogólnym celem humanitarnym [Konwencji dotyczącej statusu uchodźców], standard dowodu powinien być wystarczająco wysoki, aby zagwarantować, że uchodźcy działający w dobrej wierze nie zostaną błędnie wykluczeni. Dlatego też »bilans prawdopodobieństwa« jest zbyt niskim progiem. Jak wskazano w orzecznictwie prawa cywilnego, konieczne są co najmniej poważne podstawy, z których wynika istotne podejrzenie; zwykłe podejrzenie nie jest wystarczające. [...] Wydaje się, że jasne i wiarygodne dowody zaangażowania w czyny wykluczone są konieczne do spełnienia kryterium »poważnych podstaw« z art. 1 ust. F” ⁽¹⁵⁶⁾.

Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa orzekł, że „powinny istnieć poważne podstawy, aby sądzić, że dana osoba ponosi indywidualną odpowiedzialność za czyny o takim charakterze” ⁽¹⁵⁷⁾. Dalej orzekł, że:

- 1) zwrot „poważne podstawy” ma mocniejsze znaczenie niż zwrot „uzasadnione powody”;
- 2) dowody, z których podstawy te wynikają, muszą być „jasne i wiarygodne” lub „bezsporne”;
- 3) słowo „sądzić” jest mocniejsze znaczeniowo niż „podejrzewać”. Naszym zdaniem jest również silniejsze niż „wierzyć”. Wymaga to rozważnej oceny decydenta;
- 4) decydent nie musi być przekonany ponad uzasadnioną wątpliwość lub zgodnie ze standardem wymaganym w prawie karnym;
- 5) nie ma potrzeby wprowadzania do tej kwestii naszych krajowych standardów dowodu. Okoliczności wniosków o nadanie statusu uchodźcy i charakter dostępnych dowodów są bardzo zróżnicowane. Jeśli jednak decydent jest przeświadczony, że jest bardziej prawdopodobne, że wnioskodawca **nie** popełnił danych zbrodni lub **nie** był winny czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych niż że je popełnił, trudno jest wyobrazić sobie, jak poważne podstawy miałyby przemawiać za uznaniem, że to zrobił. W rzeczywistości jest mało prawdopodobne, aby istniały wystarczająco poważne podstawy do uznania wnioskodawcy za winnego, chyba że decydent może być przekonany na podstawie bilansu prawdopodobieństwa, że wnioskodawca jest winny. Ale zadaniem decydenta jest zastosowanie postanowień Konwencji (i dyrektywy) w konkretnym przypadku ⁽¹⁵⁸⁾.

⁽¹⁵⁵⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 49.

⁽¹⁵⁶⁾ UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia: art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.], 4 września 2003 r., pkt 107 i 108.

⁽¹⁵⁷⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2012, Al-Sirri, tamże, przypis 153, pkt 16.

⁽¹⁵⁸⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2012, Al-Sirri, tamże, przypis 153, pkt 75 (wyróżnienie w oryginale).

Niemiecki Bundesverwaltungsgericht (Federalny Sąd Administracyjny) orzekł, że:

„Nie jest konieczny standard dowodu, jakiego wymaga się w prawie karnym [...]. Określenie »poważny« wskazuje raczej, że dowody popełnienia przestępstw, o których mowa w art. 3 ust. 2 pkt 1 ustawy o postępowaniu w sprawie azylu [art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] muszą mieć istotne znaczenie. Z reguły podstawy są »poważne«, gdy istnieją jasne i wiarygodne dowody, że dane przestępstwa zostały popełnione” ⁽¹⁵⁹⁾.

W związku z tym standardy dowodu w zakresie wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy są niższe niż te, które są wymagane w przypadku stwierdzenia winy przez sąd karny. W rezultacie fakt, że dana osoba została uniewinniona przez sąd karny od zarzutu uczestnictwa w konkretnym przestępstwie, niekoniecznie oznacza, że nie może ona zostać wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy w związku z tym samym domniemanym przestępstwem. Na przykład w 2014 r. niderlandzka Raad van State (Rada Stanu) podtrzymała wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 1 ust. F Konwencji o uchodźcach obywatelowi Demokratycznej Republiki Konga, który został wcześniej uniewinniony przez Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK) od zarzutu popełnienia zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości ⁽¹⁶⁰⁾. Podobnie francuska Conseil d'État (Rada Stanu) uznała, że fakt, iż dana osoba została uniewinniona przez Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (MTRK), nie pozbawia władz francuskich możliwości wykluczenia jej z możliwości korzystania z ochrony międzynarodowej ⁽¹⁶¹⁾.

Mogą też istnieć inne powody, dla których wyrok uniewinniający nie musi oznaczać, że dana osoba nie jest wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy. Przykładem może być wyrok Wyższego Trybunału Zjednoczonego Królestwa w sprawie AAS i in.:

„Z łatwością akceptujemy fakt, że w większości przypadków wyrok uniewinniający będzie stanowił przekonującą odpowiedź na pytanie, czy istnieją poważne podstawy. Zwykle dzieje się tak w przypadku, gdy ława przysięgłych wydała werdykt o braku winy w odniesieniu do zarzutów opartych na przestępstwach, które w inny sposób [*sic* – przypuszczalnie powinno być „inaczej”] dawałyby podstawę do wykluczenia. Zgadzamy się jednak [...], że zdarzają się przypadki, w których uniewinnienie następuje z powodów proceduralnych, technicznych lub innych, jak to miało miejsce w przypadku pierwszych ośmiu skarżących. KU [dziewiąty wnoszący odwołanie, co do którego strona oskarżająca nie przedstawiła dowodów, ponieważ nie był on w stanie odpowiedzieć na podstawione zarzuty] jest kolejnym przykładem na to, że wyrok uniewinniający może nie dać pełnej odpowiedzi na pytanie” ⁽¹⁶²⁾.

⁽¹⁵⁹⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 31 marca 2011 r., BverwG 10 C 2.10, DE:BverwG:2011:310311U10C2.10.0, pkt 26, nieoficjalne tłumaczenie na język angielski sporządzone do celów niniejszej analizy sądowej.

⁽¹⁶⁰⁾ Rada Stanu (Niderlandy), decyzja z dnia 15 października 2014 r., 201405219/1/V1 (w języku niderlandzkim), NL:RVS:2014:3833. Warto jednak zauważyć, że Rada Stanu oparła swoje orzeczenie nie tylko na fakcie, że standard dowodu dla wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy jest niższy niż dla stwierdzenia winy karnej, ale także na fakcie, że przestępstwa wykluczające zostały popełnione na przestrzeni długiego okresu czasu, podczas gdy akt oskarżenia przed MTK dotyczył przestępstw popełnionych jednego dnia. Zob. również wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego (Czechy), wyrok z dnia 31 marca 2011 r., A.S. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych (w Czechach) 4 Azs 60/2007-136, s. 18, w którym uznano, że standard „poważnych podstaw, aby sądzić” jest ograniczony minimalnym poziomem prawdopodobieństwa wynoszącym około 50 %. Aby spełnić ten standard dowodu, należy dysponować jasnymi, przekonującymi i wiarygodnymi dowodami, a nie tylko przypuszczeniami. Takie mocne dowody mogą być oparte na przyznaniu się wnioskodawcy, zeznaniach innych osób, ale nie są uzależnione od wyroku skazującego wnioskodawcę. Przeciwnie, sam fakt złożenia wniosku o ekstradycję lub wszczęcia postępowania karnego przeciwko wnioskodawcy w państwie pochodzenia nie jest sam w sobie wystarczający do spełnienia tego wymogu.

⁽¹⁶¹⁾ Zob. Conseil d'État (Rada Stanu, Francja), wyrok z dnia 28 lutego 2019 r., M.A. (w języku francuskim), nr 414821 A, ECLI:FR:CECHR:2019:414821.20190228, pkt 7.

⁽¹⁶²⁾ Wyższy Trybunał (UKUT), wyrok z dnia 14 maja 2019 r., AAS (Sri Lanka) przeciwko Secretary of State for the Home Department, AA/08375/2011, pkt 77.

3.3. Zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenna lub zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 12 ust. 2 lit. a))

Podstawa wykluczenia określona w art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) i art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców ogranicza się do zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości „w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych dla ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni”. Decydenci muszą zatem sięgać do tych aktów i stosować zawarte w nich definicje zbrodni, do których odnosi się art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona), nawet jeśli akty te nie są częścią porządku prawnego Unii⁽¹⁶³⁾. Ponadto orzecznictwo MTK i innych międzynarodowych trybunałów karnych w sprawie interpretacji definicji zbrodni, do których odnosi się art. 12 ust. 2 lit. a), stanowi wiarygodne źródło dla decydentów ze względu na brak jakichkolwiek orzeczeń TSUE dotyczących tych definicji. W związku z tym niniejsza sekcja zawiera obszerne odniesienia nie tylko do aktów międzynarodowych, z którymi decydenci muszą się zapoznać przy stosowaniu art. 12 ust. 2 lit. a), ale także do związanego z nimi międzynarodowego orzecznictwa.

Należy zauważyć, że czasami w definicjach zbrodni objętych zakresem art. 12 ust. 2 lit. a) używa się terminów, które są również stosowane w klauzulach włączających QD (wersja przekształcona), takich jak „prześladowanie”⁽¹⁶⁴⁾ i „konflikt zbrojny”⁽¹⁶⁵⁾. Mając na uwadze wagę, jaką TSUE przywiązuje do interpretacji przepisów prawa UE w ich kontekście, pojęcia użyte w definicjach zbrodni objętych zakresem klauzuli dotyczących wykluczenia z art. 12 ust. 2 lit. a) niekoniecznie mają takie samo znaczenie jak w klauzulach włączających.

3.3.1. Akty międzynarodowe określające zbrodnie wymienione w art. 12 ust. 2 lit. a)

W momencie przyjęcia Konwencji dotyczącej statusu uchodźców w 1951 r. międzynarodowymi aktami prawnymi, które zostały sporządzone w celu ustanowienia przepisów dotyczących zbrodni, do których odnosi się art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) oraz art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, były: porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej z dnia 8 sierpnia 1945 r. („porozumienie londyńskie”)⁽¹⁶⁶⁾ oraz cztery konwencje genewskie z dnia 12 sierpnia 1949 r.⁽¹⁶⁷⁾ Zob. tabela 6 poniżej.

⁽¹⁶³⁾ Por. TSUE, 2014, *Diakité*, tamże, przypis 143, pkt 20–21 i 23–27, zgodnie z którymi definicji „konfliktu zbrojnego” w międzynarodowym prawie humanitarnym – w tym wspólnego art. 3 czterech konwencji genewskich i art. 1 ust. 1 Protokołu II z dnia 8 czerwca 1977 r. – nie należy stosować do interpretacji terminu „wewnętrzny konflikt zbrojny” w art. 15 lit. c) QD (wersja przekształcona), ponieważ „międzynarodowe prawo humanitarne oraz system ochrony uzupełniającej przewidziany [przez QD] realizują różne cele i wprowadzają wyraźnie odrębne mechanizmy ochrony”.

⁽¹⁶⁴⁾ Por. np. art. 9 QD (wersja przekształcona) i art. 7 lit. h) statutu rzymskiego, 2187 UNTS 3, 17 lipca 1998 r. (wejście w życie: 1 lipca 2002 r.).

⁽¹⁶⁵⁾ Por. np. art. 15 lit. c) QD (wersja przekształcona) i art. 8 statutu rzymskiego, tamże, przypis 164.

⁽¹⁶⁶⁾ Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej z dnia 8 sierpnia 1945 r., 82 UNTS 279, 8 sierpnia 1945 r. („porozumienie londyńskie”) (wejście w życie: 8 sierpnia 1945 r.).

⁽¹⁶⁷⁾ Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, 75 UNTS 31, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.); Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu, 75 UNTS 85, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.); Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych, 75 UNTS 135, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.); Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny, 75 UNTS 287, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.).

Tabela 6: Cztery konwencje genewskie z 12 sierpnia 1949 r.

I	Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych
II	Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu
III	Konwencja o traktowaniu jeńców wojennych
IV	Konwencja o ochronie osób cywilnych podczas wojny

W ostatnich dziesięcioleciach przyjęto kolejne akty prawne, które zawierają przepisy dotyczące zbrodni, do których odnosi się art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona). W 1977 r. przyjęto Protokoły dodatkowe I i II ⁽¹⁶⁸⁾ dotyczące ofiar (nie)międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Ostatnim aktem prawnym, przyjętym w 1998 r., był Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego ⁽¹⁶⁹⁾ („statut rzymski”), zmieniony w 2010 r. ⁽¹⁷⁰⁾, a następnie ponownie zmieniony w 2017 r. ⁽¹⁷¹⁾ Pozostałe ostatnie akty prawa międzynarodowego, które mają zastosowanie do art. 12 ust. 2 lit. a), przyjęto równolegle ze statutem rzymskim. Są to: protokół drugi do konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego ⁽¹⁷²⁾, który przyjęto w 1999 r., oraz Statut Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone ⁽¹⁷³⁾ (NTSL), który przyjęto w 2002 r.

TSUE nie dokonał jeszcze wykładni art. 12 ust. 2 lit. a) ani w QD, ani w QD (wersja przekształcona) ⁽¹⁷⁴⁾. Niemniej jednak panuje powszechna zgoda co do tego, że statut rzymski powinien stanowić punkt wyjścia dla wykładni i stosowania tego przepisu ⁽¹⁷⁵⁾, ponieważ zawiera on zarówno najnowszą, jak i zdecydowanie najpełniejszą (choć wciąż niekompletną ⁽¹⁷⁶⁾) kodyfikację międzynarodowego prawa karnego.

Postanowienia statutu rzymskiego mogą być jednak właściwie zrozumiane jedynie poprzez zbadanie ich historycznych przepisów poprzedzających, do których sam MTK często odwołuje się w swoim orzecznictwie. Ponadto statut rzymski odwołuje się również wyraźnie do niektórych z tych przepisów – mianowicie do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r. – i zgodnie z nimi powinno się go interpretować. Najważniejsze przepisy poprzedzające statut

⁽¹⁶⁸⁾ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.) oraz Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), 1125 UNTS 609, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

⁽¹⁶⁹⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164.

⁽¹⁷⁰⁾ Poprawka do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, 2868 UNTS 195, 10 czerwca 2010 r. (wejście w życie: 26 września 2012 r. w odniesieniu do San Marino – 1 rok po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, a w odniesieniu do kolejnych państw-stron – 1 rok po złożeniu dokumentów przyjęcia lub ratyfikacji). Poprawki w sprawie zbrodni agresji do Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, 2922 UNTS 1, 11 czerwca 2010 r. (wejście w życie: 8 maja 2013 r. w odniesieniu do Liechtensteinu – 1 rok po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, a w odniesieniu do kolejnych państw-stron – 1 rok po złożeniu ich dokumentów przyjęcia lub ratyfikacji).

⁽¹⁷¹⁾ Zgromadzenie Państw Stron Statutu Rzymskiego, Poprawki do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, ICC-ASP/16/Res.4, 14 grudnia 2017 r. (wejście w życie: 2 kwietnia 2020 r. w odniesieniu do Luksemburga, pierwszego państwa-strony, 1 rok po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego).

⁽¹⁷²⁾ 2253 UNTS 172, 26 marca 1999 r. (wejście w życie: 9 marca 2004 r.). Zob. art. 15, który zawiera definicję pięciu zbrodni wojennych.

⁽¹⁷³⁾ Statut Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone – załącznik do porozumienia między Organizacją Narodów Zjednoczonych a rządem Sierra Leone w sprawie ustanowienia Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone, 2178 UNTS 137, 16 stycznia 2002 r. (wejście w życie: 12 kwietnia 2002 r.). Statut określa jurysdykcję Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone (NTSL) w odniesieniu do poważnych przestępstw przeciwko ludności cywilnej i siłom pokojowym ONZ popełnionych po 30 listopada 1996 r. podczas wojny domowej w Sierra Leone, a mianowicie zbrodni przeciwko ludzkości (art. 2), zbrodni wojennych (art. 3 i 4) oraz różnych przestępstw na mocy prawa Sierra Leone (art. 5). W 2013 r. NTSL został zamknięty, a jego funkcje rezydualne zostały przekazane do Rezydualnego Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone (RTNSL): zob. Porozumienie między Organizacją Narodów Zjednoczonych a rządem Sierra Leone w sprawie ustanowienia Rezydualnego Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone, 2871 UNTS 333, 29 lipca 2010 r., Nowy Jork, 11 sierpnia 2010 r., Freetown (wejście w życie: 2 października 2012 r.).

⁽¹⁷⁴⁾ W sprawie C-472/13 TSUE został jednak poproszony o dokonanie wykładni art. 9 ust. 2 lit. e) QD, który wyraźnie odsyła do art. 12 ust. 2 QD. Chociaż TSUE nie dokonał wykładni art. 12 ust. 2 lit. a) w wyroku z dnia 26 lutego 2015 r., rzecznik generalna Sharpston dokonała krótkiego przeglądu tego przepisu w opinii z dnia 11 listopada 2014 r., C-472/13, Andre Lawrence Shepherd przeciwko Bundesrepublik Deutschland, EU:C:2014:2360, pkt 41–43.

⁽¹⁷⁵⁾ Zob. np. Sąd Najwyższy (UK), 2010, JS (Sri Lanka), tamże, przypis 23, pkt 8; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2009, BverwG 10 C 24.08, tamże, przypis 106, pkt 31; Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., M.K., nr 09018932 C+, w którym odwołano się do Karty MTW i statutu rzymskiego jako mających równe znaczenie (należy zauważyć, że wyrok dotyczy podstawy wyłączenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej określonej w art. 17 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona), ale dokonuje wykładni tej podstawy na podstawie art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, o czym świadczy odniesienie w wyroku do wytycznych UNHCR dotyczących art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców); UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 25, ale z zastrzeżeniem, że nie należy odwoływać się wyłącznie do statutu rzymskiego.

⁽¹⁷⁶⁾ Zob. Sekcja 3.3.3.

rzymski zostały zatem przedstawione w załączniku D: Przepisy poprzedzające statut Rzymski. Sam statut rzymski został omówiony w sekcji 3.3.1.1, zaś zbrodnie, do których odnosi się art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona), zostały następnie omówione indywidualnie w sekcjach 3.3.2, 3.3.3 i 3.3.4.

Niniejsza analiza sądowa może stanowić jedynie krótkie wprowadzenie do kwestii zbrodni wymienionych w art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona). Aby uzyskać więcej informacji na ten temat, czytelnik powinien zapoznać się z niektórymi standardowymi traktatami z zakresu międzynarodowego prawa karnego⁽¹⁷⁷⁾.

3.3.1.1. Statut rzymski

Międzynarodowy Trybunał Wojskowy (MTW), Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii (MTKJ) oraz Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (MTKR) utworzono jako trybunały tymczasowe, które miały zajmować się zbrodniami popełnionymi w przeszłości na określonym obszarze geograficznym lub w określonym kontekście, a nie zbrodniami, które mogą zostać popełnione w dowolnym miejscu w przyszłości. Z drugiej strony MTK utworzono jako stały międzynarodowy trybunał karny posiadający jurysdykcję w odniesieniu do zbrodni popełnionych po dacie wejścia w życie jego statutu⁽¹⁷⁸⁾. Dla pierwszych 60 państw-stron, w tym 23 państw członkowskich, datą tą był 1 lipca 2002 r. Wszystkie pozostałe pięć państw członkowskich ratyfikowało statut rzymski do 21 lipca 2009 r.⁽¹⁷⁹⁾

Zbrodnie określone w statucie rzymskim jako podlegające jurysdykcji MTK to **ludobójstwo** (art. 6), **zbrodnie przeciwko ludzkości** (art. 7), **zbrodnie wojenne** (art. 8) i **zbrodnie agresji** (art. 8 *bis*). Zbrodnię agresji zdefiniowano dopiero w 2010 r.⁽¹⁸⁰⁾, kiedy po raz pierwszy zmieniono statut rzymski, a jurysdykcja MTK w zakresie tej zbrodni zaczęła obowiązywać dopiero z dniem 17 lipca 2018 r.⁽¹⁸¹⁾ Na dzień 1 grudnia 2019 r. dziewięć państw członkowskich⁽¹⁸²⁾ nie ratyfikowało poprawki definiującej to przestępstwo. Wyżej wspomniane państwa członkowskie, a także dziesiąte państwo członkowskie⁽¹⁸³⁾, nie ratyfikowały również innej poprawki do statutu rzymskiego z 2010 r., w której określono trzy dodatkowe zbrodnie wojenne⁽¹⁸⁴⁾. Poprawka do statutu rzymskiego z 2017 r., która zdefiniowała trzy kolejne zbrodnie wojenne⁽¹⁸⁵⁾, została na dzień 1 grudnia 2019 r. ratyfikowana tylko przez dwa państwa członkowskie⁽¹⁸⁶⁾, które były również jedynymi dwoma państwami-stronami w tamtym czasie.

⁽¹⁷⁷⁾ Zob. np. Werle, G. i Jessberger, F., *Principles of International Criminal Law*, wydanie trzecie, OUP, 2014; Schabas, W.A., *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, wydanie drugie, OUP, 2016; Triffterer, O. i Ambos, K., *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, wydanie trzecie, C.H. Beck, Hart, Nomos, 2016; Cassese, A. i in., *Cassese's International Criminal Law*, wydanie trzecie, OUP, 2013, a także załącznik G: *Wybrana bibliografia, Publikacje*.

⁽¹⁷⁸⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art. 11. Więcej na temat przepisów poprzedzających statut rzymski, zob. załącznik D: *Przepisy poprzedzające statut rzymski*.

⁽¹⁷⁹⁾ Pięć państw członkowskich, które ratyfikowały statut rzymski po 1 lipca 2002 r., to Grecja (1 sierpnia 2002 r.), Łotwa (1 września 2002 r.), Malta (1 lutego 2003 r.), Litwa (1 sierpnia 2003 r.) i Czechy (21 lipca 2009 r.). Zob. UNTS, Baza danych traktatów wielostronnych zdeponowanych u Sekretarza Generalnego, Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego. W przypadku tych państw MTK ma jurysdykcję tylko w odniesieniu do zbrodni popełnionych po dacie wejścia statutu w życie dla takiego państwa, chyba że państwo to zadeklarowało, że przyjmuje jurysdykcję MTK od dnia 1 lipca 2002 r.

⁽¹⁸⁰⁾ Poprawki w sprawie zbrodni agresji do Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, tamże, przypis 170.

⁽¹⁸¹⁾ Zgromadzenie Państw Stron Statutu Rzymskiego, Activation of the jurisdiction of the Court over the crime of aggression [Początek obowiązywania jurysdykcji Trybunału w odniesieniu do zbrodni agresji], ICC-ASP/16/Res.5, 14 grudnia 2017 r. (początek obowiązywania jurysdykcji: 17 lipca 2018 r.).

⁽¹⁸²⁾ Bułgaria, Dania, Grecja, Francja, Włochy, Węgry, Rumunia, Szwecja i Zjednoczone Królestwo. Zob. UNTS, Baza danych traktatów wielostronnych zdeponowanych u Sekretarza Generalnego, Poprawki w sprawie zbrodni agresji do Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

⁽¹⁸³⁾ Dziesiątym państwem członkowskim była Irlandia. Zob. UNTS, Baza danych traktatów wielostronnych zdeponowanych u Sekretarza Generalnego, Poprawka do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego.

⁽¹⁸⁴⁾ Poprawka do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, tamże, przypis 170.

⁽¹⁸⁵⁾ Poprawka do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, tamże, przypis 171.

⁽¹⁸⁶⁾ UNTS, Baza danych traktatów wielostronnych zdeponowanych u Sekretarza Generalnego, Poprawka do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego (broń wykorzystująca mikroorganizmy lub inne czynniki biologiczne lub toksyny).

Art. 9 statutu rzymskiego stanowi, że *Znamiona zbrodni* mają pomóc MTK w interpretacji i stosowaniu definicji tych zbrodni ⁽¹⁸⁷⁾. *Znamiona zbrodni* ⁽¹⁸⁸⁾ zostały przyjęte przez Zgromadzenie Państw Stron Statutu Rzymskiego w drodze konsensusu w 2010 r. ⁽¹⁸⁹⁾

Art. 21 ust. 1 statutu rzymskiego określa, jakie akty prawne mają być stosowane przez MTK.

Art. 21 ust. 1 statutu rzymskiego

Trybunał stosuje:

- a) w pierwszej kolejności niniejszy statut, Elementy Definicji Zbrodni, Reguły Procesowe i Dowodowe;
- b) w drugiej kolejności odpowiednie traktaty oraz zasady i reguły prawa międzynarodowego, łącznie z uznanymi zasadami międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;
- c) w przeciwnym razie – ogólne zasady prawa wyinterpretowane przez Trybunał z praw krajowych różnych systemów prawnych świata, a we właściwych przypadkach – włącznie z prawem krajowym państw, które same wykonywałyby jurysdykcję w stosunku do danej zbrodni, o ile zasady te nie są niezgodne z niniejszym statutem, prawem międzynarodowym i uznanymi przez społeczność międzynarodową normami i standardami.

Wniesienie sprawy do MTK podlega licznym kryteriom dopuszczalności. Gwarantują one, że jurysdykcja trybunału w odniesieniu do zbrodni określonych w statucie rzymskim uzupełnia jurysdykcję krajowych jurysdykcji karnych ⁽¹⁹⁰⁾, że dana osoba nie jest sądzona dwukrotnie za tę samą zbrodnię ⁽¹⁹¹⁾ oraz że „waga sprawy” nie usprawiedliwia dalszego działania MTK ⁽¹⁹²⁾. Do celów stosowania art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) kryteria dopuszczalności są jednak nieistotne, ponieważ dotyczą one jedynie jurysdykcji MTK w odniesieniu do zbrodni określonych w statucie rzymskim, a nie faktycznej definicji tych zbrodni. Z tych samych powodów nie ma znaczenia fakt, że jurysdykcja MTK została dopiero niedawno uruchomiona w odniesieniu do zbrodni agresji.

Ponadto, jak stwierdziła niderlandzka Rada Stanu, nawet jeśli czyn określony jako zbrodnia w umowie międzynarodowej, do której odnosi się art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, został popełniony przed wejściem w życie tej umowy, nie oznacza to, że nie można się na nią powoływać przy stosowaniu art. 1 ust. F lit. a) ⁽¹⁹³⁾.

Nie odpowiada to jednak na pytanie, czy czyn, który popełniono przed przyjęciem statutu rzymskiego i który w statucie rzymskim zdefiniowano jako zbrodnię, można objąć zakresem stosowania art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) i art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców tylko wtedy, gdy w momencie jego popełnienia stanowił

⁽¹⁸⁷⁾ Zob. również statut rzymski, tamże, przypis 164, art. 21 („Prawo właściwe”): „Trybunał stosuje: a) w pierwszej kolejności niniejszy statut, Elementy Definicji Zbrodni, Reguły Procesowe i Dowodowe; [...]”.

⁽¹⁸⁸⁾ Zgromadzenie Państw Stron Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, Znamiona zbrodni, Oficjalne dokumenty Konferencji rewizyjnej Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, Kampala, 31 maja – 11 czerwca 2010 r. (publikacja Międzynarodowego Trybunału Karnego, RC/11).

⁽¹⁸⁹⁾ Omówienie związku między znamionami zbrodni a statutem rzymskim: zob. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, tamże, przypis 177, s. 334–338.

⁽¹⁹⁰⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art. 17 ust. 1 lit. a) i b).

⁽¹⁹¹⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art. 17 ust. 1 lit. c).

⁽¹⁹²⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art. 17 ust. 1 lit. d).

⁽¹⁹³⁾ Rada Stanu (Niderlandy), decyzja z dnia 18 kwietnia 2005 r., 200408765/1, NL:RVS:2005:AT4663, pkt 2.4 i 2.4.1 (w języku niderlandzkim).

już zbrodnię w rozumieniu prawa międzynarodowego. Innymi słowy, czy zasada legalizmu jest nadrzędna w prawie uchodźczym tak samo jak w prawie karnym? Zasadę tę opisał w następujący sposób sędzia Robertson w Izbie Apelacyjnej Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone (NTSL):

„Zasada legalizmu, wyrażana niekiedy jako zasada niedziałania prawa wstecz, wymaga, aby oskarżony w chwili popełnienia czynów mających stanowić zbrodnię był w stanie wiedzieć lub przynajmniej mógł z łatwością stwierdzić, że czyny te mogą pociągać za sobą konsekwencje karne. Nieznajomość prawa nie usprawiedliwia, o ile prawo to jest możliwe do rozsądnego ustalenia. Fakt, że jego zachowanie mogłoby zaszokować lub nawet zbulwersować przyzwoitych ludzi, nie wystarcza, aby uczynić je bezprawnym przy jednoczesnym braku zakazu. Wymagana jasność niekoniecznie będzie wynikać z wcześniejszego skutecznego ścigania podobnych zachowań, ponieważ w przypadku każdego przestępstwa musi nastąpić pierwsze oskarżenie, a my znajdujemy się na wczesnym etapie egzekwowania międzynarodowego prawa karnego”⁽¹⁹⁴⁾.

Jeżeli zasada legalizmu jest nadrzędna zarówno w prawie uchodźczym, jak i w prawie karnym, to z orzecznictwa krajowego można by wywnioskować, że **czyn określony w statucie rzymskim jako zbrodnia wchodzi w zakres stosowania tylko art. 12 ust. 2 lit. a)**:

— jeżeli czyn został popełniony po 1 lipca 2002 r., dacie wejścia w życie statutu rzymskiego, **lub**

— jeśli w czasie popełnienia czynu:

- a) czyn ten stanowił zbrodnię w rozumieniu międzynarodowego prawa zwyczajowego; lub
- b) czyn ten został już zdefiniowany jako zbrodnia we wcześniejszym międzynarodowym akcie prawnym.

Podsumowując, czyny zdefiniowane w statucie rzymskim jako zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości lub zbrodnie agresji należy rozpatrywać na podstawie art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona). Różnią się jednak poglądy co do tego, czy czyny zdefiniowane w statucie rzymskim jako zbrodnie ludobójstwa należy rozpatrywać na podstawie art. 12 ust. 2 lit. a) same w sobie, czy też wchodzą one w zakres tego przepisu tylko wtedy, gdy spełniają również definicję zbrodni wojennej, zbrodni przeciwko ludzkości lub zbrodni agresji. (Zob. załącznik D „Przepisy poprzedzające statut Rzymski”, sekcja 6).

3.3.2. Zbrodnie przeciwko pokojowi (art. 12 ust. 2 lit. a))

Art. 6 lit. a) Karty MTW definiuje **zbrodnię przeciwko pokojowi** jako „planowanie, przygotowanie, wszczęcie lub prowadzenie wojny agresywnej lub wojny z naruszeniem międzynarodowych traktatów, porozumień lub zapewnień lub udział we wspólnym planie lub zмовie w celu wykonania któregośkolwiek z powyższych czynów”⁽¹⁹⁵⁾. Stąd też statut

⁽¹⁹⁴⁾ NTSL (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 31 maja 2014 r., *Prokurator przeciwko Samowi Hinga Normanowi*, SCSL-04-14-AR72(E), odrębna opinia sędziego Robertsona, pkt 13.

⁽¹⁹⁵⁾ Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego – załącznik do porozumienia międzynarodowego w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej („porozumienie londyńskie”), 82 UNTS 279, 8 sierpnia 1945 r. (wejście w życie: 8 sierpnia 1945 r.).

rzymski nie odnosi się do zbrodni przeciwko pokojowi, ale definiuje w art. 8 *bis* ust. 1 termin „zbrodnia agresji”:

Art. 8 *bis* ust. 1 statutu rzymskiego

Dla celów niniejszego Statutu „zbrodnia agresji” oznacza planowanie, przygotowanie, inicjowanie lub wykonanie, przez osobę zajmującą pozycję pozwalającą na sprawowanie efektywnej kontroli nad politycznymi lub militarnymi działaniami państwa lub też nimi kierowanie, aktu agresji, który przez swój charakter, wagę lub skalę w sposób oczywisty narusza Kartę Narodów Zjednoczonych.

W orzecznictwie TSUE nie ma jeszcze wytycznych co do relacji między zbrodnią przeciwko pokojowi a zbrodnią agresji. W literaturze przedmiotu przyjmuje się jednak, że zbrodnia agresji jest współczesnym odpowiednikiem zbrodni przeciwko pokojowi. W niniejszej analizie sądowej przyjęto to samo założenie ⁽¹⁹⁶⁾.

Zgodnie ze *Znamionami zbrodni*, aby dana osoba popełniła zbrodnię agresji, akt agresji musi zostać popełniony przez państwo-agresora ⁽¹⁹⁷⁾. Jeśli więc akt agresji został zaplanowany przez daną osobę, ale nie został dokonany przez państwo-agresora, nie dochodzi do popełnienia zbrodni.

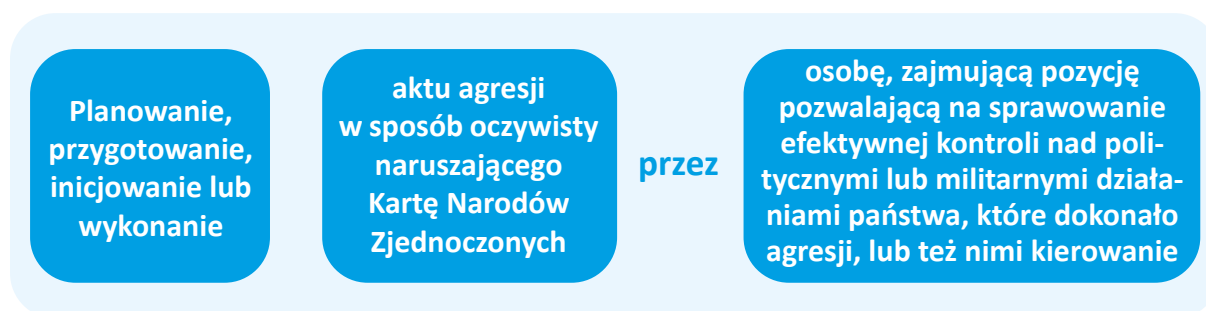
W art. 8 *bis* ust. 2 statutu rzymskiego zdefiniowano pojęcie „aktu agresji”.

Art. 8 *bis* ust. 2 statutu rzymskiego

Dla celów ust. 1 „akt agresji” oznacza użycie przez państwo sił zbrojnych przeciwko suwerenności, terytorialnej integralności lub politycznej niepodległości innego państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych. [...]

Definicję zbrodni agresji można zatem podsumować w sposób przedstawiony na rys. 5 poniżej.

Rysunek 5: Zbrodnia agresji

⁽¹⁹⁶⁾ Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, tamże, przypis 177, Introduction to Article 8 *bis*, s. 302. Na stronie tej Schabas opisuje również „zbrodnię przeciwko pokojowi” jako „bardziej starożytny termin używany do określenia pojęcia agresji”.

⁽¹⁹⁷⁾ Znamiona zbrodni, tamże, przypisy 187, art. 8 *bis* ust. 2, element 3.

Zgodnie ze *Znamionami zbrodni*, aby ponieść odpowiedzialność karną, osoba, która zaplanowała, przygotowała, wszczęła lub wykonała akt agresji, **musi być świadoma następujących okoliczności faktycznych**:

- okoliczności faktyczne, które wykazały, że użycie siły zbrojnej było niezgodne z Kartą Narodów Zjednoczonych,
- okoliczności faktyczne, które wykazały, że akt agresji stanowił oczywiste naruszenie Karty Narodów Zjednoczonych.

Art. 8 *bis* ust. 2 statutu rzymskiego wymienia siedem czynów, które kwalifikują się jako akty agresji (zob. tabela 7 poniżej). Wykaz ten jest identyczny z wykazem aktów agresji zawartym w „Definicji agresji” załączonej do rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 (XXIX) z dnia 14 grudnia 1974 r. ⁽¹⁹⁸⁾ Podczas gdy Zgromadzenie Ogólne ONZ określiło wykaz w tej definicji jako wyczerpujący ⁽¹⁹⁹⁾, warto zauważyć, że MTK nie zajął się jeszcze zbrodnią agresji w swoim orzecznictwie. Pozostaje zatem kwestią otwartą, czy wykaz przedstawiony w art. 8 *bis* statutu rzymskiego jest wyczerpujący ⁽²⁰⁰⁾.

Tabela 7: Akty agresji wymienione w art. 8 ust. 2 *bis* statutu rzymskiego

a)	Napaść lub atak sił zbrojnych jednego państwa na terytorium innego lub okupacja militarna, także przejściowa, wynika z takiej napaści lub ataku lub jakkolwiek aneksja przy pomocy siły terytorium państwa lub jego części przez inne państwo.
b)	Bombardowanie przez siły zbrojne państwa terytorium innego państwa lub użycie przez państwo jakiegokolwiek innej broni przeciw terytorium innego państwa.
c)	Blokada portów lub wybrzeży danego państwa przez siły zbrojne innego państwa.
d)	Zaatakowanie przez siły zbrojne państwa lądowych, morskich lub powietrznych sił zbrojnych lub morskich albo lotniczych flot innego państwa.
e)	Użycie sił zbrojnych państwa przebywających na terytorium innego państwa, za zgodą państwa przyjmującego, w sposób sprzeczny z warunkami porozumienia lub jakiegokolwiek przedłużanie ich pobytu na takim terytorium po wygaśnięciu porozumienia;
f)	Czyn państwa polegający na dopuszczeniu do użycia swego terytorium, które zostało udostępnione innemu państwu, do dokonania aktu agresji przez to inne państwo przeciwko państwu trzeciemu.
g)	Wysyłanie przez państwo lub w jego imieniu uzbrojonych band, grup, jednostek nieregularnych lub najemników, dokonujących przeciwko innemu państwu aktów przemocy zbrojnej o wadze równoważnej z czynami wskazanymi powyżej lub mających w nich znaczny udział.

Wydaje się, że sądy i trybunały państw członkowskich nie zajęły się jeszcze definicją „zbrodni agresji” zawartą w statucie rzymskim w kontekście badania stosowania art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) w indywidualnych przypadkach. Wydaje się również, że w tym kontekście prawie w ogóle nie odniosły się do wcześniejszej definicji „zbrodni przeciwko pokojowi” zawartej w Karcie MTW, co być może nie jest zaskakujące, biorąc pod uwagę wąski zakres podmiotowy tej definicji zgodnie z interpretacją MTW ⁽²⁰¹⁾.

Jako że zakres podmiotowy „zbrodni agresji” zdefiniowanej w statucie rzymskim jest również bardzo wąski, wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie

⁽¹⁹⁸⁾ Zgromadzenie Ogólne ONZ, Definicja agresji (14 grudnia 1974 r.), A/RES/3314(XXIX), art. 3.

⁽¹⁹⁹⁾ Zgromadzenie Ogólne ONZ, Definicja agresji (14 grudnia 1974 r.), A/RES/3314(XXIX), art. 4.

⁽²⁰⁰⁾ Zob. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, tamże, przypis 177, s. 313–314; Werle i Jessberger, tamże, przypis 177, s. 548, notatka dodatkowa 1473.

⁽²⁰¹⁾ Zob. Werle i Jessberger, tamże, przypis 177, s. 542, notatka dodatkowa 1459.

tego, że dana osoba jest indywidualnie odpowiedzialna za zbrodnię przeciwko pokojowi, raczej nie będzie się często zdarzać. Niemniej jednak w przypadkach, w których należy rozważyć wykluczenie na tej podstawie, członkowie sądów i trybunałów powinni pamiętać, że „planowanie”, „przygotowanie”, „wszczęcie” i „wykonanie” stanowią istotny element definicji zbrodni agresji. Nie stanowią one wyczerpującej listy trybów indywidualnej odpowiedzialności za tę zbrodnię ⁽²⁰²⁾. (Zob. [sekcja 3.6](#) o odpowiedzialności indywidualnej.). Członkowie sądów i trybunałów powinni również pamiętać, że akt agresji musi spełniać minimalny próg, a mianowicie stanowić „oczywiste naruszenie” Karty Narodów Zjednoczonych, aby mógł zostać uznany za zbrodnię przeciwko pokojowi.

Należy zauważyć, że zbrodnie agresji nie są zbrodniami wojennymi, ponieważ podlegają *ius ad bellum*, a nie *ius in bello*. Jak wyjaśnia Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża:

„*Ius ad bellum* odnosi się do warunków, w jakich państwa mogą uciec się do wojny lub do użycia siły zbrojnej w ogóle. Zakaz użycia siły między państwami oraz wyjątki od niego (samoobrona i autoryzacja użycia siły przez ONZ), zawarte w Karcie Narodów Zjednoczonych z 1945 r., stanowią podstawowe składniki *ius ad bellum* [...]. *Ius in bello* reguluje postępowanie stron zaangażowanych w konflikt zbrojny. [Międzynarodowe prawo humanitarne] jest synonimem *ius in bello*; dąży do zminimalizowania cierpienia powodowanego konfliktami zbrojnymi, zwłaszcza poprzez ochronę i pomoc wszystkim ofiarom konfliktów zbrojnych w możliwie największym stopniu” ⁽²⁰³⁾.

3.3.3. Zbrodnia wojenna (art. 12 ust. 2 lit. a))

Kiedy w 1951 r. przyjęto Konwencję dotyczącą statusu uchodźców, zasada indywidualnej odpowiedzialności karnej za poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego miała zastosowanie wyłącznie do międzynarodowych konfliktów zbrojnych. Od tego czasu międzynarodowe prawo humanitarne ewoluowało i obecnie przyjmuje się, że zbrodnie wojenne mogą być popełniane zarówno w międzynarodowych, jak i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych. Po raz pierwszy zostało to skodyfikowane w art. 8 statutu rzymskiego ⁽²⁰⁴⁾. Art. 8 ⁽²⁰⁵⁾ statutu rzymskiego zawiera wyczerpującą definicję tego, co stanowi zbrodnie wojenne, oraz rozróżnienie między zbrodniami popełnionymi w konflikcie międzynarodowym lub niemiędzynarodowym. Pojawia się pytanie, czy czyn popełniony przed wejściem w życie statutu rzymskiego w 2002 r. może stanowić podstawę wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony w orzeczeniu wydanym po tej dacie, jeżeli czyn ten jest obecnie uznawany za zbrodnię wojenną, a przed 2002 r. nie był. Jak dotąd TSUE nie wypowiedział się na temat znaczenia zasady legalizmu w sprawach o wykluczenie.

Określenie, czy dany konflikt zbrojny ma charakter międzynarodowy czy niemiędzynarodowy, nie zawsze jest proste. Na przykład niemiędzynarodowy konflikt zbrojny może czasami przekształcić się w międzynarodowy konflikt zbrojny lub odwrotnie, a nie zawsze łatwo jest

⁽²⁰²⁾ Zob. art. 25 ust. 3 *bis* statutu rzymskiego, z którego można wywnioskować, że tryby odpowiedzialności indywidualnej określone w art. 25 statutu rzymskiego mają zastosowanie do zbrodni agresji. Zob. szerzej O’Keefe, R., *International Criminal Law* (OUP, 2015), s. 157, pkt 494–495; Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, tamże, przypis 177, s. 586–587.

⁽²⁰³⁾ MKCK, *International Humanitarian Law: Answers to Your Questions*, luty 2015 r., s. 8.

⁽²⁰⁴⁾ Zob. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, tamże, przypis 177, s. 223–224.

⁽²⁰⁵⁾ Zob. dodatek C: Wybrane właściwe międzynarodowe przepisy prawne dla tekstu tego przepisu.

dokładnie ustalić, kiedy lub czy w ogóle doszło do takiej zmiany ⁽²⁰⁶⁾. Może też zaistnieć sytuacja „konfliktu mieszanego”, w którym oba rodzaje konfliktów toczą się jednocześnie na tym samym terytorium. Może nawet dojść do sytuacji, w której jednocześnie toczy się wiele konfliktów zbrojnych.

Tabela 8 ⁽²⁰⁷⁾ poniżej może pomóc w określeniu, czy mamy do czynienia z konfliktem międzynarodowym czy niemiędzynarodowym.

Tabela 8: Charakter międzynarodowego konfliktu zbrojnego i niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego

Międzynarodowy konflikt zbrojny	Niemiędzynarodowy konflikt zbrojny
<ul style="list-style-type: none"> → Konflikt zbrojny ma charakter międzynarodowy, jeśli toczy się między dwoma lub więcej państwami. → Wewnętrzny konflikt zbrojny toczący się na terytorium danego państwa może stać się konfliktem międzynarodowym, jeśli: (i) inne państwo interweniuje w tym konflikcie przy użyciu swoich wojsk (chyba że na zaproszenie państwa, na którego terytorium toczą się działania wojenne) lub jeśli (ii) niektórzy uczestnicy wewnętrznego konfliktu zbrojnego działają w imieniu tego innego państwa. → Międzynarodowe konflikty zbrojne obejmują konflikty zbrojne, w których ludność walczy przeciwko dominacji kolonialnej i obcej okupacji oraz przeciwko reżimom rasistowskim, korzystając z prawa do samostanowienia. 	<ul style="list-style-type: none"> → Konflikt zbrojny niemający charakteru międzynarodowego charakteryzuje się wybuchem zbrojnych działań wojennych o określonym stopniu intensywności, przewyższającym intensywność wewnętrznych niepokojów i napięć, takich jak zamieszki, odosobnione i sporadyczne akty przemocy lub inne akty o podobnym charakterze, i który ma miejsce w granicach terytorium państwowego. Działania wojenne mogą wybuchnąć (i) pomiędzy władzami rządowymi a zorganizowanymi dysydenckimi grupami zbrojnymi lub (ii) pomiędzy takimi grupami.

Art. 8 statutu rzymskiego zawiera wyczerpujący wykaz poszczególnych zbrodni wojennych w międzynarodowych i niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych, które podlegają jurysdykcji MTK. Mimo że lista ta jest zdecydowanie najbardziej wyczerpująca spośród wszystkich dotychczasowych aktów międzynarodowych, nie jest ona kompletna ⁽²⁰⁸⁾. Decydenci nie mogą zatem traktować art. 8 statutu rzymskiego jako całkowicie rozstrzygającego kwestię tego, czy dana osoba popełniła zbrodnię wojenną w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona). Na przykład:

— art. 8 statutu rzymskiego stanowi, że „zamierzone kierowanie ataków na obiekty cywilne, czyli obiekty niebędące celami wojskowymi” jest zbrodnią wojenną wyłącznie w międzynarodowych konfliktach zbrojnych ⁽²⁰⁹⁾. Jak jednak konsekwentnie utrzymuje MTKJ, ataki na obiekty cywilne są zbrodnią wojenną również w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych ⁽²¹⁰⁾,

⁽²⁰⁶⁾ Na przykład konflikt na terytorium byłej Jugosławii rozpoczął się jako wojna domowa, ale został umiędzynarodowiony, gdy była Jugosławia zaczęła się rozpadać na kilka niezależnych państw. MTKJ musiał następnie ustalić, czy konflikt zbrojny w Bośni i Hercegowinie po 19 maja 1992 r., kiedy Jugosłowiańska Armia Ludowa wycofała się z Bośni i Hercegowiny po jej secesji z Socjalistycznej Federalnej Republiki Jugosławii, miał charakter wyłącznie niemiędzynarodowy, czy też nadal zawierał element międzynarodowy: zob. MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 15 lipca 1999 r., Prokurator przeciwko Duško Tadićowi, IT-94-1-A, pkt 68–162.

⁽²⁰⁷⁾ Tabelę opracowano na podstawie Poradnika praktycznego EASO: Wykluczenie, 2017, s. 22, i zmieniono w celu dostosowania do analizy zawartej w niniejszej analizie sądowej.

⁽²⁰⁸⁾ Należy zauważyć, że art. 22 statutu rzymskiego stanowi: „1. Nikt nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej na podstawie niniejszego statutu, jeżeli jego czyn w chwili popełnienia nie stanowił zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału. [...] 3. Niniejszy artykuł nie stoi na przeszkodzie uznaniu jakiegokolwiek zachowania za przestępstwo na podstawie prawa międzynarodowego, niezależnie od niniejszego statutu”. Innymi słowy, fakt, że określona forma zachowania nie została zdefiniowana jako przestępstwo w statucie rzymskim, nie oznacza, że nie jest ona przestępstwem w świetle prawa międzynarodowego.

⁽²⁰⁹⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art 8 ust. 2 lit. b) pkt (ii).

⁽²¹⁰⁾ Zob. w szczególności MTKJ (Izba Procesowa), wyrok z dnia 31 stycznia 2005 r., Prokurator przeciwko Pavle'owi Strugarowi, IT-01-42-T, pkt 223–226 i 277–289. Zauważmy, że jak stwierdzono w pkt 216 tego wyroku, izba procesowa uniknęła wypowiedzania się na temat tego, czy dany konflikt zbrojny miał charakter międzynarodowy czy niemiędzynarodowy, ponieważ uznała, że jej ustalenia mają zastosowanie niezależnie od charakteru konfliktu.

- inne zbrodnie wojenne w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych, których nie uwzględniono w art. 8, obejmują niektóre poważne naruszenia art. 4 ust. 2 protokołu dodatkowego II ⁽²¹¹⁾, które w statutach MTKR ⁽²¹²⁾ i NTSL ⁽²¹³⁾ określono jako zbrodnie wojenne, a mianowicie „kary zbiorowe” i „akty terroryzmu” ⁽²¹⁴⁾ lub „groźby popełnienia” któregośkolwiek z tych czynów. Brakuje również „groźb popełnienia” jakiegokolwiek innego z czynów zabronionych na mocy art. 4 ust. 2 protokołu dodatkowego II,
- pominięto także różne zbrodnie wojenne w międzynarodowych konfliktach zbrojnych. Na przykład, jak orzekła Izba Apelacyjna MTKJ, akty terroru wobec ludności cywilnej stanowią zbrodnię wojenną zarówno w konflikcie międzynarodowym, jak i niemiędzynarodowym ⁽²¹⁵⁾.

Art. 8 ust. 1 statutu rzymskiego stanowi, że MTK ma objąć jurysdykcją zbrodnie wojenne, „w szczególności popełnione w ramach realizacji planu lub polityki albo kiedy zbrodnie te są popełniane na szeroką skalę”. Nie ma to jednak żadnego znaczenia dla oceny wykluczenia z możliwości uznania za uchodźcę na podstawie art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), ponieważ nie dotyczy to faktycznych definicji zbrodni wojennych wymienionych w art. 8 statutu rzymskiego.

Art. 8 ust. 2 lit. a) i b) statutu rzymskiego przedstawia długą listę zbrodni wojennych, które mają zastosowanie w międzynarodowych konfliktach zbrojnych, natomiast art. 8 ust. 2 lit. c) i e) statutu rzymskiego przedstawia krótszą listę zbrodni wojennych, które mają zastosowanie w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych. Każda ze zbrodni wojennych w niemiędzynarodowym konflikcie zbrojnym odpowiada, w sposób identyczny lub odpowiednio, zbrodni wojennej w międzynarodowym konflikcie zbrojnym.

W przypadkach, w których dany czyn stanowiłby zbrodnię wojenną zarówno w międzynarodowym, jak i niemiędzynarodowym konflikcie zbrojnym, nie zawsze konieczne jest określenie charakteru konfliktu zbrojnego, w którym dany czyn został popełniony, aby stwierdzić, czy jest on zbrodnią wojenną. Należy jednak mieć świadomość, że czyny o podobnym charakterze mogą stanowić zbrodnię wojenną tylko wtedy, gdy są popełnione w kontekście międzynarodowego lub, przeciwnie – niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego.

Na koniec należy zaznaczyć, że zrozumienie prawa dotyczącego zbrodni wojennych wymaga znajomości podstawowych zasad i pojęć międzynarodowego prawa humanitarnego. Poza krótkim wprowadzeniem, jakie stanowi niniejsza analiza sądowa, czytelnik może zechcieć zapoznać się z niektórymi standardowymi traktatami dotyczącymi międzynarodowego prawa humanitarnego w celu uzyskania dodatkowych informacji ⁽²¹⁶⁾.

⁽²¹¹⁾ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), 1125 UNTS 609, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

⁽²¹²⁾ Statut MTKR, załączony do rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 955(1994) (8 listopada 1994 r.) UN Doc S/RES/955(1994), art. 4 lit. b) i d). Statut MTKR został następnie zmieniony kolejnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ: zob. [wersja skonsolidowana](#) z dnia 31 stycznia 2010 r.

⁽²¹³⁾ Statut NTSL, tamże, przypis 173, art. 3 lit. b) i d).

⁽²¹⁴⁾ Zob. również protokół dodatkowy II, tamże, przypis 211, art. 13 ust. 2: „Celem ataków nie mogą być ani ludność cywilna jako taka, ani osoby cywilne. Zabronione są akty i groźby przemocy, których głównym celem jest zastraszenie ludności cywilnej”.

⁽²¹⁵⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 30 listopada 2006 r., Prokurator przeciwko Stanisławowi Galiciowi, IT-98-29-T, pkt 87–90.

⁽²¹⁶⁾ Zob. np. Henckaerts, J.-M. i Doswald-Beck, L., *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*, CUP, 2005, przedruk z poprawkami 2009; Dinstein, Y., *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, wydanie trzecie, CUP, 2016; Dinstein, Y., *Non-International Armed Conflicts in International Law*, CUP, 2014; Fleck, D., *The Handbook of International Humanitarian Law*, wydanie trzecie, OUP, 2013; United Kingdom Ministry of Defence, *The Manual of the Law of Armed Conflict*, OUP, 2004.

Jeśli chodzi o orzecznictwo państw członkowskich, francuski Sąd Krajowy ds. Prawa Azylowego uznał wnioskodawcę, który brał czynny udział w ludobójstwie w Rwandzie w 1994 r., za odpowiedzialnego za zbrodnie wojenne ⁽²¹⁷⁾. Francuski Sąd Krajowy ds. Prawa Azylowego uznał również, że funkcjonariusz lokalnej policji w Afganistanie, który torturował talibskich więźniów podczas przesłuchań, jest odpowiedzialny za zbrodnie wojenne ⁽²¹⁸⁾.

Niderlandzka Rada Państwa uznała działania wojskowe kurdyjskiej organizacji Partii Pracujących Kurdystanu (PKK), wymierzone w ludność cywilną, za zbrodnie wojenne ⁽²¹⁹⁾ i doszła do takiego samego wniosku w odniesieniu do działań armii afgańskiej podczas wojny domowej w latach 1979–1992, w tym bombardowania wioski i stosowania nadmiernej przemocy, w wyniku której zginęły setki tysięcy ludzi ⁽²²⁰⁾.

Należy pamiętać, że zbrodnie wojenne mogą jednocześnie stanowić poważną zbrodnię o charakterze niepolitycznym w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. b) lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona).

3.3.3.1. Elementy kontekstowe zbrodni wojennej

Aby dany czyn stanowił zbrodnię wojenną, musi on w każdym przypadku spełniać dwa elementy kontekstowe ⁽²²¹⁾:

- **czyn musi zostać popełniony w kontekście konfliktu zbrojnego i być z nim związany**, przy czym w zależności od danej zbrodni wojennej ma on charakter międzynarodowy lub niemiędzynarodowy,
- **sprawca musi być świadomy faktycznych okoliczności, przez które zaistniał konflikt zbrojny**.

Jeśli czyn został popełniony podczas konfliktu zbrojnego, ale nie spełnia powyższych wymogów, nie jest zbrodnią wojenną. Nie wyklucza to jednak, że jest to przestępstwo w rozumieniu prawa krajowego (zob. [sekcja 3.4.1.3](#), s. 96) lub przestępstwo w rozumieniu prawa międzynarodowego, w szczególności zbrodnie przeciwko ludzkości (zob. [sekcja 3.3.4](#)).

W zasadzie nie tylko bojownicy, ale także cywile mogą popełniać zbrodnie wojenne, pod warunkiem że ich czyny spełniają powyższe wymogi ⁽²²²⁾. Nie ma konieczności występowania związku między sprawcą będącym cywilem a jedną ze stron konfliktu, ale musi istnieć związek między czynem a konfliktem zbrojnym ⁽²²³⁾.

Należy zauważyć, że w odniesieniu do powyższych elementów kontekstowych *Znamiona zbrodni* stanowią, że:

⁽²¹⁷⁾ Cour nationale du droit d'asile (Sąd Krajowy ds. Prawa Azylowego, Francja), wyrok z dnia 20 lutego 2019 r., M.G., 14033102 (w języku francuskim).

⁽²¹⁸⁾ Cour nationale du droit d'asile (Sąd Krajowy ds. Prawa Azylowego, Francja), wyrok z dnia 15 lutego 2018 r., M.G., 14020621 C (w języku francuskim).

⁽²¹⁹⁾ Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 23 lipca 2004 r., 200402639, ECLI:NL:RVS:2004:AQ5615, pkt 2.6 (w języku niderlandzkim).

⁽²²⁰⁾ Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 21 sierpnia 2018 r., 201803118/1/V2, ECLI:NL:RVS:2018:2813, pkt 8.4.

⁽²²¹⁾ Znamiona zbrodni, tamże, przypisy 187, art. 8 ust. 2 lit. a), b), c) i e).

⁽²²²⁾ Zob. np. MTKR (Izba Procesowa I), wyrok z dnia 27 stycznia 2000 r., Prokurator przeciwko Alfredowi Musema, ICTR-96-13-A, pkt 274; MTKR (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 1 czerwca 2001 r., Prokurator przeciwko Jean-Paulowi Akayesu, ICTR-96-4-A, pkt 425–446.

⁽²²³⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 16 lutego 2010 r., BVerwG 10 C 7.09, DE:BVerwG:2010:160210U10C7.09.0 (w języku niemieckim), pkt 30–33, tłumaczenie Federalnego Sądu Administracyjnego.

- a) nie ma wymogu dokonywania przez sprawcę oceny prawnej co do istnienia konfliktu zbrojnego lub jego charakteru jako międzynarodowego lub niemiędzynarodowego;
- b) w tym kontekście nie ma wymogu, aby sprawca wiedział o faktach, które zadecydowały o charakterze konfliktu jako międzynarodowego lub niemiędzynarodowego;
- c) występuje jedynie wymóg świadomości okoliczności faktycznych, które pozwoliły stwierdzić istnienie konfliktu zbrojnego, co wynika z określenia „miał miejsce w kontekście [...] i był z nim związany”⁽²²⁴⁾.

W większości przypadków będzie rzeczą oczywistą, że toczył się konflikt zbrojny i że sprawca o tym wiedział⁽²²⁵⁾.

Termin „konflikt zbrojny” nie został zdefiniowany w statucie rzymskim ani w *Znamionach zbrodni*, ale definicja tego terminu określona przez Izbę Apelacyjną MTKJ⁽²²⁶⁾ została przyjęta w kilku orzeczeniach MTK:

„Konflikt zbrojny istnieje zawsze wtedy, gdy dochodzi do użycia siły zbrojnej między państwami lub do przedłużającej się przemocy zbrojnej między władzami państwowymi a zorganizowanymi grupami zbrojnymi lub między takimi grupami wewnątrz państwa. Międzynarodowe prawo humanitarne ma zastosowanie od momentu rozpoczęcia takich konfliktów zbrojnych i rozciąga się po zaprzestaniu działań wojennych aż do osiągnięcia ogólnego porozumienia pokojowego lub – w przypadku konfliktów wewnętrznych – do osiągnięcia pokojowego rozwiązania. Do tego momentu międzynarodowe prawo humanitarne nadal obowiązuje na całym terytorium walczących państw lub – w przypadku konfliktów wewnętrznych – na całym terytorium znajdującym się pod kontrolą jednej ze stron, niezależnie od tego, czy toczy się tam rzeczywista walka, czy też nie”⁽²²⁷⁾.

Sekcje 3.3.3.2.2 i 3.3.3.3.2 dotyczą odpowiednio definicji międzynarodowego i niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego.

3.3.3.2. Zbrodnie wojenne w międzynarodowych konfliktach zbrojnych

3.3.3.2.1. Zbrodnie wojenne zdefiniowane w statucie rzymskim

W art. 8 statutu rzymskiego dokonano podziału zbrodni wojennych w międzynarodowych konfliktach zbrojnych, które podlegają jurysdykcji MTK, na dwie kategorie:

- **poważne naruszenia** konwencji genewskich (art. 8 ust. 2 lit. a)),
- **inne poważne naruszenia** praw i zwyczajów prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o międzynarodowym charakterze (art. 8 ust. 2 lit. b)).

⁽²²⁴⁾ Znamiona zbrodni, tamże, przypisy 187, art. 8, Wprowadzenie.

⁽²²⁵⁾ MKCK, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* (CUP, 2016), marginal note 3053 (wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: *Commentary on the First Geneva Convention*).

⁽²²⁶⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), 1995, Tadić, tamże, przypis 491, pkt 70.

⁽²²⁷⁾ Zob. np. MTK (Izba Procesowa I), wyrok z dnia 14 marca 2012 r., sytuacja w Demokratycznej Republice Kongo, Prokurator przeciwko Thomasowi Lubandze Dyllo, ICC-01/04-01/06, pkt 533; MTK (Izba Procesowa III), wyrok z dnia 21 marca 2016 r., sytuacja w Republice Środkowoafrykańskiej, Prokurator przeciwko Jean-Pierre'owi Bemba Gombo, ICC-01/05-01/08 2016, pkt 128.

Poważne naruszenia konwencji genewskich obejmują którykolwiek z czynów wymienionych w tabeli 9 poniżej, **popętniony przeciwko ludziom lub dobrom chronionym na podstawie postanowień odpowiedniej konwencji genewskiej** (zob. tabela 6 powyżej i tabela 18, odpowiednio na s. 64 i 180).

Tabela 9: Poważne naruszenia konwencji genewskich (zestawienie zbrodni określonych w art. 8 ust. 2 lit. a) statutu rzymskiego)

	Zbrodnie wojenna	Artykuł
Czyny skierowane przeciwko osobom	Zamierzone zabójstwo.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (i)
	Poddawanie ludzi: (i) silnemu fizycznemu lub psychicznemu bólowi lub cierpieniu w celach takich jak: uzyskanie informacji lub przyznanie się do winy, karanie, zastraszanie lub przymuszanie albo z jakichkolwiek powodów opartych na dyskryminacji dowolnego rodzaju („tortury”); (ii) silnemu fizycznemu lub psychicznemu bólowi lub cierpieniu („okrutne traktowanie”); lub (iii) eksperymentom biologicznym.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (ii)
	Umyślne spowodowanie ogromnego fizycznego lub psychicznego bólu lub cierpienia albo poważnego uszkodzenia ciała lub zdrowia.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (iii)
	Przymusowa służba w siłach mocarstwa nieprzyjacielskiego.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (v)
	Odmowa rzetelnego procesu.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (vi)
	Bezprawna deportacja lub przesiedlenie osób do innego kraju lub w inne miejsce.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (vii)
	Bezprawne zamknięcie osób w określonym miejscu.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (viii)
	Branie zakładników.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (viii)
Czyny przeciwko mieniu	Niszczenie lub przywłaszczanie chronionego mienia, jeśli nie jest uzasadnione koniecznością wojskową i jest dokonywane w sposób samowolny.	Art. 8 ust. 2 lit. a) pkt (iv)

Kwestie znamion i umyślności każdej ze zbrodni wojennych zostały podsumowane w niniejszej tabeli, natomiast *Znamiona zbrodni* wyszczególniono w tabeli 10 poniżej ⁽²²⁸⁾.

„Inne poważne naruszenia” praw i zwyczajów prawa mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o międzynarodowym charakterze, które zdefiniowano w art. 8 ust. 2 lit. b) statutu rzymskiego, można dla ułatwienia podzielić na pięć kategorii ⁽²²⁹⁾:

- i) zbrodnie wojenne przeciwko ludziom;
- ii) zbrodnie wojenne przeciwko mieniu i innym prawom;
- iii) zbrodnie wojenne polegające na stosowaniu zakazanych metod prowadzenia działań wojennych;
- iv) zbrodnie wojenne z użyciem zakazanych środków walki, mianowicie zakazanej broni;
- v) zbrodnie wojenne przeciwko operacjom humanitarnym.

Właściwe zbrodnie wojenne w każdej kategorii obejmują którykolwiek z czynów wymienionych w ramach danej kategorii w tabeli 10 poniżej.

⁽²²⁸⁾ Znamiona zbrodni, tamże, przypisy 187, art. 8 ust. 2 lit. a) i b). Aby uzyskać pełniejsze wyjaśnienie każdej ze zbrodni wojennych, zob. MKCK, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court* (CUP, 2002), s. 17–381; Werle i Jessberger, tamże, przypis 177, s. 409–526, notatki dodatkowe 1075–1428.

⁽²²⁹⁾ Werle i Jessberger, tamże, przypis 177, s. 410, notatka dodatkowa 1076.

Tabela 10: Inne poważne naruszenia praw i zwyczajów prawa mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o charakterze międzynarodowym (zestawienie zbrodni określonych w art. 8 ust. 2 lit. b) statutu rzymskiego)

	Zbrodnie wojenna	Artykuł
Czyny skierowane przeciwko osobom	Atakowanie ludności cywilnej jako takiej lub atakowanie poszczególnych cywilów, chyba że biorą oni bezpośredni udział w działaniach wojennych i tylko w czasie ich trwania.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (i)
	Zabijanie lub ranienie osoby niezdolnej do walki.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (vi)
	Podstępne zabijanie lub ranienie.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xi)
	Poddawanie jeńców wojennych lub ludności cywilnej na terytoriach okupowanych („osób, które są pod władzą strony przeciwnej”): (i) okaleczeniom fizycznym, lub (ii) eksperymentom medycznym lub naukowym.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (x)
	Dopuszczanie się: (i) zgwałcenia, (ii) niewolnictwa seksualnego, (iii) przymusowej prostytucji, (iv) wymuszonej ciąży, (v) przymusowej sterylizacji lub (vi) innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie konwencji genewskich.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxii)
	Dopuszczanie się zamachów na godność osobistą, w tym wobec osób zmarłych.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxi)
	Zmuszanie obywateli strony przeciwnej do udziału w operacjach wojskowych przeciwko ich własnemu krajowi lub siłom.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xv)
	Wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia lub faktyczne używanie ich w działaniach zbrojnych.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxvi)
	Przeniesienie przez mocarstwo okupacyjne części swej ludności cywilnej na terytorium, które okupuje, lub deportacja lub przeniesienie wewnątrz lub poza terytorium okupowane całości lub części ludności tego terytorium.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (viii)
Działania przeciwko mieniu i innym prawom	Atakowanie obiektów cywilnych.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (ii)
	Atakowanie chronionych obiektów.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (ix)
	Niszczanie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xiii)
	Grabież.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xvi)
	Pozbawianie obywateli mocarstwa nieprzyjacielskiego praw lub czynności przed sądem.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xiv)
Czyny związane z użyciem zakazanych metod prowadzenia działań wojennych	Wykorzystywanie cywilów lub innych osób chronionych jako tarcz.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxiii)
	Wykorzystywanie głodu jako metody prowadzenia wojny.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxv)
	Ogłaszanie lub rozkazywanie, że nikomu nie będzie darowane życie.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xii)
	Atakowanie miejsc niebronionych, które nie są celami wojskowymi.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (v)
	Atakowanie przedmiotów lub osób przy użyciu oznak rozróżniających, ustanowionych przez konwencje genewskie.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxiv)
	Bezpodstawne używanie: (i) flagi rozjemczej, (ii) sztandaru lub oznak wojskowych i munduru nieprzyjaciela lub (iii) sztandaru lub oznak wojskowych i munduru Organizacji Narodów Zjednoczonych, lub (iv) oznak rozróżniających, ustanowionych przez konwencje genewskie.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (vii)
	Rozpoczynanie ataku ze świadomością, że spowoduje on nadmierną przypadkową utratę życia, obrażenia lub szkody.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (iv)

	Zbrodnia wojenna	Artykuł
Czyny związane z użyciem zakazanej broni	Używanie trucizny lub zatrutej broni.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xvii)
	Używanie niedozwolonych gazów, cieczy, materiałów lub urządzeń.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xviii)
	Używanie broni biologicznej.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxvii)
	Używanie zakazanych pocisków.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xix)
	Używanie broni zadających obrażenia głównie przez niewykrywalne odłamki.	Art 8 ust. 2 lit. a) pkt (xxviii)
	Używanie broni laserowej zaprojektowanej do trwałego oślepienia.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xxix)
	Stosowanie broni, pocisków, materiałów lub metod prowadzenia wojny wymienionych w załączniku do statutu, jeżeli i gdy zostaną przyjęte ⁽²³⁰⁾ .	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (xx)
Czyny przeciwko operacjom humanitarnym	Atakowanie personelu lub przedmiotów biorących udział w misji pomocy humanitarnej lub misji pokojowej, chyba że biorą bezpośredni udział w działaniach wojennych i tylko w czasie ich trwania.	Art. 8 ust. 2 lit. b) pkt (iii)

3.3.3.2.2. Definicja międzynarodowego konfliktu zbrojnego

Termin „międzynarodowy konflikt zbrojny” nie został zdefiniowany w statucie rzymskim ani w *Znamionach zbrodni*. Jednakże w kilku orzeczeniach MTK zdefiniowano go w sposób wskazany poniżej. W orzeczeniach uwzględniono wspólny art. 2 konwencji genewskich oraz wyrok Izby Apelacyjnej MTKJ w sprawie Tadić ⁽²³¹⁾ i stwierdzono, że:

„[...] Konflikt zbrojny ma charakter międzynarodowy, jeśli toczy się między dwoma lub więcej państwami. Ponadto w przypadku wewnętrznego konfliktu zbrojnego toczącego się na terytorium danego państwa może on nabrać charakteru międzynarodowego (lub, w zależności od okoliczności, mieć charakter międzynarodowy równoległy z wewnętrznym konfliktem zbrojnym), jeśli (i) inne państwo interweniuje w ten konflikt za pośrednictwem swoich wojsk lub jeśli (ii) niektórzy uczestnicy wewnętrznego konfliktu zbrojnego działają w imieniu tego innego państwa” ⁽²³²⁾.

Definicję tę rozwinęła na przykład Izba Procesowa MTK w sprawie Prokurator przeciwko Germainowi Katandze. Tak więc, aby **ocenić, czy międzynarodowy konflikt zbrojny zaistniał z powodu pośredniego udziału państwa**:

„Izba musi przeanalizować i ocenić stopień kontroli sprawowanej przez to państwo nad jedną z grup zbrojnych uczestniczących w działaniach wojennych. Oceniając stopień takiej kontroli, Izba Procesowa I uznała test »ogólnej kontroli« za właściwe podejście pozwalające stwierdzić, czy konflikt zbrojny, który nie ma charakteru międzynarodowego, stał się umiędzynarodowiony z powodu zaangażowania sił zbrojnych działających w imieniu innego państwa. Kryterium to jest spełnione, gdy państwo »odgrywa rolę w organizowaniu, koordynowaniu lub planowaniu działań wojskowych grupy wojskowej, a także finansowaniu, szkoleniu i wyposażaniu tej

⁽²³⁰⁾ Zgromadzenie państw statutu rzymskiego nie przyjęło załącznika do statutu rzymskiego.

⁽²³¹⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), Tadić, tamże, przypis 206, pkt 84.

⁽²³²⁾ Zob. np. MTK (Izba Procesowa I), 2012, *Lubanga*, tamże, przypis 227, pkt 541; MTK (Izba Procesowa II), wyrok z dnia 7 marca 2014 r., sytuacja w Demokratycznej Republice Konga, Prokurator przeciwko Germainowi Katandze, ICC-01/04-01/07, pkt 1177.

grupy lub zapewnianiu jej wsparcia operacyjnego«. Nie jest konieczne, aby państwo wydawało konkretne rozkazy lub kierowało każdą operacją wojskową”⁽²³³⁾.

Należy jednak pamiętać, że wewnętrzny konflikt zbrojny nie nabiera charakteru międzynarodowego, jeśli państwo, na którego terytorium toczą się działania wojenne, zwraca się do sił zbrojnych innego państwa o pomoc w zwalczaniu pozostałych stron konfliktu⁽²³⁴⁾.

Z drugiej strony, jak określono w *Znamionach zbrodni*, termin „międzynarodowy konflikt zbrojny” obejmuje **okupację wojskową**⁽²³⁵⁾. Izba Procesowa w sprawie Katanga przedstawiła tę sytuację w następujący sposób:

„[...] W ocenie Izby oraz w świetle odnośnego orzecznictwa i prawa traktatowego »terytorium uważa się za okupowane, gdy faktycznie znajduje się pod władzą nieprzyjacielskiej armii, a okupacja rozciąga się jedynie na terytorium, na którym taka władza została ustanowiona i może być wykonywana«. Zatem okupacja wojskowa ma miejsce wtedy, gdy siły wojskowe danego państwa interweniują i sprawują kontrolę nad terytorium znajdującym się poza międzynarodowo uznanymi granicami tego państwa, niezależnie od tego, czy terytorium to należy do państwa nieprzyjacielskiego, neutralnego czy będącego stroną w konflikcie zbrojnym, pod warunkiem że rozmieszczenie sił nie zostało zatwierdzone umową z mocarstwem okupowanym.

Dla ustalenia, czy mocarstwo okupacyjne ustanowiło swoją władzę, może być istotna następująca niewyczerpująca lista czynników:

- mocarstwo okupacyjne musi być w stanie zastąpić własną władzę władzą władz okupowanych, które muszą być niezdolne do publicznego funkcjonowania,
- siły przeciwnika poddały się, zostały pokonane lub wycofały się. W związku z tym obszary walk nie mogą być uważane za terytorium okupowane. Sporadyczny lokalny opór, nawet skuteczny, nie ma jednak wpływu na rzeczywistość okupacji,
- mocarstwo okupacyjne dysponuje wystarczającymi siłami lub zdolnością do wysłania w rozsądnym czasie oddziałów, aby władza mocarstwa okupacyjnego stała się odczuwalna,
- na całym terytorium została ustanowiona tymczasowa administracja. Mocarstwo okupacyjne wydawało polecenia ludności cywilnej i je egzekwowało”⁽²³⁶⁾.

Co więcej, jak już wspomniano, art. 1 ust. 4 protokołu dodatkowego I stanowi, że międzynarodowe konflikty zbrojne obejmują „konflikty zbrojne, w których ludność walczy przeciwko dominacji kolonialnej i obcej okupacji oraz przeciwko reżimom rasistowskim, korzystając z prawa do samostanowienia [...]”⁽²³⁷⁾.

⁽²³³⁾ MTKJ (Izba Procesowa II), 2014, *Katanga*, tamże, przypis 232, pkt 1178 (wyróżnienie w oryginale, przypisy pominięto).

⁽²³⁴⁾ MTK (Izba Przygotowawcza I), decyzja z dnia 16 grudnia 2011 r., sytuacja w Demokratycznej Republice Kongo, Prokurator przeciwko Callixte Mbarushimana, decyzja w sprawie potwierdzenia zarzutów, ICC-01/04-01/10, pkt 101.

⁽²³⁵⁾ *Znamiona zbrodni*, tamże, przypisy 187, art. 8 ust. 2) lit. a), przypis 34.

⁽²³⁶⁾ MTKJ (Izba Procesowa II), 2014, *Katanga*, tamże, przypis 232, pkt 1179 i 1180.

⁽²³⁷⁾ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

3.3.3.3. Zbrodnie wojenne w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych

3.3.3.3.1. Zbrodnie wojenne zdefiniowane w statucie rzymskim

W art. 8 statutu rzymskiego dokonano podziału zbrodni wojennych w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych, które podlegają jurysdykcji MTK, na dwie kategorie:

- **poważne naruszenia wspólnego art. 3** (art. 8 ust. 2 lit. c)),
- **inne poważne naruszenia** praw i zwyczajów w obrębie ustalonych ram prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego (art. 8 ust. 2 lit. e)).

Poważne naruszenie wspólnego art. 3 obejmuje którykolwiek z czynów wymienionych w tabeli 11 poniżej, jeżeli został **popętniony wobec „osób niebiorących bezpośredniego udziału w działaniach wojennych”**. Do takich osób należą:

- osoby, które są niezdolne do walki ze względu na złożenie broni lub chorobę, rany, zatrzymanie lub jakąkolwiek inną przyczynę,
- każdą z poniższych osób, chyba że biorą one bezpośredni udział w działaniach wojennych i tylko w czasie ich trwania:
 - a) członkowie sił zbrojnych, którzy są personelem medycznym lub pełnią posługę religijną;
 - b) personel biorący udział w misji humanitarnej lub pokojowej;
 - c) ludność cywilna.

Tabela 11: Poważne naruszenia wspólnego art. 3 (zestawienie zbrodni określonych w art. 8 ust. 2 lit. c) statutu rzymskiego)

	Zbrodnie wojenne	Artykuł
Czyny skierowane przeciwko osobom	Zamach na życie i nieetykalność cielesną, w tym: (i) popełnienie zabójstwa; (ii) okaleczenie; (iii) zadawanie dotkliwego bólu lub cierpienia fizycznego bądź psychicznego („okrutne traktowanie”); lub (iv) zadawanie dotkliwego bólu lub cierpienia fizycznego bądź psychicznego w celu: uzyskania informacji lub przyznania się do winy, wymierzenia kary, zastraszenia lub przymusu albo z jakiegokolwiek powodu opartego na dyskryminacji jakiegokolwiek rodzaju („tortury”).	Art. 8 ust. 2 lit. c) pkt (i)
	Dopuszczanie się zamachów na godność osobistą, a w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie.	Art. 8 ust. 2 lit. c) pkt (ii)
	Branie zakładników.	Art. 8 ust. 2 lit. c) pkt (iii)
	Skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku.	Art. 8 ust. 2 lit. c) pkt (iv)

„Inne poważne naruszenia” praw i zwyczajów prawa mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o niemiędzynarodowym charakterze, które określono w art. 8 ust. 2 lit. e) statutu rzymskiego, obejmują którykolwiek z czynów wymienionych w tabeli 12 poniżej.

Tabela 12: Inne poważne naruszenia praw i zwyczajów prawa mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o międzynarodowym charakterze (zestawienie zbrodni określonych w art. 8 ust. 2 lit. e) statutu rzymskiego)

	Zbrodnie wojenna	Artykuł
Czyny skierowane przeciwko osobom	Atakowanie ludności cywilnej jako takiej lub atakowanie poszczególnych cywilów, chyba że biorą oni bezpośredni udział w działaniach wojennych i tylko w czasie ich trwania.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (i)
	Podstępne zabijanie lub ranienie.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (ix)
	Poddawanie więźniów lub jeńców („osób, które są pod władzą strony przeciwnej”): (i) okaleczeniom fizycznym lub (ii) eksperymentom medycznym lub naukowym.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xi)
	Dopuszczenie się zgwałcenia, niewolnictwa seksualnego, przymusowej prostytucji, wymuszonej ciąży, przymusowej sterylizacji lub innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie wspólnego art. 3.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (vi)
	Wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia lub faktyczne używanie ich w działaniach zbrojnych.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (vii)
	Zarządzanie przesiedleń ludności cywilnej, bez potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej lub gdy nie jest to podyktowane koniecznością wojskową.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (viii)
Czyny przeciwko mieniu	Atakowanie chronionych obiektów.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (iv)
	Niszczenie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xii)
	Grabież.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (v)
	Ogłaszanie lub rozkazywanie, że nikomu nie będzie darowane życie.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (x)
	Atakowanie przedmiotów lub osób przy użyciu znaków rozpoznawczych, ustanowionych przez konwencje genewskie.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (ii)
Czyny związane z użyciem zakazanej broni	Używanie trucizny lub zatrutej broni.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xiii)
	Używanie niedozwolonych gazów, cieczy, materiałów lub urządzeń.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xiv)
	Używanie broni biologicznej.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xvi)
	Używanie zakazanych pocisków.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xv)
	Używanie broni zadających obrażenia głównie przez niewykrywalne odłamki.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xvii)
	Używanie broni laserowej zaprojektowanej do trwałego oślepienia.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (xviii)
Czyny przeciwko operacjom humanitarnym	Atakowanie personelu lub przedmiotów biorących udział w misji pomocy humanitarnej lub misji pokojowej, chyba że biorą bezpośredni udział w działaniach wojennych i tylko w czasie ich trwania.	Art. 8 ust. 2 lit. e) pkt (iii)

Materiałne i psychiczne elementy każdej ze zbrodni wojennych opisanych powyżej zostały szczegółowo omówione w *Znamionach zbrodni* ⁽²³⁸⁾.

3.3.3.3.2. Definicja międzynarodowego konfliktu zbrojnego

Termin „konflikt zbrojny niemający charakteru międzynarodowego” nie został zdefiniowany w statucie rzymskim ani w *Znamionach zbrodni*. Zdefiniowała go jednak m.in. Izba Przygotowawcza MTK w sprawie Bemba, opierając się na orzecznictwie trybunałów *ad hoc*,

⁽²³⁸⁾ Znamiona zbrodni, tamże, przypisy 187, art 8 ust. 2 lit. c) i e). Aby uzyskać pełniejsze wyjaśnienie na temat każdej ze zbrodni wojennych, zob. MKCK, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court*, tamże, przypis 225, s. 382–484; Werle i Jessberger, tamże, przypis 177, s. 409–526, notatki dodatkowe 1075–1428.

wspólnym art. 3 oraz art. 1 protokołu dodatkowego II. Izba uznała, że dla celów statutu rzymskiego:

„[...] Konflikt zbrojny niemający charakteru międzynarodowego charakteryzuje się wybuchem zbrojnych działań wojennych o określonym stopniu intensywności, przewyższającym intensywność wewnętrznych niepokojów i napięć, takich jak zamieszki, odosobnione i sporadyczne akty przemocy lub inne akty o podobnym charakterze, i który ma miejsce w granicach terytorium państwowego. Działania wojenne mogą wybuchnąć (i) pomiędzy władzami rządowymi a zorganizowanymi dysydenckimi grupami zbrojnymi lub (ii) pomiędzy takimi grupami”⁽²³⁹⁾.

Należy jednak zauważyć, że w statucie rzymskim potencjalnie wprowadzono rozróżnienie między elementami kontekstowymi, z jednej strony, zbrodni wojennych określonych w art. 8 ust. 2 lit. c), a z drugiej strony, zbrodni wojennych określonych w art. 8 ust. 2 lit. e).

Konkretnie art. 8 ust. 2 lit. d) statutu rzymskiego stanowi, że:

Art. 8 ust. 2 lit. d) statutu rzymskiego

[Art. 8 ust. 2 lit. c)] ma zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego – nie ma więc zastosowania do wewnętrznych zamieszek i napięć takich jak bunty oraz odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub inne działania o podobnym charakterze.

Art. 8 ust. 2 lit. f) statutu rzymskiego stanowi to samo w odniesieniu do zbrodni wojennych określonych w art. 8 ust. 2 lit. e), ale następnie dodaje się w nim, że:

„[Art. 8 ust. 2 lit. e)] [...] ma natomiast zastosowanie do konfliktów zbrojnych, mających miejsce na terytorium państwa, gdzie toczy się **przedłużający się konflikt zbrojny** między władzami państwowymi a zorganizowanymi, zbrojnymi ugrupowaniami lub pomiędzy takimi ugrupowaniami” (wyróżnienie dodane).

Większość komentatorów jest zdania, że art. 8 ust. 2 lit. f) nie narzuca wyższego progu konfliktu zbrojnego niż art. 8 ust. 2 lit. d) ⁽²⁴⁰⁾. Wprawdzie MTK nie rozstrzygnął jeszcze tej kwestii, ale jego orzecznictwo oferuje przynajmniej pewną pomoc interpretacyjną. Na przykład Izba Przygotowawcza w sprawie Bemba stwierdziła w odniesieniu do wymogów art. 8 ust. 2 lit. d), co następuje:

„[...] Można się spierać, czy [wymóg występowania »przedłużającego się konfliktu zbrojnego«] może [...] być stosowany również w kontekście art. 8 ust. 2 lit. d) statutu. Jednak niezależnie od takiego możliwego podejścia interpretacyjnego Izba nie uważa za konieczne odnoszenie się do tego argumentu, ponieważ przedmiotowy okres obejmuje około pięć miesięcy, a zatem w każdym przypadku należy go uznać za »przedłużający się«”⁽²⁴¹⁾.

⁽²³⁹⁾ MTK (Izba Przygotowawcza II), decyzja z dnia 15 czerwca 2009 r., sytuacja w Republice Środkowoafrykańskiej, *Prokurator przeciwko Jean-Pierre’owi Bembie Gombo*, decyzja na mocy art. 61 ust. 7 lit. a) i b) statutu rzymskiego w sprawie zarzutów prokuratora przeciwko Jean-Pierre’owi Bembie Gombo, ICC-01/5-01/08, pkt 231.

⁽²⁴⁰⁾ Zob. np. Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, tamże, przypis 177, s. 234; Werle i Jessberger, tamże, przypis 177, s. 419, notatka dodatkowa 1100.

⁽²⁴¹⁾ MTKJ (Izba Przygotowawcza II), 2009, Bemba, tamże, przypis 239, pkt 235.

Według Izby Procesowej MTK w sprawie Lubanga:

„[...] Art. 8 ust. 2 lit. f) statutu wymaga jedynie występowania »przedłużającego się« konfliktu [...]. Nie obejmuje on wymogu zawartego w protokole dodatkowym II, zgodnie z którym [zorganizowane grupy zbrojne] muszą »sprawować taką kontrolę nad częścią [danego] terytorium, że mogą przeprowadzać ciągłe i spójne operacje wojskowe«. Nie jest zatem konieczne [...] ustalenie, że odnośne grupy zbrojne sprawowały kontrolę nad częścią terytorium państwa. Ponadto art. 8 ust. 2 lit. f) nie zawiera wymogu, aby zorganizowane grupy zbrojne były »pod odpowiedzialnym dowództwem«, jak określono w art. 1 ust. 1 protokołu dodatkowego II. Zamiast tego »zorganizowane grupy zbrojne« muszą posiadać wystarczający stopień zorganizowania, aby umożliwić im stosowanie długotrwałej przemocy zbrojnej. [...]

Intensywność konfliktu ma znaczenie dla ustalenia, czy wystąpił konflikt zbrojny, który nie ma charakteru międzynarodowego, ponieważ zgodnie z art. 8 ust. 2 lit. f) przemoc musi być czymś więcej niż sporadyczna lub odosobniona. MTKJ orzekł, że intensywność konfliktu powinna być »wykorzystywana wyłącznie jako sposób na odróżnienie konfliktu zbrojnego od bandytyzmu, niezorganizowanych i krótkotrwałych powstań lub działań terrorystycznych, które nie podlegają międzynarodowemu prawu humanitarnemu«. Aby ocenić intensywność potencjalnego konfliktu, MTKJ wskazał, że izba powinna wziąć pod uwagę między innymi »powagę ataków i potencjalne nasilenie starć zbrojnych, ich rozprzestrzenianie się na terytorium i w czasie, wzrost liczby sił rządowych, mobilizację i rozprowadzanie broni wśród obu stron konfliktu, jak również to, czy konflikt przyciągnął uwagę Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, a jeśli tak, to czy przyjęto jakiegokolwiek rezolucje w tej sprawie«. Izba jest zdania, że jest to właściwe podejście”⁽²⁴²⁾.

3.3.4. Zbrodnia przeciwko ludzkości (art. 12 ust. 2 lit. a))

Koncepcja zbrodni przeciwko ludzkości rozwija się w międzynarodowym prawie karnym od początku XX wieku⁽²⁴³⁾. W art. 6 lit. c) Karty MTW zbrodnie przeciwko ludzkości zdefiniowano jako „[...] czyny nieludzkie, których dopuszczono się przeciwko jakiegokolwiek ludności cywilnej, przed wojną lub podczas niej, [...]”.

W art. 7 ust. 1 statutu rzymskiego wskazano, że czyn nieludzki stanowi zbrodnię przeciwko ludzkości, jeżeli został popełniony „**w ramach rozległego lub systematycznego, świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej**”.

3.3.4.1. Elementy kontekstowe zbrodni przeciwko ludzkości

W przeciwieństwie do zbrodni wojennych zbrodnie przeciwko ludzkości mogą być popełniane **zarówno w kontekście konfliktu zbrojnego, jak i poza nim**⁽²⁴⁴⁾. Niemniej jednak, aby nieludzki czyn stanowił zbrodnię przeciwko ludzkości, nadal wymaga specyficznego, nadrzędnego kontekstu, jak wyjaśniono poniżej.

⁽²⁴²⁾ MTKJ (Izba Procesowa 1), 2012, Lubanga, tamże, przypis 227, pkt 536 i 538.

⁽²⁴³⁾ Schabas, *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, tamże, przypis 177, Introductory comments to Article 7, s. 147–148.

⁽²⁴⁴⁾ Należy zauważyć, że zgodnie z art. 6 lit. c) Karty MTW, nieludzki czyn stanowił zbrodnię przeciwko ludzkości tylko wtedy, gdy został popełniony „przy popełnieniu [zbrodni przeciwko ludzkości lub zbrodni wojennej] lub w związku z nią”. Obecnie jednak pozostaje jedynie kwestią historyczną, czy ten warunek był odzwierciedleniem zwyczajowego prawa międzynarodowego w jego ówczesnym kształcie, czy też był jedynie ograniczeniem jurysdykcyjnym.

Art. 7 ust. 2 lit. a) statutu rzymskiego definiuje „atak skierowany przeciwko ludności cywilnej”:

Art. 7 ust. 2 lit. a) statutu rzymskiego

„Atak skierowany przeciwko ludności cywilnej” oznacza sposób działania, polegający na wielokrotnym dopuszczaniu się czynów opisanych w ustępie 1 [definiującym zbrodnie przeciwko ludzkości] skierowanych przeciwko ludności cywilnej, podjęty stosownie do lub dla wsparcia polityki państwowej lub organizacyjnej zakładającej dokonanie takiego ataku;

Znamiona zbrodni stanowią, że atak nie musi być atakiem wojskowym ⁽²⁴⁵⁾.

Zgodnie z orzecznictwem MTK zbrodnie przeciwko ludzkości obejmują zatem pięć elementów kontekstowych wymienionych w tabeli 13 poniżej ⁽²⁴⁶⁾.

Tabela 13: Elementy kontekstowe zbrodni przeciwko ludzkości

i)	Atak skierowany przeciwko ludności cywilnej.
ii)	Polityka państwa lub organizacji.
iii)	Atak o charakterze rozległym lub systematycznym.
iv)	Powiązanie między czynem indywidualnym a atakiem.
v)	Wiedza o ataku.

Jak wyjaśniła Izba Procesowa MTK w sprawie Katanga, ustalenie elementów kontekstowych zbrodni przeciwko ludzkości wymaga **trzech etapów rozumowania**:

„[...] [Izba] uważa przypomnienie [trzech etapów rozumowania] za niezbędne dla jasnego zrozumienia, który element ma normatywny związek z danym terminem lub wyrażeniem, tak aby umiejscowić znaczenie każdego terminu lub wyrażenia w kontekście, tak aby ostatecznie nadać pełny efekt każdemu z kontekstualnych elementów zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu art. 7, a żaden element nie został pominięty, źle zrozumiany lub uczyniony nieskutecznym.

Pierwszy etap rozumowania dotyczy analizy **wystąpienia** ataku, co w rozumieniu art. 7 ust. 2 lit. a) statutu wymaga: 1) ustalenia wystąpienia operacji lub sposobu postępowania obejmującego w szczególności wielokrotne popełnienie czynów, o których mowa w wyżej cytowanym art. 7 ust. 1; 2) aby operacja lub sposób postępowania były skierowane przeciwko ludności cywilnej oraz 3) aby zostało udowodnione, że operacja lub sposób postępowania miały miejsce na mocy polityki państwowej lub organizacyjnej lub w jej ramach. W tym względzie należy wykazać po pierwsze, że polityka istniała, a po drugie, że była ona związana z państwem lub organizacją.

Drugi etap dotyczy **charakterystyki** ataku, w szczególności ustalenia, czy miał on charakter rozległy czy systematyczny. Takie postępowanie ma pierwszorzędne znaczenie dla stwierdzenia istnienia zbrodni przeciwko ludzkości i w zasadzie powinno być uzależnione od tego, czy pierwszy etap jest rozstrzygający. Powszechnie uznaje

⁽²⁴⁵⁾ Znamiona zbrodni, tamże, przypisy 187, Artykuł 7, Wprowadzenie, pkt 3.

⁽²⁴⁶⁾ MTK (Izba Przygotowawcza III), decyzja z dnia 15 listopada 2011 r., sprostowanie do „decyzji na mocy art. 15 statutu rzymskiego w sprawie zezwolenia na dochodzenie w sprawie sytuacji w Republice Wybrzeża Kości Słoniowej”, ICC/02-11, pkt 27–29.

się, że przymiotnik »rozległy« oznacza atak na dużą skalę, podczas gdy przymiotnik »systematyczny« odzwierciedla zorganizowany charakter aktów przemocy.

Trzeci i ostatni etap ma na celu ustalenie, po pierwsze, istnienie wymaganego **powiązania** pomiędzy rozległym lub systematycznym atakiem a czynem objętym zakresem art. 7 oraz, po drugie, ustalenie, czy sprawca czynu miał odpowiednią **wiedzę** o tym powiązaniu”⁽²⁴⁷⁾.

3.3.4.2. Czyny zasadnicze

W art. 7 ust. 1 statutu rzymskiego zdefiniowano 11 czynów, które stanowią zbrodnię przeciwko ludzkości, jeżeli zostały popełnione w powyższym kontekście. Ponadto art. 7 ust. 1 stanowi, że „inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze celowo powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała albo zdrowia psychicznego lub fizycznego” również stanowią zbrodnię przeciwko ludzkości, jeżeli zostały popełnione w tym kontekście. Czyny te zgodnie z definicją w art. 7 ust. 1 określa się jako „**czyny zasadnicze**” i wyszczególniono je w tabeli 14 poniżej.

Tabela 14: Czyny zasadnicze zbrodni przeciwko ludzkości, określone w art. 7 ust. 1 statutu rzymskiego

a)	„Zabójstwo”.
b)	„Eksterminacja” ⁽²⁴⁸⁾ .
c)	„Niewolnictwo” ⁽²⁴⁹⁾ .
d)	„Deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności” ⁽²⁵⁰⁾ .
e)	„Kara więzienia lub inne poważne pozbawienie wolności fizycznej z naruszeniem podstawowych zasad prawa międzynarodowego”.
f)	„Tortury” ⁽²⁵¹⁾ .
g)	„Zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytutka, wymuszona ciąża ⁽²⁵²⁾ , przymusowa sterylizacja oraz jakiegokolwiek inne formy przemocy seksualnej porównywalnej wagi”.
h)	„Prześladowanie ⁽²⁵³⁾ jakiegokolwiek możliwej do zidentyfikowania grupy lub zbiorowości z powodów politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci (<i>gender</i>) [...] ⁽²⁵⁴⁾ , lub z innych powodów powszechnie uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w związku z jakimkolwiek czynem, do którego odnosi się niniejszy ustęp, lub z jakąkolwiek zbrodnią objętą jurysdykcją Trybunału”.
i)	„Wymuszone zaginięcia osób”.
j)	„Zbrodnia apartheidu” ⁽²⁵⁵⁾ .
k)	„Inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze, umyślnie powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała lub zdrowia psychicznego lub fizycznego”.

Jeżeli spełnione są elementy kontekstowe art. 7 statutu rzymskiego, indywidualna odpowiedzialność za zbrodnię przeciwko ludzkości może być spowodowana pojedynczym

⁽²⁴⁷⁾ MTKJ (Izba Procesowa II), 2014, *Katanga*, tamże, przypis 232, pkt 1096–1099, wyróżnienia w oryginale.

⁽²⁴⁸⁾ Zob. definicja „eksterminacji” w art. 7 ust. 2 lit. b) statutu rzymskiego.

⁽²⁴⁹⁾ Zob. definicja „niewolnictwa” w art. 7 ust. 2 lit. c) statutu rzymskiego.

⁽²⁵⁰⁾ Zob. definicja „deportacji lub przymusowego przemieszczania ludności” w art. 7 ust. 2 lit. d) statutu rzymskiego.

⁽²⁵¹⁾ Zob. definicja „tortur” w art. 7 ust. 2 lit. e) statutu rzymskiego.

⁽²⁵²⁾ Zob. definicja „wymuszonej ciąży” w art. 7 ust. 2 lit. f) statutu rzymskiego.

⁽²⁵³⁾ Zob. definicja „prześladowania” w art. 7 ust. 2 lit. g) statutu rzymskiego.

⁽²⁵⁴⁾ Zob. definicja „płci” w art. 7 ust. 3 statutu rzymskiego.

⁽²⁵⁵⁾ Zob. definicja „zbrodni apartheidu” w art. 7 ust. 2 lit. h) statutu rzymskiego. Należy zauważyć, że definicja ta jest sformułowana inaczej niż definicja „zbrodni apartheidu” w art. II Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, 1015 UNTS 243, 30 listopada 1973 r. (wejście w życie: 18 lipca 1976 r.) („konwencja w sprawie zbrodni apartheidu”). Należy również zauważyć, że chociaż art. I konwencji w sprawie zbrodni apartheidu stanowi: „Państwa-strony niniejszej konwencji oświadczają, że apartheid jest zbrodnią przeciwko ludzkości [...]”. Czyny zdefiniowane jako zbrodnie apartheidu w art. II tej konwencji są zbrodniami apartheidu do celów konwencji niezależnie od tego, czy zostały popełnione jako „część rozległego lub systematycznego świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej”.

czynem zasadniczym. Na przykład, jak stwierdziła Izba Przygotowawcza MTK w sprawie Bemba:

„Pojedynczy akt zabójstwa dokonany przez sprawcę może stanowić zbrodnię przeciwko ludzkości, o ile spełnione są wymogi prawne dotyczące elementu kontekstowego zbrodni przeciwko ludzkości, w tym elementu powiązania”⁽²⁵⁶⁾.

W *Znamionach zbrodni* określono materialne i psychiczne elementy, które muszą być spełnione w przypadku każdej pojedynczej zbrodni przeciwko ludzkości.

3.3.4.3. Znaczenie słów „rozległy” i „systematyczny”

W art. 7 statutu rzymskiego zdefiniowano tylko niektóre z terminów i wyrażeń zawartych w definicji zbrodni przeciwko ludzkości. W związku z tym MTK zwrócił się do orzecznictwa trybunałów *ad hoc* o pomoc w interpretacji terminów i wyrażeń, które są niezdefiniowane⁽²⁵⁷⁾.

Na przykład, jeśli chodzi o znaczenie słowa „rozległy”, Izba Procesowa MTK w sprawie Bemba zgodziła się z wcześniejszym orzecznictwem MTK, które opierało się na orzecznictwie MTK i MTKJ. W wyroku stwierdziła, że:

„[...] Termin »rozległy« wiąże się z zakrojonym na szeroką skalę charakterem ataku i dużą liczbą osób, przeciwko którym jest on skierowany, oraz że taki atak może być »masowy, częsty, przeprowadzony wspólnie ze znaczną powagą i skierowany przeciwko wielu ofiarom«. Izba zauważa, że ocena, czy »atak« jest »rozległy«, nie jest ani wyłącznie ilościowa, ani geograficzna, lecz musi być przeprowadzona na podstawie konkretnych faktów. Zakres czasowy ataku nie ma [...] wpływu na tę konkretną analizę”⁽²⁵⁸⁾.

Stosując to samo podejście, Izba Przygotowawcza MTK w sprawie Bemba uznała, że wyrażenie „rozległy lub systematyczny” ustanawia **warunki rozłączne**:

„pojęcia »rozległy« i »systematyczny« występujące w formule wprowadzającej art. 7 statutu przedstawia się alternatywnie. Izba uważa, że jeśli uzna, iż atak był rozległy, nie musi rozważać, czy był on również systematyczny”⁽²⁵⁹⁾.

Jeśli chodzi o znaczenie słowa „systematyczny”, Izba Procesowa MTK w sprawie Katanga stwierdziła:

„[...] Zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa [...] przymiotnik »systematyczny« odzwierciedla zorganizowany charakter aktów przemocy i nieprawdopodobieństwo ich przypadkowego wystąpienia. Konsekwentnie utrzymuje się również, że »systematyczny« charakter ataku odnosi się do istnienia »wzorców przestępstw«

⁽²⁵⁶⁾ MTKJ (Izba Przygotowawcza II), 2009, Bemba, tamże, przypis 239, pkt 151.

⁽²⁵⁷⁾ Jak już wspomniano, MTKJ (Izba Procesowa II), 2014, Katanga, tamże, przypis 232, pkt 1100, uzasadnił to podejście w następujący sposób: „[...] [W]ykładnia postanowień art. 7 statutu oraz, w razie potrzeby, *Znamion zbrodni*, wymaga odniesienia się do orzecznictwa trybunałów *ad hoc*, o ile orzecznictwo to wskazuje na odpowiednią regułę zwyczajową, zgodnie z art. 31 ust. 3 lit. c) konwencji wiedeńskiej. W tym kontekście warto zauważyć, że negocjacje nad definicją zbrodni przeciwko ludzkości opierały się na potrzebie skodyfikowania istniejącego prawa zwyczajowego”.

⁽²⁵⁸⁾ MTKJ (Izba Procesowa III), 2016, Bemba, tamże, przypis 227, pkt 163.

⁽²⁵⁹⁾ MTKJ (Izba Przygotowawcza II), 2009, Bemba, tamże, przypis 256, pkt 82.

przejawiających się w nieprzypadkowym powtarzaniu podobnych zachowań przestępczych w sposób regularny”⁽²⁶⁰⁾.

MTK dokonał również wykładni innych terminów i wyrażeń, których nie zdefiniowano w art. 7 statutu rzymskiego, a także poczynił dodatkowe uwagi dotyczące znaczenia słów „rozległy” i „systematyczny”. Zagłębianie się w szczegóły wykracza jednak poza zakres niniejszej analizy sądowej.

3.4. Poważna zbrodnia o charakterze niepolitycznym (art. 12 ust. 2 lit. b))

Art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona) ustanawia następującą podstawę wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy.

Art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona)

2. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

[...]

b) popełnił poza państwem, które go przyjęło, poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym, zanim został przyjęty jako uchodźca, czyli zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy; szczególnie okrutne czyny, nawet jeśli zostały popełnione z rzekomo politycznych pobudek, można zakwalifikować jako poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym.

3.4.1. Zakres przedmiotowy art. 12 ust. 2 lit. b)

W sprawie Ahmed TSUE zauważył, że pojęcie „**poważnej zbrodni o charakterze niepolitycznym**”, o którym mowa w art. 12 ust. 2 lit. b), nie zostało zdefiniowane w QD (wersja przekształcona); QD (wersja przekształcona) nie zawiera też żadnego wyraźnego odesłania do prawa krajowego w celu ustalenia znaczenia i zakresu tego pojęcia⁽²⁶¹⁾.

W związku z tym pojęcie to należy interpretować zgodnie z następującą zasadą utrwaloną w orzecznictwie sądowym:

„treść przepisu prawa Unii, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich do celów ustalenia jego znaczenia i zakresu, powinna w normalnych warunkach być w całej Unii przedmiotem autonomicznej i jednolitej wykładni, którą należy ustalać z uwzględnieniem kontekstu tego przepisu oraz zamierzonego celu uregulowania, którego stanowi on część [...]”⁽²⁶²⁾.

⁽²⁶⁰⁾ MTKJ (Izba Procesowa II), 2014, Katanga, tamże, przypis 232, pkt 1123.

⁽²⁶¹⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 33 i 34.

⁽²⁶²⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 36.

TSUE zauważył w tym zakresie:

„Tymczasem z motywu 12 [QD (wersja przekształcona)] wynika, że jednym z podstawowych celów tego aktu jest zapewnienie, by wszystkie państwa członkowskie stosowały wspólne kryteria identyfikacji osób rzeczywiście potrzebujących ochrony międzynarodowej. Z art. 78 ust. 1 TFUE wynika ponadto, że wspólna polityka, którą Unia rozwija w dziedzinie azylu, ochrony uzupełniającej i tymczasowej ochrony i która ma na celu przyznanie odpowiedniego statusu każdemu obywatelowi państwa trzeciego wymagającemu międzynarodowej ochrony oraz zapewnienie przestrzegania zasady *non-refoulement*, powinna być zgodna z konwencją genewską [Konwencją dotyczącą statusu uchodźców]”⁽²⁶³⁾.

Jak zauważono w sekcji 1.3.1 powyżej, istnieje związek między art. 12 ust. 2 lit. b) a art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców.

Konkretnie w sprawie Ahmed dotyczącej wyłączenia z ochrony uzupełniającej zapytano TSUE, czy kara przewidziana w prawie danego państwa członkowskiego za określone przestępstwo może stanowić jedyne kryterium dla ustalenia, czy przestępstwo to jest „poważnym przestępstwem” w rozumieniu art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona). Można by uznać, że pojęcie „poważnego przestępstwa” w art. 17 ust. 1 lit. b) jest inspirowane pojęciem „poważnego przestępstwa” zawartym w art. 12 ust. 2 lit. b) i ma takie samo znaczenie. W związku z tym wyrok TSUE w sprawie Ahmed może mieć takie samo zastosowanie do art. 12 ust. 2 lit. b), jak i do art. 17 ust. 1 lit. b).

W niniejszej sekcji omówiono wymienione poniżej zagadnienia (zob. tabela 15 poniżej).

Tabela 15: Struktura sekcji 3.4.1

Podsekcja 3.4.1.1	Pojęcie „poważnego przestępstwa” z uwzględnieniem wyroku TSUE w sprawie Ahmed.	s. 90–92
Podsekcja 3.4.1.2	Warunek zawarty w art. 12 ust. 2 lit. b), aby poważne przestępstwo, o którym mowa, nie miało charakteru politycznego.	s. 92–96
Podsekcja 3.4.1.3	Możliwość zastosowania art. 12 ust. 2 lit. b) do czynów, które są dozwolone na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego, jeżeli zostały popełnione w kontekście konfliktu zbrojnego.	s. 96–97

3.4.1.1. Poważne przestępstwo

Jak wspomniano powyżej, TSUE orzekł w sprawie Ahmed, że „każda decyzja o wykluczeniu możliwości uzyskania przez daną osobę statusu uchodźcy powinna zostać poprzedzona pełną analizą wszystkich okoliczności danego konkretnego przypadku i nie może zostać podjęta w sposób automatyczny”⁽²⁶⁴⁾. TSUE dodał, że „taki wymóg musi być transponowany do decyzji o wyłączeniu osoby z ochrony uzupełniającej”⁽²⁶⁵⁾, której cel jest taki sam jak podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy⁽²⁶⁶⁾. W związku z tym ocena,

⁽²⁶³⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 37.

⁽²⁶⁴⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 49.

⁽²⁶⁵⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 50.

⁽²⁶⁶⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 51.

czy osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową popełniła „poważne przestępstwo”, musi być dokonywana w następujący sposób:

„Należy zauważyć, że art. 17 ust. 1 lit. b) [QD (wersja przekształcona)] zezwala na wykluczenie możliwości otrzymania przez daną osobę ochrony uzupełniającej jedynie wówczas, gdy istnieją „poważne podstawy”, aby sądzić, że popełniła ona poważne przestępstwo. Przepis ten ustanawia podstawę wykluczenia, która stanowi wyjątek [...] i wymaga zatem dokonywania wykładni zawężającej.

Zdaniem sądu odsyłającego [węgierska] ustawa o prawie do azylu prowadzi jednak do automatycznego zakwalifikowania jako poważnych wszystkich czynów zabronionych, które mogą na podstawie prawa węgierskiego podlegać karze pozbawienia wolności na okres co najmniej pięciu lat.

[...] należy podkreślić, że nawet jeśli kryterium wymiaru kary grożącej zgodnie z prawem karnym danego państwa członkowskiego ma szczególne znaczenie dla oceny wagi przestępstwa uzasadniającej wykluczenie możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 lit. b) [...], to właściwy organ tego państwa członkowskiego może powoływać się na podstawę wykluczenia przewidzianą tym przepisem dopiero po przeprowadzeniu – indywidualnie dla każdego przypadku – oceny konkretnych znanych mu okoliczności w celu ustalenia, czy istnieją poważne powody, aby uznać, że czyny popełnione przez zainteresowanego, spełniającego poza tym kryteria uzyskania wnioskowanego statusu, są objęte zakresem tej podstawy wykluczenia [...]”⁽²⁶⁷⁾.

TSUE wziął pod uwagę, że za powyższym podejściem przemawia analiza orzecznictwa krajowego dokonana w pierwszym wydaniu niniejszej analizy sądowej⁽²⁶⁸⁾, zgodnie z którą powagę przedmiotowego przestępstwa należy oceniać w świetle szeregu kryteriów. Kryteria te obejmują:

„charakter przedmiotowego czynu, konsekwencje tego czynu, formę procedury stosowanej do ścigania przestępstwa, charakter przewidzianej kary oraz uwzględnienie, czy większość jurysdykcji klasyfikuje dany czyn również jako poważne przestępstwo”⁽²⁶⁹⁾.

TSUE dodał, że „podobne zalecenia są ponadto zawarte w [pkt 155–157 Podręcznika i wytycznych dotyczących procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy z 1992 r.]”⁽²⁷⁰⁾.

Przykłady spraw, w których sądy i trybunały państw członkowskich orzekły, że osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową powinna zostać pozbawiona możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie tego, że jest odpowiedzialna za „poważne” przestępstwo o charakterze niepolitycznym, obejmują:

- wykorzystywanie seksualne nieletniej siostrzenicy⁽²⁷¹⁾,
- defraudacje na dużą skalę i przyjmowanie łapówek na bardzo wysoką kwotę⁽²⁷²⁾,

⁽²⁶⁷⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 52–55.

⁽²⁶⁸⁾ EASO, Wykluczenie: Wykluczenie: a. aArtykuły 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa, styczeń 2016 r.

⁽²⁶⁹⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 56.

⁽²⁷⁰⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 57.

⁽²⁷¹⁾ Rada ds. sporów dotyczących cudzoziemców (Belgia), decyzja z dnia 30 września 2008 r., nr 16.779, w szczególności pkt 3.2.

⁽²⁷²⁾ Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 30 grudnia 2009 r., 200902983/1/V1, NL:RVS:2009:BK8653, pkt 2.3.5 (w języku niderlandzkim).

- udział jako osoba pełniąca wysokie funkcje w spisku mającym na celu przeprowadzenie aktów terrorystycznych z użyciem przemocy ⁽²⁷³⁾,
- udział w przymusowym wcielaniu nieletnich powyżej piętnastego roku życia do szeregów Tygrysów Wyzwolenia Tamilskiego Ilamu (LTTE) ⁽²⁷⁴⁾.

Należy jednak podkreślić, że istotne jest nie tylko samo oznaczenie przestępstwa, ponieważ wszystkie okoliczności konkretnego przypadku muszą być wzięte pod uwagę, zanim będzie można stwierdzić, że dana osoba jest indywidualnie odpowiedzialna za „poważne” przestępstwo o charakterze niepolitycznym.

3.4.1.2. Przestępstwo o charakterze niepolitycznym

Nawet jeśli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową jest indywidualnie odpowiedzialna za „poważne przestępstwo”, art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona) ma zastosowanie tylko wtedy, gdy przestępstwo nie miało charakteru „niepolitycznego” i zostało popełnione poza państwem schronienia przed przyjęciem wnioskodawcy jako uchodźcy.

W QD (wersja przekształcona) nie zdefiniowano pojęcia „niepolityczny”, ale art. 12 ust. 2 lit. b) stanowi, że „szczególnie okrutne czyny, nawet jeśli zostały popełnione z rzekomo politycznych pobudek, można zakwalifikować jako poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym”. Jak już wspomniano, TSUE orzekł, że „akty o charakterze terrorystycznym, cechujące się przemocą wobec ludności cywilnej, nawet jeśli były popełnione z rzekomo politycznych pobudek, powinny zostać zakwalifikowane jako poważne przestępstwa o charakterze innym niż polityczny w rozumieniu [art. 12 ust. 2 lit. b) QD]” ⁽²⁷⁵⁾. Nie zawsze łatwo jest ocenić, czy poważne przestępstwo należy uznać za przestępstwo o charakterze *politycznym*. W tym przypadku pomocny może być „test przewagi”. UNHCR stwierdza, że „gdy nie występuje wyraźny i bezpośredni związek między przestępstwem i domniemanym celem politycznym lub gdy omawiany czyn jest nieproporcjonalny w stosunku do tego celu, uznaje się, że przeważa uzasadnienie niepolityczne” ⁽²⁷⁶⁾.

Aby ocenić, czy poważne przestępstwo nie ma charakteru politycznego, należy przeanalizować następujące kwestie:

- 1) czy przestępstwo jest połączone z walką o władzę polityczną w państwie (np. czyny podejmowane przez partię opozycyjną w celu zdobycia władzy)?
- 2) czy przestępstwo jest motywowane ideologią polityczną (np. czy czyn został popełniony dla celów osobistych czy wspólnych)?
- 3) czy istnieje ścisły związek między czynem i jego celem (np. czy można oczekiwać, że czyn pozwoli zrealizować cel polityczny)?

⁽²⁷³⁾ Wyższy Trybunał (UKUT), wyrok z 25 lipca 2013 r., AH (Algieria) przeciwko Secretary of State for the Home Department [2013] UKUT 382, pkt 100–102, podtrzymany w apelacji przez EWCA (UK), wyrok z dnia 14 października 2015 r., AH (Algieria) przeciwko Secretary of State for the Home Department [2015] EWCA Civ 1003.

⁽²⁷⁴⁾ Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 20 kwietnia 2017 r., M.K., skarga nr 12033163, pkt 12–15.

⁽²⁷⁵⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 81; TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 84.

⁽²⁷⁶⁾ Zob. UNHCR, Guidelines on International Protection No 3 [wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 3], 2003, tamże, przypis 32, pkt 15.

- 4) czy przestępstwo (środki) jest proporcjonalne w stosunku do zamierzonego celu politycznego (np. czy czyn skutkuje rozległymi stratami materialnymi lub osobowymi)? ⁽²⁷⁷⁾

Znaczenie czwartego pytania podkreślono w art. 12 ust. 2 lit. b), w którym mowa o szczególnie rażących przestępstwach. Stanowi on, że „[...] szczególnie okrutne czyny, nawet jeśli zostały popełnione z rzekomo politycznych pobudek, można zakwalifikować jako poważne zbrodnie o charakterze niepolitycznym”.

Jak określono w [sekcji 3.1.1](#), TSUE nie zdefiniował pojęcia „aktów o charakterze terrorystycznym”, ale w każdym przypadku należy rozważyć wszystkie okoliczności konkretnej sytuacji, zanim będzie można stwierdzić, że dana osoba podlega wykluczeniu na mocy którejkolwiek z podstaw wykluczenia określonych w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) ⁽²⁷⁸⁾.

Poza powyższym TSUE nie sprecyzował, w jakich okolicznościach dane przestępstwo jest uznawane za niepolityczne ⁽²⁷⁹⁾. Kryteria zostały jednak opracowane przez sądy i trybunały państw członkowskich. Na przykład niemiecki Federalny Sąd Administracyjny orzekł, że:

„Przy tym [ustalaniu, czy czyn nie jest polityczny] należy wziąć pod uwagę charakter przestępstwa, jak również motyw działania i cel, do którego ono zmierza. Przestępstwo nie ma charakteru politycznego, jeśli zostało popełnione przede wszystkim z innych powodów – na przykład z powodów osobistych lub dla zysku ([UNHCR *Podręcznik i wytyczne dotyczące procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy*, pkt 152]). Jeśli nie ma wyraźnego związku między przestępstwem a jego domniemanym celem politycznym lub jeśli popełniony czyn jest nieproporcjonalny do jego domniemanego celu politycznego, wówczas przeważają motyw niepolityczne i charakteryzują przestępstwo w całości jako niepolityczne (House of Lords, wyrok z dnia 22 maja 1996 r. – [1996] 2 All ER 865 – T. przeciwko Secretary of State for the Home Department [...]). Wprowadzając w życie art. 12 ust. 2 lit. b) ostatnie zdanie [QD], ustawodawca zakwalifikował na przykład szczególnie brutalne czyny jako poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym, nawet jeśli zostały one popełnione w dążeniu do celów przede wszystkim politycznych. Taka sytuacja będzie miała miejsce systematycznie w przypadku aktów przemocy, które są powszechnie uznawane za akty o charakterze „terrorystycznym” (zob. pkt 15 *Wytycznych UNHCR w sprawie ochrony międzynarodowej: Stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia: art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców z 1951 r.*, z dnia 4 września 2003 r. – HCR/GIP/03/05)” ⁽²⁸⁰⁾.

W wyroku byłej Izby Lordów, na który powołał się niemiecki federalny sąd administracyjny, większość stwierdziła, że jest bardzo mało prawdopodobne, aby pytanie o to, co stanowi przestępstwo o charakterze politycznym, doczekało się ostatecznej odpowiedzi. Niemniej jednak Izba Lordów przedstawiła następujący „opis idei”:

„Zbrodnia jest zbrodnią o charakterze politycznym w rozumieniu art. 1 ust. F lit. b) konwencji genewskiej wtedy i tylko wtedy, gdy: 1) została popełniona w [...] celu

⁽²⁷⁷⁾ Zob. Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie, 2017, s. 25.

⁽²⁷⁸⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 49. Zob. sekcja 1.5.

⁽²⁷⁹⁾ Należy jednak zwrócić uwagę na opinię rzecznika generalnego Mengozziego z dnia 1 czerwca 2010 r., sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, Republika Federalna Niemiec przeciwko B i D, EU:C:2010:302, pkt 54–57, w których zastosowano podejście UNHCR przy określaniu, czy dane przestępstwo ma charakter „niepolityczny”.

⁽²⁸⁰⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2009, BVerwG 10 C 24.08, tamże, przypis 106, pkt 42, tłumaczenie Federalnego Sądu Administracyjnego.

politycznym, to znaczy w celu obalenia, przewrotu lub zmiany rządu państwa lub skłonienia go do zmiany polityki; oraz 2) istnieje wystarczająco ścisły i bezpośredni związek pomiędzy zbrodnią a domniemanym celem politycznym. Przy ustalaniu, czy taki związek istnieje, sąd będzie miał na uwadze środki użyte do osiągnięcia celu politycznego i zwróci szczególną uwagę na to, czy zbrodnia była wymierzona w cel wojskowy lub rządowy, z jednej strony, czy w cel cywilny, z drugiej strony, i w każdym przypadku, czy mogła pociągnąć za sobą masowe zabijanie lub ranienie członków społeczeństwa”⁽²⁸¹⁾.

Należy zauważyć, że umowy o ekstradycję i inne akty międzynarodowe powszechnie określają, że pewne przestępstwa powinny być uważane za niemające charakteru politycznego dla celów ekstradycji lub wzajemnej pomocy prawnej. Takie postanowienia można znaleźć na przykład w Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi⁽²⁸²⁾ oraz w Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu finansowania terroryzmu⁽²⁸³⁾. Umowy o ekstradycję zawierające takie postanowienia zastrzegają jednak również, że nie nakładają one zobowiązania do wykonania ekstradycji lub do udzielenia wzajemnej pomocy prawnej w wypadku, gdy:

„strona wezwana ma istotne powody aby przypuszczać, że wniosek o ekstradycję [...] lub o wzajemną pomoc prawną odnośnie do takich przestępstw został złożony w celu ścigania lub karania osoby z powodu jej rasy, religii, narodowości, pochodzenia etnicznego lub opinii politycznych lub gdy zastosowanie się do wniosku spowodowałoby uszczerbek w sytuacji danej osoby ze względu na którykolwiek z tych powodów”⁽²⁸⁴⁾.

W opinii UNHCR uznanie przestępstwa za niepolityczne w traktatach ekstradycyjnych jest „istotne” dla oceny, czy dane przestępstwo nie ma charakteru politycznego w rozumieniu art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, niemniej jednak powinno być rozważane „w świetle wszystkich istotnych czynników”⁽²⁸⁵⁾. Byłoby to zgodne z uwagą TSUE w sprawie B i D, zgodnie z którą nie ma bezpośredniego związku między celami realizowanymi przez akty prawne UE dotyczące środków zwalczania terroryzmu a celami realizowanymi przez QD⁽²⁸⁶⁾. W związku z tym, jak stwierdził rzecznik generalny Mengozzi w swojej opinii w tej sprawie:

„[...] okoliczność, iż przestępstwo uważa się za mające charakter inny niż polityczny w umowie o ekstradycję – chociaż ma znaczenie – nie jest sama w sobie rozstrzygająca dla dokonania oceny na podstawie art. 1 ust. F lit. b) konwencji genewskiej z 1951 r. i w konsekwencji nie powinna być rozstrzygająca również na podstawie [QD]”⁽²⁸⁷⁾.

Podsumowując, znamiona przestępstwa politycznego zostały przedstawione na poniższym rys. 6.

⁽²⁸¹⁾ Izba Lordów (UK), wyrok z dnia 22 maja 1996 r., T. przeciwko Immigration Officer [1996] UKHL 8. Zob. również, Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), 2011, A. S. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, 4 Azs 60/2007-136, tamże, przypis 160 (w języku czeskim), w którym sąd podkreślił znaczenie oceny, czy domniemane przestępstwo nie jest w rzeczywistości przestępstwem o charakterze politycznym, które w demokratycznym kraju nie byłoby w ogóle karane jako przestępstwo ze względu na fakt, że w rzeczywistości było to zgodne z prawem wykonywanie podstawowych praw skarżącego.

⁽²⁸²⁾ Rada Europy, Konwencja o zapobieganiu terroryzmowi, ETS nr 196 z dnia 16 maja 2005 r. (wejście w życie: 1 czerwca 2007 r.), art. 20.

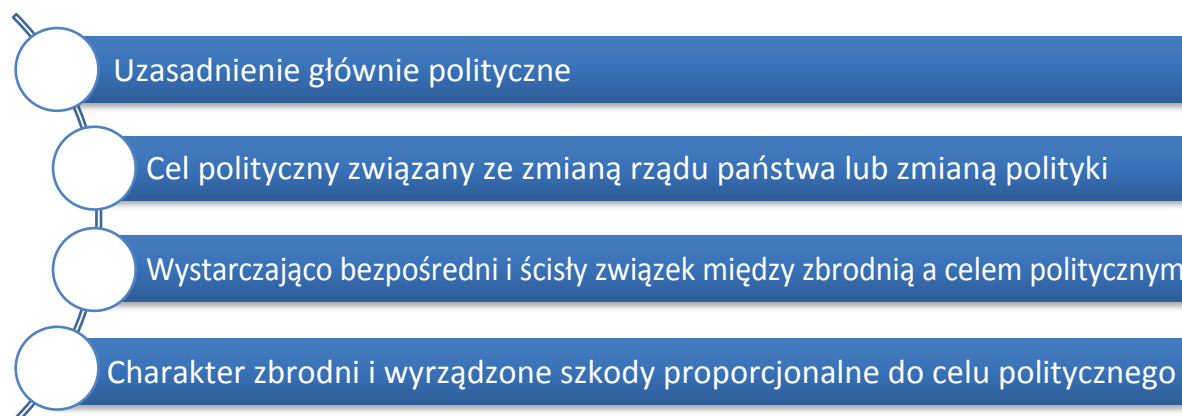
⁽²⁸³⁾ Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, tamże, przypis 116, art. 14.

⁽²⁸⁴⁾ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, tamże, przypis 279, art. 21 ust. 1; Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, tamże, przypis 116, art. 15.

⁽²⁸⁵⁾ UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 42.

⁽²⁸⁶⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 89. Zob. dalej sekcja 3.1.1.

⁽²⁸⁷⁾ Opinia rzecznika generalnego Mengozziego, 2010, Republika Federalna Niemiec przeciwko B i D, tamże, przypis 279.

Rysunek 6: Znamiona przestępstwa politycznego

Na przykład w sprawie Tamil X członkowie oddziału wojskowego LTTE celowo i nielegalnie zatopili własny statek towarowy, który przewoził do Sri Lanki amunicję do wykorzystania przez LTTE. Sąd Najwyższy Nowej Zelandii orzekł, że chociaż nie było sporu co do tego, że oddział LTTE popełnił „poważne przestępstwo”, ewentualne wsparcie udzielone przez wnoszącego odwołanie w popełnieniu tego przestępstwa nie może stanowić podstawy do jego wykluczenia, ponieważ przestępstwo miało charakter polityczny. Nawet jeśli przestępstwo zostało popełnione, aby zapobiec przejęciu statku przez władze indyjskie, nie było ono zbyt odbiegające od celu podróży – chodziło o zabezpieczenie celów politycznych LTTE poprzez wspieranie jego potencjału zbrojnego na Sri Lance. Pomimo tego, że zatopienie zagroziło życiu marynarzy znajdujących się na pokładach pobliskich statków indyjskiej marynarki wojennej i straży przybrzeżnej, „nie można go utożsamiać z masową przemocą wobec cywilów, co sprawiłoby, że związek między przestępczym zachowaniem a jakimkolwiek ogólnym celem politycznym byłby zbyt odległy”. Zatem zapobieganie przejęciu amunicji przez „władze indyjskie niesympatyzujące z Tamilskimi Tygrysami” należy postrzegać jako „wystarczająco związane z celami politycznymi, aby znalazły się w ich zakresie” ⁽²⁸⁸⁾.

W przeciwieństwie do tego UKUT orzekł w sprawie AAS, że chociaż porwanie cywilnego samolotu przez wnoszących odwołanie było poważnym przestępstwem, które miało cel polityczny, a mianowicie ucieczkę przed prześladowaniami politycznymi w Afganistanie ⁽²⁸⁹⁾, to jednak porwanie to było zbyt odległe lub nieproporcjonalne do wspomnianego celu politycznego. Wynika to z faktu, że:

„na pokładzie samolotu znajdowała się całkowicie niewinna załoga i około stu pasażerów niezwiązanych z wnoszącymi odwołanie lub ich rodzinami. [Ponadto] ze względu na swój charakter porwanie było wydarzeniem chaotycznym i niepewnym, a [...] poprzez wniesienie broni na pokład samolotu mogło wiązać się co najmniej z ryzykiem odniesienia obrażeń przez członków społeczeństwa. [...] Porwanie stanowiło poważne przestępstwo [...], które wywołało ogromny strach i niepokój u niewinnych pasażerów, którzy zostali zatrzymani na znaczny czas. Ponadto [...] rozsądne osoby znajdujące się w sytuacji podobnego ryzyka [prześladowań politycznych ze strony talibów] i posiadające te same cechy [co wnoszący odwołanie] nie porwałyby samolotu [lecz wybrałyby alternatywny sposób ucieczki]” ⁽²⁹⁰⁾.

⁽²⁸⁸⁾ Sąd Najwyższy (Nowa Zelandia), wyrok z dnia 27 sierpnia 2010 r., *The Attorney General (Minister of Immigration) przeciwko Tamil X and Refugee Status Appeals Authority*, [2010] NZSC 107, pkt 81–100.

⁽²⁸⁹⁾ UKUT, 2019, AAS i inni, tamże, przypis 162, pkt 118–119.

⁽²⁹⁰⁾ UKUT, 2019, AAS i inni, tamże, przypis 162, pkt 120–122.

3.4.1.3. Możliwość zastosowania art. 12 ust. 2 lit. b) do czynów, które nie są zabronione na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego, jeżeli zostały popełnione w kontekście konfliktu zbrojnego

W **międzynarodowych konfliktach zbrojnych** członkowie sił zbrojnych strony konfliktu (poza personelem medycznym i kapelanami) są „kombatantami”, którzy zgodnie z międzynarodowym prawem humanitarnym mają prawo do bezpośredniego udziału w działaniach wojennych⁽²⁹¹⁾. Oznacza to, że jeśli zostaną schwytani, nie mogą być ścigani za czyny, które są dozwolone przez międzynarodowe prawo humanitarne – w tym za zabijanie wrogich kombatantów lub niszczenie uzasadnionych i współmiernych celów wojskowych – nawet jeśli w czasie pokoju czyny te stanowiłyby poważne przestępstwo. Z tych samych powodów **były kombatant** nie może być wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) na tej podstawie, że popełnił takie czyny, będąc kombatantem.

W przypadku **niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych** sytuacja jest inna. Chociaż na podstawie międzynarodowego prawa humanitarnego nakłada się obowiązki prawne na wszystkie strony takiego konfliktu – w tym na rebelianckie grupy zbrojne – nie nadaje im żadnego szczególnego statusu prawnego⁽²⁹²⁾. Zatem nawet jeśli rebeliancka grupa zbrojna przestrzega swoich zobowiązań wynikających z międzynarodowego prawa humanitarnego, nic nie stoi na przeszkodzie, aby państwo, na którego terytorium toczy się konflikt, ścigało członków grupy za ich czyny związane z konfliktem. W tym kontekście należy zauważyć, że art. 6 ust. 5 protokołu dodatkowego II zachęca do powściągliwości oskarżycieli, stanowiąc, że „po zakończeniu działań zbrojnych władze sprawujące rządy dołożą starań, by objąć możliwie szeroką amnestią osoby, które uczestniczyły w konflikcie zbrojnym [...]”⁽²⁹³⁾.

Zasadniczo zatem nie ma przeszkód, aby państwa członkowskie uznały, że czyn popełniony w niemiędzynarodowym konflikcie zbrojnym stanowi „poważne przestępstwo” w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona), nawet jeśli czyn ten nie był zakazany na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego. Jeśli jednak czyn pozostaje proporcjonalny do swoich celów, jest mało prawdopodobne, by spełniał warunek wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b), czyli był „niepolityczny”.

Na przykład niemiecki Federalny Sąd Administracyjny orzekł, że proporcjonalność czynu popełnionego w niemiędzynarodowym konflikcie zbrojnym powinna być oceniana w świetle norm międzynarodowego prawa humanitarnego. Stwierdził zatem, że o ile czyn nie był zbrodnią wojenną, art. 12 ust. 2 lit. b) z zasady nie miałby zastosowania⁽²⁹⁴⁾. Francuska komisja odwoławcza ds. uchodźców (Commission des recours des réfugiés) przyjęła to samo podejście w przypadku czeczeńskiego bojownika, który nie został uznany za wykluczonego na mocy art. 1 ust. F ust. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźcy. Komisja stwierdziła, że stało się tak, ponieważ czyny, których dokonał przeciwko rosyjskim siłom zbrojnym, nie naruszały

⁽²⁹¹⁾ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.), art. 43 ust. 2. Należy zauważyć, że ludność cywilna może również posiadać status kombatanta w wyjątkowej sytuacji *poboru powszechnego*: zob. art. 2 regulaminu haskiego załączonego do Konwencji (IV) dotyczącej praw i zwyczajów wojny lądowej i jej załącznika: Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej, 18 października 1907 r. (wejście w życie: 26 stycznia 1910 r.); GC (I), tamże, przypis 167, art. 13 ust 6; GC (III), tamże, przypis 167, art. 4A ust. 6.

⁽²⁹²⁾ Zob. ostatni akapit wspólnego art. 3.

⁽²⁹³⁾ MKCK stwierdza, że celem art. 6 ust. 5 protokołu dodatkowego II jest „zachęcanie do gestów pojednania, które mogą przyczynić się do przywrócenia normalnych stosunków w życiu narodu, który został podzielony”. Zob. MKCK, *Komentarz do protokołów dodatkowych z dnia 8 czerwca 1977 r. do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r.* (MKCK, 1987), s. 1402, notatka dodatkowa 4618 [wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: *Komentarz do protokołu dodatkowego I i Komentarz do protokołu dodatkowego II*].

⁽²⁹⁴⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2009, BVerwG 10 C 24.08, tamże, przypis 106, pkt 43.

międzynarodowego prawa humanitarnego i miały uzasadnione cele, ponieważ „można uznać, że [...] bronił narodu czecheńskiego i własnej rodziny”⁽²⁹⁵⁾.

3.4.2. Terytorialny i czasowy zakres zastosowania art. 12 ust. 2 lit. b)

Jeśli osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej zostanie uznana za indywidualnie odpowiedzialną za poważne przestępstwo o charakterze innym niż politycznym, art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona) stanowi, że jest ona wyłączona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, jeśli, i tylko jeśli, przestępstwo to zostało popełnione „**poza państwem, które [ją] przyjęło, zanim został[a] przyjęt[a] jako uchodźca**, czyli zanim wydano [jej] zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy”.

Członkowie sądów i trybunałów powinni być świadomi, że art. 12 ust. 2 lit. b) jest jedynym przepisem art. 12 ust. 2 zawierającym ograniczenie terytorialne i czasowe.

Należy zauważyć, że art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, której odpowiada art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona), stanowi jedynie, że przedmiotowe przestępstwo musi zostać popełnione poza państwem schronienia „zanim [obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec] [...] został przyjęty jako uchodźca”, nie dodając, że oznacza to „zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy”. Należy również zauważyć, że UNHCR uważa, że sformułowanie „czyli zanim wydano mu zezwolenie na pobyt” jest niezgodne z art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁽²⁹⁶⁾.

W art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona) wyraźnie dodaje się, że „zanim [...] został przyjęty jako uchodźca” oznacza „zanim wydano mu zezwolenie na pobyt na podstawie nadanego statusu uchodźcy”. Wydaje się więc, że dana osoba musi być wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, jeśli istnieją poważne podstawy, by sądzić, że popełniła ona poważne przestępstwo o charakterze innym niż polityczne poza granicami danego państwa członkowskiego, oczekując na decyzję w sprawie swojego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej lub nawet po podjęciu przez to państwo członkowskie decyzji o przyznaniu statusu uchodźcy. Byłoby to jednak możliwe tylko wtedy, gdyby zainteresowanej osobie nie wydano jeszcze zezwolenia na pobyt w oparciu o przyznanie statusu uchodźcy. Wydaje się zatem, że art. 12 ust. 2 lit. b) obejmuje swoim zakresem sytuację, w której po uznaniu przez państwo członkowskie, że daną osobę można zakwalifikować jako uchodźcę, i przyznaniu jej w związku z tym statusu uchodźcy na mocy art. 13 QD (wersja przekształcona), osoba ta popełnia poważne przestępstwo o charakterze innym niż polityczne poza tym państwem członkowskim, zanim zostanie jej przyznane zezwolenie na pobyt na mocy art. 24 ust. 1 QD (wersja przekształcona). W takiej sytuacji państwo członkowskie byłoby zobowiązane na mocy art. 14 ust. 3 lit. a) QD (wersja przekształcona) do pozbawienia danej osoby statusu uchodźcy, uzasadniając to tym, że jest ona „wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy zgodnie z art. 12”⁽²⁹⁷⁾.

⁽²⁹⁵⁾ Komisja odwoławcza ds. uchodźców (Commission des recours des réfugiés, Francja), decyzja z dnia 25 stycznia 2007 r., M S, wniosek nr 552944, w Krajowym Sądzie ds. Prawa Azylowego, *Contentieux des réfugiés, Jurisprudence du Conseil d'Etat et de la Cour nationale du droit d'asile, Année 2007, 2008*, s. 99–100 (tłumaczenie nieoficjalne).

⁽²⁹⁶⁾ UNHCR, *Annotated Comments on the EC Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004* [Komentarze z uwagami do dyrektywy Rady WE 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r.], 28 stycznia 2005 r., str. 27.

⁽²⁹⁷⁾ Bardziej ogólne informacje na temat art. 14 QD (wersja przekształcona), zob. EASO, *Zakończenie ochrony międzynarodowej: art. 11, 14, 16 i 19 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE)* – analiza sądowa, tamże, przypis 5.

3.5. Czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 12 ust. 2 lit. c))

Art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona) ustanawia następującą podstawę wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy.

Art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona)

2. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

[...]

c) jest winny czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych określonymi w preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych.

Art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona) uzupełnia brzmienie art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, który sam nie wymienia Karty Narodów Zjednoczonych ⁽²⁹⁸⁾.

W przeciwieństwie do art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona) art. 12 ust. 2 lit. c) nie jest ograniczony ani czasowo, ani terytorialnie. Dlatego też ma on zastosowanie do czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, popełnionych zarówno w kraju schronienia, jak i **poza** nim, **przed** przyjęciem danej osoby jako uchodźcy **lub po** przyjęciu danej osoby jako uchodźcy.

3.5.1. Charakterystyka prawna czynów wchodzących w zakres art. 12 ust. 2 lit. c)

Wyrażenie „czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych” wywodzi się z kwalifikacji prawa do azylu zawartej w art. 14 ust. 2 Powszechnej deklaracji praw człowieka z 1948 r. ⁽²⁹⁹⁾

Art. 14 Powszechnej deklaracji praw człowieka

- 1) Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innym kraju w razie prześladowania.
- 2) Nie można powoływać się na to prawo w przypadku ścigania wszczętego rzeczywiście z powodu popełnienia przestępstwa pospolitego lub **czynu sprzecznego z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych** (wyróżnienie dodane).

⁽²⁹⁸⁾ Karta Narodów Zjednoczonych, San Francisco, 1945 r.

⁽²⁹⁹⁾ Zgromadzenie Ogólne ONZ, Powszechna deklaracja praw człowieka, 11 grudnia 1948 r., A/RES/217 (III) A. Zob. Kapferer, S., „Article 14(2) of the Universal Declaration of Human Rights and Exclusion from International Refugee Protection” [w:] *Refugee Survey Quarterly* (2008), s. 53–75.

Użycie słowa „ściganie” w art. 14 ust. 2 Powszechnej deklaracji praw człowieka oznacza, że dla celów tego artykułu „czyny sprzeczne z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych” ograniczają się do czynów przestępczych. Zakres stosowania art. 1 ust. F lit c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców i art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona) nie jest jednak koniecznym ograniczony w podobny sposób. Jest tak niezależnie od tego, że – jak już zauważono – TSUE orzekł, iż wszystkie trzy podstawy wykluczenia określone w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) są skonstruowane wokół pojęcia poważnego „przestępstwa”⁽³⁰⁰⁾. Zatem, o ile jasne jest, że czyny objęte zakresem art. 12 ust. 2 lit. c) muszą być porównywalnej wagi do przestępstw objętych zakresem art. 12 ust. 2 lit. a) i b)⁽³⁰¹⁾, o tyle ogólnie przyjmuje się, że nie muszą one być czynami przestępczymi⁽³⁰²⁾ i że wnioskodawca nie musi być ścigany z powodu tego czynu. Również UNHCR, zakładając, że czyny sprzeczne z celami ONZ muszą mieć charakter przestępczy, nie wyklucza, że czyny, które nie stanowią przestępstw, mogą wchodzić w zakres art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁽³⁰³⁾.

3.5.2. Zakres przedmiotowy art. 12 ust. 2 lit. c)

W motywie 31 QD (wersja przekształcona) jest mowa o „czynach sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych”.

Motyw 31 QD (wersja przekształcona)

Działania sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych zostały wymienione w preambule oraz w art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych i są między innymi odzwierciedlone w rezolucjach Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących środków zwalczania terroryzmu, w których stwierdza się, że „działania, metody i praktyki terrorystyczne są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych” i że „świadome finansowanie, planowanie oraz stymulowanie działań terrorystycznych jest także sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych”.

Do tej pory TSUE zajmował się kwestią stosowania art. 12 ust. 2 lit. c) jedynie w kontekście terroryzmu, który z tego względu zostanie omówiony w pierwszej kolejności (zob. sekcja 3.5.2.1). Biorąc jednak pod uwagę szeroki zakres celów i zasad ONZ określonych w preambule i w art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych⁽³⁰⁴⁾, wyraźnie widać, że w zakres art. 12 ust. 2 lit. c) mogą wchodzić nie tylko czyny mieszczące się w pojęciu terroryzmu. Szczególne cechy czynów sprzecznych z celami i zasadami ONZ, ustalone przez sądy i trybunały państw członkowskich, omówiono odpowiednio w sekcji 3.5.2.2.

⁽³⁰⁰⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 46.

⁽³⁰¹⁾ Zob. np. Sąd Najwyższy (UK), 2012, Al-Sirri, tamże, przypis 153, pkt 13; UKUT, 2013, AH (Algieria), tamże, przypis 273, pkt 86; TSUE, 2018, K. i H.F., tamże, przypis 8, pkt 46, stwierdzając, że „zbrodnie i inne czyny, o których mowa w [...] art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), poważnie naruszają podstawowe wartości, takie jak poszanowanie godności osoby ludzkiej i praw człowieka, na których [...] opiera się Unia, a także pokój, który Unia ma na celu wspierać”. W sprawie Al-Sirri istotne fakty obejmowały podejrzenie o spisek w celu zabójstwa afgańskiego generała oraz podejrzenie o udział w zbrojnych atakach na siły ONZ w Afganistanie. W sprawie AH istotne fakty obejmowały podejrzenie o udział w zamachu bombowym na lotnisku.

⁽³⁰²⁾ Zob. np. Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 19 listopada 2013 r., BVerwG 10 C 26.12, DE:BVerwG:2013:191113U10C26.12.0, pkt 15, dotyczący terroryzmu; Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 29 marca 2011 r., J.S.A. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, 6 Azs 40/2010-70, pkt 33 dotyczący współpracy z kubańskimi siłami bezpieczeństwa (w języku czeskim); Immigration Appeal Tribunal (UK), wyrok z dnia 7 maja 2004 r., KK (art. 1 ust. F lit. c) [2004] UKIAT 101, pkt 88, dotyczący terroryzmu; UKUT, wyrok z 2 marca 2016 r., Hany Youssef przeciwko Secretary of State for the Home Department [2016] UKUT 00137 (IAC), pkt 20, dotyczący terroryzmu, podtrzymany przez Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (EWCA), wyrok z 26 kwietnia 2018 r., Hany El-Sayed El-Sebat Youssef i N2 przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 933, pkt 68–77.

⁽³⁰³⁾ Zob. UNHCR, interwencja UNHCR przed Sądem Najwyższym Zjednoczonego Królestwa w sprawach Yasser al-Sirri (wnoszący odwołanie) przeciwko Secretary of State for the Home Department (pozwany) i DD (Afganistan) (wnoszący odwołanie) przeciwko Secretary of State for the Home Department (pozwany), 23 marca 2012 r., pkt 17.

⁽³⁰⁴⁾ Zob. załącznik C: Wybrane właściwe międzynarodowe przepisy prawne dla tekstu tego przepisu.

3.5.2.1. Terroryzm jako akt sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych

W niniejszej sekcji założono, że czytelnik jest już zaznajomiony z treścią sekcji 3.1.1, w której przedstawiono różne istotne kwestie dotyczące „terroryzmu” w kontekście wykluczenia, i nie ma potrzeby ich tutaj powtarzać.

Jak wspomniano, dotychczasowe orzecznictwo TSUE dotyczyło stosowania art. 12 ust. 2 lit. c) jedynie w kontekście terroryzmu. W sprawie B i D Trybunał orzekł, że z rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1373 (2001) ⁽³⁰⁵⁾ i 1377 (2001) ⁽³⁰⁶⁾ jasno wynika, iż **„międzynarodowe akty terrorystyczne** generalnie i niezależnie od udziału państwa, są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych” ⁽³⁰⁷⁾. W sprawie Lounani TSUE orzekł, że z rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1377 (2001) wynika ponadto, iż **„finansowanie, planowanie i przygotowywanie, jak również każda inna forma wspierania aktów międzynarodowego terroryzmu”** są również czynami sprzecznymi z celami i zasadami ONZ ⁽³⁰⁸⁾. Ponadto z rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1624 (2005) ⁽³⁰⁹⁾ można wywnioskować, że:

„czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych nie ograniczają się do »aktów, metod i praktyk terrorystycznych«. W rezolucji tej Rada Bezpieczeństwa wezwała bowiem państwa członkowskie do zwalczania terroryzmu zgodnie z ich wynikającymi z prawa międzynarodowego zobowiązaniami do pozbawiania azylu oraz pociągania do odpowiedzialności »każdego, kto wspiera, ułatwia finansowanie, planowanie, przygotowywanie lub popełnianie aktów terrorystycznych, uczestniczy w nich lub zamierza uczestniczyć bądź daje schronienie ich sprawcom«. Ponadto [...] Rada Bezpieczeństwa wzywa wszystkie państwa członkowskie do odmowy azylu osobom, w stosunku do których posiadają one wiarygodne i poważne informacje, według których istnieją poważne podstawy pozwalające sądzić, że osoby te są winne podżegania do popełnienia aktów terrorystycznych.

Wynika stąd, że pojęcia »czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych«, o którym mowa w art. 1 F lit. c) konwencji genewskiej oraz w art. 12 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2004/83, nie można interpretować jako ograniczającego się do aktów terrorystycznych określonych w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa (zwanym dalej »aktami terrorystycznymi«)” ⁽³¹⁰⁾.

TSUE zauważył w odniesieniu do sprawy w postępowaniu głównym w sprawie Lounani, że rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 2178 (2014) ⁽³¹¹⁾ dotyczy zjawiska zagranicznych bojowników terrorystycznych, czyli „osób, które podróżują do państwa innego niż ich państwa zamieszkania lub obywatelstwa w celu popełnienia, zaplanowania lub przygotowania [...] aktów terrorystycznych” ⁽³¹²⁾. W rezolucji tej wyrażono zaniepokojenie „międzynarodowy[mi] sieci[ami] tworzony[mi] przez grupy terrorystyczne umożliwiają[ce] im

⁽³⁰⁵⁾ Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja 1373 (2001), tamże, przypis 127.

⁽³⁰⁶⁾ Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja 1377 (2001) (12 listopada 2001 r.) UN Doc S/RES/1377(2001).

⁽³⁰⁷⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 83 (wyróżnienie dodane). Zob. również pkt 84, w którym zauważono, że przedmiotowe akty terrorystyczne miały „wymiar międzynarodowy”.

⁽³⁰⁸⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 46.

⁽³⁰⁹⁾ Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja 1624 (2005) (14 września 2005 r.) UN Doc S/RES/1624(2005).

⁽³¹⁰⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 47 i 48.

⁽³¹¹⁾ Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja 2178 (2014) (24 września 2014 r.) UNSC Doc S/RES/2178(2014).

⁽³¹²⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 67.

przemieszczanie się między państwami członkowskimi bojowników wszelkich narodowości, jak też przemieszczanie potrzebnych im środków.”⁽³¹³⁾. Ponadto wzywa państwa do przyjęcia różnych środków zaradczych, w tym do przeciwdziałania i eliminacji działań polegających na:

„rekrutowaniu, organizowaniu, transportowaniu lub wyposażaniu osób podróżujących do państwa innego aniżeli państwo, w którym zamieszkują lub którego obywatelstwo posiadają, w zamiarze popełnienia, planowania, przygotowywania aktu terrorystycznego lub udziału w nim”⁽³¹⁴⁾.

W związku z tym, nawet jeżeli osoba ubiegająca się o ochronę międzynarodową nie podlegała ani w inny sposób nie uczestniczyła w międzynarodowym akcie terrorystycznym, będzie ona objęta zakresem stosowania art. 12 ust. 2 lit. c), jeżeli istnieją poważne powody, aby sądzić, że podlegała do popełnienia aktu terrorystycznego lub w inny sposób uczestniczyła w jego popełnieniu⁽³¹⁵⁾.

TSUE podkreślił zarówno w sprawie B i D, jak i Lounani, że przedmiotowe akty terroryzmu miały **wymiar międzynarodowy**, który przyczynił się do objęcia tych aktów zakresem stosowania art. 12 ust. 2 lit. c)⁽³¹⁶⁾. W przeciwieństwie do zachowań terrorystycznych objętych zakresem art. 12 ust. 2 lit. b), w odniesieniu do których TSUE nie poczynił takiej uwagi⁽³¹⁷⁾. W sprawie Lounani TSUE zauważył zatem, że przy ustalaniu, czy skarżący w postępowaniu głównym został wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 lit. c), należy wziąć pod uwagę m.in. następujące czynniki:

„należy zauważyć, że w postanowieniu odsyłającym wskazano, iż M. Lounani był członkiem kierownictwa międzynarodowej grupy terrorystycznej, której nazwa w dniu 10 października 2002 r. została umieszczona w prowadzonym przez Organizację Narodów Zjednoczonych wykazie osób i podmiotów objętych sankcjami i która do dzisiaj tam widnieje. Działalność M. Lounaniego, polegająca na udzielaniu wsparcia logistycznego działaniom tej grupy, ma wymiar międzynarodowy, jako że był on zaangażowany w podrabianie paszportów i pomagał ochotnikom chcącym dostać się do Iraku”⁽³¹⁸⁾.

Francuska Rada Stanu postanowiła, że:

„jeżeli akty o charakterze terrorystycznym mogą wchodzić w zakres art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, to akty terrorystyczne o **zasięgu międzynarodowym pod względem powagi, wpływu na sytuację międzynarodową oraz konsekwencji dla pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego** mogą również stanowić czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych w rozumieniu art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców”⁽³¹⁹⁾.

W omawianej sprawie sąd niższej instancji, którego wyrok został zaskarżony, uznał, że istniały poważne podstawy, aby sądzić, że skarżący dopuścił się czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych w rozumieniu art. 1 ust. F lit. c) Konwencji

⁽³¹³⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 67.

⁽³¹⁴⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 68 i 69.

⁽³¹⁵⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 70.

⁽³¹⁶⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 84; TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 74.

⁽³¹⁷⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 81.

⁽³¹⁸⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 74.

⁽³¹⁹⁾ Conseil d'État (Rada Stanu, Francja), wyrok z dnia 11 kwietnia 2018 r., M.A., skarga nr 402242, FR:CECHR:2018:402242.20180411 (streszczenie w języku angielskim), pkt 2, nieoficjalne tłumaczenie na potrzeby niniejszej analizy sądowej (wyróżnienie dodane).

dotyczącej statusu uchodźców. Sąd niższej instancji stwierdził, że skarżący został oskarżony o popełnienie przestępstw w związku z aktem przemocy Partii Pracujących Kurdystanu (PKK), podczas którego obrzucono koktajlami Mołotowa siedzibę tureckiego stowarzyszenia kulturalnego we Francji. Ustalił również, że akt ten został zakwalifikowany przez prokuratora jako terrorystyczny i był częścią serii aktów przemocy dokonanych w Europie przez PKK, którą UE uznała za organizację terrorystyczną. Rada Stanu uchyliliła jednak decyzję sądu niższej instancji, uzasadniając to tym, że nie dokonał on oceny wagi przedmiotowego czynu w odniesieniu do jego wymiaru międzynarodowego ⁽³²⁰⁾.

Jak omówiono poniżej, powszechnie przyjmuje się, że **wszystkie** czyny sprzeczne z celami i zasadami ONZ – nie tylko te mieszczące się w pojęciu terroryzmu – wymagają wymiaru międzynarodowego.

3.5.2.2. Przykłady czynów sprzecznych z celami i zasadami ONZ

Ogólnie przyjmuje się, że czyn naruszający cele i zasady ONZ musi mieć wystarczającą wagę i międzynarodowy wpływ, aby wchodzić w zakres art. 12 ust. 2 lit. c). UNHCR ujął to w następujący sposób:

„Zasady i cele Organizacji Narodów Zjednoczonych znajdują odzwierciedlenie na wiele sposobów, na przykład w wielostronnych konwencjach przyjętych pod egidą Zgromadzenia Ogólnego ONZ oraz w rezolucjach Rady Bezpieczeństwa. Zrównanie wszelkich działań sprzecznych z takimi aktami jako podlegających [art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] byłoby jednak niezgodne z przedmiotem i celem tego postanowienia. Wydaje się raczej, że art. 1 ust. F lit. c) ma zastosowanie jedynie do czynów, które w sposób zasadniczy naruszają zasady i cele Organizacji Narodów Zjednoczonych. **Art. 1 ust. F lit. c) jest więc uruchamiany tylko w ekstremalnych okolicznościach przez działalność, która atakuje samą podstawę współistnienia społeczności międzynarodowej pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Kluczowe słowa w art. 1 ust. F lit. c) – czyny sprzeczne z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych – należy zatem rozumieć w sposób restrykcyjny i ograniczyć ich stosownie do sytuacji, w których czyn i jego konsekwencje osiągają wysoki próg. Próg ten należy zdefiniować pod kątem powagi danego czynu, sposobu jego zorganizowania, jego międzynarodowego oddziaływania i długoterminowych celów oraz skutków jakie wywiera na pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe. W związku z tym przestępstwa, które mogą mieć wpływ na pokój międzynarodowy, bezpieczeństwo międzynarodowe i pokojowe stosunki między państwami, wchodziłyby w zakres stosowania tej klauzuli, tak jak poważne i ciągłe naruszenia praw człowieka”** ⁽³²¹⁾.

Krótko mówiąc, według UNHCR:

„Art. 1 ust. F lit. c) [Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] jest uruchamiany tylko w ekstremalnych okolicznościach przez działalność, która atakuje samą podstawę współistnienia społeczności międzynarodowej. Działania takie muszą mieć wymiar

⁽³²⁰⁾ Conseil d'État (Rada Stanu, Francja), wyrok z dnia 11 kwietnia 2018 r., M.A., skarga nr 402242, FR:CECHR:2018:402242.20180411 (streszczenie w języku angielskim), pkt 1–3, nieoficjalne tłumaczenie na potrzeby niniejszej analizy sądowej.

⁽³²¹⁾ UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 47 (wyróżnienie dodane).

międzynarodowy. W tej kategorii mieszczą się przestępstwa, które mogą naruszyć międzynarodowy pokój, bezpieczeństwo i pokojowe stosunki między państwami, jak również powodować poważne i trwałe naruszenia praw człowieka”⁽³²²⁾.

Sądy i trybunały państw członkowskich przyjęły zasadniczo takie samo podejście, choć czasami różniły się w kwestii niektórych szczegółów.

Na przykład podejście UNHCR wyraźnie poparły Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa⁽³²³⁾ oraz francuski Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego⁽³²⁴⁾, po zajęciu podobnego stanowiska przez francuską Radę Stanu⁽³²⁵⁾.

Czeski Sąd Naczelny, powołując się między innymi na przełomowe orzeczenie kanadyjskiego Sądu Najwyższego w sprawie Pushpanathan⁽³²⁶⁾, uważa, że działania sprzeczne z celami i zasadami ONZ obejmują: (i) czyny, które zostały wyraźnie określone jako takie przez ONZ; oraz (ii) czyny, które stanowią wystarczająco poważne i stałe naruszenie praw człowieka, by uznać je za prześladowanie⁽³²⁷⁾. W wyroku czeskiego sądu fakty te obejmowały współpracę z kubańskimi służbami bezpieczeństwa i przekazywanie im informacji o działaniach innych obywateli kubańskich mieszkających za granicą, zwłaszcza o ich kontaktach z osobami pochodzącymi z krajów „zachodnich” lub o ich zamiarach wyjazdu (lub emigracji) na Zachód. W sprawie Pushpanathan kanadyjski Sąd Najwyższy orzekł podobnie, rozstrzygając, czy handel środkami odurzającymi jest sprzeczny z celami i zasadami ONZ.

Jeśli chodzi o **czyny wyraźnie określone jako sprzeczne z celami i zasadami ONZ**, kanadyjski Sąd Najwyższy orzekł:

„[...] jeśli w powszechnie przyjętej umowie międzynarodowej lub rezolucji Organizacji Narodów Zjednoczonych wyraźnie stwierdza się, że popełnienie pewnych czynów jest sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, to istnieje wyraźna przesłanka, że czyny te będą objęte zakresem art. 1 ust. F lit. c). *Deklaracja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem* (GA Res. 47/133, 18 grudnia 1992 r., art. 1 ust. 1), *Deklaracja w sprawie ochrony wszystkich osób przed torturami oraz innym okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem albo karaniem* (GA Res. 3452 (XXX), 9 grudnia 1975 r., art. 2) oraz Deklaracja uzupełniająca *Deklarację w sprawie środków na rzecz eliminacji terroryzmu międzynarodowego* z 1994 r. (GA Res. 51/210, 16 stycznia 1997 r., załącznik, art. 2), wszystkie przedstawiają czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jeśli takie deklaracje lub rezolucje stanowią rozsądny konsensus społeczności międzynarodowej, wówczas takie określenie powinno być uważane za rozstrzygające”.

⁽³²²⁾ UNHCR, Guidelines on International Protection No 13 [Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 13], tamże, przypis 70, pkt 17.

⁽³²³⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2012, Al-Sirri, tamże, przypis 153, pkt 14 i 38.

⁽³²⁴⁾ Zob. Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 25 czerwca 2019 r., Wielka Izba, Mme I, skarga nr 180287385, pkt 9–12 oraz z dnia 30 sierpnia 2019 r., M.A., skarga nr 18052314, pkt 6–9. Obie sprawy dotyczyły nigeryjskich beneficjentów ochrony międzynarodowej, którym OFPRA chciała odebrać status ochronny, uzasadniając to tym, że byli zaangażowani w sutenerstwo wewnątrz grupy zajmującej się prostytucją. W pierwszym przypadku Mme I była osobiście zamieszana w sieć handlu ludźmi, ale uznano, że jej niewielka odpowiedzialność nie jest na tyle poważna lub indywidualna, aby skutkować wykluczeniem na podstawie art. 1 ust. F lit. c). (Jej status ochrony uzupełniającej został jednak cofnięty z uwagi na popełnienie przez nią poważnego przestępstwa o charakterze niepolitycznym.) Natomiast w drugiej sprawie sąd uznał, że ze względu na wysokie stanowisko i odpowiedzialność M.A. w międzynarodowej sieci zajmującej się prostytucją powinien on zostać wykluczony na podstawie art. 1 ust. F lit. c). Stwierdzono, że kierował siecią wraz z innymi osobami, w tym poprzez kontakty na wysokim szczeblu z przedstawicielami elity administracyjnej i dyplomatycznej, oraz że sieć obejmowała dużą liczbę ofiar, a on sam został wielokrotnie skazany na ciężkie wyroki za różne przestępstwa. Jego status uchodźcy został więc cofnięty.

⁽³²⁵⁾ Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 11 kwietnia 2018 r., skarga nr 410897, FR:CECHR:2018:410897.20180411, pkt 2 (w języku francuskim).

⁽³²⁶⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 4 czerwca 1998 r., Velupillai Pushpanathan przeciwko Minister of Citizenship and Immigration [1998] 1 SCR 982.

⁽³²⁷⁾ Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), 2011, J.S.A., tamże, przypis 302, pkt 34 (w języku czeskim).

Istotne przy ustalaniu przez sąd, czy dany czyn wchodzi w zakres art. 1 ust. F lit. c), mogą być również inne źródła prawa międzynarodowego – przekonujące mogą być na przykład rozstrzygnięcia Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości. W sprawie *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran*, ICJ Reports 1980, s. 3, pkt 91, sąd stwierdził:

„Bezprawne pozbawianie człowieka jego wolności i poddawanie go fizycznemu przymusowi w trudnych warunkach jest samo w sobie w sposób oczywisty niezgodne z zasadami Karty Narodów Zjednoczonych, jak również z podstawowymi zasadami Powszechnej deklaracji praw człowieka”.

Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości użył nawet bardziej zdecydowanego języka w opinii doradczej dotyczącej *konsekwencji prawnych dla państw dalszej obecności Republiki Południowej Afryki w Namibii (Afryka Południowo-Zachodnia) pomimo rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 276 (1970)*, Raporty MTS 1971, s. 16, pkt 131, stwierdzając, że polityka apartheidu „stanowi zaprzeczenie podstawowych praw człowieka [i] jest rażącym pogwałceniem celów i zasad Karty”⁽³²⁸⁾.

Sąd uznał, że handel narkotykami nie spełnia powyższego warunku.

„[...] W prawie międzynarodowym nie ma żadnych wskazań, aby handel narkotykami na jakąkolwiek skalę miał być uważany za sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych. Pozwany przedstawił dowody na to, że społeczność międzynarodowa podjęła skoordynowane wysiłki w celu powstrzymania handlu nielegalnymi substancjami poprzez liczne traktaty, deklaracje i instytucje ONZ. Nie zdołał jednak wskazać żadnej wyraźnej deklaracji, że handel narkotykami jest sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, ani że takie czyny powinny być brane pod uwagę przy podejmowaniu decyzji o przyznaniu azylu osobie ubiegającej się o status uchodźcy. Taka wyraźna deklaracja byłaby wyrazem osądu społeczności międzynarodowej, że takie akty należy kwalifikować jako równoznaczne z poważnymi, trwałymi i systemowymi naruszeniami podstawowych praw człowieka, stanowiącymi prześladowanie”⁽³²⁹⁾.

Jeśli chodzi o czyny stanowiące wystarczająco poważne i długotrwałe naruszenie podstawowych praw człowieka, by uznać je za prześladowanie, kanadyjski Sąd Najwyższy orzekł następująco:

„Drugą kategorią czynów, które wchodzi w zakres art. 1 ust. F lit. c), są te, które sąd jest w stanie sam zakwalifikować jako poważne, trwałe i systemowe naruszenia podstawowych praw człowieka, stanowiące prześladowanie. Analiza taka obejmuje elementy faktyczne i prawne. Sąd musi ocenić status zasady, która została naruszona. Jeśli zasada, która została naruszona, jest bardzo bliska istocie najbardziej cenionych zasad praw człowieka i jest uznawana za natychmiast podlegającą międzynarodowemu potępieniu i karze, wtedy nawet pojedyncze naruszenie może prowadzić do wykluczenia na mocy art. 1 ust. F lit. c). Status naruszonej zasady jako przestępstwa podlegającego jurysdykcji uniwersalnej stanowiłby przekonującą przesłankę, że nawet odosobnione naruszenie stanowi prześladowanie. W tym celu, gdyby społeczność

⁽³²⁸⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), 1998, Pushpanathan, tamże, przypis 323, pkt 66 i 67.

⁽³²⁹⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), 1998, Pushpanathan, tamże, przypis 323, pkt 69.

międzynarodowa kiedykolwiek przyjęła *projekt Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego*, UN Doc. A/CN.4/L.491/Rev.2, który obecnie obejmuje swoją jurysdykcją handel narkotykami, a także zbrodnie wojenne, tortury i ludobójstwo, wówczas istniałoby o wiele większe prawdopodobieństwo, że sąd będzie w stanie stwierdzić poważne naruszenie praw człowieka z powodu tych działań.

Poważne i stałe naruszanie praw człowieka, stanowiące prześladowanie, może również wynikać ze szczególnie rażącej sytuacji faktycznej, w tym z zakresu współudziału wnioskodawcy. Ocena okoliczności faktycznych naruszenia praw człowieka oraz charakteru naruszonego prawa pozwoliłaby na przykład sądowi krajowemu samodzielnie stwierdzić, że wydarzenia związane z wzięciem zakładników w Teheranie uzasadniają wykluczenie na podstawie art. 1 ust. F lit. c)”⁽³³⁰⁾.

Sąd uznał, że handel narkotykami również nie spełnia drugiego warunku.

„W tym przypadku po prostu nic nie wskazuje na to, że handel narkotykami zbliża się do istoty, czy nawet stanowi część składową korpusu podstawowych praw człowieka. Pozwany starał się zwrócić uwagę Trybunału na nową kategorię przestępstw międzynarodowych opracowaną przez M. C. Bassiouniego, zwaną »przestępstwami o znaczeniu międzynarodowym« (*International Criminal Law*, t. 1, *Crimes* (1986), s. 135–163). »Przestępstwa« te wykazują pewne cechy charakterystyczne wskazujące, że społeczność międzynarodowa postrzega ich naruszenie jako szczególnie poważne i zasługujące na natychmiastową sankcję; wydaje się jednak, że poprzeczka jest ustawiona zbyt nisko, włączając takie kategorie przestępstw jak »zakłócanie działania przewodów podmorskich« i »ochrona środowiska«, jak również handel narkotykami i osiem innych kategorii”⁽³³¹⁾.

Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa uznał w sprawie Al-Sirri, że dokonana przez kanadyjski Sąd Najwyższy kategoryzacja czynów sprzecznych z celami ONZ nie jest wyczerpująca⁽³³²⁾, ponieważ żadna z dwóch powyższych kategorii opracowanych przez sąd kanadyjski nie obejmowała ataku na byłe Międzynarodowe Siły Wsparcia Bezpieczeństwa (ISAF) w Afganistanie. W szczególności, biorąc pod uwagę fakt, że zadania ISAF były ustanawiane i odnawiane kolejnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ, Sąd Najwyższy Wielkiej Brytanii uznał, że atak na ISAF mógł z zasady stanowić działanie sprzeczne z celami i zasadami ONZ. Sąd uznał, że tak właśnie było, ponieważ taki atak zmierzał do udaremnienia podstawowych celów i zadań ISAF, które były zgodne z celem utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa określonym w art. 1 Karty Narodów Zjednoczonych. Sąd uznał za nieistotne w tym względzie, że ISAF były siłami bojowymi i dlatego nie korzystały na mocy międzynarodowego prawa humanitarne z takiej samej ochrony przed atakiem jak siły pokojowe ONZ. Nie miało też znaczenia, czy atak był zbrodnią wojenną czy inną zbrodnią w rozumieniu prawa międzynarodowego⁽³³³⁾.

Do takich samych wniosków jak te, do których doszedł Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa, doszedł również wcześniej irlandzki Wysoki Sąd⁽³³⁴⁾.

⁽³³⁰⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), 1998, *Pushpanathan*, tamże, przypis 323, pkt 70 i 71. Należy zauważyć, że statut rzymski, tamże, przypis 164, ostatecznie nie uwzględnił handlu narkotykami jako przestępstwa podlegającego jurysdykcji MTK.

⁽³³¹⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), 1998, *Pushpanathan*, tamże, przypis 323, pkt 72.

⁽³³²⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2012, *Al-Sirri*, tamże, przypis 153, pkt 67.

⁽³³³⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2012, *Al-Sirri*, tamże, przypis 153, pkt 59–68.

⁽³³⁴⁾ Wysoki Sąd (Irlandia), 2011, *AB*, tamże, przypis 22, pkt 55 i 56.

Niemiecki Federalny Sąd Administracyjny podkreślił znaczenie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ wynikających z rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych:

„Cele i zasady Organizacji Narodów Zjednoczonych, które są istotne dla powodu wykluczenia na mocy [art. 12 ust. 2 lit. c) QD i art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] określono w preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych [...]. W preambule i art. 1 Karty zapisano, że celem jest utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. W rozdziale VII Karty (art. 39–51) uregulowano środki, które należy podjąć w przypadku zagrożenia pokoju, naruszenia pokoju i aktów agresji. Zgodnie z art. 39 Karty zadaniem Rady Bezpieczeństwa jest stwierdzenie istnienia zagrożenia lub naruszenia pokoju bądź aktu agresji. Zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości szczególne znaczenie ma fakt, że zgodnie z art. 24 Karty przyjęcie przez Radę Bezpieczeństwa rezolucji na mocy rozdziału VII Karty stanowi wykonywanie podstawowej odpowiedzialności, jaka spoczywa na tym organie międzynarodowym za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa na poziomie globalnym, odpowiedzialności, która na mocy rozdziału VII obejmuje uprawnienie do określania, co stanowi zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (ETS, wyrok Wielkiej Izby z dnia 3 września 2008 r. w sprawach C-402/05 P i C-415/05 P, Kadi i Al Barakaat – Col. 2008, s. 294)”⁽³³⁵⁾.

Sprawa przed niemieckim Federalnym Sądem Administracyjnym dotyczyła nadużyć popełnionych przez jednostki bojowe Sił Wyzwoleńczych Rwandy (FDLR) we wschodniej części Demokratycznej Republiki Konga. Sąd orzekł:

„W swojej rezolucji nr 1493 (2003) z dnia 28 lipca 2003 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ uznała, że konflikt zbrojny w Demokratycznej Republice Konga stanowi zagrożenie dla pokoju międzynarodowego, opierając swoje działanie wyraźnie na rozdziale VII Karty (rezolucja przed pkt 1). W ten sposób nawiązano do kontynuacji działań wojennych we wschodniej części kraju i towarzyszących im poważnych naruszeń praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego. Zdecydowanie potępia »akty przemocy systematycznie popełniane wobec ludności cywilnej, w tym rzezie, jak również inne okrucieństwa i pogwałcenia międzynarodowego prawa humanitarnego i praw człowieka, w szczególności przemoc seksualną wobec kobiet i dziewcząt, oraz podkreśla potrzebę postawienia przed sądem osób odpowiedzialnych, w tym osób na szczeblu dowodzenia« (pkt 8 rezolucji). Ponadto Rada Bezpieczeństwa nałożyła embargo na broń, aby zapobiec dalszemu importowi broni i materiałów z nią związanych do Demokratycznej Republiki Konga (pkt 20 rezolucji). Jest więc jasne, że konflikty zbrojne w Demokratycznej Republice Konga, w których uczestniczą FDLR, stanowią naruszenie pokoju międzynarodowego, nawet jeśli sądy krajowe nie są upoważnione do przeprowadzenia kontroli w tym względzie. Ponadto rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ stanowi, że naruszenie pokoju międzynarodowego wynika w każdym przypadku także z okrucieństw i pogwałceń międzynarodowego prawa humanitarnego, o których mowa w dalszej części rezolucji, a także z importu broni na teren konfliktu. Dlatego te destrukcyjne czyny są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych”⁽³³⁶⁾.

Dalsze przykłady czynów sprzecznych z celami i zasadami ONZ w orzecznictwie sądów i trybunałów państw członkowskich obejmują m.in.:

⁽³³⁵⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2011, 10 C 2.10, tamże, przypis 156, pkt 35, tłumaczenie sądu.

⁽³³⁶⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2011, 10 C 2.10, tamże, przypis 156, pkt 36, tłumaczenie sądu.

- udział w handlu ludźmi, pod warunkiem że zachowanie danej osoby jest wystarczająco poważne ⁽³³⁷⁾,
- itorturowanie porwanego urzędnika ONZ ⁽³³⁸⁾,
- iprzymusowe wcielanie do wojska nieletnich powyżej piętnastego roku życia, zważywszy, że art. 4 ust. 1 Protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne ⁽³³⁹⁾ stanowi, że „grupy zbrojne inne niż siły zbrojne danego państwa nie powinny w żadnych okolicznościach prowadzić naboru lub wykorzystywać w działaniach zbrojnych osób poniżej osiemnastego roku życia” ⁽³⁴⁰⁾.

3.5.3. Zakres podmiotowy art. 12 ust. 2 lit. c)

Niekiedy twierdzono, że czyny sprzeczne z celami i zasadami ONZ mogą być popełnione jedynie przez osoby zajmujące pozycję władzy w państwie lub podmiocie państwowopodobnym ⁽³⁴¹⁾. Na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci podejście to zmieniało się w związku z rozwojem prawa międzynarodowego w reakcji na terroryzm. Oświadczenie UNHCR z 2009 r. w sprawie art. 1 ust. F odzwierciedla tę zmianę podejścia ⁽³⁴²⁾. Orzecznictwo TSUE wskazuje jednak, że pogląd ten nie jest już aktualny, przynajmniej w odniesieniu do zachowań terrorystycznych. W sprawie B i D TSUE orzekł, że „międzynarodowe akty terrorystyczne generalnie i **niezależnie od udziału państwa**, są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych” ⁽³⁴³⁾. Na podstawie orzeczenia TSUE w sprawie Lounani jest również jasne, że to samo dotyczy innych form zachowań terrorystycznych, które mają wymiar międzynarodowy i które, zgodnie z rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ, są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych ⁽³⁴⁴⁾.

Pytanie brzmi jednak, czy terroryzm stanowi wyjątek od domniemanej ogólnej zasady, że art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona) ma zastosowanie wyłącznie do osób sprawujących władzę w państwie lub w podmiocie państwowopodobnym, czy też mogą istnieć inne formy zachowania podmiotów niepaństwowych, które mogą wchodzić w zakres art. 12 ust. 2 lit. c). Niemiecki Federalny Sąd Administracyjny uważa, że:

„Wiele przemawia za tym, że pod pewnymi wąskimi warunkami podmioty niepaństwowe mogą również spowodować zaistnienie przyczyny wykluczenia na mocy [art. 12 ust. 2 lit. c)]. W przypadku członków organizacji terrorystycznych wynika to z wyroku [TSUE w sprawie B i D] [...]. W przypadku innych naruszeń pokoju międzynarodowego na podstawie rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ należy zdecydować, czy i w jakim zakresie sąd stwierdza naruszenie pokoju międzynarodowego, czy podmiot prywatny ma znaczący wpływ na to naruszenie

⁽³³⁷⁾ Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), 2019, Wielka Izba, Mme I, skarga nr 180287385, tamże, przypis 321, pkt 8–13 (w języku francuskim).

⁽³³⁸⁾ Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 7 czerwca 2017 r., Mme B, skarga nr 396261, FR:CECHR:2017:396261.20170607, pkt 3 (w języku francuskim).

⁽³³⁹⁾ Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne, 2173 UNTS 222, 25 maja 2000 r. (wejście w życie: 12 lutego 2002 r.).

⁽³⁴⁰⁾ Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 20 kwietnia 2017 r., M K, skarga nr 12033163, pkt 12–15 (w języku francuskim).

⁽³⁴¹⁾ UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status [Podręcznik i wytyczne dotyczące procedur i kryteriów nadawania statusu uchodźcy], tamże, przypis 265, pkt 163; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 1 lipca 1975 r., 1 C 44.68, Buchholz 402.24. pkt 28 AusIG nr 9.

⁽³⁴²⁾ Oświadczenie UNHCR w sprawie art. 1 ust. F konwencji z 1951 r. wydane w kontekście zwrócenia się przez Niemiecki Federalny Sąd Administracyjny do Trybunału Sprawiedliwości o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym w sprawie interpretacji art. 12 ust. 2 lit. b) i c) dyrektywy w sprawie kwalifikowania, lipiec 2009 r., s. 19.

⁽³⁴³⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 83 (wyróżnienie dodane).

⁽³⁴⁴⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28.

oraz czy wpływ na naruszenie pokoju międzynarodowego, jaki wywiera ta osoba, jest podobny do wpływu, jaki wywierają osoby ponoszące odpowiedzialność państwową. Taka wykładnia pozwala na właściwe rozróżnienie powodów wykluczenia na podstawie [art. 12 ust. 2 lit. a) i c) QD], ponieważ [lit. b)] obejmuje również czyny osób niepaństwowych zajmujących odpowiedzialne stanowiska polityczne, które nie mogą być traktowane jako odpowiedzialne karnie na podstawie [lit. a)], ale których wykluczenie, ze względu na ich znaczący wpływ na naruszenie pokoju międzynarodowego, na przykład jako przedstawicieli politycznych lub przywódców stowarzyszeń paramilitarnych lub milicji, jest konieczne dla zachowania nienaruszalności statusu uchodźcy”⁽³⁴⁵⁾.

Czeski Naczelny Sąd Administracyjny uznał, że tajne donoszenie przez osobę prywatną władzom państwa totalitarnego o działaniach obywateli tego państwa z zamiarem spowodowania lub przynajmniej świadomością spowodowania poważnych naruszeń praw człowieka (prześladowań) danych osób może być uznane za udział w popełnieniu czynów sprzecznych z celami i zasadami ONZ⁽³⁴⁶⁾. Sąd Najwyższy Kanady doszedł do podobnego wniosku w sprawie Pushpanathan⁽³⁴⁷⁾.

3.6. Odpowiedzialność indywidualna

Przy definiowaniu indywidualnej odpowiedzialności w kontekście stosowania klauzul dotyczących wykluczenia art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) należy odczytywać w związku z art. 12 ust. 3 QD (wersja przekształcona).

Członkowie sądów i trybunałów muszą ustalić, czy istnieją „poważne podstawy, aby sądzić”, że wnioskodawca „**popełnił przestępstwo**” (art 12 ust. 2 lit. a) i b)) lub „**jest winny czynów**” (art. 12 ust. 2 lit. c)) objętych zakresem tych przepisów. Podobne sformułowanie zastosowano w art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźców.

Ponadto osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej może również zostać wykluczona z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 3 w sytuacji, gdy uczestniczyła w popełnieniu przestępstwa na podstawie art. 12 ust. 2 lit. a) lub b) lub w popełnieniu czynu na podstawie art. 12 ust. 2 lit. c) poprzez **podżeganie lub inną formę udziału**.

W art. 12 ust. 2 i 3 określono łącznie trzy tryby odpowiedzialności za przestępstwa wchodzące w zakres art. 12 ust. 2 lit. a) i b) – wymieniono je w tabeli 16 poniżej.

Tabela 16: Tryby odpowiedzialności za przestępstwa objęte zakresem art. 12 ust. 2 lit. a) i b)

Art. 12 ust. 2 lit. a) i b)	Art. 12 ust. 2 lit. c)
→ „popełnił”	→ „winny”,
→ „podżegał” lub	→ „podżegał” lub
→ „w inny sposób uczestniczył w”.	→ „w inny sposób uczestniczył w”.

⁽³⁴⁵⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2011, 10 C 2.10, tamże, przypis 156, pkt 38, tłumaczenie Federalnego Sądu Administracyjnego.

⁽³⁴⁶⁾ Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), 2011, J.S.A., tamże, przypis 302 (w języku czeskim).

⁽³⁴⁷⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), 1998, Pushpanathan, tamże, przypis 323, pkt 68.

W tym względzie Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa orzekł w sprawie JS (Sri Lanka), że „art. 12 ust. 3 nie [...] rozszerza zastosowania art. 1 ust. F” konwencji genewskiej, lecz raczej „daje jedynie wyraz temu, co jest już dobrze pojęte w prawie międzynarodowym”⁽³⁴⁸⁾. Podobnie niemiecki Federalny Sąd Administracyjny orzekł, w odniesieniu do sprawy JS (Sri Lanka), że art. 12 ust. 3 QD nie miał na celu rozszerzenia zakresu stosowania art. 1 ust. F konwencji genewskiej. Sąd stwierdził raczej, że celem było dalsze wyjaśnienie jego stosowania w prawie UE w uznaniu zróżnicowanej interpretacji pojęć „sprawstwo, podżeganie i inne formy udziału” w państwach członkowskich⁽³⁴⁹⁾. Rozpatrując tę kwestię w późniejszym orzeczeniu, niemiecki Federalny Sąd Administracyjny przyznał, że nie ma jednolitych międzynarodowych kryteriów oceny popełnienia przestępstw lub czynów wykluczających i udziału w takich czynach. Stwierdził więc, że prawo krajowe może być w zasadzie pomocne w nadawaniu kierunku⁽³⁵⁰⁾.

Ze względu na szczególny charakter klauzul dotyczących wykluczenia, które wyraźnie odwołują się do innych gałęzi międzynarodowego prawa publicznego, co jest najbardziej widoczne w art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, ale również w art. 1 ust. F lit. b) i c), orzecznictwo dotyczące współudziału i zawinienia również opiera się na orzecznictwie sądów i trybunałów międzynarodowych. Do tych ostatnich należą Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK), Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii (MTKJ) oraz Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (MTKR)⁽³⁵¹⁾.

3.6.1. Kryteria ustalania odpowiedzialności indywidualnej

Aby stwierdzić, że istnieją „poważne podstawy, aby sądzić”, że dany wnioskodawca popełnił przestępstwo lub czyn, które uzasadniają wykluczenie go z możliwości otrzymania ochrony międzynarodowej, należy ustalić dwa kryteria. Dlatego też sąd lub trybunał musi być w stanie ustalić następujące fakty:

- popełniono przestępstwo lub czyn wykluczający (*actus reus*);
- dana osoba miała odpowiedni zamiar (*mens rea*) popełnienia danego przestępstwa lub czynu lub uczestnictwa w nim.

Oczywiście sąd musi wziąć pod uwagę charakter danego przestępstwa i sposób odpowiedzialności, który ma zastosowanie w związku z tym konkretnym przestępstwem.

W tym względzie, zdaniem rzecznika generalnego Mengozziego, „trzeba będzie sprawdzić, czy występują okoliczności wystarczające, aby biorąc pod uwagę standardy dowodowe wymagane w art. 12 ust. 2 [QD], stwierdzić osobistą odpowiedzialność zainteresowanej osoby [...], mając na względzie zarówno przedmiotowe (**rzeczywiste zachowanie**), jak też podmiotowe (**świadomość i zamiar**) kryteria zarzucalności”⁽³⁵²⁾.

⁽³⁴⁸⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2010, JS (Sri Lanka), tamże, przypis 23, pkt 33.

⁽³⁴⁹⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy, BVerWG), wyrok z dnia 7 lipca 2011 r., BVerwG 10 C 26.10, ECLI:DE:BVerwG:2011:070711U10C26.10.0, pkt 38.

⁽³⁵⁰⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy, BVerWG), wyrok z dnia 4 września 2012 r., BVerwG 10 C 13.11, ECLI:DE:BVerwG:2012:040912U10C13.11.0 (streszczenie w języku angielskim), pkt 24.

⁽³⁵¹⁾ Strony internetowe MTK, MTKJ i MTKR są dostępne pod adresem: (<http://www.icc-cpi.int>); (<http://www.icty.org>); oraz (<http://www.unict.org>). Zob. również Simeon, J.C., „Complicity and Culpability and the Exclusion of Terrorist from Convention Refugee Status Post-9/11” [w:] *Refugee Survey Quarterly* (29:4, grudzień 2010 r.), s. 104–137 na s. 107.

⁽³⁵²⁾ Opinia rzecznika generalnego Mengozziego, Republika Federalna Niemiec przeciwko B i D, tamże, przypis 279, pkt 78 (wyróżnienie dodane).

Jak przedstawiono w **sekcji 3.2**, standard dowodu w przypadku wyłączenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) nie jest standardem *in dubio pro reo*, jak ma to miejsce w krajowym i międzynarodowym prawie karnym ⁽³⁵³⁾. Chodzi raczej o coś innego, a mianowicie o „**poważne podstawy, aby sądzić**”, że dana osoba jest indywidualnie odpowiedzialna za przestępstwo lub czyn wykluczający ⁽³⁵⁴⁾.

Orzeczenie Sądu Najwyższego Kanady w sprawie *Ezokola* zawiera pewne użyteczne wskazówki w tym zakresie. Sąd wyjaśnił, że w Kanadzie:

„[...], Wydział Ochrony Uchodźców nie rozstrzyga o winie lub niewinności, lecz wyklucza *ab initio* tych, którzy nie są uchodźcami w dobrej wierze w momencie składania wniosku o nadanie statusu uchodźcy. Znalazło to odzwierciedlenie w wyjątkowym ciężarze dowodu stosowanym w przypadku ustaleń na podstawie art. 1 ust. F lit. a): dana osoba jest wykluczona z definicji »uchodźcy«, jeśli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że popełniła ona zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości. Chociaż standard ten jest niższy niż ten stosowany w rzeczywistych procesach o zbrodnie wojenne, to wymaga on więcej niż tylko podejrzenia” ⁽³⁵⁵⁾.

3.6.1.1. Znamiona czynu – *actus reus*

Rozważając zastosowanie klauzul dotyczących wykluczenia, członkowie sądów i trybunałów muszą najpierw upewnić się, że przedmiotowe fakty stanowią czyn lub przestępstwo wykluczające objęte art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona). Zostało to szczegółowo omówione w **sekcjach 3.3, 3.4 i 3.5**.

Jeżeli jednak osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej może podlegać wykluczeniu na mocy art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) ze względu na swoje zachowanie jako przywódca grupy, fakt, że zamierzone przestępstwo lub czyn nie zostały ostatecznie popełnione przez członków grupy nie wyklucza uznania zachowania przywódcy za czyn wykluczający. Jak stwierdził TSUE w wyroku w sprawie *Lounani*:

„[...] okoliczność, pod warunkiem jej udowodnienia, że grupa, której członkiem kierownictwa był M. Lounani, nie dokonała aktu terrorystycznego bądź też że ochotnicy chcący dostać się do Iraku przy pomocy tej grupy ostatecznie nie dokonali żadnego takiego aktu, w żadnym razie nie pozwala wykluczyć, że czyny M. Lounaniego można uznać za sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych [...]” ⁽³⁵⁶⁾.

⁽³⁵³⁾ Na przykład w międzynarodowym prawie karnym i w wielu jurysdykcjach krajowych standardem dowodu jest „ponad wszelką wątpliwość”. W prawie karnym UE należy zwrócić uwagę na art. 6 ust. 2 dyrektywy (UE) 2016/343 w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności, tamże, przypis 152, który stanowi: „Państwa członkowskie zapewniają, aby wszelkie wątpliwości co do winy rozstrzygano na korzyść podejrzanego lub oskarżonego, także w sytuacji gdy sąd dokonuje oceny, czy uniewinnić daną osobę”.

⁽³⁵⁴⁾ Zob. np. Sąd Najwyższy (UK), 2012, *Al-Sirri*, tamże, przypis 153, pkt 75; Rada Stanu (Francja), 2016, *M. X.*, skarga nr 255091, tamże, przypis 153 (w języku francuskim), Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2009, *BVerwG 10 C 24.08*, tamże, przypis 106, pkt 35; oraz Naczelny Sąd Administracyjny (Finlandia), 2014, 497 KHO:2014:35, tamże, przypis 153 (w języku fińskim). Ostatni z tych wyroków dotyczy wyłączenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b) QD, a nie wyłączenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 QD, ale przedstawia wykładnię art. 17 ust. 1 lit. b) QD na podstawie art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, odwołując się w tym względzie m.in. do TSUE, 2010, *B i D*, tamże, przypis 9, dotyczący wykładni art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD.

⁽³⁵⁵⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 19 lipca 2013 r., *Ezokola przeciwko Kanadzie (Minister of Citizenship and Immigration)* SCC 40, [2013] 2 SCR 678.

⁽³⁵⁶⁾ TSUE, 2017, *Lounani*, tamże, przypis 28, pkt 77.

3.6.1.2. Umyślność czynu – *mens rea*

Fakty sprawy mogą albo wskazywać, że wnioskodawca jest głównym sprawcą, innymi słowy osobą, która bezpośrednio popełniła przestępstwo lub czyn wykluczający w rozumieniu art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), albo że osoba ta podzegała do popełnienia tego przestępstwa lub czynu lub w inny sposób uczestniczyła w ich popełnieniu. W takich okolicznościach członkowie sądu lub trybunału będą musieli dokonać oceny, czy dane osoby popełniły przestępstwo lub czyn wykluczający lub uczestniczyły w ich popełnieniu z wymaganym *mens rea*, tj. zamiarem i świadomością.

W sprawie B i D TSUE orzekł o odpowiedzialności osoby za czyny popełnione przez kierowaną przez nią organizację. Z tego, co sąd powiedział na ten temat, wynika również, że umyślność czynu ma istotne znaczenie.

W tym celu właściwy organ musi między innymi ocenić rzeczywistą rolę, jaką dana osoba odegrała w popełnieniu danych czynów; jej pozycję w organizacji; **zakres wiedzy**, jaką posiadała lub jaką uznano, że posiada na temat jej działalności; wszelkie naciski, jakim była poddawana; lub inne czynniki, które mogły wpłynąć na jej zachowanie ⁽³⁵⁷⁾.

Postanowienia art. 30 statutu rzymskiego mogą być pomocne dla sędziów i członków trybunału przy dokonywaniu takiej oceny, nawet jeśli oczywiście mają one bezpośrednie zastosowanie jedynie w przypadku popełnienia przestępstw objętych statutem rzymskim. Tak jest przynajmniej w przypadku rozważania umyślności popełnienia przestępstw, które wchodzi w zakres art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona), innymi słowy, przestępstw przeciwko pokojowi, zbrodni wojennych lub zbrodni przeciwko ludzkości określonych w aktach międzynarodowych, takich jak statut rzymski.

Art. 30 statutu rzymskiego

Umyślność

1. O ile niniejszy statut nie stanowi inaczej, osoba ponosi odpowiedzialność karną i podlega karze za zbrodnię objętą jurysdykcją Trybunału tylko wtedy, gdy świadomie i z zamiarem jej popełnienia realizuje znamiona zbrodni.
2. W rozumieniu niniejszego artykułu osoba działa z zamiarem, jeżeli:
 - a) w odniesieniu do czynu – osoba ta zmierza do jego popełnienia;
 - b) w odniesieniu do skutku czynu – osoba ta zamierza wywołać taki skutek lub jest świadoma, że taki skutek nastąpi w normalnym następstwie zdarzeń.
3. W rozumieniu niniejszego artykułu „świadomość” oznacza wiedzę, że istnieje określona okoliczność albo że skutek nastąpi w normalnym następstwie zdarzeń. Pojęcie „świadomie” należy rozumieć odpowiednio.

⁽³⁵⁷⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 97 (wyróżnienie dodane).

Wskazówki dotyczące stosowania koncepcji umyślności można znaleźć w orzecznictwie MTK. Wynika z tego jasno, że należy ustalić, czy dana osoba zamierzała uczestniczyć w czynie przestępczym, była świadoma zaistniałych faktów i własnego udziału w tych faktach ⁽³⁵⁸⁾.

Dyrektywa 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu może być również pomocna ⁽³⁵⁹⁾ przy ustalaniu, czy wnioskodawca miał *mens rea* do popełnienia przestępstwa terrorystycznego. Jak wspomniano w sekcji 3.1.1, można uznać, że stanowi to przestępstwo w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona), np. zbrodnię wojenną, poważną zbrodnię o charakterze niepolitycznym (art. 12 ust. 2 lit. b)) lub czyn sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 12 ust. 2 lit. c)). Motyw 15 dyrektywy stanowi:

Motyw 15 dyrektywy 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu

15. Karze powinno w państwach członkowskich podlegać – jako pomocnictwo w terroryzmie lub finansowanie terroryzmu – udzielanie materialnego wsparcia terroryzmowi poprzez osoby zajmujące się dostarczaniem lub przemieszczaniem usług, mienia i towarów, w tym transakcji handlowych obejmujących wprowadzanie na obszar Unii [Europejskiej] lub wyprowadzanie z tego obszaru, takich jak sprzedaż, nabycie lub wymiana dobra kultury o wartości archeologicznej, artystycznej, historycznej lub naukowej, które nielegalnie wywieziono z obszaru kontrolowanego przez grupę terrorystyczną w momencie wywozu, lub osoby będące pośrednikami w takich działaniach, **jeżeli dokonywane są one ze świadomością, że operacje te lub pochodzące z nich przychody są w całości lub w części przeznaczone do celów terrorystycznych lub przysporzą one korzyści grupom terrorystycznym** (wyróżnienie dodane).

3.6.2. Bezpośrednie popełnienie przestępstw lub czynów wykluczających

Przy ustalaniu, czy wnioskodawca jest indywidualnie odpowiedzialny za popełnienie konkretnego przestępstwa lub czynu wykluczającego, sędziowie i członkowie trybunału muszą być świadomi, że każda podstawa wykluczenia zawiera specyficzne kryteria dla określenia indywidualnej odpowiedzialności wnioskodawcy. Jak przedstawiono w sekcji 3.6, art. 12 ust. 2 i 3 zawierają różne sformułowania dotyczące definicji odpowiedzialności indywidualnej. Oczywiście warunek istnienia „poważnych podstaw” obejmuje ocenę indywidualnej odpowiedzialności.

Odpowiedzialność indywidualna za zbrodnie prawa międzynarodowego w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) można oceniać w odniesieniu do art. 25, 28 i 30 statutu rzymskiego ⁽³⁶⁰⁾. Ponadto orzecznictwo międzynarodowych trybunałów karnych i MTK, jak również *Znamiona zbrodni* przyjęte przez Zgromadzenie Państw Stron Statutu Rzymskiego dostarczają pomocnych wskazówek dotyczących wymogów *actus reus* i *mens rea* w odniesieniu do ludobójstwa, zbrodni agresji, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości ⁽³⁶¹⁾.

⁽³⁵⁸⁾ MTKJ (Izba Procesowa 1), 2012, Lubanga, tamże, przypis 227, pkt 1274; MTKJ (Izba Procesowa II), 2014, Katanga, tamże, przypis 232, pkt 1415.

⁽³⁵⁹⁾ Dyrektywa (UE) 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu, tamże, przypis 124.

⁽³⁶⁰⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164 (zob. również Dodatek C: Wybrane istotne przepisy prawa międzynarodowego).

⁽³⁶¹⁾ *Znamiona zbrodni*, tamże, przypis 187.

Ocena odpowiedzialności indywidualnej za czyny objęte art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD (wersja przekształcona) nie może opierać się bezpośrednio na takich wyraźnych regulacjach, ustanowionych w traktacie międzynarodowym.

W Zjednoczonym Królestwie Sąd Najwyższy w wyroku w sprawie JS (Sri Lanka) odniósł się do art. 25 i 30 statutu rzymskiego w swojej interpretacji indywidualnej odpowiedzialności osób ubiegających się o ochronę międzynarodową za wszystkie czyny wykluczające na podstawie art. 1 ust. F konwencji genewskiej. Obejmuje to zarówno poważne przestępstwa o charakterze niepolitycznym (art. 12 ust. 2 lit. b)), jak i czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 12 ust. 2 lit. c))⁽³⁶²⁾. Natomiast niemiecki Federalny Sąd Administracyjny kategorycznie stwierdził, że jeśli w grę nie wchodzi zbrodnie wojenne lub zbrodnie przeciwko ludzkości, postanowienia statutu rzymskiego nie mają zastosowania. Stwierdził on również, że nie istnieją jednolite międzynarodowe kryteria oceny popełnienia czynów wykluczających na mocy art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD (wersja przekształcona) i udziału w tych czynach⁽³⁶³⁾.

W innych krajach niektóre decyzje o wykluczeniu rozpatrywały odpowiedzialność indywidualną bez wyraźnego odniesienia do aktów międzynarodowych lub orzecznictwa sądów i trybunałów międzynarodowych. Może to wskazywać, że członkowie sądów i trybunałów opierają się na kryteriach krajowego prawa karnego, które mogą być różne w każdym państwie członkowskim, z różnymi tradycjami prawnymi stosowanymi w krajach systemu prawa zwyczajowego i cywilnego. Niezależnie od tego ogólne wyniki są podobne⁽³⁶⁴⁾.

W tym względzie dyrektywa 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu⁽³⁶⁵⁾ może – przynajmniej w odniesieniu do oceny przestępstw związanych z terroryzmem, w przypadku gdy wchodzi one w zakres art. 12 ust. 2 lit. b) lub art. 12 ust. 2 lit. c) QD (wersja przekształcona) – dodatkowo wspomóc interpretację klauzul dotyczących wykluczenia w kontekście prawa Unii.

Ponadto przy ocenie, czy wnioskodawca jest indywidualnie odpowiedzialny za przestępstwo lub czyn podlegające wykluczeniu, takie jak te omówione szczegółowo w [sekcjach 3.3, 3.4, 3.5](#), należy mieć świadomość, że to, co może wyglądać jak sposób uczestnictwa, może czasami być samo w sobie znamieniem popełnienia przestępstwa lub czynu.

TSUE zauważył w swoim wyroku w sprawie Lounani:

„Motyw 22 dyrektywy 2004/83 głosi, że działania sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, o których mowa w jej art. 12 ust. 2 lit. c), zostały wymienione między innymi »w rezolucjach Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczących ‚środków w zakresie zwalczania terroryzmu‘, w których stwierdza się, że ‚działania, metody i praktyki terrorystyczne są sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych‘ i że ‚świadome finansowanie, planowanie oraz podżeganie do działań terrorystycznych jest także sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych‘ «”⁽³⁶⁶⁾.

⁽³⁶²⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2010, JS (Sri Lanka), tamże, przypis 23, pkt 33.

⁽³⁶³⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 4 września 2012 r., BVerwG 10 C 13.11, ECLI:DE:BVerwG:2012:040912U10C13.11.0, pkt 24.

⁽³⁶⁴⁾ Conseil d'État (Rada Stanu, Francja), 2019, M.A., nr 414821, tamże, przypis 161, pkt 7 (w języku francuskim).

⁽³⁶⁵⁾ Dyrektywa (UE) 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu, tamże, przypis 124.

⁽³⁶⁶⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 45 (wyróżnienie dodane).

Trybunał wyjaśnił dalej:

„Jedną z tych rezolucji jest rezolucja Rady Bezpieczeństwa 1377 (2001), z której wynika, że sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych są nie tylko »akty międzynarodowego terroryzmu«, ale również »finansowanie, planowanie i przygotowywanie aktów międzynarodowego terroryzmu, podobnie jak wszelkie inne formy wspierania go«”⁽³⁶⁷⁾.

Podobnie Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (EWCA) (UK) orzekł w sprawie Youssef⁽³⁶⁸⁾, że zakres art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców nie jest ograniczony do czynów, które spełniałyby wymogi szczególnego ścigania przez MTK lub MTKJ. Sędzia Sądu Apelacyjnego Irwin orzekł:

„Ustanowienie międzynarodowego przestępstwa karnego podżegania do ludobójstwa nie może bezpośrednio wpłynąć na zakres zastosowania art. 1 ust. F lit. c), choć oczywiście może mieć wpływ na zakres zastosowania art. 1 ust. F lit. a). Moim zdaniem jasne jest, że art. 1 ust. F lit. c) rozciąga się poza czyny, które spełniałyby również warunki art. 1 ust. F lit. a). Sędziowie Brown i Hope w sprawie JS (Sri Lanka) rozważali jedynie zakres art. 1 ust. F lit. a) i choć ich szerokie podejście do interpretacji karty jest pomocne, ich szczegółowe wnioski nie są decydujące w tej sprawie”⁽³⁶⁹⁾.

Sędzia Sądu Apelacyjnego Irwin zauważył w swoim wyroku:

„Wydaje się całkowicie jasne [...], że sąd wyższej instancji zdecydował, iż działania wnoszącego odwołanie polegające na zachęcaniu do aktów terrorystycznych przez dżihadystów same w sobie stanowiły czyny wystarczające do uzasadnienia wykluczenia. W ten sposób odrzucili oczywiście główny argument wnoszącego odwołanie, że aby przekroczyć ten próg, czyny, na które się powołano, muszą stanowić zbrodnie w rozumieniu statutu [rzymskiego] MTK lub prawa międzynarodowego lub przynajmniej musi zostać wykazane, że prowadzą do popełnienia takich zbrodni”⁽³⁷⁰⁾.

Odnosząc się do orzeczenia TSUE w sprawie Lounani, sąd apelacyjny stwierdził ponadto, iż „wydaje się, że chociaż sprawa Lounani dotyczyła innego stanu faktycznego, orzeczenie TSUE potwierdza wniosek, że czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych nie ograniczają się do konkretnych aktów terrorystycznych”⁽³⁷¹⁾.

3.6.3. Podżeganie lub inne formy uczestnictwa

Art. 12 ust. 3 QD (wersja przekształcona) stanowi, że osoby, które „podżegają do popełniania przestępstw lub czynów wymienionych w art. 12 ust. 2 lub w inny sposób uczestniczą w ich popełnieniu”, należy wykluczyć z możliwości uzyskania statusu uchodźcy. W kolejnych sekcjach przedstawiono wskazówki dotyczące sądowej interpretacji pojęcia „podżegania” w kontekście wykluczenia oraz przeanalizowano różne sposoby uczestnictwa, które mogą prowadzić do ustalenia indywidualnej odpowiedzialności w zastosowaniu art. 12 ust. 3.

⁽³⁶⁷⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 46 (wyróżnienie dodane).

⁽³⁶⁸⁾ Sąd Apelacyjny (EWCA, UK), 2018, Youssef przeciwko Secretary of State for the Home Department, tamże, przypis 302.

⁽³⁶⁹⁾ Sąd Apelacyjny (EWCA, UK), 2018, Youssef przeciwko Secretary of State for the Home Department, tamże, przypis 302, pkt 74.

⁽³⁷⁰⁾ Sąd Apelacyjny (EWCA, UK), 2018, Youssef przeciwko Secretary of State for the Home Department, tamże, przypis 302, pkt 24.

⁽³⁷¹⁾ Sąd Apelacyjny (EWCA, UK), 2018, Youssef przeciwko Secretary of State for the Home Department, tamże, przypis 302, pkt 77.

Ogólnie przyjmuje się, że:

„Indywidualna odpowiedzialność wynika z faktu, że dana osoba popełniła przestępstwo lub w znacznym stopniu przyczyniła się do jego popełnienia, wiedząc, że jej działanie lub zaniechanie ułatwi kryminalne działanie. Osoba ta nie musiała dokonać czynu przestępczego, o którym mowa, fizycznie. Wystarczające mogą być podżeganie, pomocnictwo i uczestniczenie we wspólnej działalności przestępczej”⁽³⁷²⁾.

W tym względzie rzecznik generalna Sharpston zauważyła w swojej opinii w sprawie Lounani⁽³⁷³⁾:

„W art. 1F lit. c) konwencji genewskiej brak jest jakiegokolwiek wzmianki o »podżeganiu« czy »uczestnictwie« w aktach sprzecznych z celami [i zasadami] Organizacji Narodów Zjednoczonych. Niemniej jednak postanowienie to należy interpretować jako odnoszące się także do osób, które w rzeczywistości osobiście nie dopuszczają się działań sprzecznych z rzeczonymi celami i zasadami. Łączna wykładnia art. 12 ust. 2 lit. c) i art. 12 ust. 3 wskazuje, że wszystkie osoby winne popełniania działań sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, podżegania do ich popełnienia lub winne udziału w takich działaniach są objęte zakresem przesłanek wyłączających. Taka wykładnia jest zgodna zarówno z interpretacją konwencji genewskiej proponowanej w wytycznych, jak również z celami dyrektywy w sprawie kwalifikacji”⁽³⁷⁴⁾.

Podsumowała: „W związku z powyższym wyłączenie określone w art. 12 ust. 2 lit. c) dyrektywy w sprawie kwalifikacji nie ogranicza się do osób, które faktycznie popełniły akty terrorystyczne. Interpretacja tego przepisu łącznie z art. 12 ust. 3 rozszerza jego zakres do osób, które ułatwiają popełnianie aktów terrorystycznych”⁽³⁷⁵⁾. Następnie zapytała: „Niemniej jednak jak daleko idące jest wspomniane rozszerzenie w świetle art. 12 ust. 3? W którym miejscu – w skali od osób zbierających jedynie datki na ulicy do osób bezpośrednio zaangażowanych w zamach terrorystyczny, np. jako kierowca samochodu przeznaczonego do ucieczki z miejsca zdarzenia – należy wyznaczyć granicę?”⁽³⁷⁶⁾.

Wydaje się jednak, że w QD (wersja przekształcona) nie przewidziano dalszego rozróżnienia między podżeganiem a uczestnictwem. Natomiast w statucie rzymskim – mającym zastosowanie do zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości – wyraźnie odróżnia się popełnianie zbrodni w art. 25 ust. 3 lit. a) od innych form uczestnictwa, tj. rozkazywania, nakłaniania lub zachęcania w art. 25 ust. 3 lit. b) oraz pomagania, podżegania lub innej formy przyczyniania się w art. 25 ust. 3 lit. c).

W kolejnych podsekcjach przeanalizowano powiązane kwestie:

- podżeganie do popełnienia przestępstwa lub czynu (sekcja 3.6.3.1),
- pomocnictwo (sekcja 3.6.3.2),
- uczestniczenie we wspólnej działalności przestępczej (lub poprzez odpowiedzialność za wspólny cel) (sekcja 3.6.3.3),

⁽³⁷²⁾ UNHCR, Guidelines on International Protection No 5 [Wytyczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 5], tamże, przypis 32, pkt 18.

⁽³⁷³⁾ Opinia rzecznik generalnej Sharpston, 2016, Lounani, tamże, przypis 106.

⁽³⁷⁴⁾ Opinia rzecznik generalnej Sharpston, 2016, Lounani, tamże, przypis 106, pkt 71.

⁽³⁷⁵⁾ Opinia rzecznik generalnej Sharpston, 2016, Lounani, tamże, przypis 106, pkt 72.

⁽³⁷⁶⁾ Opinia rzecznik generalnej Sharpston, 2016, Lounani, tamże, przypis 106, pkt 73.

- odpowiedzialność dowódcy lub przełożonego (sekcja 3.6.3.4), oraz
- członkostwo w organizacji odpowiedzialnej za przestępstwa lub czyny wchodzące w zakres art. 12 ust. 2 lub 3 QD (wersja przekształcona) oraz czy może to skutkować domniemaniem odpowiedzialności indywidualnej (sekcja 3.6.3.5).

3.6.3.1. Podżeganie

W art. 12 ust. 3 QD (wersja przekształcona) obok „uczestnictwa” wyraźnie jest mowa o „podżeganii”. Można je odczytywać, w rozumieniu tego artykułu, jako sposób uczestniczenia, a nie jako formę popełnienia lub pośredniego popełnienia przestępstwa lub czynu. Jest jednak jasne, że nawet jeśli podżeganie postrzegane jest jako sposób uczestniczenia, to jeśli istnieją poważne podstawy, by sądzić, że wnioskodawca przyczynił się w ten szczególny sposób do popełnienia przestępstwa lub czynu ujętego w art. 12 ust. 2, „podżeganie” doprowadzi do zastosowania klauzul dotyczących wykluczenia zawartych w tym artykule.

W tym względzie TSUE stwierdził w sprawie Lounani, w odniesieniu do rezolucji 1624 (2005) Rady Bezpieczeństwa ONZ, że czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych nie ograniczają się do „aktów, metod i praktyk terrorystycznych” ⁽³⁷⁷⁾. I dalej:

„W rezolucji tej Rada Bezpieczeństwa wezwała bowiem państwa członkowskie do zwalczania terroryzmu zgodnie z ich wynikającymi z prawa międzynarodowego zobowiązaniami do pozbawiania azylu oraz pociągania do odpowiedzialności »każdego, kto wspiera, ułatwia finansowanie, planowanie, przygotowywanie lub popełnianie aktów terrorystycznych, uczestniczy w nich lub zamierza uczestniczyć bądź daje schronienie ich sprawcom«. Ponadto w pkt 1 lit. c) rezolucja ta wzywa wszystkie państwa do odmowy azylu osobom, w stosunku do których posiadają one wiarygodne i poważne informacje, według których istnieją poważne podstawy pozwalające sądzić, że osoby te są winne podżeganii do popełnienia aktu lub aktów terrorystycznych” ⁽³⁷⁸⁾.

Jak wskazano w sekcji 3.6.2 powyżej, ważne jest również, aby mieć świadomość, że zachowanie, które może wyglądać jak sposób uczestnictwa, może czasami – jak w sprawie Lounani – samo w sobie stanowić znięciem popełnienia przestępstwa lub czynu.

3.6.3.2. Pomocnictwo

Jak wskazuje UNHCR:

„»Pomocnictwo« wymaga, by dana osoba wniosła znaczący wkład w popełnienie przestępstwa, wiedząc, że pomoże to w jego popełnieniu lub je ułatwi. Wkład ten może mieć formę praktycznej pomocy, zachęty lub moralnego wsparcia i musi mieć istotny (choć niekoniecznie przyczynowy) wpływ na popełnienie przestępstwa. Pomocnictwo może polegać na działaniu lub zaniechaniu i może mieć miejsce przed popełnieniem przestępstwa, w jego trakcie lub po jego popełnieniu, choć zawsze należy pamiętać o wymogu znaczącego wkładu, zwłaszcza gdy w grę wchodzi zaniechanie działania.

⁽³⁷⁷⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 47.

⁽³⁷⁸⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 47.

Tak więc obecność na miejscu przestępstwa nie jest sama w sobie jednoznaczna z pomocnictwem, ale może prowadzić do takiej odpowiedzialności, jeśli okaże się, że obecność ta miała znaczący efekt legitymizujący lub zachęcający dla głównego sprawcy. Może to często mieć miejsce w przypadku, gdy osoba obecna na miejscu jest przełożonym osób popełniających przestępstwa (choć odpowiedzialność w takich okolicznościach może również wynikać z kwestii odpowiedzialności dowódcy lub przełożonego [...])”⁽³⁷⁹⁾.

Zgodnie z kryteriami opracowanymi w międzynarodowym orzecznictwie karnym „znaczący wkład” może przybrać formę udzielenia praktycznej pomocy, zachęty lub wsparcia moralnego, które miały istotny wpływ na popełnienie przestępstwa⁽³⁸⁰⁾. Nie jest jednak wymagany związek przyczynowy między zachowaniem a popełnieniem przestępstwa (przestępstw) w sensie *conditio sine qua non*. Ustalenie, czy dane zachowanie miało taki skutek, czy nie, musi być oparte na indywidualnych faktach danej sprawy.

Ponadto wkład ten musi być dokonany z zamiarem dotyczącym ich własnego zachowania i ze świadomością, że ich czyny pomogły lub ułatwiły popełnienie tych przestępstw. Może się to odbywać np. poprzez finansowanie ze świadomością, że środki te zostaną wykorzystane do popełnienia poważnych przestępstw⁽³⁸¹⁾. Pomocnictwo nie wymaga, by dana osoba podzielała intencje głównego sprawcy (sprawców). Nie jest konieczne, by czyny były specjalnie ukierunkowane na pomoc, zachętę lub moralne wsparcie w popełnieniu zbrodni⁽³⁸²⁾. Wystarczy, że byli świadomi głównych znamion przestępstwa (przestępstw).

Sprawa Lounani dotyczyła członka kierownictwa międzynarodowej grupy terrorystycznej, której nazwa została umieszczona w prowadzonym przez Organizację Narodów Zjednoczonych wykazie osób i podmiotów objętych sankcjami i która do dzisiaj tam widnieje. TSUE zauważył, że „działalność M. Lounaniego, polegająca na udzielaniu wsparcia logistycznego działaniom tej grupy, ma wymiar międzynarodowy, jako że był on zaangażowany w podrabianie paszportów i pomagał ochotnikom chcącym dostać się do Iraku”⁽³⁸³⁾. Trybunał stwierdził jednoznacznie: „Tego rodzaju zachowania mogą uzasadniać wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy”⁽³⁸⁴⁾.

W sprawie MT (art. 1 ust. F lit. a) – pomocnictwo) Zimbabwe toczącej się przed Wyższym Trybunałem Zjednoczonego Królestwa uznano, że wnosząca odwołanie, która była detektywem w policji Zimbabwe, uczestniczyła w dwóch przypadkach tortur⁽³⁸⁵⁾. Wyższy Trybunał zauważył, że była ona obecna na miejscu zdarzenia i pełniła funkcję przełożonej oraz że, podczas gdy jej głównym zadaniem podczas zdarzenia było robienie notatek, była ona w pełni świadoma, że jej współpracownicy źle traktują zatrzymanego. Zauważył ponadto, że sama groziła mu, gdy miał zawiązane oczy i że jej groźby, wraz z groźbami jej współpracowników, wywołały u niego lęk, że zostanie wrzucony do rzeki i utonie, jeśli nie będzie współpracował z nimi w udzielaniu pewnych informacji. Wyższy Trybunał ustalił, że

⁽³⁷⁹⁾ UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 53.

⁽³⁸⁰⁾ Zob. np. MTKJ (Izba Odwoławcza), wyrok z dnia 29 lipca 2004 r., Prokurator przeciwko Tihomiorowi Blaskiciowi, IT-95-14-A, pkt 48; MTKJ, wyrok z dnia 10 grudnia 1998 r., Prokurator przeciwko Anto Furundžija, IT-95-17/1-T, pkt 249; MTKJ, wyrok z dnia 22 lutego 2001 r., Prokurator przeciwko Dragoljubowi Kunaraciovici, Radomirovi Kovaciovici i Zoranowi Vukoviciovici, IT-96-23-T i IT-96-23/1-T.

⁽³⁸¹⁾ Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, tamże, przypis 116, art 2.

⁽³⁸²⁾ Zob. MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 23 stycznia 2014 r., Prokurator przeciwko Šainoviciovici, Pavkoviciovici, Lazareviciovici i Lukiciovici, IT-05-87-A, pkt 1650 i 1651.

⁽³⁸³⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 74.

⁽³⁸⁴⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 75.

⁽³⁸⁵⁾ Wyższy Trybunał (Wydział ds. imigracji i azylu, UK), wyrok z dnia 2 lutego 2012 r., MT (art. 1 ust. F lit. a) – pomocnictwo) Zimbabwe, [2012] UKUT 00015(IAC).

jej zachowanie podczas tego zdarzenia wyczerpywało znamiona ułatwienia popełnienia zbrodni tortur w sposób znaczący, a jej zaangażowanie w to zdarzenie miało konkretny zamiar przyczynienia się do niego w znacznym stopniu. Stwierdził zatem, że jej rola wspomagała wspólny cel, jakim było doprowadzenie tego człowieka do lęku o swoje życie. W odniesieniu do późniejszego zdarzenia – podczas którego była obecna podczas bicia ofiary – była w pełni świadoma, że bicie tej osoby przez obecnych na miejscu funkcjonariuszy, w tym przez nią samą, stanowi poważną krzywdę. Wyższy Trybunał uznał za bezsporne, że jej działania podczas tego zdarzenia miały istotny wpływ na popełnienie przestępstwa tortur, które miało miejsce. Wyższy Trybunał uznał, że jej udział w tym zdarzeniu był równoznaczny z pomocnictwem w popełnieniu zbrodni przeciwko ludzkości ⁽³⁸⁶⁾.

3.6.3.3. Wspólna działalność przestępcza lub odpowiedzialność za wspólny cel

Aby można było stwierdzić, czy wnioskodawca ponosi odpowiedzialność indywidualną na podstawie udziału we wspólnej działalności przestępczej (lub odpowiedzialność za wspólny cel), musi istnieć pewna liczba osób mających ten sam (wspólny) plan lub cel, który albo jest ukierunkowany na popełnienie przestępstw, albo którego realizacja wiąże się z popełnieniem przestępstw. Co więcej, w przypadku takiej formy odpowiedzialności indywidualnej konieczny jest znaczący wkład w realizację takiego wspólnego planu lub w funkcjonowanie systemu ustanowionego w celu realizacji tego planu. Izba Apelacyjna MTKJ orzekła, że chociaż oskarżony nie musiał wykonać żadnej części *actus reus* przestępstwa, musiał uczestniczyć w osiągnięciu wspólnego celu stanowiącego istotę działalności przestępczej. Stwierdził jednak, że „nie każdy rodzaj zachowania stanowiłby na tyle znaczący wkład w przestępstwo, by powodować odpowiedzialność karną” ⁽³⁸⁷⁾ oraz że pojęcie „[wspólnej działalności przestępczej] nie jest pojęciem otwartym, które umożliwia skazywanie na podstawie winy za skojarzenie” ⁽³⁸⁸⁾.

Wspólna działalność przestępcza nie zawsze może być głównym czynnikiem w każdej sytuacji, w której osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej była członkiem grupy lub organizacji zaangażowanej w popełnienie czynów wykluczających. Ocena, czy taka forma uczestnictwa, a nie na przykład pomocnictwo, jest istotna, będzie zależała od indywidualnych faktów danej sprawy. I tak np. w sprawie MT (art. 1 ust. F lit. a) – pomocnictwo) Zimbabwe rozważano udział wnioskodawcy w popełnieniu zbrodni przeciwko ludzkości w ramach wspólnej działalności przestępczej lub w charakterze współsprawcy. Stwierdzono jednak, że fakty w tej sprawie wskazują jedynie na indywidualną odpowiedzialność opartą na pomocnictwie, ponieważ wnioskodawca nie pełnił żadnej znaczącej roli przywódczej ⁽³⁸⁹⁾.

3.6.3.4. Odpowiedzialność dowódcy lub przełożonego

Oprócz innych podstaw odpowiedzialności karnej, zgodnie ze statutem rzymskim dotyczącym zbrodni międzynarodowych, dowódca wojskowy lub przełożony w hierarchii cywilnej, lub osoba faktycznie działająca w takim charakterze, ma ponosić odpowiedzialność karną za zbrodnie „popełnione przez siły zbrojne pozostające pod jego rzeczywistym dowództwem i kontrolą bądź rzeczywistą władzą i kontrolą, na skutek niewykonywania przez niego

⁽³⁸⁶⁾ Wyższy Trybunał (Wydział ds. imigracji i azylu, UK), wyrok z dnia 2 lutego 2012 r., MT (art. 1 ust. F lit. a) – pomocnictwo) Zimbabwe, [2012] UKUT 00015(IAC), pkt 131.

⁽³⁸⁷⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 3 kwietnia 2007 r., Prokurator przeciwko Brđaninowi, IT-99-36, pkt 427.

⁽³⁸⁸⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 3 kwietnia 2007 r., Prokurator przeciwko Brđaninowi, IT-99-36, pkt 428.

⁽³⁸⁹⁾ Wyższy Trybunał (Wydział ds. imigracji i azylu), 2012, MT (art. 1 ust. F lit. a) – pomocnictwo) Zimbabwe, tamże, przypis 385, pkt 121.

należytej kontroli nad siłami zbrojnymi”⁽³⁹⁰⁾. W przypadku wnioskodawców, którzy zajmowali stanowiska kierownicze w hierarchii wojskowej lub cywilnej w sytuacjach, w których istnieją przesłanki dotyczące popełnienia przestępstw wykluczających przez osoby wchodzące w skład tych struktur, członkowie sądów i trybunałów będą musieli rozważyć możliwość wykluczenia na tej podstawie. Pierwszym krokiem w takich przypadkach powinno być jednak zawsze zbadanie bezpośredniego zachowania lub czynów wnioskodawcy – powinno ono poprzedzać rozważenie kwestii związanych z czynami osób, którymi dowodzi, i ich wiedzą o tych czynach.

Na przykład MTK orzekł w sprawie Bemba, że w sytuacji, gdy wykorzystano zgwałcenie jako metodę wojenną w konkretnym konflikcie zbrojnym, indywidualną odpowiedzialność karną może ponieść nawet dowódca, który był daleko od miejsca działań⁽³⁹¹⁾.

W Niderlandach Rada Państwa rozważała zastosowanie art. 1 ust. F Konwencji dotyczącej statusu uchodźcy wobec byłego oficera armii syryjskiej za zbrodnie popełnione przez członków jego jednostki wojskowej. Rada Stanu uznała, że kryteria odpowiedzialności dowódczej na mocy art. 28 statutu rzymskiego zostały spełnione, i orzekła, że:

„Sekretarz stanu słusznie przytoczył argument przeciwko wnioskodawcy, że nie podjął on wszystkich koniecznych i rozsądnych środków w ramach swoich kompetencji, aby zapobiec lub ograniczyć popełnianie przestępstw. Sąd znajduje poparcie dla tej oceny w wyroku MTKJ z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie N. Orić (IT-03-68-T www.icty.org), w którym w pkt 331 uznano, że przełożony nie podejmuje koniecznych i rozsądnych środków, jeśli – choć wie o przestępstwach swoich podwładnych – nie robi nic, na przykład po prostu ignorując te informacje. Ponadto sąd znajduje poparcie dla tego wyroku w orzeczeniu z dnia 21 marca 2016 r. wydanym przez Izbę Procesową III Międzynarodowego Trybunału Karnego (ICC-01 / 05-01 / 0803343: www.icc-cpi.int) w sprawie przeciwko J. Bembie Gombo. W punkcie 202 tego wyroku uznano, że dowódca narusza swój obowiązek, o którym mowa w art. 28, preambule i w lit. a) pkt (ii) statutu, jeśli nie podejmuje działań w celu powstrzymania zbrodni, które mają się wkrótce wydarzyć. Ponadto w pkt 200 tego wyroku stwierdza się, że jeśli dowódca wypełnił swój obowiązek wprowadzenia wszelkich koniecznych i rozsądnych środków, jakie ma do dyspozycji, nie może być pociągnięty do odpowiedzialności, nawet jeśli zbrodnie ostatecznie mają miejsce lub ich sprawcy pozostają bezkarni”⁽³⁹²⁾.

Francuski Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego wypowiedział się wcześniej w podobnym tonie w 2014 r.⁽³⁹³⁾

3.6.3.5. Członkostwo i domniemanie odpowiedzialności indywidualnej

Członkostwo w organizacji odpowiedzialnej za przestępstwa lub czyny wchodzące w zakres art. 12 ust. 2 lub 3 QD (wersja przekształcona), w tym w organizacjach lub grupach

⁽³⁹⁰⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art 28 lit. a).

⁽³⁹¹⁾ MTK (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 8 czerwca 2018 r., sytuacja w Republice Środkowoafrykańskiej, Prokurator przeciwko Jean-Pierre’owi Bembie Gombo, ICC-01/05-01/08 A.

⁽³⁹²⁾ Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 17 maja 2016 r., 201506251/1/V1, ECLI:NL:RVS:2016:1441, pkt 5.2 (tłumaczenie nieoficjalne).

⁽³⁹³⁾ Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 15 maja 2018 r., M.N., 11013546, pkt 13 (w języku francuskim).

określonych jako „terrorystyczne”⁽³⁹⁴⁾, nie musi skutkować domniemaniem indywidualnej odpowiedzialności za takie przestępstwa lub czyny. Jak orzekł TSUE w sprawie B i D:

„Nawet jeśli czyny popełnione przez organizację wymienioną w wykazie stanowiącym załącznik do wspólnego stanowiska 2001/931 z powodu jej udziału w aktach terrorystycznych wchodzą w zakres każdej z podstaw wykluczenia określonych w art. 12 ust. 2 lit. b) i c) [QD], sama okoliczność, że dana osoba należała do takiej organizacji, nie może automatycznie skutkować wyłączeniem jej z możliwości uznania za uchodźcę na podstawie tych przepisów”⁽³⁹⁵⁾.

Jeżeli jednak organ stwierdzi, że osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej „zajmowała wysokie stanowisko w organizacji stosującej metody terrorystyczne”, organ ten „może zakładać, że na takiej osobie ciąży indywidualna odpowiedzialność za czyny popełnione przez tę organizację w odnośnym okresie, [...]”⁽³⁹⁶⁾. Niemniej jednak nie stanowi to automatycznie poważnego powodu, by uznać, że dana osoba dopuściła się „poważnego przestępstwa o charakterze innym niż polityczne” lub „działań sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych”⁽³⁹⁷⁾. Aby jednak „możliwe było wydanie decyzji o wyłączeniu takiej osoby z możliwości uznania za uchodźcę na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b) lub c) [QD], nadal jest konieczne zbadanie ogółu istotnych dla sprawy okoliczności”⁽³⁹⁸⁾. Oznacza to, że:

„wyłączenie z możliwości uznania za uchodźcę osoby, która należała do organizacji stosującej metody terrorystyczne, jest uzależnione od indywidualnej analizy konkretnych okoliczności, pozwalającej na ocenę, czy istnieją poważne powody, aby uważać, że w czasie działalności w ramach takiej organizacji osoba ta popełniła [przestępstwo w rozumieniu art. 12 ust. 2 i 3 QD]”⁽³⁹⁹⁾.

Ponadto, zanim wnioskodawca może zostać wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, „konieczna jest możliwość przypisania danej osobie [...] części odpowiedzialności za czyny popełnione przez organizację w czasie, gdy była jej członkiem”⁽⁴⁰⁰⁾.

Członkowie sądów i trybunałów stosujący prawo Unii w kontekście wykluczenia, zgodnie z art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), muszą zatem m.in. zbadać:

- „rolę, jaką taka osoba w rzeczywistości odgrywała w popełnieniu takich czynów,
- jej pozycję wewnątrz organizacji,
- stopień znajomości działalności organizacji, jaki miała ona lub powinna była mieć,

⁽³⁹⁴⁾ Po atakach z 11 września 2001 r. w grudniu tego samego roku Unia Europejska utworzyła w ramach działań antyterrorystycznych **listę osób, grup i podmiotów, które w związku z uczestnictwem w aktach terrorystycznych podlegają sankcjom**. Określone we **wspólnym stanowisku Rady 2001/931/WPZiB** w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, tamże, przypis 129, były to dodatkowe środki przyjęte w celu wdrożenia rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1373 (2001). Na liście znalazły się osoby i grupy działające zarówno w UE, jak i poza jej terytorium. Jest ona regularnie weryfikowana, przynajmniej co sześć miesięcy. System ten jest **odrębny od systemu UE wdrażającego rezolucję Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1989 (2011)** w sprawie zamrożenia funduszy osób i podmiotów związanych z Osamą bin Ladenem, siecią Al-Kaida i talibami (w tym Islamskim Państwem w Iraku i Lewancie (ISIL)/Daisz) (wyróżnienie dodane).

⁽³⁹⁵⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 88; potwierdzono w TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 87. Zob. również UNHCR, Wytczne w sprawie ochrony międzynarodowej nr 5, tamże, przypis 32, ust. 26, stanowiące, że „wykluczenie nie powinno opierać się wyłącznie na członkostwie w konkretnej organizacji, chociaż domniemanie odpowiedzialności indywidualnej może powstać w przypadku, gdy organizacja jest powszechnie znana jako notorycznie stosująca przemoc, a członkostwo jest dobrowolne”; UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 59–62.

⁽³⁹⁶⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 98.

⁽³⁹⁷⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 99.

⁽³⁹⁸⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 98.

⁽³⁹⁹⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 94.

⁽⁴⁰⁰⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 95.

- ewentualne naciski, jakim mogła być poddana lub
- inne czynniki, jakie były w stanie wpłynąć na jej zachowanie”⁽⁴⁰¹⁾.

Tak więc nawet jeśli wnioskodawca był członkiem grupy lub reżimu zaangażowanego w czyny wykluczające, wykluczenie będzie uzasadnione tylko wtedy, gdy okaże się, że popełnił te czyny osobiście lub uczestniczył w ich popełnieniu w jeden ze sposobów prowadzących do indywidualnej odpowiedzialności.

W wyroku z 2018 r. grecka Rada Stanu orzekła, że sądy są zobowiązane do oceny wkładu wnioskodawcy w osiągnięcie celu politycznego wspieranej przez niego organizacji, która stosowała przemoc i popełniła poważne czyny przestępcze, dążąc do tego celu. Rada Stanu wymagała również, aby sądy zbadały, czy wnioskodawca był zarówno świadomy (miał wystarczającą wiedzę i akceptował ten cel), jak i w znacznym stopniu przyczynił się do popełnienia przestępstw (wiedząc, że pomoże lub ułatwi ich popełnienie)⁽⁴⁰²⁾. Ponadto Rada Stanu orzekła, że w takich przypadkach powinno być możliwe, po dokonaniu indywidualnej oceny, nałożenie na wnioskodawcę części odpowiedzialności za poważne czyny przestępcze popełnione przez organizację w celu osiągnięcia jej celów. Wyrok odwołuje się m.in. do orzeczenia TSUE w sprawie B i D oraz do kanadyjskich wyroków w sprawach Sivakumar i Ezokola⁽⁴⁰³⁾. Zgodnie z zasadami rzetelnego postępowania Rada zauważyła, że wnioskodawca ma prawo być poinformowany o zastosowaniu tego domniemania i o dowodach, na których się ono opiera, oraz mieć możliwość obalenia tego domniemania⁽⁴⁰⁴⁾.

Należy zatem zachować ostrożność, gdy zachodzi takie domniemanie odpowiedzialności. Aby ułatwić rozpatrzenie rzeczywistych działań poszczególnych wnioskodawców oraz grupy, w którą byli zaangażowani lub z którą byli związani, członkowie sądów i trybunałów wymagają dowodów, które pozwalają na indywidualną ocenę wkładu wnioskodawcy w przestępstwo lub czyn, a nie „opartą na założeniach o zbiorowej winie lub niewinności”⁽⁴⁰⁵⁾.

W związku z orzeczeniem TSUE w sprawie B i D belgijska rada stanu zwróciła się do TSUE w sprawie Lounani o:

„zbadanie, czy art. 12 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2004/83 należy interpretować w ten sposób, że warunkiem wstępnym uznania, iż zachodzi określona w tym przepisie podstawa wyłączenia z możliwości uznania statusu uchodźcy, jest skazanie osoby ubiegającej się o udzielenie ochrony międzynarodowej za jedno z przestępstw terrorystycznych, o których mowa w art. 1 ust. 1 decyzji ramowej 2002/475”⁽⁴⁰⁶⁾.

W odpowiedzi na to pytanie TSUE wyjaśnił:

„Gdyby prawodawca Unii miał zamiar ograniczyć zakres stosowania art. 12 ust. 2 lit. c) dyrektywy 2004/83 i zawęzić pojęcie »czynów sprzecznych z celami i zasadami

⁽⁴⁰¹⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 97.

⁽⁴⁰²⁾ Rada Stanu (Grecja), decyzja 19694/2018, 21 sierpnia 2018 r., (streszczenie w języku angielskim).

⁽⁴⁰³⁾ Rada Stanu (Grecja), decyzja 19694/2018, 21 sierpnia 2018 r., (streszczenie w języku angielskim), pkt 24, odsyłający do TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9; Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 19 lipca 2013 r., Ezokola przeciwko Kanadzie (Minister of Citizenship and Immigration), SCC 40, [2013] 2 SCR 678; oraz Federal Court of Canada, wyrok z dnia 4 listopada 1993 r., Sivakumar przeciwko Kanadzie (Minister of Employment and Immigration), 1993 CanLII 3012 (FCA), [1994] 1 FC 433.

⁽⁴⁰⁴⁾ Rada Stanu (Grecja), decyzja 19694/2018, 2018, tamże, przypis 402.

⁽⁴⁰⁵⁾ Hathaway i Foster, *Law of Refugee Status*, tamże, przypis 91, s. 534.

⁽⁴⁰⁶⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 40.

Organizacji Narodów Zjednoczonych« wyłącznie do przestępstw wymienionych w art. 1 ust. 1 decyzji ramowej 2002/475, mógłby to z łatwością uczynić, wyraźnie określając te przestępstwa lub odwołując się do tej decyzji ramowej”⁽⁴⁰⁷⁾.

Trybunał zauważył ponadto, że art. 12 ust. 2 lit. c) QD nie odsyła „ani do decyzji ramowej 2002/475, mimo że w chwili redagowania art. 12 ust. 2 lit. c) decyzja ta była aktem obowiązującym, ani też do żadnego innego aktu Unii Europejskiej przyjętego w kontekście zwalczania terroryzmu”⁽⁴⁰⁸⁾. W związku z tym Trybunał stwierdził:

„W konsekwencji na pytanie [...] należy odpowiedzieć, że art. 12 ust. 2 lit. c) [QD] należy interpretować w ten sposób, iż aby móc powołać się na istnienie podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy wskazanej w tym przepisie, nie jest konieczne, aby osoba wnioskująca o udzielenie międzynarodowej ochrony została skazana za jedno z przestępstw terrorystycznych przewidzianych w art. 1 ust. 1 decyzji ramowej 2002/475”⁽⁴⁰⁹⁾.

Jednakże, co bardziej istotne, sąd krajowy w sprawie Lounani zwrócił się również do TSUE z pytaniem, czy art. 12 ust. 2 lit. c) i art. 12 ust. 3 QD:

„należy interpretować w ten sposób, że czyny polegające na uczestnictwie w działaniach grupy terrorystycznej, takie jak czyny, za które skazana została strona przeciwna w postępowaniu głównym, mogą uzasadniać powołanie się na podstawę wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy przewidzianą tym przepisem, w sytuacji gdy zainteresowana osoba ani nie popełniła, ani nie usiłowała popełnić, ani też nie groziła popełnieniem aktów terrorystycznych”⁽⁴¹⁰⁾.

Sąd Karny w Brukseli uznał, że M. Lounani brał udział, jako członek kierownictwa, w działaniach belgijskiej komórki islamistycznej grupy bojowników marokańskich. Stwierdzono również, że udzielił on wsparcia logistycznego tej grupie, między innymi przez dostarczanie informacji lub zasobów materialnych, angażowanie się w fałszowanie paszportów i ich nielegalne przekazywanie oraz aktywny udział w organizowaniu sieci wysyłania ochotników do Iraku. Nie ustalono jednak, że osobiście dopuścił się on aktów terrorystycznych, podlegał do nich lub uczestniczył w ich popełnieniu.

W odniesieniu do rezolucji Rady Bezpieczeństwa, w szczególności rezolucji nr 2178 (2014), TSUE orzekł:

„[...] okoliczność, pod warunkiem jej udowodnienia, że grupa, której członkiem kierownictwa był M. Lounani, nie dokonała aktu terrorystycznego bądź też że ochotnicy chcący dostać się do Iraku przy pomocy tej grupy ostatecznie nie dokonali żadnego takiego aktu, w żadnym razie nie pozwala wykluczyć, że czyny M. Lounaniego można uznać za sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych”⁽⁴¹¹⁾.

⁽⁴⁰⁷⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 52, decyzja ramowa 2002/475, obecnie zastąpiona dyrektywą (UE) 2017/541 w sprawie zwalczania terroryzmu, tamże, przypis 124.

⁽⁴⁰⁸⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 53.

⁽⁴⁰⁹⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 54.

⁽⁴¹⁰⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 62.

⁽⁴¹¹⁾ TSUE, 2017, Lounani, tamże, przypis 28, pkt 76.

Trybunał orzekł dalej:

„Podobnie rzecz ma się [...], w odniesieniu do okoliczności, [...] że M. Lounani ani nie popełnił, ani nie usiłował popełnić, ani też nie groził popełnieniem przestępstwa terrorystycznego w rozumieniu art. 1 ust. 1 decyzji ramowej 2002/475. Z tych samych powodów możliwość zastosowania art. 12 ust. 3 [QD] nie wymaga wykazania, że M. Lounani podzegał do popełnienia takiego przestępstwa bądź też w inny sposób uczestniczył w jego popełnieniu”⁽⁴¹²⁾.

Odpowiadając na drugie i trzecie pytanie zadane mu przez sąd krajowy, TSUE orzekł:

„Art. 12 ust. 2 lit. c) oraz art. 12 ust. 3 [QD] należy interpretować w ten sposób, że czyny polegające na uczestnictwie w działaniach grupy terrorystycznej, takie jak czyny, za które skazana została strona przeciwna w postępowaniu głównym, mogą uzasadniać zastosowanie wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, nawet jeżeli zainteresowana osoba ani nie popełniła, ani nie usiłowała popełnić, ani też nie groziła popełnieniem aktów terrorystycznych. Na potrzeby dokonania indywidualnej oceny okoliczności faktycznych pozwalających na ustalenie, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że dana osoba jest winna czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, podzegała do popełniania takich czynów lub inny sposób uczestniczyła w ich popełnieniu, okoliczność, że osoba ta została skazana przez sądy państwa członkowskiego za uczestnictwo w działaniach grupy terrorystycznej, stanowi okoliczność o szczególnym znaczeniu, podobnie jak okoliczność, że osoba ta była jednym z członków kierownictwa takiej grupy, bez konieczności ustalania, czy osoba ta sama podzegała do popełnienia aktu terrorystycznego lub uczestniczyła w jego popełnieniu”⁽⁴¹³⁾.

Na poziomie krajowym, we wcześniejszej decyzji, Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa stwierdził, że istnieje potrzeba „skoncentrowania się na rzeczywistej roli odgrywanej przez konkretne osoby, biorąc pod uwagę wszystkie istotne aspekty tej roli, aby zdecydować, czy wymagany stopień uczestnictwa został osiągnięty”⁽⁴¹⁴⁾. Sąd określił następujący niewyczerpujący wykaz istotnych czynników, które należy rozważyć przy dokonywaniu tej oceny:

„(i) charakter i (potencjalnie mające pewne znaczenie) rozmiar organizacji, a w szczególności tej jej części, którą osoba ubiegająca się o azyl bezpośrednio reprezentowała, (ii) czy organizacja została zdelegalizowana, a jeśli tak, to przez kogo, (iii) w jaki sposób osoba ubiegająca się o azyl została zwerbowana, (iv) jak długo pozostawała w organizacji i jakie miała możliwości opuszczenia jej, jeśli w ogóle miała takie możliwości, (v) jej stanowisko, stopień, pozycję i wpływy w organizacji, (vi) jej wiedzę na temat działalności organizacji w zakresie zbrodni wojennych oraz (vii) osobiste zaangażowanie i rolę w organizacji, w tym w szczególności swój wkład, jaki wniosła w popełnienie zbrodni wojennych”⁽⁴¹⁵⁾.

Podobnie Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego we Francji orzekł, że każdy przypadek wymaga zbadania osobistych faktów dotyczących sytuacji indywidualnego wnioskodawcy w kontekście tego, co jest ogólnie wiadome o grupie, której był członkiem. Obejmuje to zbadanie

⁽⁴¹²⁾ TSUE, 2017, *Lounani*, tamże, przypis 28, pkt 77.

⁽⁴¹³⁾ TSUE, 2017, *Lounani*, tamże, przypis 28, pkt 79.

⁽⁴¹⁴⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2010, *JS (Sri Lanka)*, tamże, przypis 23, pkt 55. Zob. również Sąd Najwyższy (Kanada), *Ezokola przeciwko Kanadzie*, tamże, przypis 355.

⁽⁴¹⁵⁾ Sąd Najwyższy (UK), 2010, *JS (Sri Lanka)*, tamże, przypis 23, pkt 30.

częstotliwości stosowania przemocy, struktur dowodzenia lub struktur organizacyjnych, stopnia rozdrobnienia grupy, stażu osoby w grupie oraz jej zdolności do wpływania na działania grupy ⁽⁴¹⁶⁾. Sprawa ta dotyczyła wykluczenia obywatela Republiki Środkowoafrykańskiej, który był wysokiej rangi oficerem wojskowym i byłym członkiem gwardii prezydenckiej w czasie, gdy jednostka ta dopuszczała się poważnych naruszeń praw człowieka.

3.6.4. Podstawy wykluczające odpowiedzialność indywidualną

Nie można stwierdzić odpowiedzialności indywidualnej za przestępstwo lub czyn wyłączający, jeśli osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej mogła popełnić takie przestępstwo lub czyn albo podzegać do niego lub w inny sposób w nim uczestniczyć, jeśli posiada ważne środki obrony.

Środki obrony, które zazwyczaj muszą zostać rozpatrzone przez członków sądów i trybunałów w kontekście stosowania klauzul dotyczących wykluczenia zawartych w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona), omówiono bardziej szczegółowo w kolejnych sekcjach. Obejmują one:

- rozkazy przełożonego (zob. sekcja 3.6.4.1),
- brak zdolności do czynności prawnych (zob. sekcja 3.6.4.2),
- przymus (zob. sekcja 3.6.4.3), oraz
- samoobrona; obrona innych osób lub mienia (zob. sekcja 3.6.4.4).

W tym względzie pomocne jest przeanalizowanie postanowień statutu rzymskiego dotyczących podstaw wyłączenia odpowiedzialności karnej za zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości.

Art. 31 statutu rzymskiego

Podstawy wyłączenia odpowiedzialności karnej

1. W uzupełnieniu innych podstaw wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianych w niniejszym statucie osoba nie ponosi odpowiedzialności karnej, jeżeli w chwili popełnienia czynu:

- a) osoba ta cierpiała na chorobę psychiczną lub upośledzenie umysłowe, które wyłączały jej zdolność rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania bądź też zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa;
- b) osoba ta była w stanie odurzenia, który wyłączał jej zdolność do rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania bądź zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa, chyba że osoba ta dobrowolnie wprawiła się w stan odurzenia w takich okolicznościach, że wiedziała o tym lub zlekceważyła ryzyko tego, że pod wpływem odurzenia prawdopodobnie popełni czyn stanowiący zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału;

⁽⁴¹⁶⁾ Cour nationale du droit d'asile (Sąd Krajowy ds. Prawa Azylowego, Francja), wyrok z dnia 7 października 2014 r., M.B. 13003572 C+ (streszczenie w języku francuskim).

- c) osoba ta działała w obronie własnej lub innej osoby lub, w przypadku zbrodni wojennych, w obronie własności niezbędnej dla jej przetrwania lub przetrwania innej osoby, lub własności, która jest niezbędna do wypełnienia misji wojskowej, przed bezpośrednim i bezprawnym użyciem siły, w sposób proporcjonalny do stopnia niebezpieczeństwa grożącego jej samej, innej osobie lub chronionej własności; fakt, że osoba uczestniczyła w operacji obronnej prowadzonej przez siły zbrojne, nie stanowi sam w sobie podstawy do wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianej w niniejszym punkcie;
- d) czyn, który stanowi zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału, został popełniony w wyniku przymusu spowodowanego groźbą bezpośredniego pozbawienia życia lub bezpośredniego ciężkiego uszkodzenia ciała wobec tej lub innej osoby, a osoba ta podjęła niezbędne i rozsądne działania w celu usunięcia tej groźby, przy czym nie zamierzała ona spowodować szkody większej niż ta, której chciała uniknąć; taka groźba może być albo:
 - i) wywołana przez inną osobę; albo
 - ii) wywołana przez inne okoliczności, nad którymi ta osoba nie miała kontroli.

Art. 33 statutu rzymskiego

Podstawy wyłączenia odpowiedzialności karnej

1. Popęlnienie przez sprawcę zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału na skutek wykonania polecenia rządu albo przełożonego wojskowego lub cywilnego nie zwalnia go od odpowiedzialności karnej, chyba że:

- a) na sprawcy ciążył prawny obowiązek wykonania polecenia rządu lub przełożonego;
- b) sprawca nie wiedział, że polecenie było bezprawne;
- c) polecenie nie było oczywiście bezprawne.

2. W rozumieniu przepisów niniejszego artykułu polecenia popełnienia zbrodni ludobójstwa oraz zbrodni przeciwko ludzkości są oczywiście bezprawne.

Poza przepisami statutu rzymskiego, w szczególności w kontekście wykluczenia na podstawie popełnienia poważnego przestępstwa o charakterze innym niż polityczne zgodnie z art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona), należy jednak rozważyć inne odpowiednie normy prawa karnego.

3.6.4.1. Rozkazy przełożonego

UNHCR, w swoich *Uwagach wyjaśniających stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia* stwierdza:

„Powszechnie przywoływanym środkiem obrony jest »polecenie przełożonego« lub przymus ze strony wyższych władz rządowych, chociaż zgodnie z ustaloną zasadą prawa obrona przed rozkazami przełożonych nie uwalnia jednostek od winy”⁽⁴¹⁷⁾.

⁽⁴¹⁷⁾ UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 67.

W tym względzie, jak w całości przytoczono powyżej, art. 33 statutu rzymskiego stanowi ponadto, że obrona na podstawie polecenia przełożonego będzie miała zastosowanie tylko wtedy, gdy dana osoba „była prawnie zobowiązana do wykonania polecenia rządu lub przełożonego”; nie była świadoma, że „polecenie było bezprawne”; oraz „polecenie nie było oczywiście bezprawne”. We wszystkich przypadkach dotyczących poleceń popełnienia ludobójstwa lub zbrodni przeciwko ludzkości polecenia te są uznawane za ewidentnie bezprawne.

W sprawie CM (art. 1 ust. F lit. a) – polecenia przełożonego) Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa stwierdził, że:

„Wnoszący odwołanie dopuścił się czynów objętych zakresem statutu rzymskiego w dwóch odrębnych aspektach: po pierwsze, brał udział w torturach lub, jeśli nie można tego stwierdzić, w czynach nieludzkich w rozumieniu art. 7 i art. 25 ust. 3 lit. a); a po drugie, brał udział w wydawaniu innym polecenia dokonania takich czynów, co wchodzi w zakres art. 25 ust. 3 lit. b) («zleca, namawia bądź nakłania do popełnienia takiej zbrodni, zarówno w przypadku jej dokonania, jak i usiłowania»)”⁽⁴¹⁸⁾.

W odpowiedzi na argument wnoszącego odwołanie w tej sprawie, że jego udział w pobiciu był usprawiedliwiony, ponieważ działał w posłuszeństwie poleceniom przełożonych, Wyższy Trybunał stwierdził, że „nie był on uprawniony do powoływania się na polecenia przełożonych jako środek obrony”⁽⁴¹⁹⁾. Wyższy Trybunał przedstawił powody, które wyjaśniają tę kwestię:

„[...] Art. 33 [statutu rzymskiego] nie odrzuca całkowicie tego, co jest znane jako »podejście odpowiedzialności warunkowej«. W kontekście decydowania, czy dana osoba jest wyłączona z ochrony Konwencji o uchodźcach z powodu popełnienia czynów sprzecznych z art. 1 ust. F lit. a), skutkiem art. 33 ust. 1 statutu rzymskiego jest to, że o ile posłuszeństwo poleceniom przełożonych może stanowić obronę, jeśli spełniony jest każdy z jego trzech wymogów – wymienionych w lit. a), b) i c) – to na mocy art. 33 ust. 2 wymóg z art. 33 ust. 1 lit. c) nigdy nie może być spełniony w przypadkach, gdy polecenie dotyczyło popełnienia ludobójstwa lub zbrodni przeciwko ludzkości. Takie przypadki są zawsze »ewidentnie bezprawne«.

Mówiąc prościej, zgodnie ze statutem rzymskim – w odniesieniu do odpowiedzialności karnej za popełnienie zbrodni przeciwko ludzkości – linia obrony oparta na posłuszeństwie wobec poleceń przełożonych jest niedopuszczalna z mocy prawa”⁽⁴²⁰⁾.

3.6.4.2. Brak zdolności do czynności prawnych

Również w tym przypadku główne wskazówki dotyczące interpretacji i stosowania środka obrony w postaci braku zdolności do czynności prawnych – poza prawem krajowym państw członkowskich – w kontekście klauzul dotyczących wykluczenia można znaleźć w międzynarodowym prawie karnym. Ma to bezpośrednie zastosowanie jedynie w odniesieniu do przestępstw ujętych w art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona).

⁽⁴¹⁸⁾ Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. imigracji i azylu), CM (art. 1 ust. F lit. a) – polecenia przełożonego) Zimbabwe [2012] UKUT 00236(IAC), 17 kwietnia 2012 r., pkt 17.

⁽⁴¹⁹⁾ Tamże, pkt 23.

⁽⁴²⁰⁾ Tamże, pkt 23 i 24.

Art. 31 ust. 1 statutu rzymskiego stanowi, że choroba psychiczna lub upośledzenie umysłowe, aby mogło być uznane za środek obrony w międzynarodowym prawie karnym, musi niszczyć „zdolność tej osoby do rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania bądź też zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa”.

Podobnie osoba będzie uważana za będącą w stanie odurzenia do tego stopnia, że będzie to stanowiło środek obrony w przypadku stanu odurzenia,

„który wyłączał jej zdolność do rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania bądź zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa, chyba że osoba ta dobrowolnie wprawiła się w stan odurzenia w takich okolicznościach, że wiedziała o tym lub zlekceważyła ryzyko tego, że pod wpływem odurzenia prawdopodobnie popełni czyn stanowiący zbrodnię podlegającą jurysdykcji [Międzynarodowego Trybunału Karnego]”.

Jednakże

„szczególną cechą środka obrony z powodu stanu nietrzeźwości jest trzeci wymóg, który mówi, że nie można się na niego powoływać, jeśli stan nietrzeźwości został wywołany dobrowolnie przy świadomym lekceważeniu ryzyka zaangażowania się w zachowania przestępcze w wyniku odurzenia. Innymi słowy, na stan odurzenia można się skutecznie powołać tylko wtedy, gdy nastąpiło ono nieświadomie lub dobrowolnie, ale bez świadomości ryzyka, że doprowadzi to do zachowania przestępczego”⁽⁴²¹⁾.

3.6.4.3. Przymus

UNHCR, w swoich *Uwagach wyjaśniających stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia* stwierdza:

„Jeżeli osoba, która działała na polecenie innej osoby w organizacji, wnosi o uznanie, że działała pod przymusem, należy rozważyć, czy można było w rozsądny sposób oczekiwać, że dana osoba po prostu odejdzie z organizacji, oraz czy istotnie powinna była zrobić to wcześniej, jeżeli było jasne, że dojdzie do sytuacji, o której mowa. Każdy przypadek należy rozpatrywać w oparciu o jego specyfikę. Istotnymi czynnikami są konsekwencje dezercji oraz przewidywalność znalezienia się pod presją dokonania określonych czynów”⁽⁴²²⁾.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. imigracji i azylu) orzekł następująco w tym względzie w sprawie AB (art. 1 ust. F lit. a) – środek obrony – przymus) Iran:

„W odpowiedzi na zarzut, że daną osobę powinno się wykluczyć na mocy art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, ponieważ istnieją poważne podstawy, by sądzić, że osoba ta popełniła zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w rozumieniu statutu rzymskiego, na wnoszącym odwołanie spoczywa wstępny ciężar dowodu w celu przedstawienia podstawy wykluczenia odpowiedzialności karnej takiej jak przymus.

⁽⁴²¹⁾ Li, Y., „Exclusion from Protection as a Refugee – An approach to harmonising interpretation in international law” [w:] *International Refugee Law Series 09*, Brill Nijhoff 2017, s. 278.

⁽⁴²²⁾ UNHCR, *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses* [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 69/70.

Na pozwanym [organie decyzyjnym] spoczywa ogólny ciężar wykazania, że istnieją poważne podstawy, by sądzić, że wnoszący odwołanie nie działał pod przymusem”⁽⁴²³⁾.

Sprawa dotyczyła obywatelki Iranu, która pełniła wysokie stanowisko w kobiecym więzieniu pod kontrolą Korpusu Strażników Rewolucji Islamskiej, w którym przetrzymywano i torturowano więźniów politycznych. Wnosząca odwołanie twierdziła, że działała pod przymusem. W swoim wyroku Wyższy Trybunał po pierwsze ustalił na podstawie „jasnych, wiarygodnych i mocnych” dowodów, że wnosząca odwołanie świadomie pomagała osobom stosującym tortury w więzieniu, w którym była zastępcą dyrektora. Następnie stwierdził, że jej wiedza i pomoc (jeśli zostały stwierdzone) z łatwością spełniają kryterium pomocnictwa.

Trybunał w sposób przystępny przedstawia pięć łącznych wymogów dla środków obrony opartych na przymusie, z których wszystkie muszą być spełnione, zgodnie z art. 31 statutu rzymskiego:

- i. musi wystąpić zagrożenie nieuchronną śmiercią lub trwającym lub nieuchronnym poważnym uszkodzeniem ciała;
- ii. zagrożenie takie musi pochodzić od innych osób lub wynikać z innych okoliczności, na które osoba powołująca się na środek obrony nie ma wpływu;
- iii. zagrożenie musi być skierowane przeciwko osobie powołującej się na środek obrony lub przeciwko innej osobie;
- iv. osoba powołująca się na środek obrony musi działać w sposób konieczny i rozsądny, by uniknąć tego zagrożenia;
- v. działając w ten sposób, osoba powołująca się na środek obrony nie ma zamiaru wyrządzić szkody większej niż ta, której chce się uniknąć⁽⁴²⁴⁾.

Trybunał zauważa dalej, że „istotą środka obrony opartego na przymusie jest to, że zachowanie przestępcze, które ma on usprawiedliwić, zostało bezpośrednio spowodowane groźbami, na które się powołuje”⁽⁴²⁵⁾.

3.6.4.4. Obrona własna

Art. 31 ust. 1 lit. c) statutu rzymskiego, cytowany w całości powyżej, dotyczy czynów popełnionych w obronie własnej. Stanowi on, że osoba nie ponosi odpowiedzialności karnej, jeśli w czasie jej zachowania,

„osoba ta działała w obronie własnej lub innej osoby lub, w przypadku zbrodni wojennych, w obronie własności niezbędnej dla jej przetrwania lub przetrwania innej osoby lub własności, która jest niezbędna do wypełnienia misji wojskowej, przed bezpośrednim i bezprawnym użyciem siły, w sposób proporcjonalny do stopnia

⁽⁴²³⁾ AB (art. 1 ust. 1 lit. a) – środek obrony – przymus Iran, [2016] UKUT 00376 (IAC), Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. imigracji i azylu), 22 lipca 2016 r.

⁽⁴²⁴⁾ AB (art. 1 ust. 1 lit. a) – środek obrony – przymus Iran, [2016] UKUT 00376 (IAC), Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. imigracji i azylu), 22 lipca 2016 r., pkt 63.

⁽⁴²⁵⁾ AB (art. 1 ust. 1 lit. a) – środek obrony – przymus Iran, [2016] UKUT 00376 (IAC), Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa (Wydział ds. imigracji i azylu), 22 lipca 2016 r., pkt 69.

niebezpieczeństwa grożącego jej samej, innej osobie lub chronionej własności; fakt, że osoba uczestniczyła w operacji obronnej prowadzonej przez siły zbrojne, nie stanowi sam w sobie podstawy do wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianej w niniejszym punkcie”.

Jak dotąd nie wydaje się, aby istniało odpowiednie orzecznictwo w tej kwestii.

3.7. Ekspiacja

Niektórzy komentatorzy uważają, że w pewnych przypadkach niewłaściwe jest wykluczenie danej osoby z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, nawet jeśli ustalono, że jest ona indywidualnie odpowiedzialna za przestępstwo lub czyn podlegający wyłączeniu. Pogląd ten podziela UNHCR, który stwierdził:

„Jeśli uważa się, że doszło do **ekspiacji** przestępstwa, stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia może nie być już uzasadnione. Taka sytuacja może mieć miejsce w przypadku, gdy dana osoba odbyła karę za dane przestępstwo lub gdy od popełnienia przestępstwa upłynęło dużo czasu. Istotnymi czynnikami będą powaga przestępstwa, upływ czasu oraz wyrazy skruchy okazane przez daną osobę. Przy rozważaniu skutków ułaskawienia lub amnestii należy zwrócić uwagę na to, czy odzwierciedlają one demokratyczną wolę danego kraju i czy dana osoba została pociągnięta do odpowiedzialności w inny sposób. Niektóre przestępstwa są jednak tak poważne i haniebne, że zastosowanie art. 1 ust. F jest nadal uważane za uzasadnione pomimo możliwości ułaskawienia lub amnestii”⁽⁴²⁶⁾.

Francuska Rada Stanu orzekła, że o ile przesłanki objęte art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona) mogą co do zasady uzasadniać odmowę udzielenia ochrony uchodźcy, to nie stoją one na przeszkodzie przyznaniu tej ochrony, jeżeli czyny przestępcze zakończyły się wydaniem wyroku, który został skutecznie odbyty. Uznała, że tak właśnie jest, chyba że państwo, w którym wniosek został złożony, uważa, że z powodu poważnych przestępstw o charakterze niepolitycznym popełnionych w przeszłości wnioskodawca stanowi zagrożenie lub ryzyko dla ludności⁽⁴²⁷⁾.

Kwestia, czy popełnienie przestępstwa lub czynu wkluczającego może rzeczywiście stanowić istotną okoliczność przy ocenie wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, została pośrednio podjęta przez TSUE w sprawie B i D w odpowiedzi na dwa pytania prejudycjalne niemieckiego Federalnego Sądu Administracyjnego⁽⁴²⁸⁾. Po pierwsze, sąd niemiecki zapytał, czy podstawy wykluczenia określone w art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD są spełnione tylko wtedy, gdy dana osoba nadal stanowi zagrożenie dla przyjmującego państwa członkowskiego, biorąc pod uwagę, że wnioskodawcy w postępowaniu przed sądem krajowym w sposób wiarygodny zerwali ze swoją terrorystyczną przeszłością i nie przedstawiali żadnego ryzyka ponownego popełnienia przestępstwa. Po drugie, jeśli odpowiedź na pierwsze pytanie była przecząca, a wnioskodawcy

⁽⁴²⁶⁾ UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Wytyczne UNHCR dotyczące stosowania klauzul wyłączających], tamże, przypis 32, pkt 23 (wyróżnienie w oryginale), a także UNHCR, AH (Algeria) v. Secretary of State for the Home Department: Case for the Intervener, 21 października 2014 r.

⁽⁴²⁷⁾ Conseil d'État (Rada Stanu, Francja), wyrok z dnia 4 maja 2011 r., Office français de protection des réfugiés et apatrides c. M.A., 320910, ECLI:FR:-CESSR:2011:320910.20110504 (streszczenie w języku angielskim).

⁽⁴²⁸⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 14 października 2008 r., BVerwG 10 C 48.07 (wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony do TSUE w sprawie B), DE:BVerwG:2008:141008B10C48.07.0; Federalny Sąd administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 25 listopada 2008 r., BVerwG 10 C 46.07 (wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony do TSUE w sprawie D).

spełnili przesłanki wykluczenia, sąd zapytał, czy wykluczenie wnioskodawców było uzależnione od zastosowania testu proporcjonalności zgodnie z „zasadą proporcjonalności uznaną w prawie międzynarodowym i europejskim [...] [która] wymaga, by każdy środek był odpowiedni i konieczny oraz w rozsądnej proporcji do zamierzonego celu”⁽⁴²⁹⁾. W opinii Federalnego Sądu Administracyjnego ze względu na to, że wnioskodawcy byli w każdym wypadku chronieni przed wydaleniem (*refoulement*), wykluczenie mogłoby być nieproporcjonalne w świetle takiego testu tylko w wyjątkowych okolicznościach, a mianowicie, gdy:

„pomimo wcześniejszego przewinienia osoba ta musi zasługiwać na to, by być traktowana (z powrotem) na równi z »uchodźcą w dobrej wierze«. Ma to miejsce wtedy, gdy całościowa ocena jej osobowości i postępowania w międzyczasie pokazuje, że pomimo swojej przeszłości osoba ta zasługuje na ochronę (tzn. ponownie na nią zasłużyła). W tym celu, zdaniem tego sądu, nie wystarczy, że – jak w niniejszej sprawie – dana osoba nie stanowi już zagrożenia, odcięła się od swoich poprzednich czynów i przynajmniej częściowo odbyła karę pozbawienia wolności, doznając przy tym uszczerbku na zdrowiu. Jednak w przypadku wcześniejszego wspierania działalności terrorystycznej może zaistnieć wyjątkowy przypadek, np. gdy dana osoba nie tylko odcina się od swoich czynów, ale teraz aktywnie działa na rzecz zapobiegania kolejnym aktom terroryzmu lub gdy czyn jest »grzechem młodości« popełnionym dziesiątki lat temu”⁽⁴³⁰⁾.

Jak już wspomniano, TSUE odpowiedział, że wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy nie jest uzależnione od jakiegokolwiek oceny proporcjonalności, gdy zostanie stwierdzone, że podstawy wykluczenia z art. 12 ust. 2 lit. b) lub c) QD zostały spełnione⁽⁴³¹⁾. Stwierdził również, że art. 12 ust. 2 lit. b) i c) QD nie wymaga, by dana osoba stanowiła zagrożenie dla przyjmującego państwa członkowskiego⁽⁴³²⁾. W związku z tym federalny sąd administracyjny orzekł, że fakt, iż B i D wyrzekli się swojej dawnej działalności terrorystycznej i nie stwarzali ryzyka ponownego popełnienia przestępstwa, nie ma znaczenia dla kwestii, czy zostali wykluczeni z możliwości uzyskania statusu uchodźcy⁽⁴³³⁾.

Kanadyjski Sąd Najwyższy został następnie wezwany w sprawie Febles do zajęcia się nieco innym pytaniem niż to, które zostało zadane TSUE w sprawach B i D, a mianowicie:

„[czy wyrażenie »popełnił poważne [...] przestępstwo« w art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców] ogranicza się do kwestii związanych z popełnionym przestępstwem, czy też należy je odczytywać jako odnoszące się również do kwestii lub zdarzeń mających miejsce po popełnieniu przestępstwa, takich jak to, czy wnioskodawca ukrywa się przed wymiarem sprawiedliwości, czy jest niegodny lub niebezpieczny w momencie składania wniosku o otrzymanie ochrony jako uchodźca”⁽⁴³⁴⁾.

Większość Sądu Najwyższego uznała, że „tylko czynniki związane z popełnieniem przestępstw mogą być brane pod uwagę, a także to, czy te przestępstwa były poważne w rozumieniu art. 1 ust. F lit. b)”⁽⁴³⁵⁾. W związku z powyższym, Sąd orzekł, że:

⁽⁴²⁹⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2008, BVerwG 10 C 48.07, tamże, *przypis 428*, pkt 32, tłumaczenie Federalnego Sądu Administracyjnego; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), BVerwG 10 C 46.07, pkt 28.

⁽⁴³⁰⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2008, BVerwG 10 C 48.07, tamże, *przypis 428*, pkt 34, tłumaczenie Federalnego Sądu Administracyjnego; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), BVerwG, 10 C 46.07, pkt 28.

⁽⁴³¹⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, *przypis 9*, pkt 111.

⁽⁴³²⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, *przypis 9*, pkt 105.

⁽⁴³³⁾ Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 7 lipca 2011 r., BVerwG 10 C 26. 10 (sprawa D), DE:BVerwG:2011:070711U10C26.10.0, pkt 24; Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), 2011, BVerwG 10 C 27.10 (sprawa B), tamże, *przypis 106*, pkt 18.

⁽⁴³⁴⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 30 października 2014 r., *Febles przeciwko Minister of Citizenship and Immigration* [2014] 3 SCR 431 (wyróżnienie dodane).

⁽⁴³⁵⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 30 października 2014 r., *Febles przeciwko Minister of Citizenship and Immigration* [2014] 3 SCR 431, pkt 6.

„Art. 1 ust. F lit. b) wyklucza każdego, kto kiedykolwiek dokonał poważnej zbrodni o charakterze niepolitycznym poza państwem, które go przyjęło, przed uznaniem go za uchodźcę. Jego zastosowanie nie jest ograniczone wyłącznie do uciekinierów, podobnie jak waga przestępstwa nie jest równoważona czynnikami niezależnymi od przestępstwa, takimi jak obecne lub przyszłe niebezpieczeństwo dla społeczeństwa przyjmującego lub resocjalizacja czy ekspiacja po przestępstwie”⁽⁴³⁶⁾.

Orzeczenie to poparł Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (UK)⁽⁴³⁷⁾, który również skutecznie orzekł to samo w odniesieniu do art. 1 ust. F lit. a) i c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁽⁴³⁸⁾. Sąd, w odpowiedzi na argument, że ekspiacja jest czynnikiem, który należy wziąć pod uwagę, podkreślił, że art. 1 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, w tym podstawy wykluczenia zawarte w art. 1 ust. F, jest „sekcją definicji” konwencji. Orzekł on, co następuje:

„od decydenta wymaga się, by rozstrzygał jedynie kwestie obiektywnych faktów. Kiedy już ustalili fakty, stosuje wykluczenie lub nie, w zależności od przypadku. Nie jest on powołany do oceny [czy dana osoba nie jest godna ochrony] w świetle ustalonych faktów”⁽⁴³⁹⁾.

⁽⁴³⁶⁾ Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 30 października 2014 r., *Febles przeciwko Minister of Citizenship and Immigration* [2014] 3 SCR 431, pkt 60.

⁽⁴³⁷⁾ EWCA (UK), 2015, AH (Algeria), tamże, przypis 273, pkt 30.

⁽⁴³⁸⁾ EWCA (UK), 2015, AH (Algeria), tamże, przypis 273, pkt 10–11.

⁽⁴³⁹⁾ EWCA (UK), 2015, AH (Algeria), tamże, przypis 273, pkt 20.

Część 4: Wykluczenie z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej (art. 17)

4.1. Wprowadzenie

Jak już wspomniano, w art. 17 ust. 1 QD (wersja przekształcona) przewiduje się, że dana osoba jest wyłączona z możliwości zakwalifikowania do uzyskania ochrony uzupełniającej w przypadku, gdy występują poważne powody, aby uważać, że:

- „popełniła” ona którekolwiek z przestępstw, o których mowa w lit. a) lub b) tego przepisu, lub
- jest „winna” popełnienia „czynów, które są sprzeczne z zasadami i celami Narodów Zjednoczonych”, zgodnie z lit. c) tego przepisu, lub
- jak określono w lit. d) tego przepisu, „stanowi zagrożenie” dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa ⁽⁴⁴⁰⁾.

Art. 17 ust. 1 powinien być odczytywany łącznie z art. 17 ust. 2 ⁽⁴⁴¹⁾:

Art. 17 ust. 1 i 2 QD (wersja przekształcona)

1. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

- a) dokonał zbrodni przeciwko pokojowi, zbrodni wojennej, zbrodni przeciwko ludzkości w rozumieniu aktów międzynarodowych opracowanych w celu ustanowienia przepisów odnoszących się do tych zbrodni;
- b) popełnił poważne przestępstwo;
- c) jest winny czynów sprzecznych z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych określonymi w preambule i art. 1 i 2 Karty Narodów Zjednoczonych;
- d) stanowi zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa.

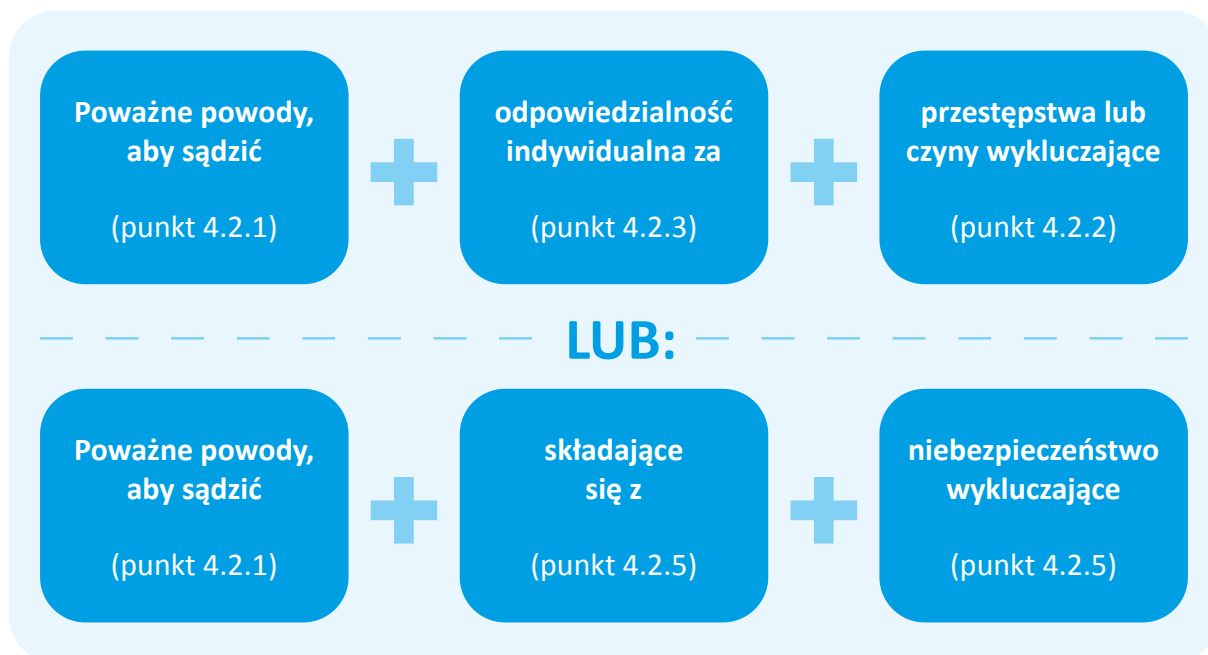
2. Ust. 1 ma zastosowanie do osób, które podlegają do przestępstw lub czynów określonych w tym ustępie lub w inny sposób uczestniczą w ich popełnianiu.

Wykluczenie z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 i 2 QD (wersja przekształcona) można rozumieć jako składające się z trzech elementów, jak pokazano na rysunku 7 poniżej:

⁽⁴⁴⁰⁾ Zob. sekcja 1.2, w której przytoczono i zestawiono przepisy art. 12 i 17 QD (wersja przekształcona) oraz tabelę 1.

⁽⁴⁴¹⁾ Należy zauważyć, że w angielskiej wersji językowej art. 17 ust. 2 QD (wersja przekształcona) (2011/95/UE) użyto słowa „incite”, podczas gdy w angielskiej wersji językowej art. 17 ust. 2 QD (2004/83/WE) użyto słowa „instigate”. Zob. odpowiednio uwagi na temat art. 12 ust. 3 QD (wersja przekształcona) (2011/95/UE), w porównaniu z art. 12 ust. 3 QD (2004/83/WE), w sekcji 3.1 akapity drugi i trzeci.

Rysunek 7: Elementy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 i 2 QD (wersja przekształcona). Odwołania do sekcji odnoszą się do niniejszej analizy sądowej

Ponadto w art. 17 ust. 3 QD (przekształcenie) dodaje się, że osoba może zostać wykluczona z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeśli przed przyjęciem do danego państwa członkowskiego „popełniła” jedno lub więcej przestępstw spełniających warunki określone w tym przepisie i jeśli opuściła swój kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia sankcji wynikających z tych przestępstw. (Zob. sekcja 4.3).

4.2. Obowiązkowe podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej (art. 17 ust. 1 i 2)

4.2.1. Poważne powody

Wyrażenie „poważne podstawy, aby sądzić” jest identyczne jak w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) i powinno być interpretowane w ten sam sposób. Zob. sekcja 3.2.

4.2.2. Przestępstwa i czyny wykluczające

4.2.2.1. Zbrodnie przeciwko pokojowi, zbrodnie wojenna lub zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 17 ust. 1 lit. a))

Art. 17 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) jest sformułowany identycznie jak art. 12 ust. 1 lit. a) QD (wersja przekształcona) i powinien być interpretowany w ten sam sposób. Zob. sekcja 3.3.

4.2.2.2. Poważne przestępstwo (art. 17 ust. 1 lit. b))

Art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona) ustanawia następującą podstawę wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej.

Art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona)

1. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

[...]

b) popełnił poważne przestępstwo.

Można zauważyć, że zakres zastosowania art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona) jest szerszy niż zakres zastosowania art. 12 ust. 2 lit. b) QD (wersja przekształcona), ponieważ nie jest on ograniczony ani terytorialnie, ani czasowo, ani też przez warunek, aby dane przestępstwo nie miało charakteru „politycznego”⁽⁴⁴²⁾. (Zob. sekcje 1.3.2 i 3.4.1.1.).

Można by uznać, że pojęcie „poważnego przestępstwa” w art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona) jest inspirowane pojęciem i ma takie samo znaczenie jak pojęcie „poważnego przestępstwa” w art. 12 ust. 2 lit. b). Dlatego też w sekcji 3.4.1 omówiono sprawę Ahmed⁽⁴⁴³⁾ dotyczącą tego, czy kara przewidziana przez prawo danego państwa członkowskiego za konkretne przestępstwo może stanowić jedyne kryterium pozwalające stwierdzić, czy przestępstwo to jest „poważnym przestępstwem” w rozumieniu art. 17 ust. 1 lit. b) QD (wersja przekształcona).

4.2.2.3. Czyny sprzeczne z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 17 ust. 1 lit. c))

Art. 17 ust. 1 lit. c) QD (wersja przekształcona) jest sformułowany identycznie jak art. 12 ust. 1 lit. c) QD (wersja przekształcona) i powinien być interpretowany w ten sam sposób. Zob. sekcja 3.5.

4.2.3. Odpowiedzialność indywidualna

Zob. odpowiednio sekcja 3.6.

4.2.4. Ekspiacja

Zob. odpowiednio sekcja 3.7.

⁽⁴⁴²⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 46 i 47.

⁽⁴⁴³⁾ TSUE, 2018, Ahmed, tamże, przypis 14, pkt 46 i 47.

4.2.5. Zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego (art. 17 ust. 1 lit. d))

W art. 17 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona) ustanowiono następującą podstawę wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej.

Art. 17 ust. 1 lit. d) QD (wersja przekształcona)

1. Obywatel państwa trzeciego lub bezpaństwowiec zostaje wykluczony z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że:

[...]

d) stanowi zagrożenie dla społeczności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego, w którym przebywa.

Podstawy wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej określone w art. 17 ust. 1 lit. a)–c) dotyczą wyłącznie przestępstw lub czynów popełnionych w przeszłości. Natomiast art. 17 ust. 1 lit. d) odnosi się do teraźniejszości i określa jedyną podstawę wykluczenia, która opiera się na tym, że dana osoba stanowi zagrożenie.

TSUE nie miał jeszcze okazji dokonać wykładni pojęć „zagrożenie dla społeczności” i „zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa członkowskiego” zawartych w art. 17 ust. 1 lit. d) ani w innych przepisach dyrektywy, w których również posłużono się tymi pojęciami⁽⁴⁴⁴⁾. Dokonał on jednak wykładni wyrażenia „ważne względy bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego” zawartego w art. 24 dyrektywy, który dotyczy wydawania dokumentów pobytowych. Niektóre aspekty orzeczenia Trybunału w sprawie tego ostatniego wyrażenia mogą stanowić użyteczną wskazówkę dla interpretacji art. 17 ust. 1 lit. d). TSUE uznał w sprawie H.T., że ani pojęcie „bezpieczeństwa narodowego”, ani pojęcie „porządku publicznego” nie zostały zdefiniowane w QD. Postanowił zatem, że pojęcia te należy interpretować z uwzględnieniem wykładni, jakiej dokonał w odniesieniu do pojęć „bezpieczeństwo publiczne” i „porządek publiczny” w art. 27 i 28 dyrektywy o obywatelstwie⁽⁴⁴⁵⁾. Trybunał uznał, że taka sytuacja ma miejsce, ponieważ:

„O ile cele [dyrektywy o obywatelstwie] są odmienne od celów [QD], a państwa członkowskie zachowują swobodę określania wymogów porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego zgodnie ze swoimi potrzebami krajowymi, które mogą być różne w poszczególnych państwach członkowskich i okresach [...], zakres ochrony, jaką społeczeństwo zamierza zapewnić swoim podstawowym interesom, nie może być różny w zależności od statusu prawnego osoby, która narusza te interesy”⁽⁴⁴⁶⁾.

TSUE zauważył, że wcześniej uznał, iż pojęcie „bezpieczeństwa publicznego” w art. 28 ust. 3 dyrektywy o obywatelstwie:

⁽⁴⁴⁴⁾ Zob. art. 14 ust. 4 i art. 21 ust. 2 QD (wersja przekształcona).

⁽⁴⁴⁵⁾ Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG [2004] Dz.U. L 158 z 30.4.2004, s. 77, zmieniona przez (zob. wersja skonsolidowana): rozporządzenie (UE) nr 492/2011 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2011 r., Dz.U. L 141 z 27.5.2011, s. 1.

⁽⁴⁴⁶⁾ TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 77.

„odnosi się jednocześnie do wewnętrznego bezpieczeństwa państwa członkowskiego, jak i jego bezpieczeństwa zewnętrznego [...] i że tym samym zagrożenie dla funkcjonowania głównych instytucji i służb publicznych oraz życia ludności, podobnie jak ryzyko poważnego zakłócenia stosunków zagranicznych lub pokojowego współistnienia narodów bądź zagrożenie interesów wojskowych, może naruszać bezpieczeństwo publiczne”⁽⁴⁴⁷⁾.

TSUE zauważył również, że wcześniej uznał, iż pojęcie „porządku publicznego” w art. 27 i 28 dyrektywy o obywatelstwie zakłada „oprócz zakłócenia porządku społecznego, jakim jest każde naruszenie prawa – [istnienie] rzeczywistego, aktualnego i dostatecznie poważnego zagrożenia dla jednego z podstawowych interesów społeczeństwa”⁽⁴⁴⁸⁾. Wreszcie TSUE zauważył, że motyw 28 QD (obecnie motyw 37 QD (wersja przekształcona)) stanowi: „Pojęcie bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego dotyczy także przypadków, w których obywatel państwa trzeciego należy do ugrupowania wspierającego międzynarodowy terroryzm lub sam takie ugrupowanie wspiera”⁽⁴⁴⁹⁾.

TSUE stwierdził jednak, że wsparcie udzielone przez uchodźcę organizacji terrorystycznej nie uzasadnia automatycznie wniosku, że istnieją „ważne względy bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego”, aby odmówić mu zezwolenia na pobyt zgodnie z art. 24 ust. 1 QD, ponieważ zależy to od oceny okoliczności konkretnego przypadku⁽⁴⁵⁰⁾. Wymaga to oceny czynników obejmujących: (i) ewentualne angażowanie się organizacji w akty terrorystyczne; (ii) charakter wsparcia, jakie uchodźca zapewnia na rzecz tej organizacji; oraz (iii) stopień powagi zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego, jakie stanowi to wsparcie, z uwzględnieniem zasady proporcjonalności⁽⁴⁵¹⁾.

Austriacki Trybunał Konstytucyjny orzekł, że aby podstawa wykluczenia określona w art. 17 ust. 1 lit. d) QD miała zastosowanie, musi zaistnieć co najmniej popełnienie przestępstwa o podobnej wadze do przestępstw, o których mowa w art. 17 ust. 1 lit. a)–c) QD. Trybunał uznał, że potwierdza to fakt, iż dyrektywa i jej *travaux préparatoires* odwołują się do Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, której art. 33 ust. 2 również odnosi się do zagrożenia dla bezpieczeństwa lub społeczności kraju. Trybunał zauważył, że z orzecnictwa i literatury naukowej dotyczącej art. 33 ust. 2 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców wynika, że z zagrożeniem dla bezpieczeństwa lub społeczności kraju mamy do czynienia tylko wtedy, gdy zagrożone jest istnienie lub integralność terytorialna państwa lub gdy popełnione zostały szczególnie poważne przestępstwa (takie jak zabójstwo, gwałt, handel narkotykami lub napad z bronią w rękę)⁽⁴⁵²⁾.

Francuski Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego orzekł, że – oceniając odpowiedzialność wnioskodawczyni za zachowanie podlegające wykluczeniu – jej ideologiczna bliskość z reżimem syryjskim nie była wystarczająca, aby wykluczyć ją z ochrony uzupełniającej, ponieważ nie stanowiłaby zagrożenia dla porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub bezpieczeństwa państwa⁽⁴⁵³⁾.

⁽⁴⁴⁷⁾ TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 78.

⁽⁴⁴⁸⁾ TSUE, 2015, TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 79.

⁽⁴⁴⁹⁾ TSUE, 2015, TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 81–99.

⁽⁴⁵⁰⁾ Zob. również podobne rozumowanie Trybunału w TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9.

⁽⁴⁵¹⁾ TSUE, 2015, H.T., tamże, przypis 17, pkt 81–89.

⁽⁴⁵²⁾ Trybunał Konstytucyjny (Austria), wyrok z dnia 13 grudnia 2011 r., U1907/10 (streszczenie w języku angielskim), sekcja III, pkt 2.5–2.6.

⁽⁴⁵³⁾ Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 3 lipca 2018 r., OFPRA c Mme A.A., nr 17021233.

4.3. **Fakultatywne podstawy wykluczenia z możliwości uzyskania statusu ochrony uzupełniającej (art. 17 ust. 3)**

W art. 17 ust. 3 QD (wersja przekształcona) ustanowiono następującą fakultatywną podstawę wykluczenia z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej.

Art. 17 ust. 3 QD (wersja przekształcona)

3. Państwa członkowskie mogą wykluczyć obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca z możliwości otrzymania ochrony uzupełniającej, jeżeli przed przyjęciem do danego państwa członkowskiego popełnił on jedno lub więcej przestępstw nieobjętych zakresem ust. 1, które – gdyby zostały popełnione w danym państwie członkowskim – podlegałyby karze więzienia, i jeżeli opuścił on kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia kary wynikającej z popełnienia tych przestępstw.

TSUE nie wypowiedział się jeszcze na temat wykładni art. 17 ust. 3. Jest jednak jasne, że podstawa wykluczenia określona w tym przepisie może mieć zastosowanie tylko wtedy, gdy:

- dana osoba opuściła kraj pochodzenia „wyłącznie” w celu uniknięcia sankcji wynikających z przestępstw mniej poważnych niż te objęte zakresem zastosowania art. 17 ust. 1, oraz
- dana osoba popełniła te przestępstwa przed przyjęciem jej do państwa członkowskiego, które ocenia jej kwalifikowalność do otrzymania ochrony uzupełniającej, oraz
- przestępstwa te podlegałyby karze więzienia, gdyby zostały popełnione w danym państwie członkowskim.

Podstawy wykluczenia przewidzianej w art. 17 ust. 3 nie mogą stosować państwa członkowskie, które nie dokonały transpozycji tego artykułu do swojego prawa krajowego.

Część 5: Kwestie szczególne dotyczące oceny wykluczenia na mocy art. 12 ust. 2 i art. 17

Na szczególną uwagę zasługuje szereg szczegółowych kwestii, które wymagają uwzględnienia przez sądy i trybunały rozpatrujące sprawy o wykluczenie. Kwestie te nie są bezpośrednio związane z prawnymi aspektami wykluczenia jako takiego, ale mogą być konieczne do rozpatrzenia podczas pracy nad tymi sprawami.

Po pierwsze, szczególne trudności mogą pojawić się przy identyfikowaniu potencjalnych przypadków wykluczenia (zob. [sekcja 5.1](#)). Zwłaszcza w przypadkach wykluczenia organy decyzyjne mogą opierać swoje decyzje na informacjach niejawnych (zob. [sekcja 5.2](#)). Podobnie jak w sprawach o włączenie kluczowa jest ocena dowodów i wiarygodności wnioskodawcy. Jednak w sprawach o wykluczenie, jako że fakty, które mają być ustalone, przemawiają na niekorzyść wnioskodawcy, ciężar dowodu spoczywa zasadniczo na państwie. Wymaga to zatem innego podejścia ze strony sędziego lub członka trybunału (zob. [sekcja 5.3](#)).

5.1. Identyfikowanie potencjalnych przypadków wykluczenia

Czasami wnioskodawca może bezpośrednio stwierdzić w swoim pierwszym wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, że popełnił przestępstwa lub czyny, które mogą potencjalnie wchodzić w zakres podstaw wykluczenia określonych w art. 12 ust. 2 lub art. 17 QD (wersja przekształcona). Takie informacje mogą wyniknąć także podczas późniejszej rozmowy lub rozmów indywidualnych. Nie są to jednak jedyne sytuacje, w których może zaistnieć potrzeba rozważenia wykluczenia. Nie jest możliwe przedstawienie wyczerpującego wykazu okoliczności, które w indywidualnym przypadku mogą spowodować rozważenie wykluczenia na mocy art. 12 ust. 2 lub art. 17 QD (wersja przekształcona). W tabeli 17 poniżej wymieniono jednak niektóre ze scenariuszy, które najczęściej pojawiają się w praktyce.

Tabela 17: Niewyczerpujący wykaz profili i przestępstw, które mogą prowadzić do rozważenia, czy dana osoba zostanie wykluczona na mocy art. 12 ust. 2 lub art. 17 QD (wersja przekształcona) ⁽⁴⁵⁴⁾

Profil	Przestępstwa powodujące rozważenie wykluczenia
Członkowie: → państwowych sił zbrojnych → grupy rebeliantów → milicji → policji (lub konkretnych formacji policji) → służb wywiadu	W przypadku gdy informacje o kraju pochodzenia wskazują na poważne naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego (w przypadku konfliktu zbrojnego) lub poważne naruszenia praw człowieka popełnione przez takie podmioty, fakt przynależności wnioskodawcy do określonego profilu stanowiłby przesłankę wymagającą przeprowadzenia bardziej szczegółowej analizy. Należy zgromadzić dodatkowe informacje na temat czasu, miejsca, stanowisk, dowódców lub podwładnych, faktycznych obowiązków itd., aby ustalić, czy mogą pojawić się podstawy wykluczenia.

⁽⁴⁵⁴⁾ Tabelę opracowano na podstawie Poradnika praktycznego EASO: Wykluczenie, 2017, s. 11, dostosowując do logiki niniejszej analizy sądowej.

Profil	Przesłanki powodujące rozważenie wykluczenia
→ członkowie rządu → urzędnicy publiczni	Jeśli wnioskodawca pochodzi z państwa, w którym istnieje opresyjny reżim, jego potencjalne członkostwo w rządzie stanowiłoby przesłankę wymagającą bardziej szczegółowego zbadania. W zależności od kraju pochodzenia należy wziąć pod uwagę różne poziomy zaangażowania, role i obowiązki.
→ członkowie organizacji	W zależności od celów, założeń i metod organizacji oraz od działań, roli i obowiązków wnioskodawcy, a także od jego stanowiska wewnątrz tej organizacji członkostwo w organizacji mogłoby stanowić przesłankę wymagającą rozważenia zastosowania klauzul dotyczących wykluczenia.
→ osoby w inny sposób powiązane z powyższymi kategoriami	W niektórych przypadkach osoby, które nie należą formalnie do powyższych kategorii, mogą być zamieszane w postępowanie innych osób, które do nich należą. Przykład: lekarze asystujący przy torturach, inżynierowie chemicy opracowujący broń, cywilni informatorzy itd.
→ osoby związane z określonym wydarzeniem	Na podstawie informacji o wnioskodawcy (np. dotyczących miejsca pobytu, trasy podróży) można go powiązać z wydarzeniem, które wymaga rozważeniem potencjalnego wykluczenia.
→ osoby podlegające wnioskowi o ekstradycję → osoby zarejestrowane w bazach danych związanych z zapobieganiem lub wykrywaniem przestępczości lub zatrzymywaniem i ściganiem przestępców	Wniosek o ekstradycję może oznaczać, że dana osoba ukrywa się przed wymiarem sprawiedliwości – w takim przypadku konieczne może być rozważenie wykluczenia. Państwo pochodzenia (czasami w porozumieniu z państwem trzecim) może jednak również nadużywać wniosków o ekstradycję, by ubiegać się o powrót uchodźców działających w dobrej wierze.
→ osoby, które są lub były objęte postępowaniem przygotowawczym, nakazem aresztowania lub aktem oskarżenia przez MTK lub inny międzynarodowy trybunał karny	Dotyczy to również informacji o osobach podejrzanych o popełnienie przestępstwa lub przestępcach zarejestrowanych w bazach danych, które, w zależności od ich pochodzenia (zwłaszcza jeśli zostały dostarczone przez kraj pochodzenia), nie zawsze mogą być wiarygodne.

5.2. Wykorzystanie informacji niejawnych

Art. 12 ust. 1 lit. d) APD (wersja przekształcona) zawiera wymóg, aby wnioskodawcy oraz, w stosownych przypadkach, ich doradcy lub zastępcy prawni zgodnie z art. 23 ust. 1 mieli dostęp do informacji o kraju pochodzenia udostępnianych personelowi odpowiedzialnemu za rozpatrywanie wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej i podejmowanie decyzji w ich sprawie. Należy również zapewnić im dostęp do informacji specjalistycznych dotyczących kwestii medycznych, kulturowych, religijnych, związanych z dziećmi, płcią lub **innych szczególnych zagadnień** zgodnie z art. 10 ust. 3 lit. b) i d).

Taki dostęp jest **ograniczony do informacji, które zostały „wzięte [...] pod uwagę” przez organ rozpatrujący „w celu podjęcia decyzji w sprawie ich wniosku”**.

Oprócz szczególnych wymogów określonych w art. 12 ust. 1 lit. d) APD (wersja przekształcona) należy zauważyć, że zgodnie z ogólną zasadą prawa Unii dotyczącą prawa do bycia wysłuchanym ⁽⁴⁵⁵⁾ wnioskodawcy muszą mieć możliwość:

„szczegółowego wypowiedzenia się na temat elementów, które muszą zostać uwzględnione przez właściwy organ, oraz przedstawienia, jeżeli uznają to za stosowne,

⁽⁴⁵⁵⁾ Zob. np. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, tamże, przypis 34, art. 41 ust. 2 lit. a).

informacji lub ocen odmiennych od tych, które zostały już przedstawione właściwemu organowi podczas rozpatrywania ich wniosku o azyl”⁽⁴⁵⁶⁾.

W szczególności prawo dostępu do informacji jest ograniczone do tych doradców lub zastępców prawnych, dopuszczonych lub uprawnionych do takiej działalności na mocy prawa krajowego z art. 23 ust. 1 APD (wersja przekształcona). Odniesienie w art. 12 ust. 1 lit. d) do tego przepisu wyjaśnia, że dostęp doradców i zastępców prawnych do informacji może podlegać ograniczeniom określonym w art. 23 ust. 1. Jednocześnie jednak art. 12 ust. 1 lit. d) nie zezwala wyraźnie na jakiegokolwiek ograniczenia w dostępie **wnioskodawcy** do wymienionych tu materiałów.

W odniesieniu do dostępu do szczególnie chronionych „informacji lub źródeł” art. 23 ust. 1 APD (wersja przekształcona) stanowi:

Art. 23 ust. 1 APD (wersja przekształcona)

Zakres pomocy i reprezentacji prawnej

1. Państwa członkowskie zapewniają, aby doradca lub zastępca prawny, dopuszczony lub uprawniony do takiej działalności na mocy prawa krajowego, i który udziela pomocy prawnej wnioskodawcy lub reprezentuje go na warunkach określonych w prawie krajowym, korzystał z dostępu do informacji zawartych w aktach wnioskodawcy, na podstawie których decyzja jest podejmowana lub zostanie podjęta.

Państwa członkowskie mogą uczynić wyjątek w przypadku, gdy ujawnienie informacji lub źródeł stanowiłoby zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwa organizacji lub osób, które dostarczyły informacji, lub bezpieczeństwa osoby lub osób, do których odnosi się informacja, lub w przypadku, gdy mogłoby to zagrozić interesom dochodzenia związanego z rozpatrywaniem wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej przez właściwe organy państw członkowskich lub stosunkom międzynarodowym państw członkowskich.

W takich przypadkach państwa członkowskie:

- a) umożliwiają dostęp do takich informacji lub źródeł organom, o których mowa w rozdziale V; oraz
- b) ustanawiają w prawie krajowym procedury, które gwarantują przestrzeganie praw wnioskodawcy do obrony.

W odniesieniu do lit. b) państwa członkowskie mogą w szczególności udzielić dostępu do informacji lub źródeł doradcy lub innemu zastępcy prawnemu, których sprawdzono pod względem bezpieczeństwa osobowego, o ile informacje te mają znaczenie dla rozpatrzenia wniosku lub podjęcia decyzji o cofnięciu ochrony międzynarodowej.

Organy, o których mowa w rozdziale V APD (wersja przekształcona), który składa się jedynie z art. 46 dotyczącego prawa do skutecznego środka zaskarżenia, obejmują „sądy i trybunały” państw członkowskich.

⁽⁴⁵⁶⁾ TSUE, wyrok z dnia 9 lutego 2017 r., C-560/14, M przeciwko Minister for Justice and Equality, Ireland, Attorney General, ECLI:EU:C:2017:101, pkt 40.

Praktyka państw członkowskich w zakresie zapewniania dostępu do informacji niejawnych i wyznaczania „doradcy lub innego zastępcy prawnego” jest różna⁽⁴⁵⁷⁾. TSUE nie wypowiedział się jeszcze na temat ograniczenia dostępu do informacji niejawnych w kontekście wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej na podstawie art. 23 APD (wersja przekształcona). Wyrok Trybunału w sprawie ZZ przeciwko Secretary of State for the Home Department⁽⁴⁵⁸⁾ zawiera jednak użyteczne wskazówki dotyczące ujawniania dowodów w kontekście obaw związanych z bezpieczeństwem narodowym.

Spór w sprawie ZZ dotyczył obywatela francusko-algijskiego, który miał stałe miejsce zamieszkania w Zjednoczonym Królestwie, ale któremu po jego wyjeździe ze Zjednoczonego Królestwa w 2005 r. cofnięto prawo pobytu, nakładając na niego zakaz wjazdu ze względu na to, że jego obecność nie sprzyjała dobru publicznemu. W tej sprawie zwrócono się do TSUE z pytaniem,

„zasadniczo, czy art. 30 ust. 2 dyrektywy 2004/38 należy, w szczególności w świetle art. 47 karty, interpretować w ten sposób, że wymaga on, by sąd krajowy, do którego wpłynęła skarga obywatela Unii na decyzję o odmowie wjazdu wydaną na podstawie art. 27 ust. 1 tej samej dyrektywy, czuwał nad tym, by zainteresowanemu ujawniono zasadnicze względy stanowiące podstawę tej decyzji, jeżeli właściwy organ krajowy utrzymuje przed tym sądem, że względy bezpieczeństwa państwa stoją na przeszkodzie takiemu ujawnieniu”⁽⁴⁵⁹⁾.

TSUE zauważył, że „oparcie uzasadnienia orzeczenia sądowego na okolicznościach faktycznych i dokumentach, o których strony lub jedna z nich nie mogły się dowiedzieć i odnośnie do których w związku z tym nie mogły zająć stanowiska, stanowiłoby naruszenie prawa podstawowego do skutecznego środka prawnego przed sądem [...]”⁽⁴⁶⁰⁾. Trybunał stwierdził dalej:

„Aby zainteresowany mógł skutecznie skorzystać z wprowadzonych w ten sposób przez państwa członkowskie środków zaskarżenia, właściwy organ krajowy powinien w trakcie postępowania administracyjnego – zgodnie z art. 30 ust. 2 dyrektywy 2004/38 – w pełni i dokładnie poinformować go o względach porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego stanowiących podstawę danej decyzji.

[...]

Jedynie w drodze odstępstwa art. 30 ust. 2 dyrektywy 2004/38 zezwala państwom członkowskim na ograniczenie informacji przekazywanych zainteresowanemu ze względów związanych z bezpieczeństwem państwa. Jako odstępstwo od zasady sformułowanej w punkcie poprzedzającym przepis ten powinien podlegać wykładni ścisłej, niepozbawiającej go jednak jego *effet utile*.

[...]

⁽⁴⁵⁷⁾ Zob. Europejska Sieć Migracyjna (ESM), EMN Ad-Hoc Query on Ad-Hoc Query on the criteria for application of exclusion clause – danger to the community and danger to the state security – while reviewing the applications for international protection [Zapytanie ad hoc ESM dotyczące zapytania ad hoc o kryteria stosowania klauzuli dotyczących wykluczenia – zagrożenie dla społeczności i zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa – przy rozpatrywaniu wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej], wnioskowano 6 września 2016 r.

⁽⁴⁵⁸⁾ TSUE, wyrok z dnia 4 czerwca 2013 r., Wielka Izba, C-300/11, ZZ przeciwko Secretary of State for the Home Department, EU:C:2013:363.

⁽⁴⁵⁹⁾ TSUE, 2013, ZZ, tamże, przypis 458, pkt 40.

⁽⁴⁶⁰⁾ TSUE, 2013, ZZ, tamże, przypis 458, pkt 56. Zob. również TSUE, wyrok z dnia 2 grudnia 2009 r., C-89/08 P, Komisja Europejska przeciwko Irlandii i in. EU:C:2009:742, pkt 52 (oraz przytoczone tam orzecznictwo).

Oczywiście może okazać się konieczne, zarówno w trakcie postępowania administracyjnego, jak i sądowego, by zainteresowanemu nie zostały przekazane pewne informacje, w szczególności z nadrzędnych względów związanych z bezpieczeństwem państwa (zob. podobnie ww. wyrok w sprawach połączonych Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, pkt 342).

[...] Kiedy jednak, w wyjątkowych przypadkach, właściwy organ krajowy – powołując się na względy bezpieczeństwa państwa – sprzeciwia się pełnemu i dokładnemu powiadomieniu zainteresowanego o względach stanowiących podstawę decyzji wydanej na podstawie art. 27 [dyrektywy 2004/38], właściwy sąd danego państwa członkowskiego powinien mieć do swojej dyspozycji oraz zastosować metody oraz normy proceduralne pozwalające na pogodzenie z jednej strony prawnie uzasadnionych względów bezpieczeństwa państwa w odniesieniu do charakteru i źródeł informacji branych pod uwagę przy wydawaniu danej decyzji, a z drugiej strony konieczności zagwarantowania stronie w wystarczającym stopniu przestrzegania jej uprawnień procesowych, takich jak prawo do bycia wysłuchanym oraz zasada kontrydiktoryjności [...]”⁽⁴⁶¹⁾.

TSUE stwierdził w sprawie ZZ:

„[...] do właściwego sądu krajowego należy z jednej strony zapewnienie, by o zasadniczych względach, na podstawie których wydano sporną decyzję, zainteresowany został powiadomiony w sposób należyście uwzględniający niezbędną niejawnosć dowodów, a z drugiej strony – wyciągnięcie zgodnie z prawem krajowym konsekwencji ewentualnego naruszenia tego obowiązku powiadomienia”⁽⁴⁶²⁾.

Zachowanie równowagi między względami interesu narodowego a prawem wnioskodawcy do skutecznego środka odwoławczego na podstawie art. 46 ust. 3 APD (wersja przekształcona) w związku z art. 47 Karty może spowodować powstanie potrzeby ustanowienia przepisów dotyczących różnych środków. Mogą one obejmować ujawnienie informacji poufnych wykwalifikowanym doradcom, którzy przeszli kontrolę bezpieczeństwa, wskazówki zakazujące dalszego ujawniania takich informacji lub ograniczające ich ujawnianie, otwarte i zamknięte sesje podczas przesłuchań apelacyjnych oraz jawne i niejawnie decyzje⁽⁴⁶³⁾.

Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) zajmował się kwestią ujawniania informacji wrażliwych w sprawie Ljatifii przeciwko Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii⁽⁴⁶⁴⁾. Sprawa ta dotyczyła wydalenia legalnie przebywającej na terenie kraju osoby na podstawie stwierdzenia przez władze krajowe, że stanowi ona zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego. Skarżąca zakwestionowała brak wskazania przez organ krajowy okoliczności faktycznych, które stanowiły podstawę tej oceny. Następnie zostało to zaakceptowane bez dalszych wyjaśnień w późniejszym postępowaniu sądowym w ramach kontroli. Obydwie instancje sądu administracyjnego dodały tylko, że ministerstwo podjęło decyzję na podstawie

⁽⁴⁶¹⁾ TSUE, 2013, ZZ, tamże, przypis 458, pkt 48, 49, 54 i 57, jak również pkt 61, 64, 65, 69. Zob. również, analogicznie, TSUE, wyrok z dnia 3 września 2008 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-402/05 P i C-415/05 P, Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, pkt 344.

⁽⁴⁶²⁾ TSUE, 2013, ZZ, tamże, przypis 458, pkt 68.

⁽⁴⁶³⁾ TSUE, 2013, ZZ, tamże, przypis 458, pkt 64. Zob. również ETPC, wyrok z dnia 19 lutego 2009 r., Wielka Izba, sprawa A i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, skarga nr 3455/05, pkt 202–211. Wykorzystywanie jawnych i niejawnych posiedzeń z udziałem specjalnego rzecznika do reprezentowania interesów skarżącego zostało również uznane za zgodne z prawem i zgodne z EKPC przez Izbę Lordów (UK), w wyroku z dnia 18 lutego 2009 r., RB (Algieria) i inni przeciwko Secretary of State for the Home Department oraz OO (Jordan) przeciwko Secretary of State for the Home Department [2009] UKHL 10.

⁽⁴⁶⁴⁾ ETPC, wyrok z dnia 17 maja 2018 r., Ljatifii przeciwko Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii, skarga nr 19017/16.

niejawnego dokumentu otrzymanego od agencji wywiadowczej. Stwierdzając naruszenie art. 1 ust. 1 lit. a) i b) Protokołu nr 7 do konwencji ⁽⁴⁶⁵⁾, Trybunał stwierdził:

„Nawet jeśli stawką było bezpieczeństwo państwowe, pojęcia zgodności z prawem i praworządności w społeczeństwie demokratycznym wymagają, aby środki deportacji naruszające podstawowe prawa człowieka podlegały jakiejś formie postępowania kontrydiktoryjnego przed niezawisłym organem lub sądem właściwym w przedmiocie skutecznego zbadania powodów ich zastosowania oraz kontroli istotnych dowodów, z odpowiednimi ograniczeniami proceduralnymi nałożonymi na korzystanie z informacji niejawnych, jeśli ograniczenie to jest konieczne. Osoba musi być w stanie zakwestionować stwierdzenie organów wykonawczych, zgodnie z którym stawką jest bezpieczeństwo państwowe. O ile dokonana przez organy wykonawcze ocena tego, co stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa państwowego, będzie oczywiście mieć istotne znaczenie, niezawisły organ albo sąd musi być w stanie reagować w przypadkach, w których powoływanie się na to pojęcie nie ma żadnej uzasadnionej podstawy w faktach lub ujawnia interpretację »bezpieczeństwa państwowego«, która jest niezgodna z prawem lub sprzeczna ze zdrowym rozsądkiem i arbitralna (zob. C.G. i in., tamże, § 40)” ⁽⁴⁶⁶⁾.

We wcześniejszej sprawie, A i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, ETPC zajmował się kwestią wykorzystania nieujawnionych dowodów przed specjalną komisją odwoławczą ds. imigracji w Zjednoczonym Królestwie. ETPC uznał, że istnieje silny i uzasadniony interes publiczny w uzyskiwaniu przez państwa informacji o grupach terrorystycznych i ich powiązaniach oraz w utrzymywaniu w tajemnicy źródeł tych informacji ⁽⁴⁶⁷⁾. Niemniej jednak orzekł, że prawa skarżącego do rzetelności proceduralnej muszą być wyważone w stosunku do tego ważnego interesu publicznego. Trybunał potwierdził:

„W tym kontekście istotne było ujawnienie jak największej ilości informacji o zarzutach i dowodach przeciwko każdemu z wnioskodawców bez narażania bezpieczeństwa narodowego lub bezpieczeństwa innych osób. Tam, gdzie pełne ujawnienie nie było możliwe, art. 5 ust. 4 EKPC [prawo do wolności] wymagał, by trudności z tym związane zostały zrównoważone w taki sposób, by każdy skarżący nadal miał możliwość skutecznego zakwestionowania stawianych mu zarzutów” ⁽⁴⁶⁸⁾.

Art. 23 ust. 1 APD (wersja przekształcona) odnosi się konkretnie do „informacji zawartych w aktach wnioskodawcy” jako podlegających ujawnieniu. Mogą jednak zaistnieć okoliczności, w których żąda się ujawnienia informacji, które jako takie nie znajdują się w aktach sprawy. Może to być prośba o podanie dodatkowych szczegółowych informacji o tym, jak uzyskano informacje lub od kogo pochodzą, jeśli źródło jest anonimowe, lub też może dotyczyć informacji istotnych dla wniosku wnioskodawcy, które rzekomo znajdują się w posiadaniu organów, ale nie zostały ujawnione.

We Francji Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego orzekł, że nie ma potrzeby ujawniania tożsamości anonimowego źródła ze względu na konieczność ochrony jego bezpieczeństwa.

⁽⁴⁶⁵⁾ Protokół nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (nie ratyfikowany przez Niemcy, Niemcy, Niderlandy i Zjednoczone Królestwo). Mając na uwadze ustalenie naruszenia art. 1 Protokołu nr 7 w wyniku niedokonania przez sądy krajowe właściwej kontroli, czy zaskarżony nakaz wydano z autentycznych względów bezpieczeństwa państwowego, Trybunał uznaje, że nie ma potrzeby badania, czy w tym przypadku doszło do naruszenia art. 13 Konwencji.

⁽⁴⁶⁶⁾ ETPC, 2018, Ljatif, tamże, przypis 463, pkt 35.

⁽⁴⁶⁷⁾ ETPC, 2009, A i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, tamże, przypis 463, pkt 202–224.

⁽⁴⁶⁸⁾ ETPC, 2009, A i Inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, tamże, przypis 463, pkt 218.

Niemniej jednak orzekł, że należy przedstawić streszczenie deklaracji i nie dopuścić, by sędzia oparł decyzję jedynie na informacjach poufnych⁽⁴⁶⁹⁾. Orzecznictwo to zostało potwierdzone przez reformę francuskiego prawa azylowego przyjętą w lipcu 2015 r. Art. L. 733-4 Kodeksu dotyczący wjazdu i pobytu cudzoziemców oraz prawa azylowego przewiduje, że jeśli organ rozstrzygający opiera się na anonimowym źródle, to w celu zagwarantowania bezpieczeństwa źródła musi uzasadnić potrzebę zachowania poufności i przedstawić streszczenie elementów tej informacji⁽⁴⁷⁰⁾. Francuskie prawo wyraźnie stanowi również, że sędziowie nie mogą opierać swojego wyroku wyłącznie na informacjach poufnych.

Wyższy Trybunał Zjednoczonego Królestwa orzekł w sprawie *CM (wytyczne dla krajów EM; ujawnianie informacji) Zimbabwe CG*, że w roszczeniach o ochronę międzynarodową nie ma ogólnego obowiązku ujawniania informacji przez państwo. Orzekł jednak, że na ministrze spoczywał obowiązek niewprowadzania w błąd poprzez nieujawnienie informacji, które były znane lub powinny być znane, aby nie podważać informacji, na których oparto się odwołując się do sprawozdań informacyjnych kraju pochodzenia lub innych dowodów. Co więcej, minister nie mógł składać zapewnień, „o których wie lub powinien wiedzieć, że są zastrzeżone innymi materiałami znajdującymi się pod jego kontrolą lub w posiadaniu innego ministerstwa”⁽⁴⁷¹⁾. Stwierdzone zaniechanie ujawnienia było kwestią do rozważenia przez trybunał, a w szczególności kwestia tego, czy nieujawniony materiał był istotny dla sprawy, czy wniosek o skorzystanie z immunitetu publicznego został złożony oraz czy materiał był na tyle istotny, że zasada rzetelności wskazywała na konieczność nakazania ujawnienia całości lub części tego materiału⁽⁴⁷²⁾.

5.3. Ocena dowodów i wiarygodności

Ocena indywidualna w kwestii tego, czy w konkretnych okolicznościach faktycznych sprawy zachodzą „poważne podstawy, by sądzić”, że osoba ubiegająca się o udzielenie ochrony międzynarodowej popełniła przestępstwo lub czyny podlegające wykluczeniu na mocy art. 12 ust. 2 i art. 17 ust. 1 lit. a)–d) QD (wersja przekształcona), podlegała do nich lub w inny sposób w nich uczestniczyła, składa się z dwóch części.

Jedną z części dotyczy stwierdzenia, czy „istnieją poważne powody, aby uznać, że przestępstwa lub czyny, których popełnienie lub przyczynienia się do nich można przypisać danej osobie, która poza tym spełnia warunki otrzymania statusu uchodźcy, są objęte jedną z tych klauzul dotyczących wykluczenia”⁽⁴⁷³⁾. W tym względzie Wyższy Trybunał (UK) orzekł, że „wykluczenie z możliwości uzyskania statusu uchodźcy [...] jest związane z wagą popełnionych czynów, która powinna osiągnąć taki stopień, by zainteresowana osoba nie mogła słusznie ubiegać się o ochronę związaną ze statusem uchodźcy”⁽⁴⁷⁴⁾.

⁽⁴⁶⁹⁾ Cour nationale du droit d’asile (Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego, Francja), wyrok z dnia 27 lutego 2015 r., M. B.A., nr 11015942 (streszczenie sprawy na s. 4 w języku francuskim); Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 20 czerwca 2007 r., R.K. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, 6 Azs 142/2006-58 (streszczenie sprawy EDAL), gdzie wyciągnięto podobny wniosek.

⁽⁴⁷⁰⁾ Francja, Code de l’entrée et du séjour des étrangers et du droit d’asile, (Kodeks dotyczący wjazdu i pobytu cudzoziemców oraz prawa azylowego) wersja skonsolidowana z dnia 1 listopada 2019 r. (w języku francuskim), organem rozstrzygającym w tej sprawie jest Office français de protection des réfugiés et apatrides (Francuski Urząd Ochrony Uchodźców i Bezpaństwowców, OFPRA).

⁽⁴⁷¹⁾ Wyższy Trybunał (UK), wyrok z dnia 31 stycznia 2013 r., *CM (wytyczne dla krajów EM; ujawnianie informacji) Zimbabwe CG*, [2013] UKUT 00059, pkt 45 i pkt 23–32 w sprawie procedury ustalania kwestii dotyczących ujawniania informacji podtrzymany w Sądzie Apelacyjnym (Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo), wyrok z 30 lipca 2013 r., *CM (Zimbabwe) przeciwko Secretary of State for the Home Department* [2013] EWCA Civ 1303.

⁽⁴⁷²⁾ UKUT, 2013, *CM (wytyczne dla krajów EM; ujawnianie informacji) Zimbabwe CG*, tamże, przypis 471, pkt 29.

⁽⁴⁷³⁾ UKUT, 2013, *CM (wytyczne dla krajów EM; ujawnianie informacji) Zimbabwe CG*, tamże, przypis 471, pkt 87.

⁽⁴⁷⁴⁾ UKUT, 2013, *CM (wytyczne dla krajów EM; ujawnianie informacji) Zimbabwe CG*, tamże, przypis 471, pkt 108.

Druga część dotyczy pytania, czy istnieją wystarczające dowody, by przypisać wnioskodawcy indywidualną odpowiedzialność za popełnienie przestępstw lub czynów, o których mowa, podleganie do nich lub uczestniczenie w nich w inny sposób. W tym względzie TSUE stwierdził w wyroku w sprawie B i D, że musi istnieć możliwość przypisania wnioskodawcy indywidualnej odpowiedzialności, „biorąc pod uwagę standardy dowodowe wymagane w art. 12 ust. 2”⁽⁴⁷⁵⁾. Stwierdził również, że „indywidualna odpowiedzialność musi być oceniana w świetle kryteriów zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych”⁽⁴⁷⁶⁾.

Jak jednak wskazał TSUE w orzeczeniu w sprawie MM⁽⁴⁷⁷⁾, QD „w żaden sposób nie zawiera w ogóle przepisów proceduralnych mających zastosowanie do rozpatrywania wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, ani w związku z tym do określenia gwarancji proceduralnych, które powinny z tego tytułu zostać przyznane ubiegającemu się o azyl”⁽⁴⁷⁸⁾. Pomimo że APD (wersja przekształcona) nadal nie jest w pełni zharmonizowana, zawiera ona szereg zabezpieczeń dotyczących dowodów i oceny wiarygodności, które sądy i trybunały w państwach członkowskich muszą brać pod uwagę.

W ocenie dowodów i wiarygodności w odniesieniu do stosowania klauzul dotyczących wykluczenia zawartych w art. 12 i 17 QD (wersja przekształcona) sędziowie i członkowie trybunału mogą chcieć odnieść się także do analizy sądowej dotyczącej oceny dowodów i wiarygodności⁽⁴⁷⁹⁾, w tym zwłaszcza do części 4.3.4 tej analizy sądowej dotyczącej wykorzystania „dokumentacji niejawnej”.

Istotne znaczenie dla spraw o wykluczenie ma również [sekcja 3.4](#) analizy sądowej dotyczącej dowodów i oceny wiarygodności, odnosząca się do odpowiednich zasad i standardów prowadzenia przesłuchań przed sądami lub trybunałami. Szczególną uwagę należy zwrócić na fakt, że wnioskodawca jest w innej sytuacji niż wnioskodawca podczas przesłuchania dotyczącego włączenia. Oczywiście jest też możliwe, że włączenie i wykluczenie są rozpatrywane podczas tego samego przesłuchania. Ze względu na to, że z prawnego punktu widzenia nie jest to przesłuchanie w sprawach karnych, nie stosuje się zasad obowiązujących w postępowaniu karnym, takich jak domniemanie niewinności i przywilej nieobciążania samego siebie. Podobnie jednak jak w przypadku przesłuchań w sprawach karnych sędzia lub członek trybunału musi być świadomy, że jeśli chodzi o kwestię wykluczenia, wnioskodawca znajduje się w położeniu obrony. Przykładem trudnych sytuacji, które bardzo często mogą się pojawić w sprawach o wykluczenie, jest sytuacja, gdy okaże się, że zeznania wnioskodawcy są niewiarygodne, a jednak te same zeznania są podstawą do wykluczenia wnioskodawcy z możliwości uzyskania ochrony międzynarodowej. Naczelny Sąd Administracyjny Republiki Czeskiej uznał taką sytuację za niespójną⁽⁴⁸⁰⁾.

⁽⁴⁷⁵⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 122.

⁽⁴⁷⁶⁾ TSUE, 2010, B i D, tamże, przypis 9, pkt 96.

⁽⁴⁷⁷⁾ TSUE, wyrok z dnia 22 listopada 2012 r., C-277/11, MM przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland and Attorney General, EU:C:2012:744.

⁽⁴⁷⁸⁾ TSUE, 2012, MM, tamże, przypis 477, pkt 73.

⁽⁴⁷⁹⁾ EASO, Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – analiza sądowa, 2018.

⁽⁴⁸⁰⁾ Naczelny Sąd Administracyjny Republiki Czeskiej, wyrok z dnia 2 sierpnia 2012 r., R.H. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, 5 Azs 2/2012-49 (w języku czeskim).

Załącznik A: Schemat podejmowania decyzji

Poniższe schematy podejmowania decyzji opierają się na analizie podstaw wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy określonych w [częściach 2 i 3](#) powyżej oraz na analizie podstaw wykluczenia z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej wskazanych w [części 4](#) powyżej. Stanowią one sugerowane ramy analizy dla każdej indywidualnej podstawy wykluczenia i stanowią tylko jeden z możliwych sposobów uporządkowania analizy.

1. Wykluczenie osób, które nie potrzebują statusu uchodźcy (art. 12 ust. 1)

A. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy lub automatycznie uprawniony do uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a)?		
	<p>A.1 Czy wnioskodawca jest objęty zakresem zastosowania art. 12 ust. 1 lit. a)?</p>	<p>Zob. sekcje 2.2.1.1 i 2.2.1.2.</p> <p>Powszechnie przyjmuje się, że UNRWA stanowi obecnie jedyny organ lub agendę Organizacji Narodów Zjednoczonych, poza UNHCR, o którym mowa w art. 12 ust. 1 lit. a). Wnioskodawca będzie objęty zakresem zastosowania art. 12 ust. 1 lit. a), jeśli:</p> <p>(i) jest „uchodźcą palestyńskim” w pierwszym pokoleniu lub w późniejszym pokoleniu (zgodnie z definicją UNRWA dla celów operacyjnych), lub jest „osobą przesiedloną”; oraz</p> <p>(ii) nie jest jedynie uprawniony do ochrony lub pomocy ze strony UNRWA, ale faktycznie ją otrzymał przed złożeniem wniosku o ochronę międzynarodową w UE.</p> <p>Wnioskodawca spełni powyższe dwa warunki, jeżeli wykaże, że:</p> <ul style="list-style-type: none"> — został zarejestrowany przez UNRWA jako „uchodźca palestyński”; lub — korzysta z usług UNRWA jako „osoba przesiedlona”. <p>Jeśli powyższe dwa warunki nie są spełnione, wnioskodawca nie jest objęty zakresem zastosowania art. 12 ust. 1 lit. a) i jego kwalifikacja do statusu uchodźcy powinna być oceniana na podstawie art. 2 lit. d) oraz podstaw wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy określonych w art. 12 ust. 1 lit. b) i art. 12 ust. 2.</p>
	<p>A.1.1 Czy wnioskodawca został zarejestrowany przez UNRWA jako „uchodźca palestyński”?</p> <p>LUB</p> <p>A.1.2 Czy wnioskodawca korzystał z usług UNRWA jako „osoba przesiedlona w wyniku działań wojennych z 1967 roku i późniejszych” (dalej zwana „osobą przesiedloną”)?</p>	
	<p>A.2 Jeśli odpowiedź na pytanie A.1 jest twierdząca, czy wnioskodawca „obecnie” otrzymuje ochronę lub pomoc od organu lub agencji ONZ innej niż UNHCR?</p>	<p>Zob. sekcja 2.2.1.3.</p> <p>Nawet jeśli UNRWA świadczy swoje usługi jedynie na obszarze swojego działania, wnioskodawcę należy uznać za osobę „obecnie” korzystającą z ochrony lub pomocy UNRWA, jeśli:</p> <p>(i) otrzymywał ochronę lub pomoc ze strony UNRWA na krótko przed złożeniem wniosku o ochronę międzynarodową w państwie członkowskim; oraz</p> <p>(ii) dobrowolnie zrezygnował z tej ochrony lub pomocy (w przeciwieństwie do sytuacji, w której ochrona lub pomoc UNRWA nie jest już dostępna: zob. pytanie A.3).</p> <p>Jeśli powyższe dwa warunki są spełnione, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze.</p>

A. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy lub automatycznie uprawniony do uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a)?	
<p style="text-align: center;"></p> <p>A.3 Jeżeli odpowiedź na pytanie A.2 jest przecząca, czy taka ochrona lub pomoc „została z jakiegokolwiek przyczyn wstrzymana”?</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p>A.3.1 Czy taka ochrona lub pomoc została wstrzymana z powodu zdarzeń, które nastąpiły bezpośrednio po stronie samej UNRWA?</p> <p style="text-align: center;">LUB</p> <p>A.3.2 Czy taka ochrona lub pomoc została wstrzymana z powodu okoliczności, na które wnioskodawca nie ma wpływu i które są niezależne od jego woli?</p>
	<p>Zob. sekcja 2.2.2.1.</p> <p>Zdarzeniami następującymi bezpośrednio po stronie samej UNRWA, które skutkowałyby zaprzestaniem udzielania przez nią ochrony lub pomocy, byłyby całkowite zaprzestanie działań tej agencji lub zdarzenia, które w ogólny sposób uniemożliwiłyby jej wykonywanie swoich zadań.</p> <p>Okoliczności poza kontrolą i niezależne od woli wnioskodawcy, które skutkowałyby zaprzestaniem ochrony lub pomocy ze strony UNRWA, obejmują:</p> <p>(i) sytuację, w której wnioskodawca jest zmuszony do opuszczenia obszaru działań UNRWA z powodu poważnego zagrożenia jego osobistego bezpieczeństwa, oraz niemożność zagwarantowania przez UNRWA, że jego warunki życia w obszarze działań UNRWA będą współmierne do jej zadań;</p> <p>(ii) inne przeszkody uniemożliwiające wnioskodawcy powrót do obszaru działań UNRWA, w tym przeszkody prawne (takie jak brak niezbędnych dokumentów), przeszkody praktyczne (takie jak zamknięcie granic) oraz przeszkody związane z bezpieczeństwem lub bezpieczeństwem osobistym (takie jak niebezpieczeństwa w drodze).</p>
<p style="text-align: center;"></p> <p>A.4 W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie A.3, czy stanowisko wnioskodawcy zostało „definitywnie uregulowane zgodnie z odpowiednimi rezolucjami” przyjętymi przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych (ZO ONZ)?</p>	<p>Zob. sekcja 2.2.2.</p> <p>Sytuacja wnioskodawcy nie zostanie definitywnie uregulowana zgodnie z odpowiednimi rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego ONZ, jeśli:</p> <p>(i) wnioskodawca jest „uchodźcą palestyńskim”, którego powrót do kraju lub wypłata odszkodowania na jego rzecz – zgodnie z paragrafem 11 rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 194(III) – nie zostały zrealizowane; lub</p> <p>(ii) wnioskodawca jest „osobą przesiedloną”, której powrót do domu lub poprzedniego miejsca zamieszkania na terytoriach okupowanych przez Izrael od 1967 r. – do czego wzywały ostatnio ustępy 1 i 2 rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 73/93 – nie został zrealizowany.</p>
	<p style="text-align: center;"></p> <p>Wnioski dotyczące wykluczenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy lub automatycznego uprawnienia do uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a)</p> <p>Jeśli odpowiedź na pytanie A.1 jest przecząca, wnioskodawca nie jest objęty zakresem zastosowania art. 12 ust. 1 lit. a) i jego kwalifikacja do statusu uchodźcy powinna być oceniana na podstawie art. 2 lit. d) oraz pozostałych podstaw wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy określonych w art. 12 ust. 1 lit. b) i art. 12 ust. 2.</p> <p>Jeśli odpowiedź na pytanie A.2 jest twierdząca, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. a) zdanie pierwsze.</p> <p>Jeśli odpowiedź na pytanie A.3 jest twierdząca, a odpowiedź na pytanie A.4 jest przecząca, wnioskodawca jest uprawniony do otrzymania statusu uchodźcy, pod warunkiem że nie jest objęty żadną z podstaw wyłączenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy określonych w art. 12 ust. 1 lit. b) i art. 12 ust. 2.</p> <p>Jeśli odpowiedź na pytanie A.3 jest twierdząca i odpowiedź na pytanie A.4 jest twierdząca, kwalifikowalność wnioskodawcy do otrzymania statusu uchodźcy powinna być oceniana na podstawie art. 2 lit. d), a podstawy wykluczenia z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. b) i art. 12 ust. 2.</p>

B. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 1 lit. b)?	
	Zob. sekcja 2.3.1.
B.1 Czy wnioskodawca „osiedlił się” w kraju, który nie jest jego krajem pochodzenia?	
	Zob. sekcja 2.3.2.
B.2 W przypadku odpowiedzi twierdzącej na pytanie B.1, czy wnioskodawca jest uważany za osobę „mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa” państwa osiedlenia?	
	
<p>Wnioski dotyczące wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 1 lit. b)</p> <p>Jeśli odpowiedź na pytanie B.1 lub pytanie B.2 jest przecząca, wnioskodawca nie jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy.</p> <p>Jeśli odpowiedź na pytania B.1 i B.2 jest twierdząca, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy.</p>	

2. Wykluczenie osób uważanych za niegodne statusu uchodźcy (art. 12 ust. 2 i 3)

Wnioskodawca mógł popełnić wiele czynów wykluczających objętych różnymi klauzulami dotyczącymi wykluczenia określonych w art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona) lub jedna konkretna czynność może kwalifikować się jako wykluczająca na mocy więcej niż jednej klauzuli dotyczącej wykluczenia, jeżeli występują niezbędne elementy. Analiza wykluczenia nie musi przebiegać w takiej samej kolejności jak w poniższym schemacie podejmowania decyzji ((najpierw art. 12 ust. 2 lit. a), następnie art. 12 ust. 2 lit. b), a później art. 12 ust. 2 lit. c)).

C. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 i 3?			
Zob. sekcja 5.1 dotycząca identyfikowania potencjalnych przypadków wykluczenia.			
 C.1 Czy istnieją przesłanki wskazujące na to, że wnioskodawca może być powiązany z przestępstwem lub czynem wykluczającym na mocy art. 12 ust. 2?	 C.2.1 Czy czyn został popełniony w czasie pokoju?	 C.2.1.1 Czy ten czyn był zbrodnią przeciwko ludzkości?	<p>Zob. sekcja 3.3.4 dotycząca zbrodni przeciwko ludzkości.</p> <p>Jeżeli czyn stanowił zbrodnię przeciwko ludzkości, należy ocenić, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że wnioskodawca był za niego indywidualnie odpowiedzialny (zob. pytanie C.5 poniżej).</p>
 C.2 Jeśli odpowiedź na pytanie C.1 jest twierdząca, to czy czynność ta jest wykluczająca na podstawie art. 12 ust. 2 lit. a)?	 C.2.1 Jeśli odpowiedź na pytanie C.2.1 jest przecząca, czy czyn został popełniony w związku z nie międzynarodowym konfliktem zbrojnym?	 C.2.2.1 Czy czyn ten stanowił zbrodnię wojenną? LUB C.2.2.2 Czy ten czyn był zbrodnią przeciwko ludzkości?	<p>Zob. sekcja 3.3.3 dotycząca zbrodni wojennych w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych oraz sekcja 3.3.4 dotycząca zbrodni przeciwko ludzkości.</p> <p>Jeśli czyn stanowił zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości, należy ocenić, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że wnioskodawca był za niego indywidualnie odpowiedzialny (zob. pytanie C.5 poniżej).</p>
 C.2.3 Jeśli odpowiedź na pytanie C.2.2 jest przecząca, czy czyn został popełniony w związku z międzynarodowym konfliktem zbrojnym?	 C.2.3.1 Czy ten czyn był zbrodnią agresji? LUB C.2.3.2 Czy czyn ten stanowił zbrodnię wojenną? LUB C.2.3.3 Czy ten czyn był zbrodnią przeciwko ludzkości?	<p>Zob. sekcja 3.3.2 o zbrodniach przeciwko pokojowi, sekcja 3.3.3.2 o zbrodniach wojennych w międzynarodowych konfliktach zbrojnych oraz sekcja 3.3.4 o zbrodniach przeciwko ludzkości.</p> <p>Jeśli czyn stanowił zbrodnię agresji, zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości, należy ocenić, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że wnioskodawca był za niego indywidualnie odpowiedzialny (zob. pytanie C.5 poniżej).</p> <p>[Należy zauważyć, że „zbrodnia agresji” jest współczesnym tłumaczeniem „zbrodni przeciwko pokojowi”: zob. sekcja 3.3.2.]</p> <p>[Należy zauważyć, że zbrodnie agresji nie są zbrodniami wojennymi, ponieważ wchodzą w zakres <i>ius ad bello</i>, a nie <i>ius in bello</i>: zob. sekcja 3.3.2.]</p>	

C. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 i 3?	
<p style="text-align: center;"></p> <p>C.3 Jeśli odpowiedź na pytanie C.1 jest twierdząca, to czy czynność ta jest wykluczająca na podstawie art. 12 ust. 2 lit. b)?</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p>C.3.1 Czy czyn został popełniony poza granicami państwa członkowskiego przed „przyjęciem wnioskodawcy jako uchodźcy”?</p>
	<p>Zob. sekcja 3.4.2.</p> <p>Warunek, że czyn musiał zostać popełniony poza granicami państwa członkowskiego „przed przyjęciem jako uchodźca” oznacza, że:</p> <p>15. wnioskodawca popełnił czyn poza granicami państwa członkowskiego przed podjęciem ostatecznej decyzji o tym, czy kwalifikuje się jako „uchodźca”; lub</p> <p>16. wnioskodawca popełnił czyn poza granicami państwa członkowskiego po podjęciu przez właściwe organy państw członkowskich ostatecznej decyzji, że wnioskodawca kwalifikuje się jako „uchodźca”, ale przed wydaniem zezwolenia na pobyt wydanego na podstawie przyznania „statusu uchodźcy”. Zob. sekcja 3.4.2.</p>
	<p style="text-align: center;"></p> <p>C.3.2 Jeżeli odpowiedź na pytanie C.3.1 jest twierdząca, czy czyn ten można zasadniczo zakwalifikować jako „poważne przestępstwo”?</p>
	<p>Zob. sekcja 3.4.1.1.</p>
	<p style="text-align: center;"></p> <p>C.3.3 Jeśli odpowiedź na pytanie C.3.2 jest twierdząca, czy czyn stanowił poważne przestępstwo o charakterze „niepolitycznym”?</p>
	<p>Zob. sekcje 3.4.1.2 i 3.4.1.3.</p> <p>Jeśli czyn stanowił poważne przestępstwo o charakterze innym niż polityczne, popełnione poza granicami danego państwa członkowskiego przed przyjęciem wnioskodawcy jako uchodźcy, należy ocenić, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że wnioskodawca był za niego indywidualnie odpowiedzialny (zob. pytanie C.5 poniżej).</p>
<p style="text-align: center;"></p> <p>C.4 Jeśli odpowiedź na pytanie C.1 jest twierdząca, to czy czynność ta jest wykluczająca na podstawie art. 12 ust. 2 lit. c)?</p>	<p style="text-align: center;"></p> <p>C.4.1 Czy ten czyn był sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych?</p>
	<p>Zob. sekcja 3.5.</p> <p>Jeśli czyn był sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych, należy ocenić, czy istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że wnioskodawca był za niego indywidualnie odpowiedzialny (zob. pytanie C.5 poniżej).</p>

C. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na podstawie art. 12 ust. 2 i 3?	
<p> C.5 Jeśli odpowiedź na pytania C.2, C.3 lub C.4 jest twierdząca, czy istnieją poważne podstawy, by sądzić, że wnioskodawca jest indywidualnie odpowiedzialny za ten czyn?</p>	<p>C.5.1 Czy zachowanie wnioskodawcy spełnia znamiona zbrodni do ustalenia odpowiedzialności indywidualnej?</p> <p></p> <p>C.5.2 Czy stan psychiczny wnioskodawcy spełnia wymogi w zakresie umyślności czynu do ustalenia odpowiedzialności indywidualnej?</p> <p></p> <p>C.5.3 Czy są jakieś podstawy wyłączonej odpowiedzialności indywidualnej?</p>
	<p>Zob. sekcje 3.6.1.1, 3.6.2 i 3.6.3. Czy wnioskodawca popełnił przestępstwo wykluczające, podżegał do niego lub w inny sposób uczestniczył w jego popełnieniu lub czy wnioskodawca jest „winny” czynu wykluczającego?</p> <p>Zob. sekcja 3.6.1.2. Czy wnioskodawca miał zamiar i wiedzę o popełnieniu czynu lub przestępstwa wykluczającego?</p> <p>Zob. sekcja 3.6.4. Czy wnioskodawca posiada ważne środki obrony, które wykluczają jego odpowiedzialność za czyn lub przestępstwo wykluczające?</p>
<p> Wnioski dotyczące wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 i 3</p> <p>Jeśli wszystkie odpowiedzi na pytania C.2, C.3 i C.4 są przeczące, wnioskodawca nie jest wykluczony z możliwości uzyskania statusu uchodźcy.</p> <p>Jeśli odpowiedzi na pytania C.2 i C.5 są twierdzące, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 lit. a), w odpowiednim przypadku, w związku z art. 12 ust. 3.</p> <p>Jeśli odpowiedzi na pytania C.3 i C.5 są twierdzące, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 lit. b), w odpowiednim przypadku, w związku z art. 12 ust. 3.</p> <p>Jeśli odpowiedzi na pytania C.4 i C.5 są twierdzące, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 lit. c), w odpowiednim przypadku, w związku z art. 12 ust. 3.</p>	

3. Wykluczenie z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej (art. 17)

A. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na podstawie art. 17?	
	<p>A.1 Czy czyn ten jest wykluczający na podstawie art. 17 ust. 1 lit. a)?</p> <p>Test jest taki sam jak w przypadku art. 12 ust. 2 lit. a). Zob. pytanie C.2 w schemacie podejmowania decyzji dotyczącym osób niegodnych statusu uchodźców.</p>
	<p>A.2 Czy czyn ten jest wykluczający na podstawie art. 17 ust. 1 lit. b)?</p> <p>Test jest taki sam jak w przypadku art. 12 ust. 2 lit. b), z wyjątkiem tego, że:</p> <ul style="list-style-type: none"> i) nie ma wymogu, aby „poważne przestępstwo” było „niepolityczne”; ii) nie ma wymogu, aby przestępstwo zostało popełnione poza granicami państwa członkowskiego lub przed określonym momentem. <p>Zob. pytanie C.3.2 w schemacie podejmowania decyzji dotyczącym osób niegodnych statusu uchodźców.</p>
	<p>A.3 Czy czyn ten jest wykluczający na podstawie art. 17 ust. 1 lit. c)?</p> <p>Test jest taki sam jak w przypadku art. 12 ust. 2 lit. c). Zob. pytanie C.4 w schemacie podejmowania decyzji dotyczącym osób niegodnych statusu uchodźców.</p>
	<p>A.4 Jeśli odpowiedź na pytania A.1, A.2 lub A.3 jest twierdząca, czy istnieją poważne podstawy, by sądzić, że wnioskodawca jest indywidualnie odpowiedzialny za ten czyn?</p> <p style="text-align: right;"></p> <p>Test jest taki sam jak w przypadku art. 12 ust. 2 i 3. Zob. pytanie C.5 w schemacie podejmowania decyzji dotyczącym osób niegodnych statusu uchodźców.</p>

A. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na podstawie art. 17?		
<p> A.5 Czy zachodzi podstawa wykluczenia określona w art. 17 ust. 1 lit. d)?</p> <p></p>	<p>A.5.1 Czy istnieją przestanki wskazujące na to, że wnioskodawca może stanowić zagrożenie dla spójności lub bezpieczeństwa państwa członkowskiego?</p> <p></p>	<p>Zob. sekcja 4.2.5.</p>
<p></p>	<p>A.5.2 Jeśli odpowiedź na pytanie A.5.1 jest twierdząca, czy istnieją „poważne podstawy, by sądzić”, że wnioskodawca stanowi takie zagrożenie?</p>	<p>Standard dowodu jest taki sam jak w przypadku osób wykluczonych z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 lit. a)–c) i art. 17 ust. 2 oraz osób wykluczonych z możliwości uzyskania statusu uchodźcy na mocy art. 12 ust. 2 i 3.</p>

A. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na podstawie art. 17?		
<p> A.6 Czy zachodzi podstawa wykluczenia określona w art. 17 ust. 3?</p>	<p> A.6.1 Czy ta podstawa wykluczenia została transponowana do ustawodawstwa krajowego?</p>	<p>Podstawa wyłączenia określona w art. 17 ust. 3 jest fakultatywna i może być stosowana wyłącznie przez państwa członkowskie, które dokonały jej transpozycji do prawa krajowego.</p>
	<p> A.6.2 Jeżeli odpowiedź na pytanie A.6.1 jest twierdząca, czy wnioskodawca popełnił jedno lub więcej przestępstw nieobjętych zakresem art. 17 ust. 1 przed przyjęciem do państwa członkowskiego?</p>	<p>Zob. sekcja 4.3. Przestępstwa te muszą być mniej poważne niż przestępstwa i czyny objęte zakresem art. 17 ust. 1.</p>
	<p> A.6.3 Jeśli odpowiedź na pytanie A.6.2 jest twierdząca, czy gdyby te przestępstwa zostały popełnione w państwie członkowskim, podległyby karze pozbawienia wolności?</p>	<p>Zob. sekcja 4.3.</p>
	<p> A.6.4 Jeżeli odpowiedź na pytanie A.6.4 jest twierdząca, czy wnioskodawca opuścił swój kraj pochodzenia wyłącznie w celu uniknięcia sankcji wynikających z tych przestępstw?</p>	<p>Zob. sekcja 4.3.</p>

A. Czy wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na podstawie art. 17?**WNIOSKI DOTYCZĄCE WYKLUCZENIA Z MOŻLIWOŚCI OTRZYMANIA STATUSU OCHRONY UZUPEŁNIAJĄCEJ NA MOCY ART. 17**

Jeśli odpowiedzi na pytania **A.1**, **A.2**, **A.3**, **A.5** i **A.6** są przeczące, wnioskodawca nie jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej.

Jeśli odpowiedzi na pytania **A.1** i **A.4** są twierdzące, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 lit. a) w odpowiednim przypadku, w związku z art. 17 ust. 2.

Jeśli odpowiedzi na pytania **A.2** i **A.4** są twierdzące, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 lit. b), w odpowiednim przypadku, w związku z art. 17 ust. 2.

Jeśli odpowiedzi na pytania **A.3** i **A.4** są twierdzące, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 lit. c), w odpowiednim przypadku, w związku z art. 17 ust. 2.

Jeśli odpowiedź na pytanie **A.5** jest twierdząca, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 1 lit. d).

Jeśli odpowiedź na pytanie **A.7** jest twierdząca, wnioskodawca jest wykluczony z możliwości otrzymania statusu ochrony uzupełniającej na mocy art. 17 ust. 3.

Załącznik B: Wybrane akty prawne związane z terroryzmem

1. Wybrane akty prawne UE związane z terroryzmem

Unia Europejska, Obowiązujące środki ograniczające (sankcje) wobec osób i podmiotów wyłącznie na podstawie art. 215 TFUE (wykaz zaktualizowany 7 lipca 2016 r.).

Wspólne stanowisko Rady 2001/931/WPZiB z dnia 27 grudnia 2001 r. w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, Dz.U. L 344 z 28.12.2001, s. 93, zmienione przez (zob. wersja skonsolidowana): decyzja Rady (WPZiB) 2016/1711 z dnia 27 września 2016 r., Dz.U. L 259I z 27.9.2016, s. 3; decyzja Rady (WPZiB) 2017/2073 z dnia 13 listopada 2017 r., Dz.U. L 295 z 14.11.2017, s. 59.

Rozporządzenie Rady (WE) nr 2580/2001 z dnia 27 grudnia 2001 r. w sprawie szczególnych środków restrykcyjnych skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom mających na celu zwalczanie terroryzmu, Dz.U. L 344 z 28.12.2001, s. 70, zmienione przez (zob. wersja skonsolidowana): rozporządzenie Komisji (WE) nr 745/2003 z dnia 28 kwietnia 2003 r., Dz.U. L 106 z 29.4.2003, s. 22; rozporządzenie Komisji (WE) nr 1207/2005 z dnia 27 lipca 2005 r., Dz.U. L 197 z 28.7.2005, s. 16; rozporządzenie Komisji (WE) nr 1957/2005 z dnia 29 listopada 2005 r., Dz.U. L 314 z 30.11.2005, s. 16; rozporządzenie Komisji (WE) nr 1461/2006 z dnia 29 września 2006 r., Dz.U. L 272 z 3.10.2006, s. 11; rozporządzenie Rady (WE) nr 1791/2006 z dnia 20 listopada 2006 r., Dz.U. L 363 z 20.12.2006, s. 1; rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1250/2012 z dnia 20 grudnia 2012 r., Dz.U. L 352 z 21.12.2012, s. 40; rozporządzenie Rady (UE) nr 517/2013 z dnia 13 maja 2013 r., Dz.U. L 158 z 10.6.2013, s. 1; rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 646/2013 z dnia 4 lipca 2013 r., Dz.U. L 187 z 6.7.2013, s. 4; rozporządzenie Rady (UE) 2016/1710 z dnia 27 września 2016 r., Dz.U. L 259I z 27.9.2016, s. 1; rozporządzenie Rady (UE) 2017/2061 z dnia 13 listopada 2017 r., Dz.U. L 295 z 14.11.2017, s. 3; oraz traktat dotyczący przystąpienia nowych państw członkowskich.

Skonsolidowana wersja rozporządzenia Rady (WE) nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. wprowadzającego niektóre szczególne środki ograniczające skierowane przeciwko niektórym osobom i podmiotom związanym z organizacjami ISIL (Daisz) i Al-Kaida, zmieniona 307 razy od dnia 5 lipca 2019 r.

Decyzja Rady 2005/671/WSiSW z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wymiany informacji i współpracy dotyczącej przestępstw terrorystycznych, Dz.U. L 253 z 29.9.2005, s. 22, zmieniona przez (zob. wersja skonsolidowana): dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r., Dz.U. L 88 z 31.3.2017, s. 6.

Decyzja Rady 2005/848/WE z dnia 29 listopada 2005 r. wykonująca art. 2 ust. 3 rozporządzenia (WE) nr 2580/2001 w sprawie szczególnych środków ograniczających skierowanych przeciwko niektórym osobom i podmiotom mających na celu zwalczanie terroryzmu i uchylająca decyzję 2005/722/WPZiB, Dz.U. L 314 z 30.11.2005, s. 46.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępująca decyzją ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniająca decyzję Rady 2005/671/WSiSW, Dz.U. L 88 z 31.3.2017, s. 6.

Rozporządzenie Rady (UE) 2016/1686 z dnia 20 września 2016 r. nakładające dodatkowe środki ograniczające przeciwko ISIL (Daisz) i Al-Kaidzie oraz osobom fizycznym i prawnym, podmiotom lub organom z nimi związanymi, Dz.U. L 255 z 21.9.2016, s. 1, zmienione przez (zob. wersja skonsolidowana): rozporządzenie wykonawcze Rady (UE) 2018/281 z dnia 26 lutego 2018 r., Dz.U. L 54I z 26.2.2018, s. 1, rozporządzenie wykonawcze Rady (UE) 2018/999 z dnia 16 lipca 2018 r., Dz.U. L 178I z 16.7.2018, s. 1, rozporządzenie wykonawcze Rady (UE) 2018/1539 z dnia 15 października 2018 r., Dz.U. L 257I z 15.10.2018, s. 1; rozporządzenie wykonawcze Rady (UE) 2019/270 z dnia 18 lutego 2019 r., Dz.U. L 46I z 18.2.2019, s. 1.

Decyzja Rady (WPZiB) 2016/1693 z dnia 20 września 2016 r. dotycząca środków ograniczających przeciwko ISIL (Daisz) i Al-Kaidzie oraz osobom, grupom, przedsiębiorstwom i podmiotom z nimi powiązanym i uchylająca wspólne stanowisko 2002/402/WPZiB, Dz.U. L 255 z 21.9.2016, s. 25, zmienione przez (zob. wersja skonsolidowana): decyzja Rady (WPZiB) 2017/1560 z dnia 14 września 2017 r., Dz.U. L 237 z 15.9.2017, s. 71; decyzja Rady (WPZiB) 2018/283 z dnia 26 lutego 2018 r., Dz.U. L 54I z 26.2.2018, s. 6; decyzja Rady (WPZiB) 2018/1000 z dnia 16 lipca 2018 r., Dz.U. L 178I z 16.7.2018, s. 3; decyzja Rady (WPZiB) 2018/1540 z dnia 15 października 2018 r., Dz.U. L 257I z 15.10.2018, s. 3; decyzja Rady (WPZiB) 2019/271 z dnia 18 lutego 2019 r., Dz.U. L 46I z 18.2.2019, s. 3.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępująca decyzją ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniająca decyzję Rady 2005/671/WSiSW, Dz.U. L 88 z 31.3.2017, s. 6.

Decyzja Rady (UE) 2018/889 z dnia 4 czerwca 2018 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, Dz.U. L 159 z 22.6.2018, s. 1.

Decyzja Rady (UE) 2018/890 z dnia 4 czerwca 2018 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, Protokołu dodatkowego do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, Dz.U. L 159 z 22.6.2018, s. 15.

Decyzja Rady (WPZiB) 2019/1341 z dnia 8 sierpnia 2019 r. dotycząca zmiany oraz aktualizacji wykazu osób, grup i podmiotów objętych art. 2, 3 i 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, i uchylenia decyzji (WPZiB) 2018/1084, Dz.U. L 209 z 9.8.2019, s. 15.

Decyzja Rady (WPZiB) 2020/20 z dnia 13 stycznia 2020 r. dotycząca aktualizacji wykazu osób, grup i podmiotów objętych art. 2, 3 i 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, i uchylenia decyzji (WPZiB) 2019/134, Dz.U. L 8I z 14.1.2020, s. 5.

2. Konwencje Narodów Zjednoczonych związane z terroryzmem ⁽⁴⁸¹⁾

Konwencja w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych, 704 UNTS 219, 14 września 1963 r. (wejście w życie: 4 grudnia 1969 r.).

Konwencja o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi, 860 UNTS 105, 16 grudnia 1970 r. (wejście w życie: 14 października 1971 r.).

Konwencja o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego, 974 UNTS 177, 23 września 1971 r. (wejście w życie: 26 stycznia 1973 r.).

Konwencja o zapobieganiu przestępstwom i karaniu sprawców przestępstw przeciwko osobom korzystającym z ochrony międzynarodowej, w tym przeciwko dyplomatom, 1035 UNTS 167, 14 grudnia 1973 r. (wejście w życie: 20 lutego 1977 r.).

Konwencja o ochronie fizycznej materiałów jądrowych i obiektów jądrowych, 1456 UNTS 101, 3 marca 1980 r. (wejście w życie: 8 lutego 1987 r.).

Międzynarodowa Konwencja przeciwko braniu zakładników, 1316 UNTS 205, 17 grudnia 1979 r. (wejście w życie: 3 czerwca 1983 r.).

Protokół o zwalczaniu bezprawnych czynów przemocy w portach lotniczych obsługujących międzynarodowe lotnictwo cywilne, uzupełniający konwencję z dnia 23 września 1971 r., 24 lutego 1988 r. (wejście w życie: 6 sierpnia 1989 r.).

Konwencja w sprawie znakowania plastycznych materiałów wybuchowych w celu ich wykrywania, 2122 UNTS 359, 1 marca 1991 r. (wejście w życie: 21 czerwca 1998 r.).

Konwencja w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej, 1678 UNTS 222, 10 marca 1988 r. (wejście w życie: 1 marca 1992 r.).

Protokół do Konwencji z dnia 10 marca 1988 r. w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym, 1768 UNTS 304, 10 marca 1988 r. (wejście w życie: 1 marca 1992 r.).

Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu terrorystycznych ataków bombowych, 2149 UNTS 256, 15 grudnia 1997 r. (wejście w życie: 23 maja 2001 r.).

Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, 3178 UNTS 197, 9 grudnia 1999 r. (wejście w życie: 10 kwietnia 2002 r.).

Międzynarodowa konwencja w sprawie zwalczania aktów terroryzmu jądrowego, 2445 UNTS 89, 13 kwietnia 2005 r. (wejście w życie: 7 lipca 2007 r.).

⁽⁴⁸¹⁾ Należy zauważyć, że nie wszystkie konwencje cieszą się takim samym poziomem ratyfikacji i przyjęcia, a niektóre mają bardzo ograniczoną liczbę ratyfikacji i liczby przyjęć. W szczególności nie wszystkie konwencje zostały ratyfikowane lub przyjęte przez wszystkie państwa członkowskie. Zob. również ZO ONZ, Measures to Eliminate International Terrorism [Środki mające na celu eliminację międzynarodowego terroryzmu] (16 stycznia 1997 r.), A/RES/51/210, pkt 6; ZO ONZ, Measures to eliminate international terrorism [Środki mające na celu eliminację międzynarodowego terroryzmu] (14 grudnia 2012 r.), A/RES/67/99, pkt 12 i 13; lista prowadzona przez Komitet Antyterrorystyczny Rady Bezpieczeństwa ONZ pod adresem (<https://www.un.org/securitycouncil/ctc/content/international-legal-instruments>).

Poprawka do Konwencji o ochronie fizycznej materiałów jądrowych i obiektów jądrowych, 8 lipca 2005 r. (wejście w życie: 8 maja 2016 r.).

Protokół z 2005 r. do Konwencji w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu żeglugi morskiej, 14 października 2005 r. (wejście w życie: 28 lipca 2010 r.).

Protokół z 2005 r. do Protokołu w sprawie przeciwdziałania bezprawnym czynom przeciwko bezpieczeństwu stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym, 14 października 2005 r. (wejście w życie: 28 lipca 2010 r.).

Konwencja o zwalczaniu bezprawnych czynów dotyczących międzynarodowego lotnictwa cywilnego, 10 września 2010 r. (wejście w życie: 1 lipca 2018 r.).

Protokół uzupełniający Konwencję o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi, 10 września 2010 r. (wejście w życie: 1 stycznia 2018 r.).

Protokół zmieniający Konwencję w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych, 4 kwietnia 2014 r. (dotychczas nieobowiązujący).

3. Wybrane rezolucje Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych związane z terroryzmem

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1267 \(1999\)](#), 15 października 1999 r., w sprawie sytuacji w Afganistanie i systemu sankcji wobec osób związanych z talibami.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1333 \(2000\)](#), 19 grudnia 2000 r., rozszerzająca embargo lotnicze i embargo finansowe o zamrożenie funduszy Osamy Bin Ladena i osób z nim powiązanych oraz nakładająca embargo na broń na terytorium Afganistanu kontrolowane przez talibów oraz embargo na bezwodnik octowy.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1368 \(2001\)](#), 12 września 2001 r., w sprawie potępienia ataków z 11 września na Stany Zjednoczone.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1373 \(2001\)](#), 28 września 2001 r., w sprawie zagrożeń dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa spowodowanych aktami terrorystycznymi.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1377 \(2001\)](#), 12 listopada 2001 r., dotycząca wysiłków na rzecz eliminacji terroryzmu międzynarodowego.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1390 \(2002\)](#), 16 stycznia 2002 r. ⁽⁴⁸²⁾, zmienia i rozszerza reżim sankcji nałożonych pierwotnie w rezolucjach nr 1267 (1999) i 1333 (2000).

⁽⁴⁸²⁾ Zaktualizowano w 2013 r.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1452 \(2002\)](#), 20 grudnia 2002 r., wprowadza pewne wyjątki w zakresie uwalniania funduszy w ramach systemu sankcji nadzorowanego przez Komitet 1267.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1456 \(2003\)](#), 20 stycznia 2003 r., w sprawie deklaracji ministrów spraw zagranicznych w sprawie zwalczania terroryzmu.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1540 \(2004\)](#), 28 kwietnia 2004 r., w sprawie zagrożenia rozprzestrzenianiem broni jądrowej, chemicznej i biologicznej.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1566 \(2004\)](#), 8 października 2004 r., dotycząca zagrożeń dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa spowodowanych przez terroryzm.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 1624 \(2005\)](#), 14 września 2005 r., w sprawie zakazu podlegania do popełniania aktów terrorystycznych.

Rada Bezpieczeństwa ONZ, [rezolucja nr 2133 \(2014\)](#), 27 stycznia 2014 r., w sprawie zapobiegania porwanom i braniu zakładników przez grupy terrorystyczne.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 2178 \(2014\)](#), 24 września 2014 r., w sprawie obcych bojowników terrorystycznych.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 2253 \(2015\)](#), 17 grudnia 2015 r., w sprawie zagrożeń dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa spowodowanych aktami terrorystycznymi (oraz że wykaz sankcji nałożonych na Al-Kaidę będzie odtąd znany jako wykaz sankcji nałożonych na ISIL (Daisz) i Al-Kaidę).

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 2368 \(2017\)](#), 20 lipca 2017 r., w sprawie zagrożeń dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa spowodowanych aktami terrorystycznymi: odnowienie i aktualizacja systemu sankcji 1267/1989/2253 ISIL (Daisz) i Al-Kaida.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 2370 \(2017\)](#), 2 sierpnia 2017 r., w sprawie zapobiegania nabywaniu broni przez terrorystów.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 2388 \(2017\)](#), 21 września 2017 r., w sprawie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa: handel ludźmi.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 2396 \(2017\)](#), 21 grudnia 2017 r., w sprawie obcych bojowników terrorystycznych.

Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [rezolucja nr 2427 \(2018\)](#), 9 lipca 2018 r., w sprawie dzieci w konfliktach zbrojnych.

Pełna lista znajduje się na stronie: Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych, [Lista rezolucji Rady Bezpieczeństwa](#).

4. Wybrane akty prawne Rady Europy związane z terroryzmem

Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu, ETS nr 90 z dnia 27 stycznia 1977 r. (wejście w życie: 4 sierpnia 1978 r.).

Rada Europy, Konwencja o zapobieganiu terroryzmowi, ETS nr 196 z dnia 16 maja 2005 r. (wejście w życie: 1 czerwca 2007 r.) ⁽⁴⁸³⁾.

Protokół dodatkowy do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, ETS nr 217 z dnia 22 października 2015 r. (wejście w życie: 1 lipca 2017 r.) ⁽⁴⁸⁴⁾.

⁽⁴⁸³⁾ Nieratyfikowana przez wszystkie państwa członkowskie, ale ratyfikowana przez UE.

⁽⁴⁸⁴⁾ Nie ratyfikowany przez wszystkie państwa członkowskie, ale ratyfikowany przez UE.

Załącznik C: Wybrane istotne przepisy prawa międzynarodowego

1. Statut rzymski

Artykuł 7

Zbrodnie przeciwko ludzkości

1. Dla celów niniejszego statutu „zbrodnie przeciwko ludzkości” oznacza którykolwiek z następujących czynów, popełniony w ramach rozległego lub systematycznego, świadomego ataku skierowanego przeciwko ludności cywilnej:
 - a) zabójstwo;
 - b) eksterminacja;
 - c) niewolnictwo;
 - d) deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności;
 - e) uwięzienie lub inne dotkliwe pozbawienie wolności fizycznej z naruszeniem podstawowych reguł prawa międzynarodowego;
 - f) tortury;
 - g) zgwałcenie, niewolnictwo seksualne, przymusowa prostytutcja, wymuszona ciąża, przymusowa sterylizacja oraz jakiegokolwiek inne formy przemocy seksualnej porównywalnej wagi;
 - h) prześladowanie jakiegokolwiek możliwej do zidentyfikowania grupy lub zbiorowości z powodów politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci (*gender*) w rozumieniu ustępu 3 lub z innych powodów powszechnie uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w związku z jakimkolwiek czynem, do którego odnosi się niniejszy ustęp, lub z jakąkolwiek zbrodnią objętą jurysdykcją Trybunału;
 - i) wymuszone zaginięcia osób;
 - j) zbrodnie apartheidu;
 - k) inne nieludzkie czyny o podobnym charakterze celowo powodujące ogromne cierpienie lub poważne uszkodzenie ciała albo zdrowia psychicznego lub fizycznego.
2. W rozumieniu ustępu 1:
 - a) „atak skierowany przeciwko ludności cywilnej” oznacza sposób działania, polegający na wielokrotnym dopuszczaniu się czynów opisanych w ustępie 1 skierowanych

przeciwko ludności cywilnej, podjęty stosownie do lub dla wsparcia polityki państwowej lub organizacyjnej zakładającej dokonanie takiego ataku;

- b) „eksterminacja” obejmuje celowe stworzenie takich warunków życia, *inter alia*, pozbawienie dostępu do jedzenia i opieki medycznej, które są obliczone na wyniszczenie części ludności;
 - c) „niewolnictwo” oznacza realizowanie niektórych lub wszystkich uprawnień związanych z prawem własności w stosunku do człowieka oraz obejmuje realizację tych uprawnień w zakresie handlu ludźmi, a w szczególności kobietami i dziećmi;
 - d) „deportacja lub przymusowe przemieszczanie ludności” oznacza zmuszenie ludzi do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania połączone z wydaleniem lub innymi przymusowymi działaniami, bez podstawy w prawie międzynarodowym;
 - e) „tortury” oznaczają celowe zadawanie dotkliwego bólu lub cierpienia, fizycznego bądź psychicznego, jakiegokolwiek osobie będącej pod opieką lub pod kontrolą oskarżonego; termin ten nie obejmuje bólu i cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo;
 - f) „wymuszona ciąża” oznacza bezprawne uwięzienie kobiety, której zajście w ciążę nastąpiło na skutek przemocy, z zamiarem wpłynięcia na skład etniczny jakiegokolwiek grupy ludności lub dokonania innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego; niniejsza definicja w żadnym razie nie może być rozumiana jako naruszająca prawo krajowe dotyczące ciąży;
 - g) „prześladowanie” oznacza celowe i dotkliwe, sprzeczne z prawem międzynarodowym, pozbawianie podstawowych praw jakiegokolwiek grupy lub wspólnoty z powodu jej tożsamości;
 - h) „zbrodnia apartheidu” oznacza niehumanitarne działania o charakterze podobnym do opisanych w ustępie 1, dokonane w ramach zinstytucjonalizowanego ustroju ukierunkowanego na systematyczny ucisk oraz przewagę jednej grupy rasowej nad jakąkolwiek inną grupą lub grupami rasowymi oraz dokonane w zamiarze utrzymania tego ustroju;
 - i) „wymuszone zaginięcia osób” oznaczają zatrzymanie, aresztowanie lub porwanie osób przez Państwo lub organizację polityczną lub z ich upoważnienia, przy ich poparciu lub milczącej zgodzie, a następnie odmowę przyznania faktu tego pozbawienia wolności lub odmowę przekazania informacji dotyczących losu i miejsca pobytu tych ludzi, z zamiarem pozbawienia ich ochrony prawnej przez dłuższy okres czasu.
3. Dla celów niniejszego statutu przyjmuje się, że pojęcie „płeć” (*gender*) odnosi się do dwóch płci: męskiej i żeńskiej w kontekście społecznym. Pojęcie „płeć” (*gender*) nie ma żadnego innego znaczenia od wskazanego powyżej.

Artykuł 8 ⁽⁴⁸⁵⁾

Zbrodnie wojenne

1. Trybunał posiada jurysdykcję w odniesieniu do zbrodni wojennych, w szczególności popełnionych w ramach realizacji planu lub polityki albo kiedy zbrodnie te są popełniane na szeroką skalę.
2. Dla celów niniejszego statutu „zbrodnie wojenne” oznaczają:
 - a) poważne naruszenia Konwencji Genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., mianowicie jakiegokolwiek z wymienionych poniżej działań skierowanych przeciwko ludziom lub dobrom chronionym na podstawie postanowień odpowiedniej Konwencji Genewskiej:
 - (i) zamierzone zabójstwo;
 - (ii) tortury lub nieludzkie traktowanie, w tym eksperymenty biologiczne;
 - (iii) umyślne sprawianie wielkich cierpień albo ciężkich uszkodzeń ciała i zdrowia;
 - (iv) poważne zniszczenia i przywłaszczania mienia, nieusprawiedliwione koniecznością wojskową i dokonywane bezprawnie i samowolnie;
 - (v) zmuszanie jeńców wojennych lub innych chronionych osób do służby w siłach zbrojnych mocarstwa nieprzyjacielskiego;
 - (vi) umyślne pozbawianie jeńców wojennych lub innych chronionych osób prawa do rzetelnego procesu prowadzonego w normalnym trybie;
 - (vii) bezprawna deportacja lub przesiedlenie albo bezprawne pozbawianie wolności;
 - (viii) branie zakładników;
 - b) inne poważne naruszenia praw i zwyczajów prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych o międzynarodowym charakterze, mianowicie:
 - (i) zamierzone kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym niebiorącym bezpośredniego udziału w działaniach wojennych;
 - (ii) zamierzone kierowanie ataków na obiekty cywilne, czyli obiekty niebędące celami wojskowymi;
 - (iii) zamierzone kierowanie ataków na personel, instalacje, materiały, oddziały lub pojazdy związane z pomocą humanitarną lub misjami pokojowymi działającymi w oparciu o Kartę Narodów Zjednoczonych tak długo, jak są one uprawnione do ochrony przysługującej osobom cywilnym i obiektom cywilnym na podstawie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;

⁽⁴⁸⁵⁾ Ust. 2 lit. e) pkt (xiii)–(xv) zostały zmienione rezolucją RC/Res.5 z dnia 11 czerwca 2010 r. (poprzez dodanie ust. 2 lit. e) pkt (xiii) do ust. 2 lit. e) pkt (xv)).

- (iv) zamierzone przeprowadzanie ataku ze świadomością, iż atak ten spowoduje przypadkową utratę życia lub zranienie osób cywilnych lub szkodę w obiektach cywilnych, lub rozległą, długotrwałą i poważną szkodę w środowisku naturalnym, które byłyby wyraźnie nadmierne w stosunku do konkretnej, bezpośredniej i całkowitej spodziewanej korzyści wojskowej;
- (v) atakowanie lub bombardowanie, przy użyciu jakichkolwiek środków, bezbronnych miast, wsi, domów mieszkalnych i budowli niebędących celami wojskowymi;
- (vi) zabijanie lub ranienie nieprzyjaciela, który złożywszy broń lub nie mając już środków obrony, zdał się na łaskę;
- (vii) bezpodstawne używanie flagi rozjemczej lub sztandaru, lub oznak wojskowych i munduru nieprzyjaciela, lub Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak również oznak rozróżniających, ustanowionych przez Konwencje Genewskie, skutkujące śmiercią lub poważnym zranieniem osoby;
- (viii) przesiedlanie, bezpośrednio lub pośrednio, przez mocarstwo okupujące części własnej ludności cywilnej na terytorium okupowane lub deportacja albo przesiedlanie całości lub części ludności cywilnej zamieszkałej na terytorium okupowanym w ramach tego terytorium lub poza nie;
- (ix) zamierzone kierowanie ataków na budynki przeznaczone na cele religijne, edukacyjne, artystyczne, naukowe lub charytatywne, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie gromadzeni są ranni i chorzy, pod warunkiem że nie są one celami wojskowymi;
- (x) poddawanie osób, które są pod władzą strony przeciwnej, okaleczeniom fizycznym lub wszelkiego rodzaju eksperymentom medycznym lub naukowym, które nie są usprawiedliwione leczeniem medycznym, stomatologicznym lub szpitalnym tej osoby ani prowadzone w jej interesie, a które powodują śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia tej osoby lub osób;
- (xi) podstępne zabijanie lub ranienie osób należących do ludności lub wojsk nieprzyjaciela;
- (xii) ogłaszanie, że nikomu nie będzie darowane życie;
- (xiii) niszczenie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;
- (xiv) ogłaszanie praw i roszczeń obywateli strony przeciwnej za wygasłe, zawieszane lub niedopuszczalne do dochodzenia przed sądem;
- (xv) zmuszanie obywateli strony przeciwnej do uczestnictwa w działaniach wojennych skierowanych przeciwko ich krajowi, nawet gdy pozostawali oni w służbie strony wojującej przed rozpoczęciem wojny;
- (xvi) wydawanie na łup miast lub miejsc, nawet zdobytych szturmem;

- (xvii) używanie trucizny lub zatrutej broni;
 - (xviii) używanie gazów duszących, trujących lub innych oraz wszelkich podobnych cieczy, materiałów i urządzeń;
 - (xix) stosowanie pocisków, które z łatwością rozszerzają się lub spłaszczają w ciele człowieka, takich jak pociski z twardą łuską, która nie pokrywa w całości rdzenia lub jest ponacinana;
 - (xx) stosowanie broni, pocisków i materiałów oraz sposobów prowadzenia wojny, które z natury rzeczy powodują zbędne szkody lub nadmierne cierpienie lub które ze swej istoty stanowią naruszenie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, pod warunkiem że taka broń, pociski i materiały, a także sposoby prowadzenia wojny są objęte całkowitym zakazem i są wymienione w aneksie do niniejszego statutu w wyniku poprawki przyjętej zgodnie z odpowiednimi postanowieniami artykułów 121 i 123;
 - (xxi) dopuszczanie się zamachów na godność osobistą, a w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie;
 - (xxii) dopuszczanie się zgwałcenia, niewolnictwa seksualnego, przymusowej prostytucji, wymuszonej ciąży w rozumieniu artykułu 7 ustęp 2 f), przymusowej sterylizacji oraz innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie Konwencji Genewskich;
 - (xxiii) używanie osób cywilnych lub innych chronionych osób do ochraniań swoją obecnością punktów, obszarów lub sił wojskowych przed działaniami wojskowymi;
 - (xxiv) zamierzone kierowanie ataków na budynki, materiały, oddziały medyczne i środki transportu oraz personel używający znaków odróżniających ustanowionych przez Konwencje Genewskie zgodnie z prawem międzynarodowym;
 - (xxv) zamierzone głodzenie osób cywilnych jako metoda prowadzenia działań wojennych poprzez pozbawianie tych osób środków niezbędnych do życia, w tym umyślne pozbawianie racji żywnościowych przewidzianych w Konwencjach Genewskich;
 - (xxvi) wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia do narodowych sił zbrojnych lub faktyczne używanie ich w działaniach zbrojnych;
- c) w przypadku wybuchu konfliktu zbrojnego niemającego charakteru międzynarodowego, poważne naruszenia artykułu 3, wspólnego dla czterech Konwencji Genewskich z 12 sierpnia 1949 r., mianowicie następujące czyny popełnione wobec osób niebiorących bezpośredniego udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, którzy złożyli broń, oraz osób wyłączonych z walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu:

- (i) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;
 - (ii) dopuszczanie się zamachów na godność osobistą, a w szczególności poniżające i upokarzające traktowanie;
 - (iii) branie zakładników;
 - (iv) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez należycie ukonstytuowany sąd dający gwarancje procesowe powszechnie uznane za niezbędne;
- d) ustęp 2c) ma zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego; nie ma więc zastosowania do wewnętrznych zamieszek i napięć, takich jak buntury oraz odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub inne działania o podobnym charakterze;
- e) inne poważne naruszenia praw i zwyczajów w obrębie ustalonych ram prawa międzynarodowego mających zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego, mianowicie:
- (i) zamierzone kierowanie ataków przeciwko ludności cywilnej lub osobom cywilnym niebiorącym bezpośredniego udziału w działaniach wojennych;
 - (ii) zamierzone kierowanie ataków na budynki, materiały, oddziały medyczne i środki transportu oraz personel używający znaków odróżniających ustanowionych przez Konwencje Genewskie zgodnie z prawem międzynarodowym;
 - (iii) zamierzone kierowanie ataków na personel, instalacje, materiały, oddziały lub pojazdy związane z pomocą humanitarną lub misjami pokojowymi działającymi w oparciu o Kartę Narodów Zjednoczonych tak długo, jak są one uprawnione do ochrony przysługującej osobom cywilnym i obiektom cywilnym na podstawie międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych;
 - (iv) zamierzone kierowanie ataków na budynki przeznaczone na cele religijne, edukacyjne, artystyczne, naukowe lub charytatywne, pomniki historyczne, szpitale oraz miejsca, gdzie gromadzeni są ranni i chorzy, pod warunkiem że nie są one celami wojskowymi;
 - (v) wydawanie na łup miast lub miejsc, nawet zdobytych szturmem;
 - (vi) dopuszczanie się zgwałcenia, niewolnictwa seksualnego, przymusowej prostytucji, wymuszonej ciąży w rozumieniu artykułu 7 ustęp 2f), przymusowej sterylizacji oraz innych form przemocy seksualnej również stanowiących poważne naruszenie artykułu 3 wspólnego czterem Konwencjom Genewskim;
 - (vii) wcielanie lub werbowanie dzieci poniżej piętnastego roku życia do sił zbrojnych lub używanie ich w działaniach zbrojnych;

- (viii) zarządzanie przesiedleń ludności cywilnej z powodów związanych z konfliktem zbrojnym, chyba że wymaga tego potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa ludności cywilnej lub jest to podyktowane koniecznością wojskową;
 - (ix) podstępne zabijanie lub ranienie walczącego nieprzyjaciela;
 - (x) ogłaszanie, że nikomu nie będzie darowane życie;
 - (xi) poddawanie osób, które są pod władzą strony przeciwnej, okaleczeniom fizycznym lub wszelkiego rodzaju eksperymentom medycznym lub naukowym, które nie są usprawiedliwione leczeniem medycznym, stomatologicznym lub szpitalnym tej osoby ani prowadzone w jej interesie, a które powodują śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia tej osoby lub osób;
 - (xii) niszczenie lub zagarnianie własności nieprzyjaciela, z wyjątkiem przypadków, gdy takiego zniszczenia lub zagarnięcia wymaga konieczność wojenna;
 - (xiii) używanie trucizny lub zatrutej broni;
 - (xiv) używanie gazów duszących, trujących lub innych oraz wszelkich podobnych cieczy, materiałów i urządzeń;
 - (xv) stosowanie pocisków, które z łatwością rozszerzają się lub spłaszczają w ciele człowieka, takich jak pociski z twardym płaszczem, który nie pokrywa w całości rdzenia lub jest ponacinany.
- f) ustęp 2e) ma zastosowanie do konfliktów zbrojnych, które nie mają charakteru międzynarodowego; nie ma więc zastosowania do wewnętrznych zamieszek i napięć, takich jak buntury oraz odizolowane i sporadyczne akty przemocy lub inne działania o podobnym charakterze. Ma natomiast zastosowanie do konfliktów zbrojnych, mających miejsce na terytorium państwa, gdzie toczy się przedłużający się konflikt zbrojny między władzami państwowymi a zorganizowanymi, zbrojnymi ugrupowaniami lub pomiędzy takimi ugrupowaniami.
3. Żadne z postanowień ustępu 2 c) i e) nie wpływa na odpowiedzialność Rządu za utrzymanie lub przywrócenie prawa i porządku w państwie oraz obronę jedności i integralności terytorialnej państwa przy użyciu usprawiedliwionych środków.

Artykuł 8 bis ⁽⁴⁸⁶⁾

Zbrodnia agresji

1. Dla celów niniejszego Statutu, „zbrodnia agresji” oznacza planowanie, przygotowanie, inicjowanie lub wykonanie, przez osobę zajmującą pozycję pozwalającą na sprawowanie efektywnej kontroli nad politycznymi lub militarnymi działaniami państwa lub też nimi kierowanie, aktu agresji, który przez swój charakter, wagę lub skalę w sposób oczywisty narusza Kartę Narodów Zjednoczonych.

⁴⁸⁶⁾ Dodany na mocy rezolucji RC/Res.6 z dnia 11 czerwca 2010 r.

2. Dla celów ust. 1, „akt agresji” oznacza użycie przez państwo sił zbrojnych przeciwko suwerenności, terytorialnej integralności lub politycznej niepodległości innego państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z Kartą Narodów Zjednoczonych. Każdy z następujących czynów, bez względu na fakt wypowiedzenia wojny, jest, zgodnie z rezolucją Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych 3314 (XXIX) z dnia 14 grudnia 1974 r., uznawany za akt agresji:
- a) napaść lub atak sił zbrojnych jednego państwa na terytorium innego lub okupacja militarna, także przejściowa, wynikła z takiej napaści lub ataku lub jakakolwiek aneksja przy pomocy siły terytorium państwa lub jego części przez inne państwo;
 - b) bombardowanie przez siły zbrojne państwa terytorium innego państwa lub użycie przez państwo jakiegokolwiek innej broni przeciw terytorium innego państwa;
 - c) blokada portów lub wybrzeży państwa przez siły zbrojne innego państwa;
 - d) zaatakowanie przez siły zbrojne państwa lądowych, morskich lub powietrznych sił zbrojnych lub morskich albo lotniczych flot innego państwa;
 - e) użycie sił zbrojnych państwa przebywających na terytorium innego państwa, za zgodą państwa przyjmującego, w sposób sprzeczny z warunkami porozumienia, lub jakiegokolwiek przedłużanie ich pobytu na takim terytorium po wygaśnięciu porozumienia;
 - f) czyn państwa polegający na dopuszczeniu do użycia swego terytorium, które zostało udostępnione innemu państwu, do dokonania aktu agresji przez to inne państwo przeciwko państwu trzeciemu;
 - g) wysyłanie przez państwo lub w jego imieniu uzbrojonych band, grup, jednostek nieregularnych lub najemników, dokonujących przeciwko innemu państwu aktów przemocy zbrojnej o wadze równoważnej z czynami wskazanymi powyżej lub mających w nich znaczny udział.

Artykuł 25

Indywidualna odpowiedzialność karna

1. Jurysdykcja Trybunału określona statutem ma zastosowanie do osób fizycznych.
2. Osoba, która popełniła zbrodnię objętą jurysdykcją Trybunału, ponosi indywidualnie odpowiedzialność karną i podlega karze na podstawie niniejszego statutu.
3. Odpowiedzialności karnej i karze za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału podlega na podstawie niniejszego statutu osoba, która:
 - a) popełnia taką zbrodnię sama, wspólnie z inną osobą albo za pośrednictwem innej osoby bez względu na to, czy ta inna osoba ponosi odpowiedzialność karną;
 - b) zleca, namawia bądź nakłania do popełnienia takiej zbrodni, zarówno w przypadku jej dokonania, jak i usiłowania;

- c) w celu ułatwienia popełnienia takiej zbrodni pomaga, podżega bądź w inny sposób przyczynia się do dokonania lub usiłowania, włącznie z dostarczeniem środków do jej popełnienia;
 - d) w jakikolwiek inny sposób przyczynia się do dokonania lub usiłowania takiej zbrodni przez grupę osób działających we wspólnym celu; takie przyczynienie się musi być umyślne oraz:
 - (i) zostać podjęte w celu ułatwienia działalności przestępczej lub przestępczego celu grupy, jeżeli działalność lub cel obejmuje popełnienie zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału; albo
 - (ii) zostać podjęte ze świadomością zamiaru popełnienia zbrodni przez grupę;
 - e) w przypadku zbrodni ludobójstwa bezpośrednio i publicznie podżega do popełnienia ludobójstwa;
 - f) usiłuje popełnić taką zbrodnię poprzez podjęcie działań rozpoczynających jej dokonanie, jednak do takiego dokonania nie dochodzi z powodów niezależnych od zamiaru osoby; jednak osoba, która zaniecha wysiłków podjętych w celu popełnienia zbrodni lub w inny sposób zapobiega jej dokonaniu, nie podlega karze na mocy niniejszego statutu, jeżeli osoba ta całkowicie i dobrowolnie odstępuje od przestępczego zamiaru.
- 3 bis. W odniesieniu do zbrodni agresji, przepisy niniejszego artykułu stosuje się tylko do osób, które zajmują pozycje pozwalające na sprawowanie efektywnej kontroli nad politycznymi lub militarnymi działaniami państwa lub też nimi kierowanie.
4. Żadne z postanowień niniejszego statutu odnoszących się do indywidualnej odpowiedzialności karnej nie ma wpływu na odpowiedzialność państwa na podstawie prawa międzynarodowego.

Artykuł 26

Wyłączenie jurysdykcji wobec osób poniżej osiemnastego roku życia

Jurysdykcją Trybunału nie są objęte osoby, które nie ukończyły 18 roku życia w chwili popełnienia zarzucanej im zbrodni.

Artykuł 27

Irrewantność pełnionej funkcji publicznej

1. Niniejszy statut ma równe zastosowanie do wszystkich osób, bez jakichkolwiek różnic wynikających z pełnienia funkcji publicznej. W szczególności pełnienie funkcji głowy państwa czy szefa rządu, członka rządu czy parlamentu, wybieralnego przedstawiciela lub funkcjonariusza państwowego w żadnym razie nie może zwolnić sprawcy od odpowiedzialności karnej przewidzianej niniejszym statutem, ani nie może samo w sobie stanowić podstawy do zmniejszenia wymiaru kary.

2. Immunitety i inne przywileje związane z pełnieniem funkcji publicznej danej osoby, przewidziane przez prawo krajowe lub międzynarodowe, nie stanowią przeszkody do wykonywania jurysdykcji Trybunału wobec takiej osoby.

Artykuł 28

Odpowiedzialność dowódców i innych przełożonych

W uzupełnieniu innych przesłanek odpowiedzialności karnej określonych niniejszym statutem za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału:

- a) dowódca wojskowy lub inna osoba działająca faktycznie jako dowódca wojskowy ponosi odpowiedzialność karną za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału, popełnione przez siły zbrojne pozostające pod jego rzeczywistym dowództwem i kontrolą bądź rzeczywistą władzą i kontrolą, na skutek niewykonywania przez niego należytej kontroli nad siłami zbrojnymi, jeżeli:
- (i) tenże dowódca wojskowy lub inna osoba albo wiedziała, albo, biorąc pod uwagę okoliczności w danym czasie, powinna była wiedzieć, że siły zbrojne popełniały czy zmierzały do popełnienia takich zbrodni; oraz
 - (ii) tenże dowódca wojskowy lub inna osoba nie podjęła wszystkich niezbędnych i rozsądnych środków będących w jej mocy w celu zapobieżenia lub powstrzymania od popełnienia takich zbrodni albo skierowania sprawy do właściwych organów postępowania karnego;
- b) w odniesieniu do stosunków zwierzchnictwa i podległości innych niż określone pod literą a) przełożony ponosi odpowiedzialność karną za zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału popełnione przez podwładnych znajdujących się pod jego faktyczną władzą i kontrolą, jeżeli doszło do nich na skutek niewykonywania przez niego należytej kontroli nad podwładnymi, jeżeli:
- (i) przełożony wiedział albo świadomie zlekceważył informację, która wyraźnie wskazywała na to, że podwładni popełniali lub zmierzali do popełnienia takich zbrodni;
 - (ii) takie zbrodnie dotyczyły działalności objętej rzeczywistą odpowiedzialnością i kontrolą przełożonego; i
 - (iii) przełożony nie podjął wszystkich niezbędnych i rozsądnych środków pozostających w jego mocy w celu zapobieżenia lub powstrzymania od popełnienia takich zbrodni albo skierowania sprawy do właściwych organów postępowania karnego.

Artykuł 29

Wyłączenie przedawnienia

Zbrodnie objęte jurysdykcją Trybunału nie podlegają przedawnieniu.

Artykuł 30

Umyślność

1. O ile niniejszy statut nie stanowi inaczej, osoba ponosi odpowiedzialność karną i podlega karze za zbrodnię objętą jurysdykcją Trybunału tylko wtedy, gdy świadomie i z zamiarem jej popełnienia realizuje znamiona zbrodni.
2. W rozumieniu niniejszego artykułu osoba działa z zamiarem, jeżeli:
 - a) w odniesieniu do czynu – osoba ta zmierza do jego popełnienia;
 - b) w odniesieniu do skutku czynu – osoba ta zamierza wywołać taki skutek lub jest świadoma, że taki skutek nastąpi w normalnym następstwie zdarzeń.
3. W rozumieniu niniejszego artykułu „świadomość” oznacza wiedzę, że istnieje określona okoliczność albo że skutek nastąpi w normalnym następstwie zdarzeń. Pojęcie „świadomie” należy rozumieć odpowiednio.

Artykuł 31

Podstawy wyłączenia odpowiedzialności karnej

1. W uzupełnieniu innych podstaw wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianych w niniejszym statucie osoba nie ponosi odpowiedzialności karnej, jeżeli w chwili popełnienia czynu:
 - a) osoba ta cierpiała na chorobę psychiczną lub upośledzenie umysłowe, które wyłączały jej zdolność rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania bądź też zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa;
 - b) osoba ta była w stanie odurzenia, który wyłączał jej zdolność do rozpoznania bezprawności lub znaczenia jej zachowania bądź zdolność pokierowania jej zachowaniem zgodnie z wymogami prawa, chyba że osoba ta dobrowolnie wprawiła się w stan odurzenia w takich okolicznościach, że wiedziała o tym lub zlekceważyła ryzyko tego, że pod wpływem odurzenia prawdopodobnie popełni czyn stanowiący zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału;
 - c) osoba ta działała w obronie własnej lub innej osoby lub, w przypadku zbrodni wojennych, w obronie własności niezbędnej dla jej przetrwania lub przetrwania innej osoby, lub własności, która jest niezbędna do wypełnienia misji wojskowej, przed bezpośrednim i bezprawnym użyciem siły, w sposób proporcjonalny do stopnia niebezpieczeństwa grożącego jej samej, innej osobie lub chronionej własności; fakt, że osoba uczestniczyła w operacji obronnej prowadzonej przez siły zbrojne, nie stanowi sam w sobie podstawy do wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianej w niniejszym punkcie;

- d) czyn, który stanowi zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału, został popełniony w wyniku przymusu spowodowanego groźbą bezpośredniego pozbawienia życia lub bezpośredniego ciężkiego uszkodzenia ciała wobec tej lub innej osoby, a osoba ta podjęła niezbędne i rozsądne działanie w celu usunięcia tej groźby, przy czym nie zamierzała ona spowodować szkody większej niż ta, której chciała uniknąć; taka groźba może być albo:
- (i) wywołana przez inną osobę; albo
 - (ii) wywołana przez inne okoliczności, nad którymi ta osoba nie miała kontroli.
2. Trybunał orzeka o istnieniu podstaw wyłączenia odpowiedzialności karnej przewidzianych niniejszym statutem w oparciu o konkretne okoliczności rozpatrywanej sprawy.
3. Na rozprawie Trybunał może uwzględnić inną podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej niż wymieniona w ustępie 1, jeżeli da się ją wyprowadzić z prawa mającego zastosowanie w danej sprawie zgodnie z artykułem 21. Postępowanie dotyczące uwzględnienia takiej podstawy jest uregulowane w *Regułach Procesowych i Dowodowych*.

Artykuł 32

Błąd co do faktu i błąd co do prawa

1. Błąd co do faktu stanowi podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej tylko wtedy, gdy wyłącza umyślność.
2. Błąd co do prawa odnośnie do tego, czy określony rodzaj czynu stanowi zbrodnię podlegającą jurysdykcji Trybunału, nie stanowi podstawy wyłączenia odpowiedzialności karnej. Błąd co do prawa może jednak stanowić podstawę wyłączenia odpowiedzialności karnej, jeżeli wyłącza umyślność albo w sytuacji przewidzianej w artykule 33.

Artykuł 33

Polecenia przełożonego i nakazy prawa

1. Popełnienie przez sprawcę zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału na skutek wykonania polecenia rządu albo przełożonego wojskowego lub cywilnego nie zwalnia go od odpowiedzialności karnej, chyba że:
 - a) na sprawcy ciążył prawny obowiązek wykonania polecenia rządu lub przełożonego;
 - b) sprawca nie wiedział, że polecenie było bezprawne;
 - c) polecenie nie było oczywiście bezprawne.
2. W rozumieniu przepisów niniejszego artykułu polecenia popełnienia zbrodni ludobójstwa oraz zbrodni przeciwko ludzkości są oczywiście bezprawne.

2. Karta Narodów Zjednoczonych

Rozdział I: Cele i zasady

Artykuł 1

Narody Zjednoczone dążą do następujących celów:

1. Do utrzymywania pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego; w tym celu będą one podejmowały skuteczne zbiorowe środki dla zapobiegania i usuwania gróźb przeciwko pokojowi i dla uchylania aktów agresji lub innych zamachów przeciwko pokojowi, oraz osiągały, przy pomocy środków pokojowych i zgodnie z zasadami sprawiedliwości i prawa międzynarodowego, załatwianie lub rozstrzyganie sporów międzynarodowych albo sytuacji, które mogłyby doprowadzić do zakłócenia pokoju;
2. Do rozwoju przyjaznych stosunków pomiędzy narodami, opartych na poszanowaniu zasady równouprawnienia i stanowienia narodów o sobie, oraz do podjęcia innych stosownych środków dla utrwalenia pokoju powszechnego;
3. Do osiągnięcia międzynarodowej współpracy przy rozwiązywaniu zagadnień międzynarodowych o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturalnym lub humanitarnym, jak również przy popieraniu i zachęcaniu do poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód dla wszystkich bez różnicy rasy, płci, języka lub religii; i
4. Do stania się ośrodkiem, uzgadniającym działalność narodów, zmierzającą do osiągnięcia tych wspólnych celów.

Artykuł 2

1. Dla osiągnięcia celów, wymienionych w artykule 1, Organizacja i jej członkowie powinni działać zgodnie z następującymi zasadami:
2. Organizacja opiera się na zasadzie suwerennej równości wszystkich swych członków.
3. Dla zapewnienia wszystkim członkom korzystania z praw i korzyści wynikających z przynależności do Organizacji, wszyscy oni powinni z dobrą wiarą wypełniać zobowiązania zaciągnięte przez nich zgodnie z niniejszą Kartą.
4. Wszyscy członkowie powinni załatwiać swe spory międzynarodowe przy pomocy środków pokojowych w taki sposób, że ani pokój międzynarodowy, ani bezpieczeństwo, ani sprawiedliwość nie będą wystawione na niebezpieczeństwo.
5. Wszyscy członkowie powinni w swych stosunkach międzynarodowych powstrzymać się od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko nietykalności terytorium albo niepodległości politycznej któregośkolwiek państwa, lub wszelkiego innego sposobu, niezgodnego z zasadami Narodów Zjednoczonych.
6. Wszyscy członkowie powinni udzielać Narodom Zjednoczonym wszelkiego rodzaju pomocy w każdej akcji, podjętej przez tę Organizację zgodnie z niniejszą Kartą oraz powinni

powstrzymywać się od udzielania pomocy jakiemu bądź państwu, przeciwko któremu Narody Zjednoczone podejmą akcję zapobiegawczą lub represyjną.

7. Organizacja dopilnuje, żeby państwa, nie będące członkami Narodów Zjednoczonych, postępowały zgodnie z niniejszymi zasadami o tyle o ile mogłoby to być niezbędne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.
8. Żadne z postanowień niniejszej Karty nie upoważnia Narodów Zjednoczonych do wtrącania się w sprawy, które zasadniczo należą do wewnętrznej kompetencji jakiego bądź państwa, ani do domagania się od członków, żeby sprawy tego rodzaju oddawali do załatwienia w trybie przewidzianym w niniejszej Karcie; jednak ta zasada nie może stanąć na przeszkodzie zastosowania środków represyjnych, przewidzianych w Rozdziale VII.

Załącznik D: Przepisy poprzedzające statut rzymski

W niniejszym załączniku przedstawiono przepisy poprzedzające Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego ⁽⁴⁸⁷⁾ („statut rzymski”). Obejmują one:

- porozumienie londyńskie z 1945 r.,
- poważne naruszenia konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.,
- wspólny artykuł 3 konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.,
- Protokoły dodatkowe I i II do konwencji genewskich z 1977 r.,
- trybunały *ad hoc* Organizacji Narodów Zjednoczonych,
- konwencję w sprawie zbrodni ludobójstwa z 1948 r.,
- zbrodnie na gruncie zwyczajowego prawa międzynarodowego.

1. Porozumienie londyńskie

Na mocy porozumienia londyńskiego powołano Międzynarodowy Trybunał Wojskowy (MTW) w Norymberdze. W art. 6 karty MTW, którą załączono do porozumienia ⁽⁴⁸⁸⁾, zdefiniowano przestępstwa podlegające jurysdykcji MTW w następujący sposób:

Artykuł 6 Karty Międzynarodowego Trybunału Wojskowego

[...] Czyny niżej wymienione albo niektóre z nich, podlegają jurysdykcji Trybunału i pociągają za sobą odpowiedzialność indywidualną:

- a) „Zbrodnie przeciw pokojowi”, mianowicie: planowanie, przygotowanie, wszczęcie lub prowadzenie wojny agresywnej lub wojny z naruszeniem międzynarodowych traktatów, porozumień lub zapewnień, lub udział we wspólnym planie lub zмовie w celu wykonania któregoś z powyższych czynów;
- b) „Zbrodnie wojenne”, mianowicie: pogwałcenie praw i zwyczajów wojennych. Takie pogwałcenie będzie obejmowało, ale nie będzie ograniczone do morderstw, złego obchodzenia się lub deportacji na roboty przymusowe albo w innym celu ludności cywilnej na okupowanym obszarze lub z tego obszaru, do mordowania lub złego obchodzenia się z jeńcami wojennymi lub osobami na morzu; do zabijania zakładników; do rabunku własności publicznej lub prywatnej; do bezmyślnego burzenia osiedli, miast lub wsi albo do spustoszeń nie usprawiedliwionych koniecznością wojenną;

⁽⁴⁸⁷⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, więcej na ten temat zob. sekcja 3.3.1.1.

⁽⁴⁸⁸⁾ Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej oraz Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego z dnia 8 sierpnia 1945 r., 82 UNTS 279, 8 sierpnia 1945 r. („porozumienie londyńskie”) (wejście w życie: 8 sierpnia 1945 r.), art 2.

- c) „Zbrodnie przeciw ludzkości”, mianowicie: morderstwa, wytępienie, obracanie ludzi w niewolników, deportacja i inne czyny nieludzkie, których dopuszczono się przeciwko jakiegokolwiek ludności cywilnej, przed wojną lub podczas niej, albo prześladowania ze względów politycznych, rasowych lub religijnych przy popełnianiu jakiegokolwiek zbrodni wchodzącej w zakres kompetencji Trybunału lub w związku z nią, niezależnie od tego, czy było to zgodne, czy też stało w sprzeczności z prawem kraju, w którym zbrodni dokonano.[...]

2. Poważne naruszenia konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.

Każda z czterech konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. wymaga od swoich wysokich umawiających się stron ścigania i karania osób, które dopuszczają się **poważnego naruszenia** danej konwencji lub nakazują jego popełnienie ⁽⁴⁸⁹⁾. Poważne naruszenia obejmują wszelkie czyny wymienione w tabeli 18 poniżej, jeśli zostały popełnione przeciwko osobom lub mieniu chronionym przez odpowiednią konwencję ⁽⁴⁹⁰⁾.

Tabela 18: Poważne naruszenia czterech konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.

	Konwencja				Poważne naruszenia
	I	II	III	IV	
1	✓	✓	✓	✓	Zamierzone zabójstwo.
2	✓	✓	✓	✓	Tortury lub nieludzkie traktowanie, w tym eksperymenty biologiczne.
3	✓	✓	✓	✓	Umyślne spowodowanie ogromnego cierpienia lub poważnego uszkodzenia ciała lub zdrowia.
4	✓	✓	✗	✓	Znaczne zniszczenia i przywłaszczenie mienia, nieuzasadnione koniecznością wojskową i dokonane bezprawnie i bez skrupułów.
5	✗	✗	✓	✓	Zmuszanie osoby chronionej do służby w siłach wrogiej strony.
6	✗	✗	✓	✓	Umyślne pozbawianie jeńców wojennych lub innych chronionych osób prawa do rzetelnego procesu prowadzonego w normalnym trybie.
7	✗	✗	✗	✓	Bezprawna deportacja lub przemieszczenie lub bezprawne pozbawienie wolności osoby chronionej.
8	✗	✗	✗	✓	Branie zakładników.

Każde poważne naruszenie konwencji genewskich stanowi zbrodnię wojenną w rozumieniu art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) oraz art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców.

Należy zauważyć, że postanowienia konwencji genewskich, w tym te odnoszące się do poważnych naruszeń, mają zastosowanie wyłącznie do sytuacji **międzynarodowego konfliktu**

⁽⁴⁸⁹⁾ Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, 75 UNTS 31, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.); art. 49, Konwencja (II) o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu, 75 UNTS 85, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.); art. 50, Konwencja (III) o traktowaniu jeńców wojennych, 75 UNTS 135, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.); art. 129, Konwencja (IV) o ochronie osób cywilnych podczas wojny, 75 UNTS 287, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.), art. 146.

⁽⁴⁹⁰⁾ Konwencja genewska (I), art. 50; Konwencja genewska (II), art. 51; Konwencja genewska (III), art. 130; Konwencja genewska (IV), art. 147.

zbrojnego (tj. konfliktu zbrojnego między państwami) ⁽⁴⁹¹⁾, z wyjątkiem „wspólnego artykułu 3” tych konwencji, który zakazuje pewnych czynów w przypadku **konfliktu zbrojnego niemającego charakteru międzynarodowego**.

3. Wspólny artykuł 3 konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.

Wspólny artykuł 3 konwencji genewskich stanowi:

Wspólny artykuł 3 konwencji genewskich

Osoby niebiorące bezpośrednio udziału w działaniach wojennych, włącznie z członkami sił zbrojnych, które złożyły broń, oraz osoby, które stały się niezdolne do walki na skutek choroby, ran, pozbawienia wolności lub z jakiegokolwiek innego powodu, będą we wszelkich okolicznościach traktowane w sposób humanitarny, bez czynienia żadnej różnicy na ich niekorzyść z powodu rasy, koloru skóry, religii lub wiary, płci, urodzenia lub majątku ani z żadnych innych analogicznych powodów.

W tym celu są i pozostaną zakazane w stosunku do wyżej wymienionych osób w każdym czasie i w każdym miejscu:

- a) zamachy na życie i nietykalność cielesną, a w szczególności zabójstwa we wszelkiej postaci, okaleczenia, okrutne traktowanie, tortury i męki;
- b) branie zakładników;
- c) zamachy na godność osobistą, a w szczególności traktowanie poniżające i upokarzające;
- d) skazywanie i wykonywanie egzekucji bez uprzedniego wyroku, wydanego przez sąd należycie ukonstytuowany i dający gwarancje procesowe, uznane za niezbędne przez narody cywilizowane.

[...]

Należy zauważyć, że w żadnym wypadku nie wszystkie naruszenia konwencji genewskich lub bardziej ogólnie międzynarodowych praw i zwyczajów wojennych (zwanym dalej „międzynarodowym prawem humanitarnym” lub „międzynarodowym prawem konfliktów zbrojnych”) stanowią przestępstwo w świetle prawa międzynarodowego. Zatem w momencie przyjęcia Konwencji dotyczącej statusu uchodźców w 1951 r. czyny zabronione przez wspólny art. 3 nie były uznawane za zbrodnie wojenne. Tym bardziej, że wspólny art. 3 dopiero co, po raz pierwszy, rozszerzył traktatowy zasięg międzynarodowego prawa humanitarnego na niemiędzynarodowe konflikty zbrojne, które tradycyjnie były postrzegane jako sprawa wyłącznie wewnętrzna.

Międzynarodowe prawo humanitarne, a dokładniej prawo dotyczące zbrodni wojennych, znacznie się jednak rozwinęło w ostatnich dziesięcioleciach. Obecnie przyjmuje się

⁽⁴⁹¹⁾ Zob. MTKJ (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 2 października 1995 r., Prokurator przeciwko Duško Tadićowi, IT-94-1-T, pkt 81–84, potwierdzająca, że postanowienia konwencji genewskich dotyczące „poważnych naruszeń” mają zastosowanie wyłącznie w kontekście międzynarodowych konfliktów zbrojnych.

zarówno, że zasady określone we wspólnym art. 3 stanowią część zwyczajowego prawa międzynarodowego⁽⁴⁹²⁾, jak i że poważne naruszenie tych zasad stanowi zbrodnię wojenną w świetle zwyczajowego prawa międzynarodowego⁽⁴⁹³⁾. W 1994 r. czyny zabronione na mocy wspólnego art. 3 w przypadku niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego zostały wyraźnie zdefiniowane w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy (MTKR) jako zbrodnie podlegające jurysdykcji tego trybunału⁽⁴⁹⁴⁾, mimo że w tym momencie nadal było dyskusyjne, czy czyny te stanowią zbrodnie wojenne⁽⁴⁹⁵⁾. W 1995 r. Izba Apelacyjna MTKJ orzekła jednak w sprawie Tadić w sposób rozstrzygający, że czyny zabronione przez wspólny art. 3 w przypadku niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego są w istocie zbrodniami wojennymi⁽⁴⁹⁶⁾. Decyzja w sprawie Tadić była przełomowa, między innymi dlatego, że ustalono w niej, iż **wszystkie „poważne naruszenia” międzynarodowego prawa humanitarnego są zbrodniami wojennymi**⁽⁴⁹⁷⁾.

W rozumieniu UNHCR pojęcie „zbrodni wojennych” nie ma zastosowania do **wszystkich** poważnych naruszeń międzynarodowego prawa humanitarnego (MPH) w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych, ale raczej do tych, które spełniają kryteria określone przez MTKJ w sprawie Tadić:

Izba Apelacyjna uważa za stosowne określenie warunków, które muszą być spełnione, aby art. 3 mógł mieć zastosowanie. Ściganie przestępstwa przed trybunałem międzynarodowym na mocy art. 3 jest możliwe, gdy dane przestępstwo spełnia następujące wymogi:

- (i) naruszenie to musi stanowić naruszenie zasady międzynarodowego prawa humanitarnego;
- (ii) zasada ta musi mieć charakter zwyczajowy lub, jeśli należy do prawa traktatowego, muszą być spełnione wymagane warunki;
- (iii) naruszenie musi być „poważne”, to znaczy musi stanowić naruszenie zasady chroniącej ważne wartości, a naruszenie to musi pociągać za sobą poważne konsekwencje dla ofiary. Na przykład zwykłe przywłaszczenie sobie przez kombatanta bochenka chleba w okupowanej wiosce nie stanowiłoby „poważnego naruszenia międzynarodowego prawa humanitarnego”, chociaż można by uznać, że narusza ono podstawową zasadę ustanowioną w art. 46 ust. 1 regulaminu haskiego (i odpowiadającą jej zasadę zwyczajowego prawa międzynarodowego), zgodnie z którą „własność prywatna musi być szanowana” przez każdą armię okupującą terytorium nieprzyjaciela;
- (iv) naruszenie zasady musi pociągać za sobą, zgodnie z prawem zwyczajowym lub tradycyjnym, indywidualną odpowiedzialność karną osoby łamiącej zasadę.

⁽⁴⁹²⁾ MTS, wyrok z dnia 27 czerwca 1986 r., sprawa dotycząca działań wojskowych i paramilitarnych w Nikaragui i przeciwko niej (Nikaragua przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki), raporty MTS z 1986 r., pkt 218.

⁽⁴⁹³⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), 1995, Tadić, tamże, przypis 491, pkt 128–134.

⁽⁴⁹⁴⁾ Statut MTKR, załączony do rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 955(1994) (8 listopada 1994 r.) UN Doc S/RES/955(1994), art. 4. Statut MTKR został następnie zmieniony kolejnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ: zob. wersja skonsolidowana z dnia 31 stycznia 2010 r.

⁽⁴⁹⁵⁾ Raport Sekretarza Generalnego zgodnie z ust. 5 rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 955 (1994), 13 lutego 1995 r., UN Doc. S/1995/134, pkt 11–12.

⁽⁴⁹⁶⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), 1995, Tadić, tamże, przypis 491, pkt 128–134.

⁽⁴⁹⁷⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), 1995, Tadić, tamże, przypis 491, pkt 94. Zob. również bardziej ogólnie: Henckaerts, J.-M., i Doswald-Beck, L., *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*, CUP, 2005, przedruk z poprawkami 2009, Rule 156, s. 569–603 (dostępne również na stronie MKCK, *Customary IHL Database*, Rule 156: Definition of War Crimes).

Wynika z tego, że nie ma znaczenia, czy „poważne naruszenie” miało miejsce w kontekście międzynarodowego czy wewnętrznego konfliktu zbrojnego, o ile spełnione są wymogi określone powyżej ⁽⁴⁹⁸⁾.

4. Protokoły dodatkowe I i II do konwencji genewskich

W 1977 r. przyjęto dwa protokoły dodatkowe do konwencji genewskich (zob. tabela 19 poniżej).

Tabela 19: Protokoły dodatkowe I i II do konwencji genewskich

I	Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) ⁽⁴⁹⁹⁾
II	Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II) ⁽⁵⁰⁰⁾

Protokół dodatkowy I uzupełnia postanowienia konwencji genewskich i rozszerza ochronę na dodatkowe kategorie osób. Protokół przewiduje, że sytuacje międzynarodowych konfliktów zbrojnych obejmują „konflikty zbrojne, w których ludność walczy przeciwko dominacji kolonialnej i obcej okupacji oraz przeciwko reżimom rasistowskim, korzystając z prawa do samostanowienia” ⁽⁵⁰¹⁾. Protokół definiuje dalej także „poważne naruszenia” ⁽⁵⁰²⁾, które wraz z „poważnymi naruszeniami” konwencji genewskich, o których mowa powyżej, są wyraźnie określone jako „zbrodnie wojenne” ⁽⁵⁰³⁾.

Protokół dodatkowy II stanowi rozwinięcie i uzupełnienie wspólnego art. 3. Jego zakres zastosowania jest jednak ograniczony do niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych, w których państwo jest jedną ze stron konfliktu ⁽⁵⁰⁴⁾, podczas gdy wspólny art. 3 ma również zastosowanie do niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych, w których konflikt toczy się wyłącznie między niepaństwowymi grupami zbrojnymi ⁽⁵⁰⁵⁾. W 1995 r. Izba Apelacyjna MTKJ orzekła w sprawie Tadić, że wiele postanowień protokołu dodatkowego II skryształizowało się jako część zwyczajowego prawa międzynarodowego i że poważne naruszenia tych postanowień stanowią zbrodnie wojenne w świetle zwyczajowego prawa międzynarodowego ⁽⁵⁰⁶⁾. Niektóre naruszenia protokołu dodatkowego II zostały zdefiniowane jako przestępstwa w statutach MTKR ⁽⁵⁰⁷⁾ i NTSL ⁽⁵⁰⁸⁾. Statut rzymski zawiera bardziej

⁽⁴⁹⁸⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), 1995, Tadić, tamże, przypis 491, pkt 94.

⁽⁴⁹⁹⁾ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

⁽⁵⁰⁰⁾ Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), 1125 UNTS 609, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

⁽⁵⁰¹⁾ Protokół dodatkowy I, tamże, przypis 499, art. 1 ust. 4.

⁽⁵⁰²⁾ Protokół dodatkowy I, tamże, przypis 499, art. 11 ust. 4 i art. 85 ust. 2–4.

⁽⁵⁰³⁾ Protokół dodatkowy I, tamże, przypis 499, art. 85 ust. 5.

⁽⁵⁰⁴⁾ Protokół dodatkowy II, tamże, przypis 500, art. 1 ust. 1.

⁽⁵⁰⁵⁾ Zob. np. MKCK, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, CUP, 2016, notatki dodatkowe 415 i 416 (wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: *Commentary on the First Geneva Convention*).

⁽⁵⁰⁶⁾ MTKJ (Izba Apelacyjna), 1995, Tadić, tamże, przypis 491, pkt 177 w związku z pkt 128–133.

⁽⁵⁰⁷⁾ Statut MTKR, tamże, przypis 491, art. 4.

⁽⁵⁰⁸⁾ Statut Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone – załącznik do porozumienia między Organizacją Narodów Zjednoczonych a rządem Sierra Leone w sprawie ustanowienia Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone, 2178 UNTS 137, 16 stycznia 2002 r. (wejście w życie: 12 kwietnia 2002 r.) art. 3. W statucie określono jurysdykcję Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone (NTSL) w odniesieniu do poważnych przestępstw przeciwko ludności cywilnej i siłom pokojowym ONZ popełnionych po 30 listopada 1996 r. podczas wojny domowej w Sierra Leone, a mianowicie zbrodni przeciwko ludzkości (art. 2), zbrodni wojennych (art. 3 i art. 4) oraz różnych przestępstw na mocy prawa Sierra Leone (art. 5). W 2013 r. NTSL został zamknięty, a jego funkcje rezydualne zostały przekazane do Rezydualnego Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone (RTNSL): zob. Porozumienie między Organizacją Narodów Zjednoczonych a rządem Sierra Leone w sprawie ustanowienia Rezydualnego Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone, 2871 UNTS 333, 29 lipca 2010 r., Nowy Jork, 11 sierpnia 2010 r., Freetown (wejście w życie: 2 października 2012 r.).

wyczerpujący, choć wciąż niepełny, wykaz definicji takich przestępstw⁽⁵⁰⁹⁾. Co istotne, statut rzymski stanowi, że definicje te mają zastosowanie do niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych, mających miejsce na terytorium państwa, „gdzie toczy się przedłużający się konflikt zbrojny między władzami państwowymi a zorganizowanymi, zbrojnymi ugrupowaniami lub **pośród takich ugrupowaniach**”⁽⁵¹⁰⁾. Statut rzymski znosi zatem ograniczenie zawarte w protokole dodatkowym II, zgodnie z którym państwo musi być stroną danego niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego.

5. Trybunały *ad hoc* Organizacji Narodów Zjednoczonych

Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii (MTKJ) oraz Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (MTKR) stanowią „trybunały *ad hoc* Organizacji Narodów Zjednoczonych”. Były to pierwsze międzynarodowe jurysdykcje karne, które powstały po Międzynarodowym Trybunale Wojskowym (MTW)⁽⁵¹¹⁾. MTKJ został utworzony w 1993 r. w celu ścigania i karania poważnych przestępstw na mocy prawa międzynarodowego, które zostały popełnione podczas konfliktu w byłej Jugosławii po 1991 r. MTKR został utworzony w 1994 r. w celu ścigania i karania poważnych zbrodni prawa międzynarodowego, które zostały popełnione na terytorium Rwandy i państw z nią sąsiadujących w okresie od 1 stycznia 1994 r. do 31 grudnia 1994 r.

W przeciwieństwie do MTW, który został ustanowiony na mocy traktatu międzynarodowego, MTKJ i MTKR powołano na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ na podstawie rozdziału VII Karty Narodów Zjednoczonych⁽⁵¹²⁾. Wśród zbrodni podlegających ich jurysdykcji znalazły się zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości i ludobójstwo, co podsumowano w tabeli 20 poniżej.

⁽⁵⁰⁹⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art. 8 ust. 2 lit. e), który nie zawiera wyraźnego odniesienia do protokołu dodatkowego II, ale opiera się na różnych źródłach prawa, w tym na protokole dodatkowym II, w celu zdefiniowania przestępstw, które wymienia. Zob. dalej sekcja 3.3.3.

⁽⁵¹⁰⁾ Statut rzymski, tamże, przypis 164, art. 8 ust. 2 lit. b) (wyróżnienie dodane).

⁽⁵¹¹⁾ Należy zwrócić uwagę, że w 1946 r. w Tokio ustanowiono „Międzynarodowy Trybunał Wojskowy dla Dalekiego Wschodu”. Karta tego trybunału, choć oparta na Kartie MTW w Norymberdze, nie została ustanowiona na mocy traktatu, lecz jednostronnej dyrektywy naczelnego dowódcy sił sprzymierzonych, Douglasa MacArthura. Zob. dalej Werle, G. i Jessberger, F., tamże, przypis 177, s. 10 i 11, notatki dodatkowe 30–33.

⁽⁵¹²⁾ Statut MTKJ, załączony do Raportu Sekretarza Generalnego zgodnie z ust. 2 rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 808 (1993), 3 maja 1993 r., S/25704, został przyjęty zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 827 (1993) (25 maja 1993 r.) UN Doc S/RES/827(1993). Statut MTKJ został następnie zmieniony kolejnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa ONZ: zob. wersja skonsolidowana z września 2009 r. MTKR został utworzony na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 955 z 8 listopada 1994 r., tamże, przypis 491.

Tabela 20: Zbrodnie podlegające jurysdykcji MTKJ i MTKR

Zbrodnie	Statut MTKJ	Statut MTKR
Ludobójstwo	→ Art. 4 („Ludobójstwo”).	→ Art. 2 („Ludobójstwo”).
Zbrodnie wojenne	→ Art. 2 („Poważne naruszenia konwencji genewskich z 1949 r.”). → Art. 3 („Pogwałcenie praw i zwyczajów wojennych”), interpretowany przez MTKJ jako obejmujący wszystkie „poważne naruszenia” międzynarodowego prawa humanitarnego , niezależnie od tego, czy zostały popełnione w kontekście międzynarodowego konfliktu zbrojnego czy niemiędzynarodowego konfliktu zbrojnego ⁽⁵¹³⁾ .	→ Art. 4 („Naruszenia art. 3 wspólnych konwencji genewskich i protokołu dodatkowego II”).
Zbrodnie przeciwko ludzkości	→ Art. 5 („Zbrodnie przeciwko ludzkości”), ale tylko wtedy, gdy zostały popełnione podczas trwania międzynarodowego lub wewnętrznego konfliktu zbrojnego .	→ Art. 3 („Zbrodnie przeciwko ludzkości”), ale tylko wtedy, gdy zostały popełnione w oparciu o kryteria przynależności narodowościowej, politycznej, etnicznej, rasowej lub religijnej .

Orzecznictwo MTKJ i MTKR jest znaczące i wywarło głęboki wpływ na wykładnię i rozwój międzynarodowego prawa karnego, w tym na wykładnię statutu rzymskiego przez MTK. Oba trybunały zakończyły działalność – MTKJ 31 grudnia 2017 r., a MTKR 31 grudnia 2015 r. Ich zadania przejął Międzynarodowy Mechanizm Rezydualny dla Trybunałów Karnych (IRMCT) ⁽⁵¹⁴⁾. Ich orzecznictwo pozostaje jednak istotnym źródłem interpretacji definicji przestępstw, do których odnosi się art. 12 ust. 2 QD (wersja przekształcona). Na przykład MTK podał następujące uzasadnienie powołania się na wspomniane orzecznictwo w celu uzyskania pomocy w interpretacji terminów i wyrażen niezdefiniowanych w art. 7 statutu rzymskiego, który definiuje „zbrodnię przeciwko ludzkości” dla celów tego statutu:

„Wykładnia postanowień art. 7 statutu [...] wymaga odniesienia się do orzecznictwa trybunałów *ad hoc*, o ile orzecznictwo to wskazuje na odpowiednią regułę zwyczajową, zgodnie z art. 31 ust. 3 lit. c) konwencji wiedeńskiej. W tym kontekście warto zauważyć, że negocjacje nad definicją zbrodni przeciwko ludzkości opierały się na potrzebie skodyfikowania istniejącego prawa zwyczajowego” ⁽⁵¹⁵⁾.

Ponadto, na przykład, jak wyjaśniono w [sekcji 3.3.3](#), wykaz zbrodni wojennych zdefiniowanych w statucie rzymskim, choć wyczerpujący dla celów jurysdykcji MTK, nie obejmuje wszystkich zbrodni wojennych w świetle prawa międzynarodowego. Orzecznictwo trybunałów *ad hoc* może być zatem istotne dla identyfikacji i wykładni definicji zbrodni w międzynarodowym prawie zwyczajowym, które nie zostały ujęte w statucie rzymskim.

⁽⁵¹³⁾ Zob. w szczególności MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 20 lutego 2001 r., Prokurator przeciwko Zejnill Delaliciwi i in., IT-96-21-A, pkt 131–133, na podstawie MTKJ (Izba Apelacyjna), 1995, Tadić, tamże, przypis 491.

⁽⁵¹⁴⁾ IRMCT został powołany specjalnie w celu przejęcia byłych zadań MTKJ i MTKR. Został on powołany na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1966(2010) (22 grudnia 2010 r.) UN Doc S/RES/1966(2010).

⁽⁵¹⁵⁾ MTK (Izba Procesowa II), wyrok z dnia 7 marca 2014 r., sytuacja w Demokratycznej Republice Konga, Prokurator przeciwko Germainowi Katandze, ICC-01/04-01/07, pkt 1100.

6. Konwencja w sprawie zbrodni ludobójstwa

Należy zauważyć, że art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) i art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców nie odnoszą się do zbrodni ludobójstwa. Zbrodnia ta, która ma swoje szczególne wymagania odróżniające ją od zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, została po raz pierwszy zdefiniowana w akcie międzynarodowym w art. II Konwencji z 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa („Konwencja w sprawie zbrodni ludobójstwa”) (⁵¹⁶). Definicja ta, którą dosłownie powtórzono w statutach MTKJ i MTKR, określa:

Artykuł II Konwencji w sprawie zbrodni ludobójstwa

W rozumieniu Konwencji niniejszej ludobójstwem jest którykolwiek z następujących czynów, dokonany w zamiarze zniszczenia w całości lub części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych, jako takich:

- a) uśmiercanie członków grupy;
- b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy;
- c) celowe tworzenie warunków życia grupy obliczonych na spowodowanie jej fizycznego zniszczenia w całości lub w części;
- d) wprowadzanie środków mających na celu zapobieganie urodzeniom w grupie;
- e) siłowe przenoszenie dzieci z grupy do innej grupy.

Zgodnie z art. I Konwencji w sprawie zbrodni ludobójstwa ludobójstwo może być popełnione zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie wojny.

Zachowanie, które stanowi zbrodnię ludobójstwa, może również stanowić zbrodnię wojenną lub zbrodnię przeciwko ludzkości w okolicznościach, w których spełnione są kwestie znamion i umyślności tych zbrodni (⁵¹⁷). W tych okolicznościach takie zachowanie wyraźnie wchodzi w zakres art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona) oraz art. 1 ust. F lit. A) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. Zdania są jednak podzielone co do tego, czy zbrodnia ludobójstwa *per se* wchodzi w zakres tych przepisów. Na przykład sądy i trybunały co najmniej dwóch państw członkowskich (Belgii i Francji) uznały, że zbrodnia ludobójstwa **wchodzi** w zakres art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, ponieważ ich zdaniem stanowi ona zbrodnię przeciwko ludzkości (⁵¹⁸). Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (EWCA)

⁽⁵¹⁶⁾ 78 UNTS 277, 9 grudnia 1948 r. (wejście w życie: 12 stycznia 1951 r.).

⁽⁵¹⁷⁾ Na przykład wyrok MTW z dnia 1 października 1946 r. w procesie głównych zbrodniarzy wojennych osi europejskiej zawiera liczne ustalenia faktyczne dotyczące aktów eksterminacji Żydów, które stanowiły zbrodnie wojenne i zbrodnie przeciwko ludzkości w rozumieniu art. 6 Karty MTW, z których wiele lub wszystkie bezspornie stanowiłyby obecnie również zbrodnie ludobójstwa w rozumieniu art. II Konwencji w sprawie zbrodni ludobójstwa: zob. MTW (Norymberga), wyrok z dnia 1 października 1996 r., [w:] *The Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal: Nuremberg 14 November 1945-1 October 1946: Vol. I [Procesy głównych zbrodniarzy wojennych przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym: Norymberga 14 listopada 1945 r.–1 października 1946 r.: Tom I]* (Norymberga, 1947), s. 171–341. Warto zauważyć, że słowo „ludobójstwo” nigdy nie zostało użyte w wyżej wymienionym wyroku, choć zostało użyte raz w akcie oskarżenia w postępowaniu przygotowawczym, w którym w rozdziale trzecim („Zbrodnie wojenne”) znalazło się następujące stwierdzenie: „[Oskarżeni] dokonali rozmyślnego i systematycznego ludobójstwa, czyli eksterminacji grup rasowych i narodowych, na ludność cywilnej niektórych okupowanych terytoriów w celu zniszczenia poszczególnych ras i klas ludzi oraz grup narodowych, rasowych lub religijnych, w szczególności Żydów, Polaków, Romów i innych”. Zob. bardziej ogólnie, Schabas, W.A., *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, wydanie drugie, CUP, 2009, s. 13–15, argumentuje, że zbrodnie ludobójstwa i zbrodnie przeciwko ludzkości, choć odrębne od siebie, są ze sobą ściśle powiązane.

⁽⁵¹⁸⁾ Commission permanente de recours des réfugiés (Stała komisja odwoławcza ds. uchodźców, Belgia), decyzja z dnia 19 marca 2004 r., nr 03-2672/F1640/cd (anonimowy Rwandyjczyk); Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 15 maja 2018 r., M.N., nr 11013546, pkt 2. Pogląd ten został również wyrażony przez UNHCR w UNHCR UNHCR Background Note on the Application of the Exclusion Clauses [Uwagi wyjaśniające stosowanie klauzul dotyczących wykluczenia], tamże, przypis 156, pkt 35.

(UK) był bardziej niejednoznaczny i stwierdził *obiter*, że zbrodnia ludobójstwa „może” mieć wpływ na zakres art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁽⁵¹⁹⁾. Jeden z komentatorów uważa, że zbrodnia ludobójstwa *per se* nie wchodzi w zakres art. 1 ust. F lit. a) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców. Utrzymuje on, że mimo to wchodzi ona w zakres przesłanek wykluczenia z możliwości uzyskania statusu uchodźcy, ponieważ można ją zakwalifikować jako „poważne przestępstwo o charakterze niepolitycznym” w rozumieniu art. 1 ust. F lit. b) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców lub jako czyn sprzeczny z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych w rozumieniu art. 1 ust. F lit. c) Konwencji dotyczącej statusu uchodźców⁽⁵²⁰⁾.

7. Zbrodnie na gruncie zwyczajowego prawa międzynarodowego

Karta MTW oraz statuty MTKJ i MTKR nie zawierają definicji nowych zbrodni w prawie międzynarodowym⁽⁵²¹⁾. Gdyby tak się stało, zasada niedziałania wstecz uniemożliwiłaby skazanie osób oskarżonych przed tymi trybunałami, ponieważ wszystkie trzy trybunały zostały powołane do ścigania przestępstw popełnionych w przeszłości. Należy zauważyć, że Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości wyklucza ustanawianie przez strony tej konwencji ograniczeń czasowych w odniesieniu do możliwości stosowania przepisów wobec zbrodni wymienionych w tej konwencji⁽⁵²²⁾.

Możliwość skazania i ukarania wynikała z tego, że Karta MKT oraz statuty MTKJ i MTKR określały **zakres jurysdykcji danego sądu lub trybunału w odniesieniu do przestępstw, które w momencie ich popełnienia przez oskarżonych były już uznane za zbrodnie w świetle prawa międzynarodowego**. To tłumaczy na przykład różnicę między definicją zbrodni przeciwko ludzkości w jurysdykcji MTKJ a definicją zbrodni przeciwko ludzkości w jurysdykcji MTKR (zob. tabela 20 powyżej, s. 185). Obie definicje odzwierciedlały definicję zbrodni przeciwko ludzkości w zwyczajowym prawie międzynarodowym, ale obie definicje również w różny sposób ograniczały stosowanie definicji w zwyczajowym prawie międzynarodowym. Na przykład ta druga definicja nie zawiera wymogu określonego w art. 5 statutu MTKJ, aby dane czyny zostały popełnione w konflikcie zbrojnym, ani wymogu określonego w art. 3 statutu MTKJ, aby wszystkie dane czyny zostały popełnione „w oparciu o kryteria przynależności narodowościowej, politycznej, etnicznej, rasowej lub religijnej”⁽⁵²³⁾. Co więcej, podczas gdy MTKJ i MTKR były ograniczone w swojej jurysdykcji do określonego obszaru geograficznego, zgodnie z międzynarodowym prawem zwyczajowym zbrodnia przeciwko ludzkości może zostać popełniona gdziekolwiek.

Mówiąc bardziej ogólnie, podczas gdy prawo traktatowe jest jako wiążące tylko dla danego państwa-strony, międzynarodowe prawo zwyczajowe jest wiążące dla każdego

⁽⁵¹⁹⁾ Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (EWCA), wyrok z dnia 26 kwietnia 2018 r., Hany El-Sayed El-Sebat Youssef i N2 przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 933, pkt 74 (wyróżnienie dodane).

⁽⁵²⁰⁾ Zimmermann, A., (red.), *The 1951 Convention relating to the Status of Refugees – A Commentary*, OUP, 2011, s. 595.

⁽⁵²¹⁾ Należy zauważyć, że opinie są podzielone co do tego, czy – niezależnie od tego, jak MTW argumentował tę kwestię w swoim wyroku z 1 października 1946 r. – wszystkie przestępstwa ścigane na mocy Karty MTW były już zbrodniami w świetle prawa międzynarodowego w momencie ich popełnienia. Jednak to, co mogło być prawdą kiedyś, nie jest już prawdą teraz, ponieważ tak zwane zasady norymberskie są obecnie mocno osadzone jako zwyczajowe prawo międzynarodowe. Zob. Werle i Jessberger, tamże, przypis 177, s. 8–10, notatki dodatkowe 25–29.

⁽⁵²²⁾ Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, 754 UNTS 73, 26 listopada 1968 r. (wejście w życie: 11 listopada 1970 r.).

⁽⁵²³⁾ Należy zauważyć, że tylko jeden rodzaj zbrodni przeciwko ludzkości **wymaga**, aby dany czyn został popełniony z „powodów politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, religijnych, płci (*gender*) [...] lub z innych powodów”. Zob. również statut rzymski, tamże, przypis 164, art 7 ust. 1 lit. c).

państwa. Jeśli więc przestępstwo zostało zdefiniowane w traktacie i zarazem jest karalne na mocy międzynarodowego prawa zwyczajowego, osoba, która je popełniła, ponosi odpowiedzialność karną na mocy prawa międzynarodowego, nawet jeśli państwo, w którym popełniła to przestępstwo, nie jest stroną danego traktatu ⁽⁵²⁴⁾.

Jak skutecznie orzekła niderlandzka Rada Państwa, jeśli w umowie międzynarodowej definiuje się zasadę międzynarodowego prawa humanitarnego, ale nie definiuje sposobu pogwałcenia tej zasady jako zbrodni wojennej, to mimo to można się na niej oprzeć przy stosowaniu art. 12 ust. 2 lit. a) QD (wersja przekształcona), jeśli pogwałcenie to stanowi zbrodnię wojenną na mocy zwyczajowego prawa międzynarodowego. W omawianej sprawie sekretarz stanu ds. imigracji powołał się na wspólny art. 3 konwencji genewskich z 1949 r. w odniesieniu do zbrodni wojennych, które popełniono w Afganistanie w latach 1986–1992. Rada Stanu uznała, że w świetle m.in. decyzji Izby Apelacyjnej MTKJ w sprawie Tadić (omówionej w [sekcji 3](#)) sekretarz stanu miał prawo powoływać się na naruszenie wspólnego art. 3 ⁽⁵²⁵⁾.

⁽⁵²⁴⁾ Następstwem tego jest zasada uniwersalnej jurysdykcji w międzynarodowym prawie zwyczajowym, zgodnie z którą wszystkie państwa są uprawnione do ścigania zbrodni na mocy międzynarodowego prawa zwyczajowego niezależnie od tego, gdzie zbrodnia miała miejsce, kim były ofiary lub czy można ustalić jakikolwiek inny związek z państwem ścigającym. Zob. dalej Werle i Jessberger, tamże, [przypis 177](#), s. 23–79, notatki dodatkowe 213–225.

⁽⁵²⁵⁾ Rada Stanu (Niderlandy), decyzja z dnia 18 kwietnia 2005 r., 200408765/1, NL:RVS:2005:AT4663, pkt 2.4.2.

Załącznik E: Źródła pierwotne

1. Prawo Unii

1.1. Prawodawstwo pierwotne Unii

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana zmieniona traktatem lizbońskim (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.)), Dz.U. C 202 z 267.106.20126, s. 13.

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana zmieniona traktatem lizbońskim (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.)), Dz.U. C 202 z 7.6.2016326 z 26.10.2012, s. 47.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (zmieniona 12 grudnia 2007 r. (wejście w życie: 1 grudnia 2009 r.)) Dz.U. C 303 z 14.12.2007, s. 1.

1.2. Prawodawstwo wtórne Unii

Wspólne stanowisko Rady 2001/931/WPZiB z dnia 27 grudnia 2001 r. w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, Dz.U. L 344 z 28.12.2001, s. 93, zmienione (zob. wersja skonsolidowana): decyzją Rady (WPZiB) 2016/1711 z dnia 27 września 2016 r., Dz.U. L 2591 z 27.9.2016, s. 3; decyzją Rady (WPZiB) 2017/2073 z dnia 13 listopada 2017 r., Dz.U. L 295 z 14.11.2017, s. 59.

Decyzja ramowa Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu, Dz.U. L 164 z 22.6.2002, s. 3, zmieniona decyzją ramową Rady 2008/919/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r., Dz.U. L 330 z 9.12.2008, s. 21.

Dyrektywa Rady 2004/83/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osób, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony, oraz zawartości przyznawanej ochrony, Dz.U. L 304 z 30.9.2004, s. 12.

Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG, Dz.U. L 158 z 30.4.2004, s. 77, zmieniona przez (zob. wersja skonsolidowana): rozporządzenie (UE) nr 492/2011 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2011 r., Dz.U. L 141 z 27.5.2011, s. 1.

Rozporządzenie (UE) nr 492/2011 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2011 r., Dz.U. L 141 z 27.5.2011, s. 1.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako

beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony (wersja przekształcona), Dz.U. L 337 z 20.12.2011, s. 9.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/32/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (wersja przekształcona), Dz.U. L 180 z 29.6.2013, s. 60.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/343 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie wzmocnienia niektórych aspektów domniemania niewinności i prawa do obecności na rozprawie w postępowaniu karnym, Dz.U. L 65 z 11.3.2016, s. 1.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępująca decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniająca decyzję Rady 2005/671/WSiSW, Dz.U. L 88 z 31.3.2017, s. 6.

Decyzja Rady (UE) 2018/889 z dnia 4 czerwca 2018 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, Dz.U. L 159 z 22.6.2018, s. 1.

Decyzja Rady (UE) 2018/890 z dnia 4 czerwca 2018 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, Protokołu dodatkowego do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, Dz.U. L 159 z 22.6.2018, s. 15.

Decyzja Rady (WPZiB) 2019/1341 z dnia 8 sierpnia 2019 r. dotycząca zmiany oraz aktualizacji wykazu osób, grup i podmiotów objętych art. 2, 3 i 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, i uchylenia decyzji (WPZiB) 2018/1084, Dz.U. L 209 z 9.8.2019, s. 6.

Decyzja Rady (WPZiB) 2020/20 z dnia 13 stycznia 2020 r. dotycząca aktualizacji wykazu osób, grup i podmiotów objętych art. 2, 3 i 4 wspólnego stanowiska 2001/931/WPZiB w sprawie zastosowania szczególnych środków w celu zwalczania terroryzmu, i uchylenia decyzji (WPZiB) 2019/134, Dz.U. L 81 z 14.1.2020, s. 5.

2. Traktaty międzynarodowe o zasięgu uniwersalnym i regionalnym

2.1. Organizacja Narodów Zjednoczonych

Karta Narodów Zjednoczonych i Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości 24 października 1945 r., 1 UNTS XVI (podpisane w San Francisco 26 czerwca 1945 r.).

Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, 82 UNTS 279, 8 sierpnia 1945 r. (wejście w życie: 8 sierpnia 1945 r.) (porozumienie londyńskie).

Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, 78 UNTS 277, 9 grudnia 1948 r. (wejście w życie: 12 stycznia 1951 r.).

Konwencja dotycząca statusu uchodźców, 189 UNTS 150, 28 lipca 1951 r. (wejście w życie: 22 kwietnia 1954 r.).

Protokół dotyczący statusu uchodźców, 606 UNTS 267, 31 stycznia 1967 r. (wejście w życie: 4 października 1967 r.).

Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, 1015 UNTS 243, 30 listopada 1973 r. (wejście w życie: 18 lipca 1976 r.).

Drugi protokół do Konwencji haskiej z 1954 r. o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, 2253 UNTS 172, 26 marca 1999 r. (wejście w życie: 9 marca 2004 r.).

Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu terrorystycznych ataków bombowych, 2149 UNTS 256, 15 grudnia 1997 r. (wejście w życie: 23 maja 2001 r.).

Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, 3178 UNTS 197, 9 grudnia 1999 r. (wejście w życie: 10 kwietnia 2002 r.).

Międzynarodowa konwencja w sprawie zwalczania aktów terroryzmu jądrowego, 2445 UNTS 89, 13 kwietnia 2005 r. (wejście w życie: 7 lipca 2007 r.).

2.2. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża

Konwencja o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych, 75 UNTS 31, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.).

Konwencja o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu, 75 UNTS 85, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.).

Konwencja (III) o traktowaniu jeńców wojennych, 75 UNTS 135, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.).

Konwencja (IV) o ochronie osób cywilnych podczas wojny, 75 UNTS 287, 12 sierpnia 1949 r. (wejście w życie: 21 października 1950 r.).

Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I), 1125 UNTS 3, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), 1125 UNTS 609, 8 czerwca 1977 r. (wejście w życie: 7 grudnia 1978 r.).

2.3. Rada Europy

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, 213 UNTS 222, ETS nr 005, 4 listopada 1950 r. (wejście w życie: 3 września 1953 r.).

Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu, ETS nr 90 z dnia 27 stycznia 1977 r. (wejście w życie: 4 sierpnia 1978 r.).

Rada Europy, Konwencja o zapobieganiu terroryzmowi, ETS nr 196 z dnia 16 maja 2005 r. (wejście w życie: 1 czerwca 2007 r.).

Protokół dodatkowy do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi, ETS nr 217 z dnia 22 października 2015 r. (wejście w życie: 1 lipca 2017 r.).

3. Statuty międzynarodowych sądów i trybunałów karnych

3.1. Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze

Karta Międzynarodowego Trybunału Wojskowego – załącznik do porozumienia międzynarodowego w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej („porozumienie londyńskie”), 82 UNTS 279, 8 sierpnia 1945 r. (wejście w życie: 8 sierpnia 1945 r.).

3.2. Trybunały *ad hoc* Organizacji Narodów Zjednoczonych

Uaktualniony Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii, załączony do *Raportu Sekretarza Generalnego sporządzonego zgodnie z paragrafem 2 Rezolucji Rady Bezpieczeństwa nr 808 (1993)* z dnia 3 maja 1993 roku, S/25704, przyjęty zgodnie z Rezolucją Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 827 z dnia 25 maja 1993 roku i sukcesywnie zmieniany kolejnymi rezolucjami Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (wersja skonsolidowana z września 2009 r.).

Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy, załączony do rezolucji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 955 z dnia 8 listopada 1994 r. i sukcesywnie zmieniany przez kolejne rezolucje Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (wersja skonsolidowana z 31 stycznia 2010 r.).

Statut Międzynarodowego Mechanizmu Rezydualnego dla Trybunałów Karnych, załączony do rezolucji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych nr 1966 z 22 grudnia 2010 r.

3.3. Nadzwyczajny Trybunał dla Sierra Leone

Statut Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone – załącznik do porozumienia między Organizacją Narodów Zjednoczonych a rządem Sierra Leone w sprawie ustanowienia Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone, 2178 UNTS 137, 16 stycznia 2002 r. (wejście w życie: 12 kwietnia 2002 r.).

Statut Rezydualnego Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone – załącznik do porozumienia między Organizacją Narodów Zjednoczonych a rządem Sierra Leone w sprawie

ustanowienia Rezydualnego Nadzwyczajnego Trybunału dla Sierra Leone, 2871 UNTS 333, 29 lipca 2010 r., Nowy Jork, 11 sierpnia 2010 r., Freetown (wejście w życie: 2 października 2012 r.).

3.4. Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK)

Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego, 2187 UNTS 3, 17 lipca 1998 r. (wejście w życie: 1 lipca 2002 r.) (wersja skonsolidowana z 2011 r.).

Zgromadzenie Państw Stron Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, *Znamiona zbrodni*, Oficjalne dokumenty Konferencji rewizyjnej *Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego*, Kampala, 31 maja – 11 czerwca 2010 r. (publikacja Międzynarodowego Trybunału Karnego, RC/11).

Poprawka do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, 2868 UNTS 195, 10 czerwca 2010 r. (wejście w życie: 26 września 2012 r. w odniesieniu do San Marino – 1 rok po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, a w odniesieniu do kolejnych państw-stron – 1 rok po złożeniu dokumentów przyjęcia lub ratyfikacji).

Poprawki w sprawie zbrodni agresji do Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, 2922 UNTS 1, 11 czerwca 2010 r. (wejście w życie: 8 maja 2013 r. w odniesieniu do Liechtensteinu – 1 rok po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, a w odniesieniu do kolejnych państw-stron – 1 rok po złożeniu ich dokumentów przyjęcia lub ratyfikacji).

MTK, *Reguły procesowe i dowodowe* (wydanie drugie, 2013).

Zgromadzenie Państw Stron Statutu Rzymskiego, *Poprawki do art. 8 Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego*, ICC-ASP/16/Res.4, 14 grudnia 2017 r. (wejście w życie: 2 kwietnia 2020 r. w odniesieniu do Luksemburga, pierwszego państwa-strony, 1 rok po złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego).

Zgromadzenie Państw Stron Statutu Rzymskiego, *Uruchomienie jurysdykcji Trybunału w odniesieniu do zbrodni agresji*, ICC-ASP/16/Res.5, 14 grudnia 2017 r. (uruchomienie jurysdykcji: 17 lipca 2018 r.).

4. Rezolucje Organizacji Narodów Zjednoczonych

4.1. Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 827 (1993) (25 maja 1993 r.) UNSC Doc S/RES/827(1993).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 955 (1994) (8 listopada 1994 r.) UNSC Doc S/RES/955(1994).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1267 (1999) (15 października 1999 r.) UNSC Doc S/RES/1267(1999).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1333 (2000) (19 grudnia 2000 r.) UNSC Doc S/RES/1333(2000).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1368 (2001) (12 września 2001 r.) UNSC Doc S/RES/1368(2001).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1373 (2001) (28 września 2001 r.) UNSC Doc S/RES/1373(2001).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1377 (2001) (12 listopada 2001 r.) UNSC Doc S/RES/1377(2001).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1390 (2002) (16 stycznia 2002 r.) UNSC Doc S/RES/1390(2002).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1452 (2002) (20 grudnia 2002 r.) UNSC Doc S/RES/1452(2002).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1456 (2003) (20 stycznia 2003 r.) UNSC Doc S/RES/1456(2003).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1540 (2004) (28 kwietnia 2004 r.) UNSC Doc S/RES/1540(2004).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1566 (2004) (8 października 2004 r.) UNSC Doc S/RES/1566(2004).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1624 (2005) (14 września 2005 r.) UNSC Doc S/RES/1624(2005).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 1966 (2010) (22 grudnia 2010 r.) UNSC Doc S/RES/1966(2010).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2133 (2014) (27 stycznia 2014 r.) UNSC Doc S/RES/2133(2014).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2178 (2014) (24 września 2014 r.) UNSC Doc S/RES/2178(2014).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2253 (2015) (17 grudnia 2015 r.) UNSC Doc S/RES/2253(2015).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2368 (2017) (20 lipca 2017 r.) UNSC Doc S/RES/2368(2017).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2370 (2017) (2 sierpnia 2017 r.) UNSC Doc S/RES/2370(2017).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2388 (2017) (21 września 2017 r.) UNSC Doc S/RES/2388(2017).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2396 (2017) (21 grudnia 2017 r.) UNSC Doc S/RES/2396(2017).

Rada Bezpieczeństwa ONZ, rezolucja nr 2427 (2018), (9 lipca 2018 r.) UNSC Doc S/RES/2427(2018).

4.2. Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Potwierdzenie zasad prawa międzynarodowego uznanych przez Kartę Trybunału Norymberskiego, 11 grudnia 1946 r., A/RES/95 (I).

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Palestyna – sprawozdanie z postępu prac mediatora Organizacji Narodów Zjednoczonych, 11 grudnia 1948 r., A/RES/194 (III).

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Powszechna deklaracja praw człowieka, 11 grudnia 1948 r., A/RES/217 (III) A.

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Pomoc dla uchodźców palestyńskich, 8 grudnia 1949 r., A/RES/302 (IV).

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Pomoc humanitarna, 4 lipca 1967 r., A/RES/2252 (ES-V).

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Definicja agresji, 14 grudnia 1974 r., A/RES/3314(XXIX).

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Pomoc dla uchodźców palestyńskich, 7 grudnia 2018 r., A/RES/73/92.

Zgromadzenie Ogólne ONZ, Osoby przesiedlone w wyniku działań wojennych z czerwca 1967 r. i późniejszych, 7 grudnia 2018 r., A/RES/73/93.

5. Orzecznictwo

5.1. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

5.1.1. Wyrok

TSUE, wyrok z dnia 3 września 2008 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-402/05 P i C-415/05 P, Kadi i Al Barakaat International Foundation przeciwko Radzie i Komisji, EU:C:2008:46.

TSUE, wyrok z dnia 2 grudnia 2009 r., C-89/08 P, Komisja Europejska przeciwko Irlandii i in., EU:C:2009:742.

TSUE, wyrok z dnia 17 czerwca 2010 r., Wielka Izba, C-31/09, Nawras Bolbol przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, EU:C:2010:351.

TSUE, wyrok z dnia 9 listopada 2010 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland przeciwko B i D*, EU:C:2009:285.

TSUE, wyrok z dnia 22 listopada 2012 r., C-277/11, *MM przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland and Attorney General*, EU:C:2012:744.

TSUE, wyrok z dnia 9 grudnia 2012 r., Wielka Izba, C-364/11, *Mostafa Abed El Karem El Kott i in. przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, EU:C:2012:826.

TSUE, wyrok z dnia 4 czerwca 2013 r., Wielka Izba, C-300/11, *ZZ przeciwko Secretary of State for the Home Department*, EU:C:2013:363.

TSUE, wyrok z dnia 30 stycznia 2014 r., C-285/12, *Aboubacar Diakité przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, EU:C:2014:39, EU:C:2014:39.

TSUE, wyrok z dnia 8 maja 2014 r., C-604/12, *H.N. przeciwko Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland, Attorney General*, EU:C:2014:302.

TSUE, wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., C-472/13, *Andre Lawrence Shepherd przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, EU:C:2015:117.

TSUE, wyrok z dnia 24 czerwca 2015 r., C-373/13, *H.T. przeciwko Land Baden-Württemberg*, EU:C:2015:413.

TSUE, wyrok z dnia 5 kwietnia 2016 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-404/15 i C-659/15, *Pál Aranyosi i Robert Căldăraru*, EU:C:2016:198.

TSUE, wyrok z dnia 31 stycznia 2017 r., Wielka Izba, C-573/14, *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides przeciwko Mostafie Lounani*, EU:C:2017:71.

TSUE, wyrok z dnia 9 lutego 2017 r., C-560/14, *M przeciwko Minister for Justice and Equality, Ireland, Attorney General*, ECLI:EU:C:2017:101.

TSUE, wyrok z dnia 14 marca 2017 r., Wielka Izba, C-158/14, *A, B, C, D przeciwko Minister van Buitenlandse Zaken*, EU:C:2017:202.

TSUE, wyrok z dnia 18 października 2017 r., C-662/17, *E.G. przeciwko Republika Slovenija*, EU:C:2018:847.

TSUE, wyrok z dnia 2 maja 2018 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-331/16 i C-366/16, *K. przeciwko Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie i HF przeciwko Belgische Staat*, EU:C:2018:296.

TSUE, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Wielka Izba, C-585/16, *Serin Alheto przeciwko Zamestnik-predsedatel na Darzhavna agentsia za bezhantsite*, EU:C:2018:584.

TSUE, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Wielka Izba, C-216/18 PPU, *LM*, EU:C:2018:586.

TSUE, wyrok z dnia 25 lipca 2018 r., Wielka Izba, C-220/18 PPU, *ML*, EU:C:2018:589.

TSUE, wyrok z dnia 13 września 2018 r., C-369/17, *Shajin Ahmed przeciwko Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, EU:C:2018:713.

TSUE, wyrok z dnia 14 maja 2019 r., Wielka Izba, sprawy połączone C-391/16, C-77/17 i C-77/18, *M przeciwko Ministerstvo vnitra i X i X przeciwko Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, EU:C:2019:403.

TSUE, Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony 3 lipca 2019 r., C-507/19, *Republika Federalna Niemiec przeciwko XT*.

5.1.2. Opinie rzeczników generalnych

Opinia Rzecznik Generalnej Sharpston z dnia 4 marca 2010 r., C-31/09, *Nawras Bolbol przeciwko Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal*, EU:C:2010:119.

Opinia Rzecznika Generalnego Mengozziego z dnia 1 czerwca 2010 r., sprawy połączone C-57/09 i C-101/09, *Republika Federalna Niemiec przeciwko B i D*, EU:C:2010:302.

Opinia Rzecznik Generalnej Sharpston z dnia 11 listopada 2014 r., C-472/13, *Andre Lawrence Shepherd przeciwko Bundesrepublik Deutschland*, EU:C:2014:2360.

Opinia Rzecznik Generalnej Sharpston z dnia 31 maja 2016 r., C-573/14, *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides przeciwko Mostafa Lounani*, EU:C:2016:380.

5.2. Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC)

ETPC, wyrok z dnia 30 czerwca 2005 r., Wielka Izba, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi przeciwko Irlandii*, skarga nr 45036/98.

ETPC, wyrok z dnia 28 lutego 2008 r., *Saadi przeciwko Włochom*, skarga nr 37201/06.

ETPC, wyrok z dnia 19 lutego 2009 r., Wielka Izba, *A i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 3455/05.

ETPC, wyrok z dnia 17 maja 2018 r., *Ljatići przeciwko Byłej Jugosłowiańskiej Republice Macedonii*, skarga nr 19017/16.

5.3. Międzynarodowy Trybunał Karny i inne międzynarodowe trybunały karne

5.3.1. Międzynarodowy Trybunał Karny

MTK (Izba Przygotowawcza II), decyzja z dnia 15 czerwca 2009 r., sytuacja w Republice Środkowoafrykańskiej, *Prokurator przeciwko Jean-Pierre'owi Bembe Gombo*, decyzja na mocy art. 61 ust. 7 lit. a) i b) statutu rzymskiego w sprawie zarzutów prokuratora przeciwko Jean-Pierre'owi Bembe Gombo, ICC-01/5-01/08.

MTK (Izba Przygotowawcza III), decyzja z dnia 15 listopada 2011 r., decyzja na mocy art. 15 statutu rzymskiego w sprawie zezwolenia na dochodzenie w sprawie sytuacji w Republice Wybrzeża Kości Słoniowej, ICC/02-11.

MTK (Izba Przygotowawcza I), decyzja z dnia 16 grudnia 2011 r., sytuacja w Demokratycznej Republice Kongo, Prokurator przeciwko Callixte Mbarushimana, decyzja w sprawie potwierdzenia zarzutów, ICC-01/04-01/10.

MTK (Izba Procesowa I), wyrok z dnia 14 marca 2012 r., sytuacja w Demokratycznej Republice Kongo, Prokurator przeciwko Thomasowi Lubanga Dyilo, ICC-01/04-01/06.

MTK (Izba Procesowa II), wyrok z dnia 7 marca 2014 r., sytuacja w Demokratycznej Republice Kongo, Prokurator przeciwko Germainowi Katandze, ICC-01/04-01/07.

MTK (Izba Procesowa III), wyrok z dnia 21 marca 2016 r., sytuacja w Republice Środkowoafrykańskiej, Prokurator przeciwko Jean-Pierre'owi Bembe Gombo, ICC-01/05-01/08.

MTK (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 8 czerwca 2018 r., sytuacja w Republice Środkowoafrykańskiej, Prokurator przeciwko Jean-Pierre'owi Bembe Gombo, ICC-01/05-01/08 A.

5.3.2. Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy (MTKR)

MTKR (Izba Procesowa I), wyrok z dnia 27 stycznia 2000 r., Prokurator przeciwko Alfredowi Musemie, ICTR-96-13-A.

MTKR (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 1 czerwca 2001 r., Prokurator przeciwko Jean-Paulowi Akayesu, ICTR-96-4-A.

5.3.3. Międzynarodowy Trybunał Karny dla Byłej Jugosławii (MTKJ)

MTKJ (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 2 października 1995 r., Prokurator przeciwko Duško Tadićowi, IT-94-1-A.

MTKJ (Izba Procesowa), wyrok z dnia 10 grudnia 1998 r., Prokurator przeciwko Anto Furundžiji, IT-95-17/1 T.

MTKJ (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 15 lipca 1999 r., Prokurator przeciwko Duško Tadićowi, IT-94-1-A.

MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 20 lutego 2001 r., Prokurator przeciwko Zejniliowi Delaliciowi i innym, IT-96-21-A.

MTKJ, (Izba Procesowa), wyrok z dnia 22 lutego 2001 r., Prokurator przeciwko Dragoljubowi Kunaracowi, Radomirowi Kovaciu i Zoranowi Vukovicu, IT-96-23-T i IT-96-23/1-T.

MTKJ (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 29 lipca 2004 r., Prokurator przeciwko Tihomiorowi Blaškiciowi, IT-95-14-A.

MTKJ (Izba Procesowa), decyzja z dnia 31 stycznia 2005 r., Prokurator przeciwko Pavle'owi Strugarowi, IT-01-42-T.

MTKJ (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 30 listopada 2006 r., Prokurator przeciwko Stanislavowi Galiciowi, IT-98-29-A.

MTKJ (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 3 kwietnia 2007 r., Prokurator przeciwko Brđaninowi, IT-99-36.

MTKJ (Izba Apelacyjna), wyrok z dnia 23 stycznia 2014 r., Prokurator przeciwko Šainoviciowi, Pavkovićowi, Lazareviciowi i Lukićowi, IT-05-87-A.

2.1.1. Nadzwyczajny Trybunał dla Sierra Leone

NTSL (Izba Apelacyjna), decyzja z dnia 31 maja 2014 r., Prokurator przeciwko Samowi Hinga Normanowi, SCSL-04-14-AR72(E).

5.4. Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości

MTS, wyrok z dnia 27 czerwca 1986 r., sprawa dotycząca działań wojskowych i paramilitarnych w Nikaragui i przeciwko niej (Nikaragua przeciwko Stanom Zjednoczonym Ameryki), raporty MTS z 1986 r., pkt 218.

5.5 Sądy i trybunały państw członkowskich

5.5.1. Austria

Trybunał Konstytucyjny (Austria), wyrok z dnia 13 grudnia 2011 r., U1907/10 (streszczenie w języku angielskim).

5.5.2. Belgia

Commission permanente de recours des réfugiés (Stała komisja odwoławcza ds. uchodźców, Belgia), decyzja z dnia 19 marca 2004 r., nr 03-2672/F1640/cd (anonimowy Rwandyjczyk), (w języku francuskim).

Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers (Rada ds. sporów dotyczących cudzoziemców, Belgia), decyzja z dnia 30 września 2008 r., nr 16.779 (w języku niderlandzkim).

Raad voor Vreemdelingenbetwistingen/Conseil du contentieux des étrangers (Rada ds. sporów dotyczących cudzoziemców, Belgia), decyzja z dnia 31 lipca 2017 r., nr 190.280 (streszczenie UNHCR w języku angielskim).

5.5.3. Czechy

Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 20 czerwca 2007 r., [R.K. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych](#), 6 Azs 142/2006-58 (streszczenie sprawy EDAL).

Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), decyzja z dnia 7 września 2010 r., [A.S. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych](#) (w języku czeskim), 4 Azs 60/2007-119.

Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 29 marca 2011 r., [J.S.A. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych](#) (w języku czeskim), 6 Azs 40/2010-70.

Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 31 marca 2011 r., [A.S. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych](#) (w języku czeskim), 4 Azs 60/2007-136.

Naczelny Sąd Administracyjny (Czechy), wyrok z dnia 2 sierpnia 2012 r., [R.H. przeciwko Ministerstwu Spraw Wewnętrznych](#) (w języku czeskim), 5 Azs 2/2012-49.

5.5.4. Finlandia

Naczelny Sąd Administracyjny (Finlandia), wyrok z dnia 18 lutego 2014 r., 497 KHO:2014:35 (w języku fińskim).

5.5.5. Francja

Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 4 maja 2011 r., [M.A.](#), nr 320910, FR:CESSR:2011:320910.20110504 (streszczenie w języku angielskim).

Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 18 stycznia 2016 r., [M.X.](#), nr 255091 (w języku francuskim), FR:CESSR:2006:255091.20060118

Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 7 czerwca 2017 r., [Mme B.](#), (w języku francuskim), nr 396261, FR:CECHR:2017:396261.20170607.

Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 11 kwietnia 2018 r., [M.A.](#), nr 402242, FR:CECHR:2018:402242.20180411 (streszczenie w języku angielskim).

Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 11 kwietnia 2018 r., [M.A.](#) (w języku francuskim), nr 410897, FR:CECHR:2018:410897.20180411.

Rada Stanu (Francja), wyrok z dnia 28 lutego 2019 r., [M.A.](#) (w języku francuskim), nr 414821 A, ECLI:FR:CECHR:2019:414821.20190228.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 7 października 2014 r., [M.B.](#) (w języku francuskim), nr 13003572 C+.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 26 lutego 2015 r., [M.K.](#) (w języku francuskim), nr 09018932 C+.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 27 lutego 2015 r., [M. BA](#) (w języku francuskim), nr 11015942.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 20 kwietnia 2017 r., [M.K.](#) (w języku francuskim), nr 12033163.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 15 lutego 2018 r., [M.G.](#) (w języku francuskim), nr 14020621 C.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 15 maja 2018 r., [M.N.](#) (w języku francuskim), nr 11013546.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 3 lipca 2018 r., [Mme A.A.](#) (w języku francuskim), nr 17021233.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 20 lutego 2019 r., [M.G.](#) (w języku francuskim), nr 14033102.

Krajowy Sąd ds. Prawa Azylowego (Francja), wyrok z dnia 25 czerwca 2019 r., [Mme I.](#) (w języku francuskim), nr 180287385.

Komisja odwoławcza ds. uchodźców (Francja), decyzja z dnia 25 stycznia 2007 r., [M.S.](#), nr 552944, w: [Contentieux des réfugiés, Jurisprudence du Conseil d'Etat et de la Cour nationale du droit d'asile, Année 2007, 2008](#), s. 99–100.

5.5.6. Niemcy

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 1 lipca 1975 r., 1 C 44.68, Buchholz 402.24, pkt 28 AuslG nr 9.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 14 października 2008 r., BVerwG 10 C 48.07, DE:BVerwG:2008:141008B10C48.07.0.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 25 listopada 2008 r., BVerwG 10 C 46.07.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 24 listopada 2009 r., BVerwG 10 C 24.08, DE:BVerwG:2009:241109U10C24.08.0 (streszczenie w języku angielskim).

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 16 lutego 2010 r., BVerwG 10 C 7.09, DE:BVerwG:2010:160210U10C7.09.0.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 31 marca 2011 r., BVerwG 10 C 2.10, DE:BVerwG:2011:310311U10C2.10.0.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 7 lipca 2011 r., BVerwG 10 C 26.10, DE:BVerwG:2011:070711U10C26.10.0.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 7 lipca 2011 r., BVerwG 10 C 27.10, DE:BVerwG:2011:070711U10C27.10.0.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 4 września 2012 r., BVerwG 10 C 13.11, DE:BVerwG:2012:040912U10C13.11.0 (streszczenie w języku angielskim).

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 19 listopada 2013 r., BVerwG 10 C 26.12, DE:BVerwG:2013:191113U10C26.12.0.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), wyrok z dnia 25 kwietnia 2019 r., BVerwG 1 C 28.18, DE:BVerwG:2019:250419U1C28.18.0.

Federalny Sąd Administracyjny (Niemcy), decyzja z dnia 14 maja 2019 r., BVerwG 1 C 5.18, BVerwG:2019:140519B1C5.18.0.

5.5.7. Grecja

Rada Stanu (Grecja), decyzja 19694/2018 z dnia 21 sierpnia 2018 r. (streszczenie w języku angielskim).

5.5.8. Irlandia

Wysoki Sąd (Irlandia), wyrok z dnia 5 maja 2011 r., A.B. przeciwko Refugee Appeals Tribunal and Minister of Justice, Equality and Law Reform [2011] IEHC 198.

5.5.9. Niderlandy

Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 2 czerwca 2004 r., 200308845 (w języku niderlandzkim), ECLI:NL:RVS:2004:AP2043.

Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 23 lipca 2004 r., 200402639 (w języku niderlandzkim), ECLI:NL:RVS:2004:AQ5615.

Rada Stanu (Niderlandy), decyzja z dnia 18 kwietnia 2005 r., 200408765/1 (w języku niderlandzkim), NL:RVS:2005:AT4663.

Rada Stanu (Niderlandy), decyzja z dnia 30 grudnia 2009 r., 200902983/1/V1 (w języku niderlandzkim), NL:RVS:2009:BK8653.

Rada Stanu (Niderlandy), decyzja z dnia 15 października 2014 r., 201405219/1/V1 (w języku niderlandzkim), NL:RVS:2014:3833.

Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 17 maja 2016 r., 201506251/1/V1 (w języku niderlandzkim), ECLI:NL:RVS:2016:1441.

Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 21 sierpnia 2018 r., 201803118/1/V2 (w języku niderlandzkim), ECLI:NL:RVS:2018:2813.

Rada Stanu (Niderlandy), wyrok z dnia 19 lutego 2019 r., 201708043/1/V1, ECLI:NL:RVS:2019:556.

5.5.10. Zjednoczone Królestwo

Izba Lordów (UK), wyrok z dnia 22 maja 1996 r., T. przeciwko Immigration Officer, [1996] UKHL 8.

Izba Lordów (UK), wyrok z dnia 18 lutego 2009 r., RB (Algieria) i inni przeciwko Secretary of State for the Home Department oraz OO (Jordania) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2009] UKHL 10.

Sąd Najwyższy (UK), wyrok z dnia 17 marca 2010 r., JS (Sri Lanka) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2010] UKSC 15.

Sąd Najwyższy (UK), wyrok z dnia 21 listopada 2012 r., Al-Sirri przeciwko Secretary of State for the Home Department; DD (Afghanistan) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2012] UKSC 54.

Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (UK), wyrok z dnia 30 lipca 2013 r., CM (Zimbabwe) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2013] EWCA Civ 1303.

Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (UK), wyrok z dnia 14 października 2015 r., AH (Algieria) przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2015] EWCA Civ 1003.

Sąd Apelacyjny Anglii i Walii (UK), wyrok z dnia 26 kwietnia 2018 r., Hany El-Sayed El-Sebat Youssef i N2 przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2018] EWCA Civ 933.

Sąd Apelacyjny ds. Imigracji (UK), wyrok z dnia 7 maja 2004 r., KK (art. 1 ust. F lit. c)), [2004] UKIAT 101.

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 2 lutego 2012 r., MT (art. 1 ust. F lit. a) – pomocnictwo) Zimbabwe, [2012] UKUT 00015(IAC).

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 17 kwietnia 2012 r., CM (art. 1 ust. F lit. a) – polecenia przełożonego) Zimbabwe, [2012] UKUT 00236(IAC).

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 31 stycznia 2013 r., CM (wytyczne dla krajów EM; ujawnianie informacji) Zimbabwe CG, [2013] UKUT 00059.

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 25 lipca 2013 r., AH (art. 1 ust. F lit. b) – „poważny”) Algieria przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2013] UKUT 382.

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 2 marca 2016 r., Hany Youssef (Konwencja dotycząca statusu uchodźcy – art. 1 ust. F lit. c)) Egipt przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2016] UKUT 00137 (IAC).

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 18 maja 2016 r., TG (współdziałanie dyrektyw i zasad) Chiny przeciwko Secretary of State for the Home Department, [2016] UKUT 00374 (IAC).

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 22 lipca 2016 r., AB (art. 1 ust. F lit. a) – środki obrony – przymus) Iran, [2016] UKUT 00376 (IAC).

Wyższy Trybunał, Wydział ds. Imigracji i Azylu (UK), wyrok z dnia 14 maja 2019 r., AAS i in. przeciwko Secretary of State for the Home Department, AA/08375/2011 i in.

5.6. Sądy i trybunały państw nieczłonkowskich

5.6.1. Kanada

Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 4 czerwca 1998 r., Velupillai Pushpanathan przeciwko Minister of Citizenship and Immigration, [1998] 1 SCR 982.

Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 19 lipca 2013 r., Ezokola przeciwko Kanadzie (Citizenship and Immigration), SCC 40, [2013] 2 SCR 678.

Sąd Najwyższy (Kanada), wyrok z dnia 30 października 2014 r., Febles przeciwko Kanadzie (Citizenship and Immigration), [2014] 3 SCR 431.

Sąd Federalny Kanady, wyrok z dnia 4 listopada 1993 r., Sivakumar przeciwko Minister of Employment and Immigration, 1993 CanLII 3012 (FCA), [1994] 1 FC 433.

5.6.2. Nowa Zelandia

Sąd Najwyższy (Nowa Zelandia), wyrok z dnia 27 sierpnia 2010 r., The Attorney General (Minister of Immigration) przeciwko Tamil X and Refugee Status Appeals Authority, [2010] NZSC 107.

Załącznik F: Metodyka

Pierwsze wydanie publikacji pt. *Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa* opublikowano w styczniu 2016 r. W 2018 r., w ramach umowy szczegółowej realizującej umowę ramową o świadczenie usług (FWC) EASO/2017/589, Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów ds. Uchodźców i Migracji (IARMJ-Europe) ⁽⁵²⁶⁾ podjęło się przeglądu pierwszego wydania analizy sądowej i towarzyszących jej wskazówek dla prowadzących szkolenie sędziów (JTGN). W oparciu o informacje zwrotne i analizę zawartości pierwszego wydania, a także biorąc pod uwagę ustalenia dotyczące kluczowych zmian legislacyjnych i orzeczniczych, które miały miejsce od czasu publikacji, IARMJ sporządził sprawozdanie z przeglądu. W sprawozdaniu tym przedstawiono zalecenia dla EASO dotyczące potrzeby aktualizacji materiałów. W dniu 3 lipca 2019 r. IARMJ i EASO zawarły umowę szczegółową, na mocy której IARMJ miał zaktualizować analizę sądową, wraz z towarzyszącą jej odrębną publikacją orzecznictwa, oraz wskazówki dla prowadzących szkolenie sędziów – na podstawie zaleceń zawartych w sprawozdaniu z przeglądu.

Podkomitet ds. przeglądu i aktualizacji (RUS) zespołu redakcyjnego IARMJ, w skład którego wchodzi wyłącznie sędziowie i członkowie trybunałów z doświadczeniem w prawie azylowym lub szkoleniu członków sądów i trybunałów z państw członkowskich Unii Europejskiej i krajów stowarzyszonych, wybrał i mianował dwóch pracowników naukowych. Zlecono im przeprowadzenie aktualizacji analizy sądowej i aktualizacji wskazówek dla prowadzących szkolenie sędziów. Eksperti dydaktyczni zapewнили wsparcie redakcyjne oraz przygotowali opracowanie orzecznictwa i załączniki. Pracę tę zrealizowano pod nadzorem i przewodnictwem RUS. RUS powołano w celu zapewnienia integralności zasady niezawisłości sędziowskiej oraz zagwarantowania, by materiały szkoleniowe przeznaczone dla członków sądów i trybunałów zostały opracowane i zrealizowane zgodnie z wytycznymi sądowymi. RUS udzielał wskazówek dotyczących aktualizacji materiałów szkoleniowych i podejmował wszelkie decyzje dotyczące struktury, formatu, stylu i treści materiałów.

Zadaniem zatrudnionych pracowników naukowych było przeprowadzenie badań zgodnie z „metodologią badawczą” dostarczoną przez RUS oraz opracowanie zaktualizowanego nowego wydania analizy sądowej wraz z załącznikami oraz wskazówkami dla prowadzących szkolenie sędziów zgodnie z instrukcjami zawartymi w zakresie obowiązków. Od każdego pracownika naukowego i eksperta dydaktycznego wymagano przestrzegania harmonogramu pracy i przygotowania wersji roboczych zgodnych ze standardem publikacji, zgodnie z serią materiałów *EASO poświęconych rozwojowi zawodowemu dla członków sądów i trybunałów: Przewodnik po stylu*. Wymagano od nich, aby zawsze pamiętali, że tworzone materiały są przeznaczone do użytku sędziów i członków trybunału. W szczególności musieli oni uwzględnić fakt, że niezawisłość sędziowska jest kardynalną zasadą w rozwoju zawodowym sędziów i członków trybunałów, a także, że mają oni obowiązek interpretować odpowiednie przepisy prawne zgodnie z prawem Unii oraz dostrzegać zmiany zachodzące w orzecznictwie.

RUS udostępnił projekty materiałów sędziemu TSUE w ramach jego osobistych kompetencji, UNHCR oraz EASO. Otrzymane informacje zwrotne zostały wzięte pod uwagę przez RUS przy ostatecznym opracowywaniu materiałów.

⁽⁵²⁶⁾ Dawniej Międzynarodowe Stowarzyszenie Sędziów Orzekających w Sprawach Uchodźców (IARLJ) i IARLJ – Europa.

Załącznik G: Wybrana bibliografia

1. Dokumenty urzędowe

1.1. Unia Europejska

EASO, Wykluczenie: art. 12 i 17 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa, styczeń 2016 r.

EASO, Zakończenie ochrony międzynarodowej: art. 11, 14, 16 i 19 dyrektywy w sprawie kwalifikowania (2011/95/UE) – analiza sądowa, grudzień 2016 r.

EASO, Kwalifikowanie się do objęcia ochroną międzynarodową (dyrektywa 2011/95/UE) – analiza sądowa, grudzień 2016 r.

EASO, Poradnik praktyczny EASO: Wykluczenie, 2017.

EASO, Procedury azylowe i zasada non-refoulement – *analiza sądowa*, 2018.

EASO, Ocena dowodów i wiarygodności w kontekście wspólnego europejskiego systemu azylowego – *analiza sądowa*, 2018.

Komisja Europejska, Wniosek dotyczący dyrektywy Rady w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich i bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony, 12 września 2001 r., COM(2001) 510 final.

1.2. Kanada

Immigration and Refugee Board of Canada, Interpretation of the convention refugee definition in the case law, 31 marca 2018 r.

1.3. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża

MKCK, *Elements of War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court* (CUP, 2002).

MKCK, *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules* (CUP, 2005, wznowione z poprawkami w 2009 r.).

ICRC, *Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice – Part 1*, CUP, 2005.

ICRC, *Customary International Humanitarian Law, Volume II: Practice – Part 2*, CUP, 2005.

MKCK, *International Humanitarian Law: Answers to Your Questions*, luty 2015.

MKCK, *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, CUP, 2016. [Wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: [Commentary on the First Geneva Convention.](#)]

MKCK, *Commentary on the Second Geneva Convention: Convention (II) for the Amelioration of the Condition of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea*, CUP, 2017. [Wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: [Commentary on the Second Geneva Convention.](#)]

MKCK, *Commentary: Volume III: Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War*, MKCK, 1960. [Wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: [Commentary on the Third Geneva Convention.](#)]

MKCK, *Commentary: Volume IV: Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, MKCK, 1960. [Wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: [Commentary on the Fourth Geneva Convention.](#)]

MKCK, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, MKCK, 1987. [Wersja internetowa dostępna w internetowej bazie danych MKCK: [Commentary to Additional Protocol I and Commentary to Additional Protocol II.](#)]

1.4. Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze

International Military Tribunal, *The Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal: Nuremberg 14 November 1945–1 October 1946: Vol. I*, Norymberga, 1947.

1.5. Zjednoczone Królestwo

United Kingdom Ministry of Defence, *The Manual of the Law of Armed Conflict*, OUP, 2004.

1.6. Organizacja Narodów Zjednoczonych

1.6.1 UNHCR

UNHCR, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, HCR/1P/4/Eng/REV.4, 1979, ponowna redakcja: kwiecień 2019 r.

UNHCR, *Guidelines on International Protection No 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, 4 września 2003 r. – HCR/GIP/03/05.

UNHCR, Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, 4 września 2003 r.

UNHCR, UNHCR Note on the Interpretation of Article 1E of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, marzec 2009 r.

UNHCR, UNHCR intervention before the Supreme Court of the United Kingdom in the cases of Yasser al-Sirri (Appellant) v Secretary of State for the Home Department (Respondent) and DD (Afghanistan) (Appellant) v Secretary of State for the Home Department (Respondent), 23 marca 2012 r.

UNHCR, Note on UNHCR's Interpretation of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and Article 12(1)(a) of the EU Qualification Directive in the context of Palestinian refugees seeking international protection, maj 2013 r.

UNHCR, Guidelines on International Protection No 13: Applicability of Article 1D of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees to Palestinian Refugees, grudzień 2017 r., HCR/GIP/16/12.

1.6.2. Agencja Narodów Zjednoczonych dla Pomocy Uchodźcom Palestyńskim na Bliskim Wschodzie

UNRWA, Consolidated Eligibility and Registration Instructions, 1 stycznia 2009 r.

2. Publikacje

2.1. Materiały odniesienia

2.1.1 Prawo uchodźcze

Carrier, J.Y. i D'Huart, P., „L'Exclusion du statut de réfugié: Cadre général”, [w:] Chetail, V. i Laly-Chevalier, C. (red.), *Asile et extradition: Théorie et pratique des clauses d'exclusion au statut de réfugié*, Bruylant, 2014.

Goodwin-Gill, G.S. i McAdam, J., *The Refugee in International Law*, wydanie trzecie, OUP, 2007.

Hailbronner, K. i Thym, D., *EU Immigration and Asylum Law: A Commentary*, wydanie drugie, Beck Hart Nomos, 2016.

Hathaway, J.C. i Foster, M., *The Law of Refugee Status*, wydanie drugie, CUP, 2014.

Zimmermann, A., (red.), *The 1951 Convention relating to the Status of Refugees – A Commentary*, OUP, 2011.

2.1.2. Międzynarodowe prawo karne

Cassese, A., i.in., *Cassese's International Criminal Law*, wydanie trzecie, OUP, 2013.

de Hemptinne, J., Roth, R. i van Sliedregt, E., (red.), *Modes of Liability in International Criminal Law*, CUP, 2019.

O'Keefe, R., *International Criminal Law*, OUP, 2015.

Schabas, W.A., *Genocide in International Law: The Crime of Crimes*, wydanie drugie, CUP, 2009.

Schabas, W.A., *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*, wydanie drugie, OUP, 2016.

Stahn, C., (red.), *The Law and Practice of the International Criminal Court*, OUP, 2015.

Triffterer, O., i Ambos, K., *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*, wydanie trzecie, C.H. Beck, Hart, Nomos, 2016.

van Sliedregt, E., *Individual Criminal Responsibility in International Law*, OUP, 2012.

Werle, G., i Jessberger, F., *Principles of International Criminal Law*, wydanie trzecie, OUP, 2014.

2.1.3. Międzynarodowe prawo humanitarne

Clapham, A., i in., *The 1949 Geneva Conventions: A Commentary*, OUP, 2015.

Dinstein, Y., *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, wydanie trzecie, CUP, 2016.

Dinstein, Y., *Non-International Armed Conflicts in International Law*, CUP, 2014.

Fleck, D. (red.), *The Handbook of International Humanitarian Law*, wydanie trzecie, OUP, 2013.

Henckaerts, J.-M. i Doswald-Beck, L., *Customary International Humanitarian Law, Volume I: Rules*, CUP, 2005, wznowione z poprawkami w 2009 r., (również dostępne w bazie danych MKCK, *Customary IHL Database, Rule 156: Definition of War Crimes*).

2.2. Literatura akademicka

Bond J., „Principled Exclusions: A Revised Approach to Article 1F(A) of the Refugee Convention”, *Michigan Journal of International Law*, 2013, s. 15–78.

Chetail, V. i Laly-Chevalier, C. (red.), *Asile et extradition: Théorie et pratique des clauses d'exclusion au statut de réfugié*, Bruylant, 2014.

Combs, N., *Fact-Finding Without Facts: The Uncertain Evidentiary Foundations of International Criminal Convictions*, CUP, 2010.

de Boer, T. i Zieck, M., *ICC Witnesses and Acquitted Suspects Seeking Asylum in the Netherlands: An Overview of the Jurisdictional Battles between the ICC and Its Host State*, IJRL, 2015, s. 573–606.

Djordjevic, N., „Exclusion under Article 1F(b) of the Refugee Convention: The Uncertain Concept of Internationally Serious Common Crimes”, *Journal of International Criminal Justice*, 2014, s. 1057–1074.

Gilbert, G., „Exclusion and Evidentiary Assessment” [w:] Noll, G. (red.), *Proof, Evidentiary Assessment and Credibility in Asylum Procedures*, Martinus Nijhoff, 2005, s. 161–177.

Gilbert, G., „Exclusion is Not Just about Saying ‘No’: Taking Exclusion Seriously in Complex Conflicts”, [w:] Cantor, D. i Durieux J.-F. (red.) *Refugee from Inhumanity? War Refugees and International Humanitarian Law*, Brill Nijhoff, 2014, s. 155–175.

Goddard, B., „UNHCR and the International Protection of Palestinian Refugees”, *Refugee Survey Quarterly*, 2009, s. 475–510.

Hathaway, J.C. i in., „The Michigan Guidelines on the Exclusion of International Criminals”, *Michigan Journal of International Law*, 2013, s. 3–13.

Holvoet, M., „Harmonizing Exclusion under the Refugee Convention by Reference to the Evidentiary Standards of International Criminal Law”, *Journal of International Criminal Justice*, 2014, s. 1039–1056.

Kapferer, S., „Article 14(2) of the Universal Declaration of Human Rights and Exclusion from International Refugee Protection”, *Refugee Survey Quarterly*, 2008, s. 53–75.

Kapferer S., *The Interface Between Extradition and Asylum*, UNHCR, Legal and Protection Policy Research Series, 2003.

Kosar, D., *Inclusion before Exclusion or Vice Versa: What the Qualification Directive and the Court of Justice Do (Not) Say*, IJRL, 2013, s. 87–119.

Li, Y., *Exclusion from Protection as a Refugee: An Approach to a Harmonizing Interpretation in International Law*, Brill Nijhoff, 2017.

Maystre, M., „The Interaction between International Refugee Law and International Criminal Law with respect to Child Soldiers”, *Journal of International Criminal Justice*, 2014, s. 953–974.

Rikhof, J., *The Criminal Refugee: The Treatment of Asylum Seekers with a Criminal Background in Domestic and International Law*, Republic of Letters Publishing, 2012.

Rikhof, J., *Exclusion at a Crossroads: The Interplay between International Criminal Law and Refugee Law in the Area of Extended Liability*, UNHCR Legal and Protection Policy Series, Doc PPLA/2011/06, czerwiec 2011 r.

Singer, S., „Terrorism and Article 1F(c) of the Refugee Convention”, *Journal of International Criminal Justice*, 2014, s. 1075–1091.

Singer, S., *Terrorism and Exclusion from Refugee Status in the UK: Asylum Seekers Suspected of Serious Criminality*, Brill Nijhoff, 2015.

Sivakumaran, S., *Exclusion from Refugee Status: The Purposes and Principles of the United Nations and Article 1F(c) of the Refugee Convention*, IJRL, 2014, s. 350–381.

Getting in touch with the EU

In person

All over the European Union there are hundreds of Europe Direct information centres. You can find the address of the centre nearest you at: https://europa.eu/european-union/contact_en

On the phone or by email

Europe Direct is a service that answers your questions about the European Union. You can contact this service:

- by freephone: 00 800 6 7 8 9 10 11 (certain operators may charge for these calls),
- at the following standard number: +32 22999696 or
- by email via: https://europa.eu/european-union/contact_en

Finding information about the EU

Online

Information about the European Union in all the official languages of the EU is available on the Europa website at: https://europa.eu/european-union/index_en

EU publications

You can download or order free and priced EU publications from EU Bookshop at: <https://publications.europa.eu/en/publications>. Multiple copies of free publications may be obtained by contacting Europe Direct or your local information centre (see https://europa.eu/european-union/contact_en).

EU law and related documents

For access to legal information from the EU, including all EU law since 1951 in all the official language versions, go to EUR-Lex at: <http://eur-lex.europa.eu>

Open data from the EU

The EU Open Data Portal (<http://data.europa.eu/euodp/en>) provides access to datasets from the EU. Data can be downloaded and reused for free, both for commercial and non-commercial purposes.

